

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

KIADJA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HETEDIK KÖTET.
XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEL.

HATODIK KÖTET.

1560—1566.

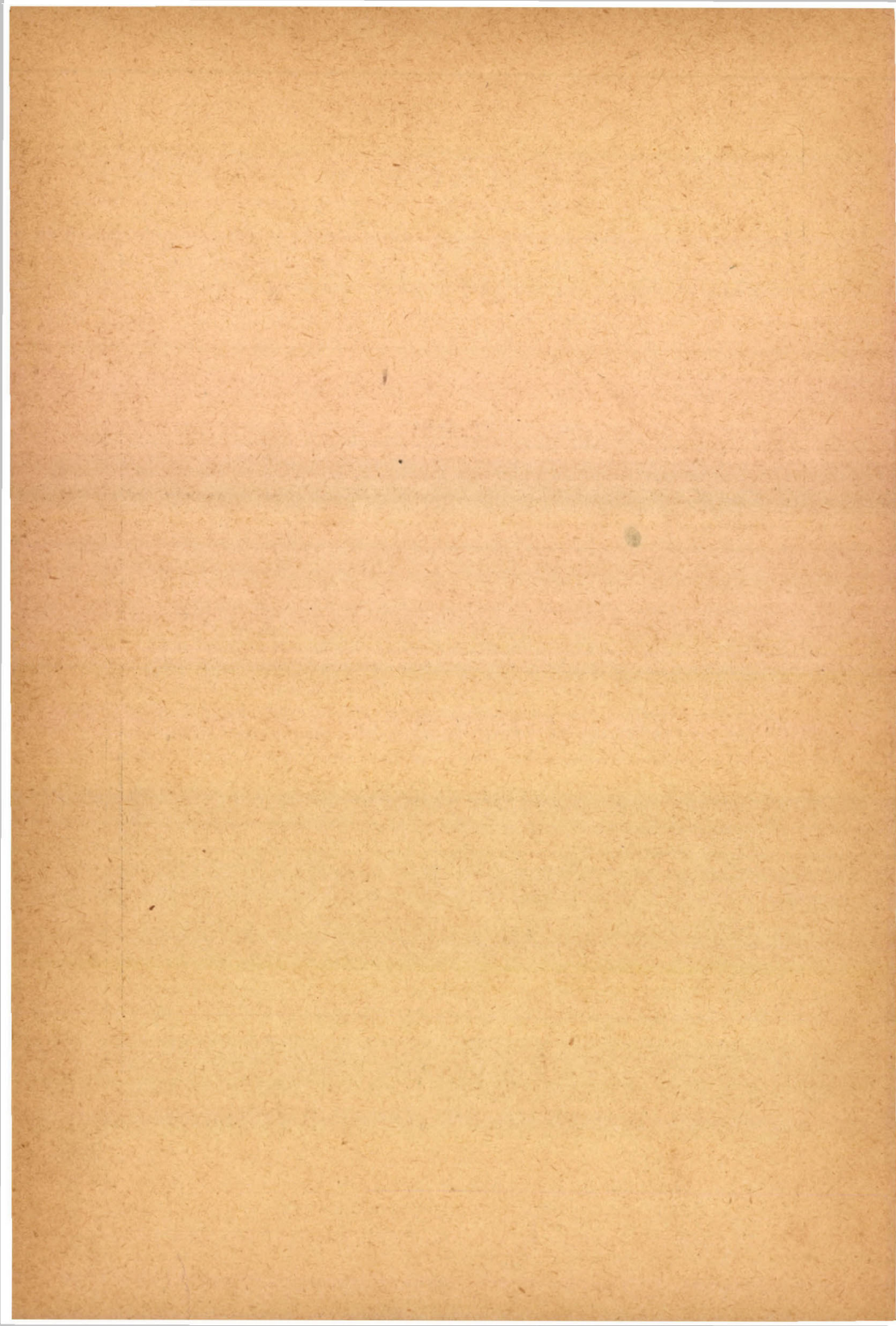
Ára 4 korona.

BUDAPEST, 1912.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.

A jegyzetek ezen kötethez külön füzetben fognak
megjelenni.

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

VII.

RÉGI
MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

KIADJA
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HETEDIK KÖTET.
XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI.

HATODIK KÖTET.

1560—1566.

BUDAPEST, 1912.
A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.
AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.

XVI. SZÁZADBELI
MAGYAR KÖLTŐK MŰVEL.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MEGBIZÁSÁBÓL KÖZZÉTESZI

SZILÁDY ÁRON

M. AKAD. R. TAG.

HATODIK KÖTET.

1560—1566.

A M. T. AKADÉMIA
KÖNYVTÁRI HIVATALA

BUDAPEST, 1912.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.

TARTALOM.

ERDÉLYI MÁTÉ, 1560.

Az Szent János Baptistának feje vételéről való szép ének	3
Szent István haláláról való ének	10
Karácsoni ének	14

FRÁTER GÁSPÁR, 1560.

História az pogán Antiochus királynak kegyetlenkedéséről az zsidó országban	19
---	----

PESTI GYÖRGY, 1560.

A halálról való emlékeztető ének	25
--	----

KÜKÜLLEI NÉVTELEN, 1560.

História Abigail uxoris Nabal etc.....	36
--	----

TORKOS JÁNOS, 1561.

História az Absolonról	49
------------------------------	----

VARSÁNYI GYÖRGY, 1561.

Egy szép história az persei királyrul Xerxes neve.....	79
--	----

SZERÉMI ILLYÉS, 1561—1580.

Az igaz hűtnek hasznáról	94
Cantio pulchra	96
Istenünkhöz való szép dicséret	98

DÁVID FERENCZ, 1561—1579.

Vasárnapi prædicatio után való hálaadás	103
---	-----

HUSZÁR GÁL, 1561—1574.

Prædicatio ad deum spiritum sanctum	105
---	-----

VI

MÉLIUSZ PÉTER, 1561—1572.

De nativitate Christi	107
Cantio de passione et resurrectione	111
Az Úrvacsora osztogatásának idején éneklendő isteni dicséret	116
Igaz szent írásból kiszedettet ének	129
(1. Az egy igaz Istenről. — 2. A Christus öröktül fogva született Fiúságáról. — 3. A Fiú Jehova egy istenségéről. — 4. A Szentlélek Jehovaságáról. — 5. Az Eretnekek ellenvetísi fejtéséről.)	

NÉMETI FERENCZ, 1561—1565.

Psalmus XLIII.	155
LXXVII. Psalmus	159
CXLV. Psalmus	163

SZENDREI NÉVTELEN, 1561.

Szilágyi Mihály és Hajmási László históriája	169
--	-----

NÉVTELEN, 1562.

Cantio de militibus pulchra	175
-----------------------------------	-----

BESENYEI JAKAB, 1562.

Az házasságról való szép ének	183
-------------------------------------	-----

TUBA MIHÁLY, 1562—1572.

Az új esztendőre való dicséret	201
Az halálról	203

BORNEMISZA PÉTER, 1561—1584.

Cantio optima	207
Cantio Szent János látásáról	208
Énekecske gyermekek rengetésére	212
Az teremtésről	214
Az ítéletről	222
Isten városáról, az mennyországról	249

KARÁDI NÉVTELENE, 1565.

Comoedia Balassi Menyhárt árultatásáról, Abrudbánya, 1569	261
--	-----

FELNÉMETI NÉVTELEN, 1565.

Cantio ad notam: Hálaadásokban	293
--------------------------------------	-----

DOBOKAI MIHÁLY, 1565.

Szép dicsíret 297

NÉVTELENEK, 1566.

História az Szigetvárnak veszéséről 300

Töredék 312

Cantio incunda de Helena Horvát 316

JEGYZETEK (külön füzetben fognak megjelenni).

ERDÉLI MÁTÉ

1560.

FRÁTER GÁSPÁR

1560.

PESTI GYÖRGY

1560.

KÜKÜLLEI NÉVTELEN

1560.

AZ SZENT JÁNOS BAPTISTÁNAK

FEJE VÉTELÉRŐL VALÓ SZÉP ÉNEK.

Szent Jánosnak megmondom nagy fogságát,
Büdös tömlőczben való kínlődását,
Azután megmondom az ő halálát,
Egy leányzó miatt nyaka vágását.

Zakariás papnak ő fia vala,
Kit Isten vénségében adott vala,
Szent és jámbor életű János vala.
Az Krisztusnak fű hopmestere vala.

5

Erzsébet asszony ennek anyja vala,
Kinek azelőtt gyermeke nem vala,
De hogy Isten ígéretet tött vala,
Szent Jánost ez világra szülte vala.

10

No mikoron harmincz esztendő vala,
Szent lélektől felindíttatott vala,
Predikálni az pusztában ment vala,
Krisztusnál hat holnapval nagyobb vala.

15

Tőn nagy predikációt az pusztában,
Lőn egész zsidóság hozzá futásban,
Az ő predikállását hallgatásban,
Farizeusok bosszúlják magokban.

20

Hamarság követeket választának,
Kiket szent Jánoshoz elbocsátának,
Pusztában tisztirül tudakozának,
Ha ő volna fia mennyei úrnak.

25 Gyorsan feleletit Jánosnak érték,
Izenetit papoknak megjelenték,
Predikállását bosszúképen vevék,
Ügyekeznek rajta mint elvesztetnék.

30 Remíntelen vala az ő életek,
Mert félnek, hogy immár elvesz életek,
Irégységnek vala az kegyetlenek,
Jeruzsálembéli sok szerzetesek.

35 Azért János evvel nem gondol vala,
Mert Istennek szent lelke benne vala,
Az pusztában erőssen kiált vala,
Mennyeknek országát hirdeti vala.

40 Teste szakadását nem szánja vala,
Heródes királt gyakran feddi vala,
Atyjafia társát hogy vötte vala,
Heródest rá haragítottta vala.

Jánost azért hamar megfogattatá,
Nyakra-fűre az tömlőczben hányatá,
Kemínképpen ajtaját bezárlatá,
Őrizőkvel Baptistát virrasztatá.

45 Az tömlőczben immár ott fetreng vala,
Nagy erős oszlophoz kötözték vala,
Egész udvar népe gyűlöli vala,
Mert senki hozzálátója nem vala.

50 Nincsen már senki rajta könyörülő,
Mert elkölt immár az régi jó üdő,
Nincsen királnak értte esedező,
Mert sok ember csak szemben hízelködő.

55 Vadnak mostan oly hízelkedő népek,
Mikor látják ő előmeneteket,
Vagy egyebeknek jó szerencséjeket,
Nem szűnik meg az ő hízelkedések.

Sózzák nagy erőssen az ú nyelveket,
Jó szerencsékkel való íletekkel,
Barátságokat ajánlják mindenekvel,
De távol vadnak ú tüle szívekkkel.

60

Mikoron történendik nyavalyájok,
Barátjoknak urok miatt fogságok,
Nem jut eszében régi barátságok,
Csak keves nagyon érette szólójok.

Tömlöczben szent János bánkódik vala,
Megöltni Heródes akarja vala,
De az sokaságot rettegik vala,
Kik Jánost profétájul tartják vala.

65

Történék egy alkalmas órája,
Mikor vala születésének napja,
Vigan örömeben poharát iszszá,
Hogy ez napig Isten útét megtartotta.

70

Hadnagyokat ú mind behívattatá,
Fű vitézeket is mind begyűjtet vala,
Galileában széllal izent vala,
Fű népeket ú mind begyűjtött vala.

75

Örömeben nagy gazdagon főzete,
Jeles fű népeket mind leültete,
Heródes ú véllek lakozni kezde,
Nagy jó kedvet felséges király veve.

80

Vigan trombitáját megfúallatá,
Dobját előttök harsogtatni kezde,
Sok vígaság tévöket behívata,
Fű népeket igen vígasztaltata.

Sok jó borait mind megkóstoltatá,
Udvar népének vigan hordattatá,
Egynehányat utczákra kitolyata,
Mindenekkel szabadon megitatá.

85

90 Sok vígaság után mind felkelének,
 Asszony népek tánczolnia kezdének,
 Király elizene feleségének,
 Hogy lányával ű hozzájá lépnének.

95 Parancsola az ünnön leányának,
 Tisztességet hogy tenne víg atyjának,
 Seregek indúla sok leányzóknak,
 Kikvel az fű népek mind tánczolának.

Az ünnön leánya drága ruhában,
 Felöltözvín vagyon drága bíborban,
 Tánczolnia kezde az palotában,
 100 Heródes reá tekinté víg voltában.

Urak előtt nékie ezt fogadá,
 Hogy valamit tülle kérne megadná,
 Országának is felét ha kívánná,
 Beszédét hogy meg ne másolhatnája.

105 Leány hamar monda az ű anyjának:
 «Mi jószágát kérjem az én atyámnak?»
 Monda anyja: «kérd fejét Baptistának,
 Mert ez ellensége mind az királynak.»

110 Ottan leány atyjához béindúla,
 Atyja előtt szígyentelen megállá,
 Keskeny derekával nagy térdet sújta,
 Anyja tanácsából néki így szóla:

«Baptistának atyám egy tálacskában,
 Adjad az ű fejét fogadásodban!»
 115 Király hallá, szomorodék magában,
 Hogy ferteznék Baptista halálában.

Az fűfű népekre király tekinté,
 Erős esküését hogy meg ne szegné,
 Hogy fejét vennék, hóhérnak izene,
 120 Tömlöczből szent Jánost hóhér kihozá.

Nagy két élű tőrit előhozata,
Keresztelő Jánost térdre állatá,
Hiveliből hóhér tőrit kirántá,
Nyakát velle szent Jánosnak elcsapá.

Fejét derekátul így elválasztá, 125
Üstökét ragadá, tálban hagyitá,
Király leányának el-béiktatá,
Leány az ő anyjának bémutatá.

Fejét király Jánosnak így véteté,
Egy leánnak tánczáért így elveszté, 130
Az nagy jámbort szent Istenhez bocsátá,
Jánosnak király fejét így véteté.

Ily embernek kár egy leányért veszni,
Egy kicsény szököllésért fejét venni,
Nagy sok jámbornak torkát megmetszeni, 135
Lelki élő kenyértül megmenteni.

Jánosnak tanítváni hogy meghallák,
Uroknak halálát igen siraták,
Mint édes atyjokat ugyan ohajtják,
Tanítójokért könyveket hullatják. 140

Sírt ásának az ő tanítójoknak,
Tagait felvevék édes atyjoknak,
Apolgatják testét az ő uroknak,
Nagy sírásval adák az koporsónak.

Élete szent Jánosnak ímez vala, 145
Erdei mézvel ő lakozik vala,
És sáska eledele néki vala,
Sem bort, sem sert életében nem itt vala.

Ruhája teve szőrből csinált vala,
És kemény szíú övezzője vala, 150
Nem királi házban lakozik vala,
Ily kemény életet János tart vala.

Vételét az szent Jánosnak fejének,
Meghallottuk Krisztus hoptesterének,
155 Egy leánzó lön oka veszésének,
Ilyen jámbornak feje vételének.

Jöttek sok Jánosok most ez világra,
Kik igazgatnak örök bódogságra,
De kevésnek most arra kívánsága,
160 Azért rajtunk Istennek nagy haragja.

Igen vallják keresztyénnek magokat,
Jónak mondják szentek tanításokat,
De nem szenvedhetik el mondásokat,
Mikor rájuk szólnak bizonyságokat.

Tömlöczözik most az Krisztus híveit,
Mint rígen az zsidók predikátorit,
Krisztusnak drágalátos prófétáit
165 Nem hallgatják az Istennek mondását.

Az Krisztust mint Júdás, ugyan árúlják,
170 Sőt Júdásnál ezek olcsóbban adják,
Mert csak három pénzen ezek eladják,
Kik az ő híveit igen árúlják.

Csélesapoknak mostan kenyerek vagyon,
Mise sivöltőknek jó kincsek vagyon,
175 Kiktől nem szakadhatnak ez világon,
Inkább akarják hogy lelkek vajúdjon.

Oly jámborok Istennek nem kellenek,
Kik ő istenségével kereskednek,
Mint Júdás ő véle úgy kereskednek,
180 Kitérni bűnökből nem igyekeznek.

Mely kegyelmességvel Isten most híjja,
Az ő országával őket unszolja,
De kevésnek arra most kívánsága,
Azért rajtunk Istennek nagy haragja.

Ne vegyük siketségre szent ígését,
De kapcsoljuk hozzánk drága beszédét,
Hogy megadja megígért szent országát,
Ne mutassa hozzánk nagy keménységét. 185

Dicsőségben hogy velle vígadozzunk,
Bódogsággal megajándékoztassunk,
Angyalokkal ütet magasztalhassuk,
Csak ű szent istenségét imádhassuk. 190

Adjunk hálát azért ű felségének,
Hogy eledelit megadta lelkünknek,
Ű ígését hirdeti bönösöknek,
Örök életet ad benne bízóknak. 195

Tanúságul írja ezt bé könyvében,
Erdéli Máté deák jó kedvében,
Bámphi László fiának hívségében,
Ezer ötszáz hatvan jó esztendőben. 200

SZENT ISTVÁN HALÁLÁRÓL VALÓ ÉNEK.

Szent Istvánnak halálát jelöntöm,
Martíromságáról emléközöm,
Esküvését mostan beszélöm,
Erős hitit Krisztusban hirdetem.

5 Zendülés zsidóságban támada,
Az hit dolgában sok megbódula,
Isten ígéje nevelködik vala,
Számtalan nép Krisztushoz tért vala.

10 Az szent István Isten szolgálja vala,
Krisztus hitit predikálja vala,
Nagy sokaság hozzá hajlott vala,
Mert szent lélok belőle szól vala.

15 Nagy csodákat es ű téssen vala,
Kiért sok nép űt hallgatja vala,
Kin az zsidók bosszonkodnak vala,
Megölnie igyekeznek vala.

20 Támadának sok gonosz férfiak,
Az gyülekezetben kik valának,
Nagy sokan egyben szállakozának,
Szent Istvánra rátanácskoznak.

Hogy üvéle megvereködnének,
Ha dolgában konkót láthatnának,
Mely ellene volna szörzésöknek,
Hát azonnal Istvánra gyűlnének.

Gyülekezetben fogva behoznáják, 25
Papok előtt ötet vádolnáják,
És előttök elkárhoztatnáják,
Végre szörnyű halálnak adnáják.

Reá azért sokan indulának,
Szent Istvánnal űk disputálának, 30
De ellene hogy nem állhatának,
Azért reá mind agyarkodának.

Az szent lélok belőle szól vala,
Ki ellen zsidók nem állhatnak vala,
Hamis tanókat támasztottak vala, 35
Kik Istvánra hamisat szólnak vala.

Támaszták rá ezzel az községöt,
Városbéli sok gyűlvész népeket,
Fű papokat és vén emböröket,
Megragadák azért mindjárt ötet. 40

Jeruzsálem gyülekezetiben
Elővonják papok eleiben,
Hamis tanók állatnak előben,
Kik ezt kezdik mondani felőle :

Az nagy Istent ez megkáromlotta, 45
Moises törvényét hamissolta,
És az szent helyet rútul szidalmazta,
Tüle hallottok, hogy ezt is mondotta :

Názáretbeli Jézus ez szent helyet,
Mind elrontja ez gyülekezetöt, 50
Moisestől adatott törvényök,
Ilyen káromlást es beszéllött.

Sok tanóknak ha ű mondások,
Ugy volna-e bizonynyal vallások,
Mert ezért lött embörök halálok, 55
Kiktül hallatnak ily káromlások.

Teljes vala István szent lélökkal,
Felele nékiek nagy bátor szívvel:
«Vajjon kit nem fenyegettök öléssel,
60 Isten hívei közt öldökléssel.

Régi profétákat ti atyáitok
Megölték, letaglották mindazok,
Ti is azok maradéki vagytok,
Kik Istennek ellene állotok.

65 Az ti atyáitok Istent kergeték,
Jámbor hű profétáit megölték,
Kik Krisztusnak jüvését hirdették,
Mindazokat ők megemésztötték.

Názáretbeli Jézus hóhéri,
70 Ti is vagytok annak poroszlói,
Az Krisztusnak vagytok árúlói,
Drága szent vérének kiontói!»

Szívökben papok hasagattatnak vala,
Hogy szent István ezt beszéli vala,
75 Fogokat rácsikorgatják vala,
Az fűpapok agyarkodnak vala.

Teljes vala István szent lélökkal,
Feltekinte az égre nagy örömmel,
Jézust látá az élő Istennel,
80 Fölkiálta nagy buzgó örömmel.

Ugymond «láttam megnyiltnak az egeket,
És állani jobbjáról az Krisztust,
Az atya Istennél az szép Jézust!»
Ezt hogy hallják, bédugák fülöket.

85 Legottan űk el-felkiáltának,
Sikoltással reá rohanának,
Véle gyorsan kiigazodának,
Szántalan küvet ragadozának.

Egyszörre mind szegént verni kezdik vala,
Agyban-füben legottan leverék, 90
Jeruzsálem kívül sebhettették vala,
Ottan szegény földre esött vala.

Rikoltással út kövezik vala,
Semmi épség testében nem vala,
Feje, teste mind elromlott vala, 95
Mégis szegény így könyörög vala :

«Az én lelkömet Uram Jézus vödd hozzád,
Mindezőknek bűnöket megbocsádd,
Bűnnek nekik ne tulajdonítsad,
Erre kegyelmességedet mutassad!» 100

Többet szegény nem szólhatott vala,
Verés miatt megsephetött vala,
Ez szók után földre borult vala,
Úr Istenben és elnyugodt vala.

Testét néki szépen eltemeték, 105
Sok istenfélő népek kesergék,
Lelke dicsőségben viteték,
Mennyei boldogságban részelteték.

Melyben mi is hogy el-bémehessünk,
Fölségös Istennek könyörögjünk, 110
Kétség nélkül ha benne hiendünk,
Örök dicsőségben véle lészünk.

KARÁCSONI ÉNEK.

Mikor Krisztus Betlehemben,
Születteték szegénységben,
Az jászolnak közepiben,
Heródes királynak idejében.

5 Az magas égen csillaga,
Megjelenék szent zászlója,
Bölcsek látták Persiában,
Nem nyughatának ő hazájokban.

10 Támadatról indulának,
Jeruzsálembe jutának,
Király Krisztusról tudakozának,
Hol született volna, így szólának :

15 «Támadatról ő csillaga,
Jelent nekünk szent zászlója,
Jöttünk azért ez országra,
Őtet megkeresni és imádni!»

20 Heródes hallván elrémüle,
Jeruzsálem felzöndüle,
Papokat hamar bégyűjtete,
Krisztus születéséről értekezék.

Erre papok azt felelék,
Hogy Betlehemben születnék,
Mert ekképen ők olvasták
Könyvében Mikheás profétának.

Ugymond, te is kis Betlehem,
Nem vagy kissebb én seregem,
Fővárosimnak mert vezére,
Te belőled jó ki én herczegem.

25

Származik ki zsidóságra,
Népem előtt hadnagyságra,
Hiveim közt királyságra,
Hogy legyen út örök boldogságra.

30

Szíve királynak retteg vala,
Titkon bölceket hívata,
Szorgalmatosan kérdezi vala,
Csillag támadásán így szól vala :

35

«Ezentúl már elmenjetek,
Szorgalmatosan kérdezzétek,
Az gyermeket megkeressétek,
És mikor őtet meglőlénditek,

40

Nekem mindjárt megizenjétek,
Én is hamarsággal elmegyek,
Az gyermeknek néki könyörgök,
És imádom őtet ti véletek !»

Tanácsán királynak eredének,
Csillag után elmenének,
Megállván csillag, örülének,
Bölcek ott egy házban bémenének.

45

Gyermek Jézust ő atyjával,
Megtalálák szüz Máriával,
Imádák alázatossággal,
Ajándékozák drága ajándékkal.

50

Rajta csudálkoznak vala,
Kik ez dolgot látják vala,
Mindenütt kihirhedett vala,
Gyermek Jézust dicsőítik vala.

55

Angyala éjjel Istennek,
Megjelenék az bölcseknek,
Ki ezt mondá: ne menjetek,
60 Heródes királyhoz se térjetek !

Hazájokban készülének,
Heródeshez sem térének,
Más úton eleredének,
És lőn mikor haza érkezének ;

65 Ime Istennek angyala,
Józsefnek jelenék álmában :
«Kelj fel József hamarsággal,
És nagy sietséggel indulj utra.

70 Az gyermeket hamarsággal,
Vedd fel mindjárt ő anyjával,
És fuss hamar Egyiptomba,
Légy ott míg megmondom hogy térj hátra.

Nagy haddal mert az Heródes,
Keresi az kis gyermeket,
75 El akarja veszteni őtet,
Azért hamarsággal vedd fel őtet.»

Zúzmaráz és nagy dér vala,
Az Máriát felvette vala,
Az kis Jézus ölében vala,
80 Egyiptomban őtet vitte vala.

Szívében király háborodék,
Az bölcsekre bosszonkodék,
Hogy túlök megcsúfoltaték,
Azért nagy serege bocsáttaték.

85 Tartományát Betlehemnek,
Nyargalják az sok seregek,
És ölnek sok gyermekeket,
Hogy Krisztust megölhetnék közöttök.

Sok gyermekeket levágának,
 Valamennyit megtalálhatának,
 Kikért atyjok anyjok leburulának,
 És nagy keservesen zokogának.

90

Sírván szegények veszekednek,
 Gyermekekért keseregnek,
 Hideg földre leesének,
 Holt elevenen fölvetetének.

95

Tagjokat ő magzatjoknak,
 Csókolgatják szép fioknak,
 Csak magokban meg nem halnak,
 Az kegyetlenségen úgy jajgatnak.

100

Úr Jézusért öletének,
 Mátyromságot szenvedének,
 Mennysországbán vitetének,
 Örök életben részesülének.

Akkor telék be az mondás,
 Melyet megírt Jerémiás :
 Magasságban nagy kiáltás
 Hallaték zokogás, sívás-rívás,

105

Rákhel két fiát siratja,
 Nem akar vigasztaltatnia,
 Mert megöletett két szép fia,
 Kikért ő magát halni bocsátta.

110

József pedig Máriával,
 Egyiptomban szép Jézussal,
 Lakának mi megtartónkkal
 Mind Heródesnek halálaiglan.

115

József azután fölkele,
 Názáretben el-bémene,
 Úr Krisztus felnevekedék,
 Zsidóságban predikálni kezde.

120

Titkát az ő szent atyjának,
Kihirdeté zsidóságnak,
Azután mind ez világnak,
Mostan nekünk bűnös fiainak.

125

Kiért néki hálát adjunk,
És örökkén magasztaljuk,
Szent ígését megfogadjuk,
Hogy örökkén véle uralkodjunk.

HISTÓRIA

AZ POGÁN ANTIOCHUS KIRÁLYNAK KEGYETLENKÖDÉSSÉRŐL AZ ZSIDÓ
ORSZÁGBAN; ÉS AZ ISTENNEK RAJTA LETT IGAZ ITÉLETIRŐL ÉS
BÜNTETÉSSÉRŐL.

SZENT ÍRÁSBÓL ÉNEKBE SZÖRÖZTETETT

2. Machab : 9.

Az Cyrus históriájának nótájára mondatik.

Hallgasd meg keresztyén ezt az históriát,
Kiből megismered Istennek ostorát,
Az Antiochuson való nagy haragját,
Halála óráján ő bosszúállását.

Régi ó törvényben az Zsidóországban, 5
Lén Istennek népe nagy háborúságban.
Mezön és városon nagy sok vérontásban,
Az pogán nép miatt nagy háborúságban.

Háborúság miatt megrettentek vala, 10
Isten törvényében megromlottak vala,
Ő szent templomában paráználkodtak vala,
Áldozatjok nékik fertelmes nagy vala.

Ez dolognak oka Antiochus vala, 15
Ki az pogánoknak fejedelme vala,
Az Zsidóországnak ellensége vala,
Isten templomának elrontója vala.

Gondolatja néki nyughatatlan vala,
Az zsidó népekre szándékozik vala,
Kiért az Istennél útálatos vala,
Udvara népének ezt beszéli vala : 20

«Elrontója leszek az Jeruzsálemnek,
 Ellensége leszek benne való népnek,
 Testöket hányatom az földi ebeknek.»
 Hagyja, hogy mindnyájan ehhez készüljenek.

25 Sokszor szándékozik az ember gonoszra,
 Kiben benne éri Istennek haragja,
 Azért leszen dolgában Istennek ostora,
 Kiben lelke leszen köttelek halálra.

80 Mindenkor útálta az kegyetlent Isten,
 Azért Antiochust megveré az Isten,
 Mert béli fájdalmat vete rejá az Isten,
 Azzal ő szándékát általállá Isten.

Vakmerő bűnösnek ily szokása vagyon,
 Mentől nagyobb kénban az ő teste vagyon,
 35 Az úristen ellen az ő lelke vagyon,
 Minden gonoszsagra ő szándéka vagyon.

Antiochus király hertelen készüle,
 Nagy betegségében szekérre feltüle.
 Kiből hamarsággal a földre ledüle,
 40 Kiből betegsége néki örögbüle.

Az ő gyomra, béli sanyargani kezde,
 Nagy sírást, kiáltást ő ágyában kezde,
 Az sokaság között üvölteni kezde,
 Mindenfelől szegény esedezni kezde.

45 Rettenetes dolog Istennek haragja,
 Ki az bűnös embert sokáig elvárja,
 De ő meg nem térvén ottan megútálja,
 Az ő nagy haragját rajta megmutatja.

Sok nyomorúltaknak vala bántására,
 50 Árvák özvegyeknek nyomorúságokra,
 Isten népeinek teljes romlására,
 Megveré az Isten ennyi kiáltásra.

Magát el-felveté ő zsüle-székiben,
 Sívás nagy, ohajtás nagy vala szívében,
 Rettenetes férgek termének béliben, 55
 Mindenfelől azok kénozzák testében.

Ki annak előtte nagy hatalmas vala,
 Ő birodalmában nagy kegyetlen vala,
 Az kegyes Istentől nagy szidalmat valla,
 Ő könyörgésére jó választ nem halla. 60

Hidjétek meg urak, kik ez földön laktok,
 Az szegény községön kegyetlenek vadtok,
 Az úristen előtt el nem szaladhattok,
 Minden dolgotokról számadók tü vadtok.

Szegény nyomorúltot kik meg nem hallgattok, 65
 Tü es az Istentől megnem hallgattatok,
 Szükségtök óráján tü el hagyattatok,
 Miként Antiochus nagy szégyent vallotok.

Kik nyomorúltakat megkösergettetek,
 Sok hamis inséggel megemésztettetek, 70
 Az Antiochusról tü példát vegyetek,
 Lélekben és testben hogy el ne vesszetek.

Örömet az Istent megengeszteli vala,
 Ő kemény ostorát mikor érzi vala,
 De az úristentül elhagyatott vala, 75
 Az ő könyörgése útállatos vala.

Nagy betegség miatt fetrengeni kezdé,
 Számtalan sok féreg testét enni kezdé,
 Az nagy Úristennek esedezni kezdé,
 Ilyen könyörgést nékie szólni kezdé: 80

«Igaz kegyes Isten az te ítéletöd,
 Szükség hogy engedjen minden itt tenéköd,
 Hozzád hasonlatos ne legyen tenéköd,
 Minden hajtson fejet ez földön tenéköd.

85 Tudom vétkeimet Istenöm előtted,
El nem rejtőzhetem sohová előtted,
Ez mai nap Isten fogadom előtted,
Megjobbejtom immár az én életömet.

90 Férgektül, nyívektül ments meg én testömet,
Térejšts meg úristen az én életömet,
Tekénts meg az égből köserűségömet.
És tehozzád való én megtérésemet.

95 Vallást tészek Isten az én bűneimről,
Meg ne emléközzél az én vétkeimről,
Fogadást tenéköd tészek mindezekről,
Hogy megemlegetlek tégödet ezekről.

100 Az te templomodat én mind elrontattam,
Szentséges javaid prédára hányattam,
Az te népeidet mindenütt kergettem,
És az bálvány Istent véllök imádtattam.

Az te templomot Isten én megépejtetem,
Minden gazdagságával megékössejtem,
Valamit elvettem, mind hátra adatom,
Csak légyen előttöd nyomos én életem.

105 Az te népeidet kit régen útáltam,
Minden népek közzül már kiválasztatom,
Te nevödben Isten öket megáldatom,
Örök békességet véllök kiáltatom.

110 Én ki pogán voltam te ellened voltam,
Ne nézzed úristen régenten mi voltam,
Ez mai nap neköd magamat megadtam,
Környűlmetélködést tenéköd fogadtam.

115 Ha én életömet Isten megtérejšted,
Nagy sok országokba búdosok éréttöd,
Minden fáradságot felvészek éréttöd,
Az te törvényödben járok te előttöd.

Mindenütt hirdetem az te hatalmadat,
 Földi népek között te méltóságodat,
 Az bűn ellen való kemény ostorodat,
 Emberekhöz való irgalmasságodat!» 120

Nem lén Antiochus Istennek kedvében,
 Meg nem hallgattaték ő könyörgésében,
 Tudja vala Isten mi volna szívében,
 Nagy kegyetlen vala szegény ő életében.

Nagy szörnyű halállal férgek megemészték,
 Teste maradékját néki eltemeték,
 Örök kárhozatra az ő lelkét veték,
 Az ő nagy bűnei oly nagy törbe ejték. 125

Például tü néktök rólla emléközöm,
 Idvösségtök mellé énekbe szörzöttem,
 Antiochus királt elötökbe vetem,
 Istennek ostorát hogy rajta értöttem. 130

Oh mely bolondság az Isten ellen élnünk,
 Ez hamis világban bátorsággal élnünk,
 Minden gazdagságból nekünk ki kell mennünk,
 Az igaz bírónak eleibe jutnunk. 135

Sokan békességben sírván könyörögnek,
 Fogadást Istennek nagy erőssen tesznek,
 Isten országáról ők nem emléköznek,
 Mert meggyógyúltanak azon esedeznek. 140

Keresd meg az Istent addig míg éppen vagy,
 Nem csak akkor mikor már halálodon vagy,
 Penitenciára elég ember nem vagy,
 Csak az úristennek akkor markában vagy.

Példa legyen néktök az ő kárhozatja,
 Utolsó óráján való fogadása,
 Az igaz Istentől meg nem hallgatása,
 Mindörökké való ő nagy kénvallása. 145

150 Kely immár minékünk korosként vigyáznunk,
Gyakorlatossággal bűneinkről sírnunk,
Az kegyelmes Istent békességre hínunk,
Halálunk óráján ne hagyjon elvesznünk.

155 Az úristenhöz szüntelen raggaszkodjunk,
Ő szent igéjétül életünkben függjünk,
Akaratja szerint mindnyájan eljárjunk,
Ellenségünk ellen ő lészen oltalmunk.

160 Az atya úristen felmagasztaltassék,
Töllünk bűnösektül ez nap tiszteltessék,
Az szent angyalokkal együtt dicsértessék,
Nékünk mennyországból minden jó adassék.

Az fiú úristen minket meghallgasson,
Idvösségnek után minket igazgasson,
Ellenségünk ellen minket takargasson,
Az atyaistennel ő szömbe juttasson.

165 Szent lélek úristen vigasztalj meg minket,
Fogadjad tönmagad mi bűnös lelkünket,
Távostasd el tollünk az mi bűneinket,
Add meg mennyországban az mi örömünket.

170 Ez éneket szörzé Szombat várossában,
Szegény Fráter Gáspár egy gondolatjában,
Az halálról való egy gondolatjában,
Ezör esztendőben ötszáz és hatvanban.

A HALÁLROL VALÓ EMLÉKEZTETŐ ENEK:

MINTHA BESZÉLNE AZ ÁDÁM FIAIVAL.

Nótáját sokféle énekekből röndelhetsz. Jó imez is:

Mennyi sokat szól az Isten embernek, etc.

Gondja között egy fő gondja embernek,
Ki bizonynyal igen nehéz az testnek,
Meg kell válni az testtől az léleknek,
Halált kell szenvedni minden embernek.

Emlékezzünk azért most az halálról,
Az Ádámnak bűnének ő zsoldjáról,
Az halálnak nagy kegyetlen voltáról,
Mindeneken ő uralkodásáról.

5

Oh mely szépen Isten embert teremté,
Gyönyörűsége helyen helyezteté,
Nagy szép dicsőségvel fölékesité
Kinek parancsolatjában jelenté:

10

Rólam kérlek hogy megemlékezzetek,
Kezeteket ti másra ne vessétek,
A mit hagyok ti csak abban járjatok,
Ha kedvemben nékem lenni akartok.

15

Gonosz ördög ám mint csalá Ádámot,
Szép szavával elhiteté anyánkot,
Ott vesztők el mi ártatlanságunkat,
Ott találók keserű halálunkat.

20

Ily mezítelenségébe atyánknak,
Csak egy ködment ő reája adának,
Csépet, kapát eleibe rakának,
Hogy nagy kinval földén munkálkodnának.

25 Utánna megyen egy éhvel holt halál ;
Köszön néki és azt mondja hol valál ?
Bizony hogy te egyszer igen szép valál,
Rútul vagy most Ádám valahol jártál.

30 Soha szegényb te náladnál nem lehet,
Nyomorúltabb én nem tudom hol lehet,
Soha senki ez előtt el nem mehet,
Csak vesződik az míg ez földön lehet.

85 Látod-e én mely magos legény vagyok ?
Sem tobzodó sem részeges nem vagyok.
Megmutatom hogy könnyű legény vagyok,
Büntetésre Istentül küldett vagyok.

40 Jaj leszen néked az te fiaidval,
Együtt lesztek sok teremtetett állatval,
Velek együtt éltek nagy nyavalyával,
Szemben is kell mennetek az halálval.

Tudni adom ezt én minden embernek,
Hogy kezemből meg nem menekedhetnek,
Soha nekem annyit nem fizethetnek,
Hogy ők én előtttem elmehessenek.

45 Értem erejét az Isten fiának,
De meglátom mit tehet az halálnak,
Szemben állok vele az viadalnak,
Vagy ő nyeri, vagy én nyerem, megválnak.

50 Rendvel vegyünk elő minden népeket,
Lássuk előszer az fejedelmeket,
Kiknek az halál elveszi eszeket,
Azt sem tudják hol megnyomvasztja őket.

Azt értem hogy egy földi Isten vagyok,
Dicsőséges pápa neve, azt hallom,
Majd elmegyek, megkeresem hol vagyok, 55
Bizony mondom hogy búzzal ő vagyok.

Térden állva sok pap, barát imádja,
Vagyon neki három rend koronája,
Földi Istennek ő magát hívatja,
Királyokkal bal lábát csókoltatja. 60

Ő hozzája soha senki nem mehet,
Hanem csak az, ki néki sok pénzt vihet,
Rómában véle mind jót, gonoszt tehet,
Pápa atyánk kire áldomást vethet.

Siet vala mihelt láta engemet, 65
Szentelt vízzel, tömjénnel úz engemet,
Pápai átkával átkoz engemet,
Végre monda: halál ne bánts engemet!

Pápa mondá: az mi jószágom vagyok,
Valami dicsőségem nekem vagyok, 70
Az mind tiéd legyen valamim vagyok,
Az döghalál csak reám ne ragadjon.

Én felelek, azt mondám az Pápának:
Tudod, hogy meg kell halni az nagy papnak,
Másra kell szállani az uraságnak, 75
Jövel csak most az nagy kéncsöt hagyd másnak.

Sok gonosz lett pápa az te idédben,
Nagy sok hamisság vagyok udvarodban,
Kiért essél Istennek haragjában,
Mert nem hívél egyetlenegy fiában. 80

Tudod-e mit mondott Krisztus tinektek,
Az ki nagyobb, kisebb legyen köztetek,
Fejedelmeknek tisztekben hágtatok,
Kiért halált Istentől érdemletek.

85 Immár menjünk császárra, királyokra,
Kik közül egy lakodalmat csinála,
Boldizsár királnak Dániel írja,
Kit hirtelen az halál elragada.

90 Igen lakik az király jó kedvében,
Ezer urak vannak ott vendégségben,
Gyönyörködnek sok italban, ételben,
Eszek vesze hogy bemenék közikben.

95 Egyiknek az színe igen változik,
Ellenben az falon egy fél kéz tetszik,
Azt írja, hogy országa elvesztetik,
Király birodalma majd mind elesik.

100 Király nem jártál el az te tisztetben,
Eszel, iszol csak mulattál éltetben,
Sok adót szedetsz minden esztendőben,
De az ellenséggel nem mentél szemben.

Kegyetlen voltál az szegény községhez,
Kihöz úgy nyúltál te mint egy kéncsödhöz,
De soha nem nyúltál az ellenséghöz,
Mert jobb kedved volt néked az lakáshoz.

105 Sírész, keseregsz mostan beteg ágyadban,
De hogy nem jutott ez akkor eszedben,
Mikoron voltál nagy jó egészségben,
Mert immár most vagy Istennek kezében.

110 Senkinek én ezben nem kedvezhetek,
Az tisztartókhoz is majdan elmegyek,
Az mint látom hejában ott nem járok,
Köszönök néktek nem igen jámborok.

115 Hamis törvénytevők valakik vattok,
Az tömény ezer jajt ti meglátjátok,
Szegényökön mit hamissan vontatok,
Meghidjétek, hogy majd mind kiadjátok.

Jöszte te Sisamnes régi ag ravasz,
Nem egyébbel hanem bőrödvel fizetsz,
Tudod-e hogy sok hamis fogást szerzesz,
Igazsággal az hol semmit nem nyerhetsz. 120

Neked hagyom Cambises hogy megnyúzzad,
Az bőrét az ítélszékre vonjad,
Az fiát is feljül rejá ültessed,
Mikor ítél fiát reá nézessed.

Királyokat, császárokat eljártam, 125
Őket halálra méltónak találtam,
De az urak házát még meg nem láttam,
Bizony mondom, szép ifjakra találtam.

Fejedelmek az tisztnben el nem jártok,
Sok patvart kerestek, nem oltalmaztok 130
Az szegénységet annyira nyúzzátok,
Hogy csak az haját, szakálát hagyjátok.

Mire nem szűnik meg kegyetlenségtek,
Mennyi adót az szegénységen vesztek,
Sok népeket éhvel halóvá teszték, 135
Arra nem élhetnek az ti magzattok.

Szépségtekben ifjak ti ne bízzatok,
Mindnyájan mezei virágok vattok,
Ékességben, szépségben ha ma vattok,
Jaj, szegény megholt! másnap azt halljátok. 140

Bizonyára hogyha túlem lehetne,
Szép ifjakat bánthanom nem kellene,
Szépet nekem is szeretnem kellene,
De tiszttemnek nem járhatok ellene.

Sok vitézek, halál, veled vívnának, 145
Mind császárra, királyra tiltanának,
Fiókért, leányokért meghalnának,
Ha Istennek ellene állhatnának.

150 Kazdag özvegy aszonyok meghalljátok,
Uratoknak kéncsében ne bízzatok,
Mert az halálval ha szembe akadtok,
Minden kazdagságtoktól megfosztattok.

Azt értem, nem akartok férhöz menni,
Ti magatok akartok uralkodni,
155 Másnak is ti akartok parancsolni,
Bizony én magam kezdlek mind elvenni.

Kezetekből kiveszem kéncseteket,
Másnak adom elásott pénzeteket,
Betegségvel megverem testeteket,
160 Döghalálval mind elhordlak titeket.

Nagy sok juhoknak pásztorit elhordom.
Az híveknek kívül eszeket veszttem,
Erőmet, hatalmam az mint látom,
Hogy én őket mind széllal elszagatom.

165 Igen hányják-vetik ők az bibliát,
Igen forgatják az rossz medicinát,
Magokat de ők is meg nem óhatják,
Én tülem magokat meg nem vonhatják.

Az érdemes szent életű atyáknak,
170 Nem vagyok barátja az barátoknak,
Mikor szinte jobb korokba volnának,
Én velem üstökben akkor kapának.

Csuda drága étkekvel kénálnának,
Lencsével, sós vizával tartanának,
175 Az fa kupából is innom annának,
Csak kevéssé tölem megválhatnának.

Közöttek igen haragossak vannak,
Nagy sok veteködésekkel megvívnak,
Karok erejéhez ők igen bíznak,
180 Érdemökhöz azért csak támaszkodnak.

Kápáját minap egyiknek levonám,
 Mondá szegény, hogy az szívét megfojtám;
 Nem mondhatja ez világ hogy nem laktam,
 Az míg szegény fejem magam bírhattam.

Isten tudja, az áldott bódog anya, 185
 Halálakor mondá szegény apácza,
 Hogy az halál ily hamar elragadja,
 Szent asszony úgy segélje hogy nem tudta.

Az halált életnél inkább dicsérte,
 Hogy ily keserű legyen de nem hitte, 190
 Jaj szegény ú magát hogy mint vesztötte,
 Ifjúságát csak kárban elköltötte.

Im magtalan énnekem meg kell halnom,
 Jaj, nincsen senkit én utánam hagynom,
 Halál, ne hadj kérlek addig meghalnom, 195
 Bátor csak kevéssé hadj férhez mennem!

Kegyetlen halál mire hogy így rontod,
 Az szép virágokat im mire veszted
 Az jó leányokat mire nem szánod,
 Az bábákat ám te dolgoz ha elhordod. 200

Halál meghidd, hogyha te ember volnál,
 Vagy megvonnálak vagy bizony megvonnál,
 Atyámfiaitul meg nem fosztanál,
 Bizony többet te sem ennél, sem innál

Én nem tudom te micsoda állat vagy, 205
 Bizony mondom hogy te sem vagy, sem nem vagy,
 Élő állat azt hiszem hogy te nem vagy,
 Mert az életnek te megrontója vagy.

Csudálkozom te mire ily erős vagy,
 Ha sem ördög, sem angyal tudom nem vagy, 210
 Én azt hiszem hogy bűnnek szolgája vagy,
 Csak az bűnösökön te hatalmas vagy.

215 Meghidd halál, soha mi meg nem halunk,
Kik Krisztus miatt büntelenek vagyunk,
Krisztus Jézusban mi csak elaluszunk,
Az sok munka után egyszer megnyugszunk.

220 Az bűn miatt igen elfáradt lelkünk,
Teljességgel elnehezedett testünk,
Mint egy igen megfáradtak leülünk,
Az testtől hogy megválnak az mi lelkünk.

De miért gyötred az szegény bábákat,
Kik ugyan kívánják ő halálokat,
De hogy látják nagy kegyetlen voltodat,
Arra nem kívánják eltartásodat.

225 Azt mondják hogy igen nehéz az halál,
Gonoszbnak mondják ott az vén aggságnál;
Jaj! jó fiam, az gamon eljárhatnál,
De porrá lennél osztán hogy meghalnál.

230 Csuda hatalma vagyon az halálnak,
Nagy sok pénzt adunk az mendikusoknak,
Semmit magoknak is nem használhatnak,
Mikor ők is az nehezére jutnak.

235 Egyebeket megtudnak gyógyítani,
De magoknak semmit sem tudnak tenni,
Az halál mihelt környülök kezd járni,
Ottan tudományok mind el kezd veszni.

240 Égbe nézők másnak jövődöt mondnak,
De semmi jót nem tehetnek magoknak,
Többet hisznek ők az ég forgásának,
Hogynem mint Istennek akaratjának.

Jövendöt mond az halál akkor nekünk,
Mikoron az asszú csontokra nézünk,
Olyanná kell nekünk valaha lennünk,
Hidjük azért hogy meg is kell még halnunk.

Vagyon mint gazdagoknak sok jószágunk, 245
 Előttünk vagyon ezüstünk, aranyunk,
 Nem tudjuk számát mi registromunknak,
 Eszünkben sem jut hogy meg is kell halnunk.

Szolgájokat mindenfelé küldözik,
 Hol mit kaphat, mind azon gondolkodik, 250
 Tudod-e hol jobb sokadalom esik?
 Kalmároktul azon tudakoztatik.

Istennek szavát eszekben sem veszik,
 Mikor ott vagyon is ő csak aluszik,
 Az adósságot hogyha bevehetik, 255
 Predikáczió azon gondolkodik.

Otthonn is nem ehetik, sem ihatik,
 Térül-fordúl mindjárást szitkozódik,
 Soha ő arról el nem felelkeznek,
 Bolond ember ma lelket megkérlik. 260

Az tengeren nagy szerencsével járnak,
 Hévvél, hidegvel ők csak meg nem halnak;
 De tizenkét órára mikor jutnak,
 Tűlök osztán mindenek elmaradnak.

Mezítelenül szült az ti anyátok, 265
 Többet kelleténél nám nem ehettek,
 Szükségtekre valót ha keresnétek,
 Kazdagok ily hamar meg nem halnátok.

Az ki engem nem akar hamar látni,
 Úljön veszteg együtt, jobb leszen néki, 270
 Kevéssel meg kell néki elégedni,
 Istennek szent ígését kell hallgatni.

Valakik megkazdagulni akartok,
 Az halál töriben bizony akadtok,
 Az vad lovat száján nem hordozzátok, 275
 Mert ű hordoz titeket meglátjátok.

- Nem kémélled szegény vén embereket,
Vaj, vaj halál! immár csak szánjad őket,
Nem eléggé gyötröd-e szegényeket,
280 Vénség miá meggörbedett véneket.
- Szerelmes társát embernek nem kémélled,
Az jámbor házasokat nem kémélled,
Egy vagy két nap egymással vígadhatnak,
Holnap egyiknek *Quando coeli*-t mondnak.
- 285 Édes magzatjokat te nem kémélled,
Őket kegyetlenül előttek gyötred,
Én csudálom, hogy te nem keserűled,
Nem fáj neköd, mert nincs hozzá semmi közöd.
- Nem tudom micsoda fegyvered vagyon,
290 Visszaszegezett kaszád neked vagyon,
Azt értem igen éles kardod vagyon,
Ennyi nagy holt emberid arra vagyon.
- Látjuk ez világnak erőtlenségét,
Állhatatlan nagy szerencsétlenségét,
295 Nem nézhetjük ez világnak szépségét,
Hanem napról napra kegyetlenségét.
- Meglátjátok ti részeges emberek,
Mikor egymásra sok duskát köszöntek
Az sok italt ismég hogy kiadjátok,
300 Az halált is bátor számba tudjátok.
- Senkit az halál kémélleni nem tud,
Avagy tud ő valamit avagy nem tud,
Sokat mosolgani az halál nem tud,
Az egyet erőssen tartja az mit tud.
- 305 Mind földön mind vízen valakik vattok,
Vagy erdőben vagy barlangban lakoztok,
Az halálnak törében megakadtok,
Még jó távol, ha reá nem gondoltok.

Szükség szerint az testnek meg kell halni,
Isten szavának bé kell teljesedni, 310
Keresztyénnek szükség bizony vigyázni,
Hogy az Krisztus készen fogja találni.

Nagy öröm volt az halál az híveknek,
Krisztus halálában a kik hittének,
Nagy örömmel az halálra mentenek, 315
Mert Krisztus halálában örvendeztek.

Atyánk házául mi valamit hoztunk,
Mind elvesztjük akkor mikor meghalunk,
Vesztegségben és reménségben leszünk,
Mikor az testtől megválnak mi lelkünk. 320

Lelkünknek tömlöcze volt az mi testünk,
Ideje volt tüle megszabadulnunk,
Csak az Krisztus Jézus bizony életünk,
Az mi halálunk bizony nyereségünk.

Ezer ötszáz és hatvan esztendőben, 325
Böjtmás hónap az tizedik napjában,
Halál ábrázatja forgott eszében,
Az ki ezeket rendelé versekben.

HISTORIA

ABIGAIL UXORIS NABAL etc.

Primi L. Sa. Cap. vigesimo quarto.

Abigail asszon históriáját,
Halljuk meg az ű bölcs-eszes voltát,
Mint menté meg haláltól az ű urát,
Leszállítván szent Dávidnak haragját.

5 Ez mindennek lehet igen szép példa,
Kiből mint egy tűkörből megláthatja,
Az Istennek mely drága ajándéka,
Kinek jó házastársot ad házába.

10 Mikor Dávid Galiátot meggyőzé,
Ott az község oly igen megkedvelé,
És az vitézlő nép nagynak böcsülé,
Hogy királi méltóságra ítílné.

15 Hogy ez dolgot Saul királ megérté,
Mondhatatlan ű magába irillé,
Mert Dávidtól birodalmát ű félté,
Ez lön oka hogy kergetnie kezdé.

20 Jóllehet ez jó vitéz ember vala,
Az ű bátorsága mert Isten vala,
De nem akar támadni királyára,
Sőt előtte egy pusztába szorúla.

Vala egy ember ott az havas közbe,
Az Maon pusztájának kietlenébe,
Hogy kinek Nábál hívattatik neve,
Vala jószága az Carmelus hegybe.

Ez egy éktetlen hosszú ember vala, 25
Értetlen és pór természetű vala,
Bolondsággal az agya tellyes vala,
Minden hitván erkölcs ú benne vala.

Ennek juha és kecskéje sok vala,
Csak azokban ú néki kedve vala, 30
Mineműket most is látunk gyakorta,
Nem kell neki emberek barátsága.

Kik szöntelen barmok között forgódnak,
Kecskékkel és disznókkal nyájaskodnak,
Emberek személye előtt elbúznak, 35
Mint az rókák, csak magoknak kullognak.

Hogy embernek ilyen erkölcs nem használ,
Erről most igen szép példát hallhatnál,
Kit gonosz kedvű gazdagnak mondhatnál,
Kiket példáz Hermán uram, nagy Nábál. 40

Felesége az Nábálnak szép vala,
Kinek neve szép Abigail vala,
Hiv és eszes asszonyi állat vala,
Jó erkölcsű, ékes beszédű vala.

Ez urának háza gondját viseli, 45
Bolondságát az mint lehet fedezi,
Kemén természetit mind elszenvedi,
Tisztessége mert űtet arra viszi.

Mikor Dávid szolgáitól meghallá,
Hogy az Nábál juhait ollóltatná, 50
Házanépét igen vígan tartaná,
Tíz ifjú szolgáit hozzá választá.

Követséget így ada az ifjaknak,
Mennyetők el házához az Nábálnak,
Köszönjetők én szómmal az jámbornak, 55
És mondjátok ezt mint jó barátomnak :

«Békességet kívánok ú magának,
Családjával mint atyámfiainak,
Isteni áldomást az ú házának,
60 Jó szerencsét minden ú marhájának.

Most hallám hogy juhait béhajtatta,
És jámbor szolgálait nagy vígan tartja,
Azon szolgálitól azt meg tudhatja,
Hogy ú néki voltam nagy jó barátja.

65 Mert miulta itt vagyunk az pusztába,
Mi azokat vöttük társaságunkba,
És marhájának voltunk oly oltalma,
Hogy senkitől nem esett benne kára.

Azért hiszem hogy kedvet nyertünk vala,
70 Nagy bízunkba küldöttünk ú hozzája,
Emléközzék rólunk is víg voltába,
Mert csak alig vagyunk itt az pusztába.

Sőt inkább szegén fiának Dávidnak,
És véle való szegény férfiaknak,
75 Kik ú néki ezután is szolgálnak,
Küldjön élest, mert sovány helyen vadnak !»

Ezt hallván az ifjak elindulának,
Mikor Nábál eleiben jutának,
Urok követségébe eljárának,
80 És néki nagy tisztességgel szólának.

Mikor Nábál mindezeket hallaná,
Embertelen voltát ott megmutatá,
És nemes személyeket nem gondolá,
Ilyen szóval őket elpirongatá :

85 «Meggyünk néki, hogyha Dávid uratok,
Vagy ki fia, azzal én nem gondolok,
De azt tudom hogy széllal vándorlotok,
És ti uratok előtt csak búdosatok.

Várjatok csak ím kenyeremet adom veszem,
 És efféle búdosóknak szegdelem, 90
 Barmom húsát azokra vesztegetem,
 Akkik honnan valók, mert azt sem értem.»

Ott az nemes ifjak megpirúlnak,
 És előle gyorsan elfordúlnak,
 Mikor Dávid eleiben jutának, 95
 Mindezekről néki bosszonkodának.

Ezen Dávid szertelen elbúsula,
 És fegyverét fölköte oldalára,
 Négy száz legént gyorsan mellé választá,
 Kikkel Nábál házára elindúla. 100

Vala Nábálnak egy jámbor szolgálja,
 Mely igen jól eszében vötte vala,
 Mint Dávidnak ura választott vala,
 És ez dolgon igen búskodik vala.

De nem mere szóllani az Nábálnak, 105
 Tudván rossz természetit ű urának,
 Sőt eleiben mene ű asszonyának,
 És így szóla Abigail asszonnak:

«Én mint jámbor nektek ezzel tartozom,
 Azért a mit értek, én azt megmondom, 110
 Talám ezt te nem értötted asszonyom,
 De uram értetlenségén búskodom.

Most Dávid az pusztából hozzá küldé,
 Túle nagy szép szóval, élést kérete,
 Uram nagy értetlenséggel felele, 115
 Szolgáit elpirongatá előle.

Azok asszonyom mind jeles férfiak,
 Nekünk soha ártani nem akartak,
 Sőt mindenek ellen oltalmaztanak,
 És hív társaságokban tartottanak. 120

Az pusztába miulta vélek voltunk,
Éjjel nappal mint egy kőfalhoz bízunk,
Mert voltanak nekünk oly hív oltalmunk,
Hogy marhánkba azulta kárt nem láttunk.

125 Azért most viselj gondot ez dologról,
És ne bízzad urunkra az Nábálra,
Mert félek, hogy nemesak önnön magára,
De vészélt hoz egész az ű házára !»

130 Itt tekénts meg mi légyen az jó szolgál,
Hogy kinek fáj ura nyomorúsága,
De nézd azt is, melly igen szűk és drága
Az jó asszoni állat okossága !»

135 Abigail asszon hogy ezt megérté,
Szolgájától igen jó néven véné,
De urának ez dolgot nem jelenté,
Mert tudja, hogy fejébe nem verhetné.

140 Gyorsan elő szerze sok kenyereket,
Jó borokkal megtölte nagy tömlőköt,
És nyúzata nagy sok kövér ökröket,
És készíté sok rendbéli étkeket.

Felrakatá az szamarok hátára,
Hogy azzal induljanak, parancsolja,
Ű maga is felüle szamarára,
És utána leánival indúla.

145 Hogy az hegyről már alá jutott vala,
Azonközben Dávid is oda juta,
Kinek ottan eleiben indúla,
És Dávidtól ily bosszonkodást halla :

150 «Ezeknek marhájokat megtartottam,
Az pusztában kártól megoltalmaztam,
Kikért csak hiába mind munkállottam,
Mert az jókért tölök meggyaláztattam.

Ellenségim szerencsések legyenek,
Ha miattam tovább megmenekődnek,
De valakik birtoka alatt vannak, 155
Azok holnap virradtáig nem élnek.»

Abigail asszony ezt mind hallgatja,
Az száráról gyorsasággal leszálla,
És Dávidnak hogy eleiben juta,
Lábaihoz orcájával borúla. 160

Monda: «uram! szolgáló leányodat,
Bátorsággal előtted szólni hagyjad,
Férjem vétkét nékem tulajdonítsad,
És könyörgésem uram meghallgassad.

Az én fejemre mostan uram királ, 165
Kérlek hogy ez bűnért ne haragudjál,
Mert miképen hogy néki neve Nábál,
Azonképpen dolga bolondságban áll.

Jámbor szolgálodat, kiket bocsáttál,
Hogyha láttam volna az én házamnál, 170
Most mi reánk uram nem haragudnál,
Söm vétött volna ellenöd az Nábál.

Azért uram él az hatalmas Isten,
Hogy ki megtilt ez mostani üdőben,
Hogy kezedet ne márts ártatlan vérben, 175
Sőt maradhass jó lelkesméretben.

Az kik neked ellenségid volnának,
Avagy valami gonoszt akarnának,
Ilyen engedelmességre jussanak,
Mint az Nábál, tenéked szolgáljanak. 180

Azért tülem ez kisdet ajándékot,
Melyet hoztam te szolgáló leányod,
Vedd a környüled való vitézekkel,
És azokkal elköltsed egészséggel.

185 Vedd el uram rólunk az mi vétünköt,
Viszont Isten azt mieli tévéled,
Hogy ad néked nyugodalmas lakóhelyet,
Mert Istennek az ő hadát viseled.

190 Gonoszság ne találtassék te benned,
Hogyha viaskodik ember ellened,
Avagy kergettetik a te életed,
Isten előtt tisztán maradjon lelked.

195 Mikor az úr ellenséged meggyőzi,
Igéretét rajtad megteljesíti,
Izráel küzt fejedet felemeli,
És népének fejedelmévé teszi.

200 Akkor benned gonosz lelkesmeret
Nem marad hogy mardoshatná szívedet,
Mert nem ontottál ártatlan véröket,
Sem te nem állottál bosszút éretted.

Mikor ezek megteljesednek benned,
Akkor jutok én eszedbe te neked,
Hogy kéresemmel állottam ellened,
És az gonoszt elkerültettem veled !»

205 Abigail asszon ékes beszéde,
És szavának nagy engedelmessége,
Dávidnak béhata az ő szívére,
És őt hozá ártatlan szelédségre.

210 Az asszonnak Dávid így felele :
«Áldott az úr Izráelnek Istene,
Ki hozott volt tégedet én előmbe,
Áldott a te szép szódnak ékessége.

215 Sőt áldott vagy, ki vélem ezt mieléld,
Hogy eszközzé ebben magadat vetéd,
Kezeimet vérontástól megmentéd,
Az nagy bosszuállásra nem eresztéd,

Él az Isten az Izraelnek ura,
Ki most engem ez gonosztól megtarta,
Hogyha hamar ide nem jöttél volna,
Urad Nábál ez éjjel megholt volna. 220

De te jámbor személyedet tisztellem,
Ajándékokat mind jó néven vöttem,
Méltó könyörgésednek mind engedtem,
Menj házadhoz mert megengeszteltettem !»

Abigail gyorsan hátra fordúla, 225
És mikoron házához jutott volna,
Bolond urát találá nagy lakásba,
Iszik mintha semmi gondja nem volna.

Mert hogy Nábál akkoron részeg vala,
Felesége akkor néki nem szóla, 230
De hajnalba mikor megjőzanúla,
Bölcs beszéddel mindeneket megmonda.

Nábál ezt hogy megérté nem szólhata,
Lettébe elámélkodott vala,
Kézét veté az Úr Isten Nábálra, 235
És azután tized napra meghala.

Mikor Dávid azt meghallotta volna,
Hogy szegén bolond Nábál megholt volna,
Ilyen szókkal Istennek hálát ada,
Ki ű néki bosszúját megállotta : 240

«Áldott Isten te felmagasztaltassál,
Ki ártatlan vértől engem megtartál,
És hogy az gyalázatról bosszút állottál,
Melyet rajtam mielt vala az Nábál.»

Azonba Dávidnak eszében juta, 245
Abigail asszonnak bölcs tanácsa,
Magában gondolá, hogy méltó volna,
Hogy ű néki az lenne házastársa.

Akkor ezzel ű sokat nem múlata,
250 De fő személyeket hozzá választa,
Kéretvén ugyanazoknak általa,
Hogy menne feleségül ű hozzája.

Értvén ezt az eszes asszoni állat,
Böcsülé az űr Istennek jó voltát,
255 Az földre borulván ada nagy hálát,
És felele megálázván ű magát.

Semmiképpen nem vagyok méltó arra,
Hogy ily drága férfinak legyek társa,
Imhol vagyok egy szolgáló leánya,
260 Kivel szolgálóinak lábát mosassa.

Gyorsasággal az asszony elkészüle,
Öt szép leánt szépen felöltöztete,
És azokkal egyetembe felüle,
És Dávidhoz az követőkkel mene.

265 Ennek vala egy bolond gonosz ura,
De hogy annak nagy hívséggel szolgálja,
Nem útálja, meg sem csúfolja vala,
Sőt fogatkozását éppíti vala.

Nézd meg ezzel magának ű mit nyere,
270 Minem soká búsítá bolond férje,
Mert az Isten hamar megmenté tőle,
És lőn a szent királnak felesége.

Minden rendbéli asszoni állatok,
Abigail asszontól tanuljatok,
275 Uratoknak hívséggel szolgáljatok,
Hogy Istentől ti es megáldassatok.

És valakit az Isten néktek adott,
Akarmely frissen álljon az kontyotok,
Vagy szép vagy szörnyű, de azt hallgassátok,
280 És tiszteljétök mert azzal tartoztok,

Viszont immár uraim néktek szólok,
Kik jó társsal ajándékoztattatok,
Azt ti is nagy böcsülettel tartjátok,
És Istennek arról hálát adjatok.

Mert ha útet nem tartod tisztességbe,
Téged az Isten elveszen előle,
Mint az Nábál, nem élsz te együtt véle,
És ú léssen jobb jámbor felesége. 285

Gonosz kedvű kazdagok meghalljátok,
Kik az Nábálnak unokái vattok,
Ha szolgáló ember megyen hozzátok,
Az szalmába előttök ne bújjatok. 290

Mert az vitézlő népet Isten hatta,
Országának megoltalmazására,
Az özvegyek-árváknak oltalmára,
És az szegén község nyúgodalmára. 295

Azért az mit adott az Isten néktök,
Azt örömet közöljétek ú vélek,
Mert az marha nemcsak ti érettetök,
De adatott, hogy mást is éltessetök. 300

Ha ú nékik jó kedvvel nem adsz ennik,
Soha semmiképpen nincsen mit tennik,
Hanem el kell erővel tőled vennik,
Mert lovastól a fát meg nem ehetik.

Vitézlő uraim meggondoljátok,
Mire ti es Istentől hívattatok,
Nem hogy az szegén községet rontsátok,
Sőt azokért vérötöket ontsátok. 305

Mely jeles vitéz emberek valának,
Hogy kik az kegyetlenségben bízának,
Hazájoknak de nem szolgálhatának,
Mert nagy hirtelenséggel elfogyának. 310

Azután sok urak támadának fel,
Mint ezelőtt egynéhány esztendővel,
315 Köztünk valának nagy kegyetlenséggel,
Kérlek mondd meg mostan hová lőttek el?

Rúgnak vala sok sánta kacibások,
Az zabot siratják az szegén szászok,
Csak szalannát esznek vala agarok,
320 Ám járjanak, arról többet nem szólok.

Csak kérlek hogy erre legyen gondotok,
Hogy az mi kevesen megmaradtatok,
Az Isten akaratja szerint járjatok,
Hogy ennél is inkább el ne fogyjatok.

Ez históriát szerzék ilyen rendben,
325 Erdélbe, az kis Küküllő mentében,
Ezer ötszáz és hatvan esztendőben,
Kiben dícsírtessék az Isten, Amen.

FINIS.

TORKOS JÁNOS

1561.

VARSÁNYI GYÖRGY

1561.

SZERÉMI ILLYÉS

1561—1580.

HISTÓRIA AZ ABSOLONRÓL

MIKÉPPEN TÁMADOTT AZ Ő ATYJA DÁVID KIRÁLY ELLEN, ÉS
ORSZÁGÁBÓL KIŰZTE, ÉS MIKÉPPEN LETT NÉKI HALÁLA.

2 Regum 15.

Ezen nótára: *Im melly szép históriát mostan mondok, etc.*

ELSŐ RESZ.

Capita Versuum.

Ad vindictam Adulterii conscriptum a Johanne Thorkos, in gratiam
Domini Wolffangi Bornemisza de Kapolna, Consilarii Regiae
Maiestatis in Transylvania.

Absolonnak mondom históriáját,
Atyja ellen nékie támadását,
Országából mint veré ki ő atyját,
Megbeszéllem ő nagy szörnyű halálát.

Dávid király vala királyságában, 5
Uralkodik egész Zsidóországban,
Lakik Jeruzsálemnek városában,
Nem fél senkitől vagyon bátorságban.

Udvara-népe számtalan sok vala, 10
Joáb hadnagya vitéz ember vala,
Erre dolgát gyakorta bízza vala,
Mert bölcs-eszös hadakozó ez vala.

Immár sok nemzetség meghajlott vala 15
Dávidnak kik meghódoltanak vala,
Hire neve nagy messze hatott vala,
Sok nemzetség ő tölle retteg vala.

Némikoron Joábot megszóllejtá,
Mert főhadnagya Dávidnak ez vala,
Az Amnon fiaira ött bocsátá,
20 Rabba városát megszállani hagyá.

Dávid erőssen nékie meghagyá,
Városnak megvételeét rejá bizá.
Joáb Rabba várost igen vitatja,
Jeruzsálemben Dávid hon marada.

25 Imé palotájában Dávid nyugszik,
Semmi gondja nincsen, igen aluszik,
Az hadra ő csak semmit gondolkodik,
Joáb vitézségébe igen bízik.

Csakhamar nagy vétekbe Dávid esék,
30 Bersabe mert tölle ám megláttaték,
Végre tölle ám megszeplősejtetek,
Úriást az urát értte megölék.

Tetszék nehéz véteknek az Istennek,
Dávid hogy ezt cselekedé, nagy bűnnek,
35 Ő ezeket akkor vélé semminek,
Mert nyugszik, az vétek tetszik semminek.

Ám egy példabeszéd néki mondaték,
Náthán prófétától törvény kérdeték,
Kire tölle felelet adattaték,
40 Mely önnön fejére magyaráztaték.

Megvévék végre az Rabba városát,
Benne megölék Amnonnak királyát,
Fejéből kivévék szép koronáját,
Elfoglalák tölle szép tartományát.

45 Az nagy Istennek csuda ítéleti,
Meghalljátok az vétket mint gyűlöli,
Egy bűnt más bűnnel mint szokott büntetni,
Nagy haragját ezzel megjelenteni.

Dávidnak az kik fiai valának,
 Örögbiknek nevét híják Amnonnak, 50
 Az Achinoám asszontul valónak,
 Ez volt egyik felesége Dávidnak.

Vala másik felesége Dávidnak,
 Nevét híják Abigail asszonnak,
 Ennek fiát nevezik Chileábnak, 55
 Ez az másik fia Dávid királynak.

Lén az harmad felesége Dávidnak,
 Kinek nevét híják Macha asszonnak,
 Ennek fia hívaték Absolonnak,
 Kinek húga nevezteték Thámárnak. 60

Thámár az Absolonnak huga vala,
 Mert egy anyátul születtenek vala,
 Személyével ez igen ékös vala,
 Szépségével mindent fellyűlmúl vala.

Erre Amnon egyszer két szömét veté, 65
 Gonosz kívánságba ő magát ejté,
 Végezetre ötet megszeplősejté,
 Erőszakkal ötet megszegyenejté.

Rólla bátyjának vala oly nagy gondja,
 Absolonnak oly nagy bosszonkodása, 70
 Húgának bosszúját mint megállhassa,
 Semmit nem tettét, de vagyon bánatba.

Igen hamar Dávidnak ezt megmondák, 70
 Hogy ily romlás házán esett megmondák,
 Amnon miatt ily vétek lett hírré adák, 75
 Király adá magát oly nagy bánatnak.

Immár ez dolog hogy megesett vala,
 Feledségbe majd ugyan jutott vala, 80
 Noha két esztendeje elmúlt vala,
 Absolonnak dagály orrában vala.

Csak magában Absolon bosszonkodik,
Senkinek arról nem panaszkodik,
Sem jó sem gonosz érte nem hallatik,
De tölle Amnon igen gyűlöltetik.

85 Oly időt Absolon erre választja,
Mikor lehessen alkalmatossága,
Bosszúját Amnonon hogy megállhassa,
Húgán tött gyalázatot megtorolja.

90 Némikoron juhait nyírni kezdék,
Absolonnak szolgálai hírré tevék,
Atyjához Absolon hamar belépék,
Tisztességgel előtte megállapék.

95 Szép szóval kezdé atyját onszollani,
Júne hozzá vendégségbe őtt kéri,
Mert juhait mostan kezdték nyírni
Minden fiainak ő vélle lenni.

Csak röviden király erre felele,
Nem akarna lenni néki terhére,
Végre az királyfiakat elkéré,
100 Amnont nagy nehezen véllök elkéré.

Rólla Absolonnak nagy öröme lén,
Szándékának alkalmatossága lén,
Ez dolog senkinek tudtára nem lén,
Elmájében ez mert csak elrejtve lén.

105 Igen nagy lakodalmat csináltata,
Királyi módra mindeneket hagyta,
Szolgáinak erőssen parancsola,
Hogy minden ő beszédére hallgatna.

110 Parancsolá Amnont hogy általverjék,
Mihelt megrészegedik hogy megöljék,
Tölle nékiek ez jelül adaték,
Mihelyt mondja, azontól megöletessék.

Történék mikoron az királyfiak
 Volnának oly nagy lakásban az ifjak,
 Szolgák várják intését Absolonnak, 115
 Készek mindenben engedni uroknak.

Vélék idejét megszorzott dolgoknak,
 Absolon hamar inte szolgálinak,
 Nagy hertelen halála lén Amnonnak,
 Kin az királyfiak háborodának. 120

Mennek, igen futnak az királyfiak,
 Öszvérökre hamar ragadozának,
 Azonközben hír lén ebben Dávidnak,
 Hogy az királyfiak mind levágattak.

Azt alejtá Dávid, hogy mind elvesztek, 125
 Minden fiai hogy megölettenek,
 De erről ismég hamar hírt vivének,
 Amnon holt meg csak, az többi mind élnek.

Igen hamar királyfiak jutának,
 Nagy felszóval mindnyájan igen sírnak, 130
 Kösserves szóval bátyjokat siratják,
 Nagy felszóval mindenek igen sírnak.

Oly igen siratja Dávid ő fiát,
 Igen szaggatja királyi ruháját,
 Nem szánja fiáért már ő megholtát, 135
 Jó szolgálai szánják Amnon halálát.

Hamarsággal Absolon elbúdosék,
 Gessúrnak királyához folyamodék,
 Három egész esztendeig ott lakék,
 Dávidnak nagy siralma küssebbedék. 140

Az idő közt Joáb úgy gondolkodik.
 Absolon esetin igen bánkodik,
 Kegyelmet királytól nyerni igyeközik,
 Mint ötet meghozhatná — elmélködik.

145 Nem sok idő múlván kegyelmet nyere,
Nagy sok szókkal atyjának engesztelte,
Egy asszonyi állat által megszörzvé,
Hogy Absolon királyhoz megjühetne.

 Nem akará mindazáltal látnia,
150 Házához ne menne, megparancsolá,
Noha megjöttét megengedte vala,
De személyét látnia nem akará.

 Ez Absolon igen szép ifjú vala,
Izraélben néki mássa nem vala,
155 Teste állása néki díszös vala,
Makula semmi testében nem vala.

 Történék, három fiai levének,
Egy leánya Thámárnak nevezteték,
Két esztendeig Jeruzsálemben lakék,
160 De mindaddig királytól nem láttaték.

 Tetszék igen nehéznek Absolonnak,
Színét nem szabad látni az királynak,
Szolgáitól elizene Joábnak,
Hozzá jüne, mert izenne atyjának.

165 Hamarsággal szolgálai elmenének,
Kétször urok szavával igen kérék,
El nem jüve, Absolon bosszonkodék,
Mezei veteménye felgyújtaték.

 Oly hertelen hír lén ebben Joábnak,
170 Minden takarmányi mezőn mind égnek;
Megérté Absolon szolgálai mivelték,
Kíért néki sokat panaszkodék.

 Rövid szóval Absolon néki szólla,
Megmondá, hogy ő akaratja volna,
175 Hogy hozzá nem jött mikoron hívatta,
Ő az nagy kárt azért tétette volna.

Királyhoz menj bé tölled azt kívánom,
 Mit használ neköm Gessurból megjöttöm,
 Jó szömmel ha látni nem akar engöm,
 Jobb volt volna neköm Gessurban laknom. 180

Ottan öljen meg ha mégis haragszik,
 Vétkeimről ha mégis emléközik,
 Álnokságimról hogy ha bosszonkodik,
 Gonoszságimról ha nem feletközik.

Sietséggel ez szót hallván elméne, 185
 Az királynak ezeket megbeszélé,
 Az királt nékie megengesztelé,
 Absolont király eleibe vivé.

Immár tekénte Dávid ő fiára,
 Atyja előtt Absolon leborúla, 190
 Dávid nem tűrheté, őtt megapolá,
 Minden vétkét nékie megbocsátá.

Nincs már királytul semmi félelemben,
 Szabadságban vala nagy készülletben,
 Szekerek, lovagoknak szörzességében, 195
 Ötven férfiakat szörze eleiben.

Gondolkodik, bölcsen magát forgatja,
 Az országnak magát igen ajánlja,
 Igaztételt mindennek fogadja,
 Az országot hogy csak hozzá vonhassa. 200

Régen mindent magában elvégeze,
 Pártolást atyja ellen mint tehetne,
 Atyjához Dávidhoz azért bémene,
 Nagy szép szóval ő nékie beszéle.

Áldozatot Istennek ígért volna, 205
 Mikor atyjának haragjában volna,
 Követközik áldoznia Hebromba,
 Fogadását hogy Istennek megadja.

210 Csakhamar hogy Hebronba jutott vala,
Absolon hamar kémeket bocsáta,
Áldozatnak színe alatt jártatá,
Illyen követséggel őket bocsátá:

215 Imé mikor trombitaszót hallotok,
Nagy felszóval mind el-felkiáltsatok:
Absolon az király! mind azt mondjátok.
Kiért töllem tü minden jót várjatok.

220 Absolon oly csendeszen ebben jára,
Jeruzsálemből két százan jöttek vala,
Kik ötet útában kísérték vala,
De ezt senki ingyen sem véli vala.

Mikor immár Hebronban áldoznának,
Nagy sokan Absolon mellé állának,
Dávid ellen nagy sokan feltámadának,
Kik pártosi Absolonnak valának.

225 Dávid tanácsa Achitophel vala,
Ki Dávidot mindenben érti vala;
Absolon ezt hamar hívatta vala,
Hebromba Absolonhoz ő ment vala.

230 Oly hamar híre lén ebben Dávidnak,
Izraél népe hódolt Absolonnak,
Főtanácsa az országgal ott vadnak,
Ezzel lén erős félelme Dávidnak.

235 Megijedvén sietséggel készülnek,
Absolon kezébe hogy ne essenek,
Az városba hogy ne rekesztetnének,
Nagy dísztelen onnat kisietének.

240 Igen nagy bánatban mindnyájan vadnak,
Gyalog az városból mind kifutának,
Tíz atyafi csak hon hagyattatának,
Az házak őrzeni hon maradának.

Nem sok magával Dávid szaladt vala,
 Két száz erős férfiakkal csak vala,
 Nagy fenszóval mindnyájan sírnak vala,
 Az pusztára búdosni mennek vala.

Imé az Isten szekrénye ott vala, 245
 Dávidot mert vélle követték vala,
 Király az szekrént hátra küldte vala,
 Ilyen szókkal papoktul elvált vala :

Vigyétek az szekrént meg az városban,
 Mert neköm búdosnom kely az pusztában, 250
 Az Úr talán megszán nagy nyavalyámban,
 Béiktathat ismég én országomban.

Olyan könnyen mikor az Úr akarja,
 Engöm haza hozhat ha ő akarja,
 Az mely könnyen engöm vitt királyságra, 255
 De legyen mindenben az ő akaratja.

Lének nagy ohajtások mindeneknek,
 Mezét lábbal, borejtott fővel mennek,
 Dávid felszóval könyörög Istennek,
 Ilyen szókkal Istenhöz könyörgének. 260

Felséges Úristen kérlek tégedet,
 Achitophelnek vakejts meg ő szívét,
 Bolondejts meg minden eszét, elméjét,
 Tanácsának vödd el minden erejét.

Az királynak vala egy fő szolgája, 265
 Kusainak ki neveztetik vala,
 Királynak ez vala bízott barátja,
 Városba ily szókkal haza bocsátá :

«Ne késsél eredj el Jeruzsálembe,
 Kémeld meg Absolont te mindenikbe, 270
 Siess te kegyelmet nyerni ő tölle,
 Tisztességgel rendeld szódat előtte.

Gyorsan eleibe te hamar essél,
Ilyen szókkal térdödre hamar essél,
275 Kérlek uram tekénts rejám jó kedvvel,
Fejőmhöz, jószágomhoz légy kegyelemmel.

Immár felségödet, készen szolgálom,
Mint atyádat olyan híven szolgálom,
Életömben sohová nem vágyódom,
280 Csak felségödet holtig én szolgálom.

Bizonynyal tudom ottan megkegyelmez,
És így néki barátságában lehetsz,
Minden titkában tanácsában lehetsz,
Engömet gyakorta hírrel értethetsz.

285 Oly nagy híven ezekben kérlek járj el,
Achitophelnek minden tanácsát ronts el,
Veszedelmömre való titkát bonts el,
Király előtt minden erejét völd el.

Rajta vadnak nagy bízott hű embörid,
290 Sadoch, Abiathar papok segejtségid,
Ha mit értesz, ezeknek hírré tehedd,
Az ő két fiok által hírré tehedd!»

Nem rösten Kusai ebben eljárja,
Jeruzsálembe Absolonhoz tére,
295 Absolon is azon napon béméne,
Achitophel tanácsa vala vélle.

Ezkor Dávid búdosik az hegyekbe,
Mikoron ő egy hegyoldalón menne,
Egy Sémei nevű ember kijöve,
300 Ki Saulnak nemzetségéből vala.

Méne fel az nagy hegyek tetejére,
Dávidot rútúl szidalmazni kezdé,
Sémei ötet átkoznia kezdé,
Nagy köveket rájuk alá ereszte,

Ivölt nagy felszóval, Sémei mondja : 805
 «Menj ki, menj ki te vérontó! azt mondja,
 Cseleködetöd kegyetlenül vala,
 Országodhoz gonoszúl juttál vala.

Saul helyébe beszínléd magadat, 810
 Országában helyheztötted magadat,
 Saul maradékát mind leváगतád,
 Árútatás miatt mind elfogyatád.

Szépen megtetszik minden jámborságod,
 Im az tönnön fiad támad ellenöd,
 Isten ötet emelte fel ellenöd, 815
 Gonoszságod szerint fizet tenékd!»

Ám egy öcsese Joáb hadnagynak vala,
 Abisainak hívattatik vala,
 Dávidtul ő igen kéredzik vala,
 Sémeit megölni akarja vala. 820

Dávidnak Abisai ígyen szólla :
 «Az ebnek felségöd szidalmát hallja,
 Micsoda meghalni való eb ez volna,
 Ki felségödet ígyen szidalmazza?

En ez ebet majd ezentől megölem, 825
 Felségödnek bosszúját én megállom,
 Ily éktelen szidalmát nem szenvedem,
 Ezentől én ennek fejét elszedem!»

Király szömeit Abisaira veté,
 Nem akará Sémeit hogy megölné, 830
 Az szidalmat békességgel szenvedé,
 Erre király akkoron így felele :

«Az Úr hagyta hogy engöm szidalmazzon,
 Sémei hogy engömet így átkozzon,
 Ne bánts ötet, ámbátor szidalmazzon, 835
 Istent hagyom hogy érttem bosszút álljon,

Parancsolatjában Istennek kell járnia
 Még az gonosznak is, mikor bocsátja,
 Ha nám önnön fiam is rám támadott,
 340 Ez Sémei hát hogy rám ne támadna?

Oly kegyelmes Istenöm néköm vagyok,
 Kinek előtte minden nyilván vagyok,
 Ki az átokból megmenteni tudjon,
 Az szidalom ellen áldomást adjon!»

345 Lassan Dávid népével előbb megyen,
 Sémei hegy-tetén melesleg megyen,
 Sok szidalmat, hagyításokat teszen,
 Az földet szórja Dávid ellen az hegyen.

Nám azonnal Absolon felkészüle,
 350 Nagy erővel Jeruzsálembe méne,
 Achitophel fő tanács vagyok velle,
 Kusai hamar esék eleibe.

Alázatossan könyörög az királynak,
 Nagy üdvözlötöt monda az királynak,
 355 «Isten adjon jó szerencsét felségödnék!»
 Absolon ottan szóla Kusainak:

«Kusai olyha te az én atyámnak
 Nagy hű emböre valál te Dávidnak,
 Mi dolog, hogy most ellene vagy annak,
 360 Most kellyene az segejtség Dávidnak?

Oly nagy vétek Kusai ez tetőlled,
 Igen nagy háládatlanság tetőlled,
 Ily nagy szükségében elhagytad ötet,
 Kusai, nem jó látat ez tetőlled!»

365 Nám Kusai felele az királynak:
 «Semmiképpen nem úgy kely lenni annak,
 Hanem azt ismerem én királyomnak,
 Kit az Úristen választott uramnak,

Sőt felségödet akarom hallgatnom,
 Ez egész országgal tégöd uralnom,
 Hogynemmint én Dávid után búdosnom,
 Jobb énnéköm felségöddel maradnom.

370

Immár másnak szolgálni én nem tudok,
 Mert választott királyomtól hallgatok,
 Olyan hűséggel néköd is szolgállok,
 Mint elein atyádnak én szolgállok!»

375

Látá király, ottan megkegyelmeze,
 Kusainak Absolon megengede,
 Achitophelt hívatá eleibe,
 Ilyen szókkal ő nékie beszéle :

380

«Im mindketten Kusaival itt vadtok,
 Ez országban bölcssek, eszössek vadtok,
 Tanácsot azért tü ketten adjatok,
 Mit kelljen mívelnünk már meglássátok!»

Az Achitophel akkor az időben,
 Mindenek közt vagyon nagy tisztességben,
 Tanácsának nagy böcsületi vagyon,
 Mint egy Isten, nagy tisztességben vagyon.

385

Rejá mindeneknek nagy tekénteti,
 Királyt, mire akarja elviheti,
 Ifjú királt arra igyengetheti,
 Vagy jó vagy gonosz, mind rejá viheti.

390

Imé az ifjú királt mire vivé,
 Achitophel atyja házába küldé,
 Atyja tíz ágyasihoz el-békküldé,
 Vélle őket mind megszeplősejteté.

395

Igy szól néki: «ha az nép ezt meglátja,
 Atyádon tett nagy szégyent ha meghallja,
 Annál inkább az nép magát megbízza,
 Mindenre nagyobb lészen bátorsága!»

400

Rejá hamar ifjú király engede,
 Az egész ország láttára bémene,
 Achitophel tanácsának engede,
 Nagy gyalázatot atyján ő mivele.

405 Ezután szólla ismég Achitophel:
 «Tizenkét ezör férfiakat ezennel,
 Mellém választok nagy szép készülettel,
 Dávidot megűzem véllek ez éjjel.

410 Gondom lészen, hogy megfoghassam ötet,
 Mert tudom, hogy most igen megfáradtak,
 Az néppel tudom ő megtelepedett,
 Tudom kezömből ki nem szabadúlhat.

Igen nagy hertelen rejá rohanok,
 Az nép közül de senkit én nem bántok,
 415 Mindeneket békével elbocsátok,
 Csak nagy könnyen mindent haza térejte!

Ez szót hallván, király mind az urakkal,
 Jóvá hagyák mindenek azt egy szóval,
 Kusai előhívaték azonnal,
 420 Ezt eleibe adák rövid szóval.

«Mondj hozzá te is, mit szóllasz ez dologhoz,
 Achitophelnek az ő tanácsához,
 Tenéköd mint tetszik, szólj hozzá ehhez?»
 Kusai így szólla mindezekhez:

425 «Azt vélem, hogy erre az Achitophel,
 Nem jó tanácsot adott ez egy úttal,
 Felségödnék s ez országnak nagy kárral
 Fogna lenni ez tanács, nagy romlással.

Jól tudja felségöd atyját, mivoltát,
 430 Ifjúságátúl fogva vitéz voltát,
 Erős vitézeknek most vélle létét,
 Mindenek tudják néki ember voltát.

Eők nem különben most megbúsultanak,
Mert mind köserű lélekkel mind vadnak,
Mint az kegyetlen medvék ollyatának, 485
Az berkekből kik kölykekért megvínak.

Sőt az néppel együtt nem kézd most lenni,
Mostan az barlangokban fog lappangni.
Mert nagy bölcsen tudja magát viselni,
Kezdi mindnyájunkat megjátszótatni. 440

Tudjad előjárókban hogyha elesik,
Sokan vesztek egygyüld, oly hír érkezik,
Ezen az nép hamar megrémültetik,
Gyorsan ez hír hallván megfutamodik.

Az énnéköm jobb dolognak láttatik, 445
Tanácsom ez, ha felségödnek tetszik,
Ellenségöd hamarább így elesik,
Könnyebben kezdödben hozattathatik.

Tömérdög nagy sokság felségöd népe,
Mint tengernek nagy sokságú fővénye, 450
Vetessék fel egész Izrael népe.
Felségöd legyen népnek közöpette.

Igen hamar mind elfoglaljuk őket,
Mint az harmat béborejtja az földet,
Igy senki közzülök el nem szaladhat, 455
Mind az egész nép kezünkbe akadhat.

Senkit közzülök mi meg nem kéméljük,
Az kik véllök vadnak, mindent levágjuk,
Sőt ha ki városba szalad előttünk,
Az városból is mi őket kivonjunk! » 460

Imé ezt Absolon mind az urákkal,
Jóvá hagyák mind az egész országgal,
Achitophelnek az ő tanácsával,
Jóvá hagyák mindenek nagy felszóval.

465 No kellyetik ezeknek így lennie,
 Isten akaratjából történnie,
 Achitophelnek ebből megvettetnie,
 Az ő tanácsának semmivé lennie.

470 Tudtára mind az Istennek ez vala,
 Mert Absolont elvesztenie akará,
 Hogy Absolon az törbe akadhatna,
 Bűne szerint¹ őtet meglakoltatná.

475 Rólla Kusai szólla az papoknak,
 Sadochnak és az Abiathar papoknak,
 Hogy ez dolgot adnák hírré Dávidnak,
 Így szólla Kusai ott az papoknak:

480 «Ám immár véghöz mentenek mindenek,
 Dávidnak ezt hamar megizenjétek,
 Az puszta szigetekről elmenjenek,
 Ez éjjel Jordán vizén elkeljenek!»

Nagy hamar egy leántul megizenék,
 Az papok két fioknak hírré tévék.
 Kik az városnak kívöle valának:
 Ifjak megérték, hamar indulának.

485 Sietnek, oly igen mennek az ifjak,
 Egy gyermek ezt megmondá Absolonnak,
 Kémei hogy ott voltanak Dávidnak,
 És hogy sietséggel elindultanak.

490 Immár ezt az ifjak eszökbe vévék,
 Absolon utánok küldett, megérték,
 Nagy hamar egy emberhöz béésének,
 Annak házánál ők elrejtezenek.

495 Lám egy mál kút ben az tornácban vala,
 Az ifjakat kútba bocsátják vala,
 Kút ajtaját fellyül béteszik vala,
 Asszony egy ruhával befedi vala.

Vén rizskását, fellyül ruhára tölté,
 Mintha azt száraztaná, úgy tetteté,
 Így az kémeket az kútban elrejté,
 Veszedelemtől így őket megmenté. 500

Azonban király szolgái jutának,
 Ott az házba hamar bérohanának,
 Kémek felől ők nagyon tudakoznak,
 De semmit felőlők nem kaphatának.

Nincsenek ott, az asszony úgy szabódik, 505
 Vizet ittanak, ottan elmentenek.
 Hallván király szolgái, elmenének,
 De sohol őket ők meg nem érheték.

Igen fáradának, hátra térének,
 Ő urokhoz városba megtérének, 510
 Az kút azontúl ismég megnyittaték,
 Kihágának, Dávidhoz sietének.

Az lett dolgokat Dávidnak megmondák,
 Verrattig Jordán vizén elkeljenek.
 Erre nagy hamar gondja lén Dávidnak, 515
 Verrattig békével mind elkelének.

MÁSOD RÉSZ.

Secunda pars eleganter depingit interitum impiorum terribilem, ac
 liberationem piorum ab omnibus periculis mortis.

Sőt halljátok Achitophel mint jára!
 Tanácsát látta, megvettetett volna,
 Szamarát megnyergelteté bűvába,
 Nagy bánattal onnat házához méne. 520

Ezek után ő mindent elrende,le,
 Házánál való dolgait elszöorzé,
 Testamentom szerint mindent végeze,
 Magát ottan nagy bánatnak ereszté.

525 Készületi immár halálra vagyon,
 Nem tudhatja soha mit tenni kelljen,
 Bánatjában Istentől távol vagyon,
 Nincs tanácsa, nem tudja mit műveljen.

530 Ű lelken nincsen vígasztalása,
 Kivel magát búvában vígasztalja,
 Szíve vagyon csak nagy nyomorúságban,
 Nem lén mit tenni, magát felakasztá.

535 No vödd eszödbe itt az Isten dolgát,
 Az hűtetlenekhez ő kemény voltát,
 Legnagyobb szükségökben elhagyja őket,
 Nem ád nekik akkoron segejtséget.

540 De minden ember jól eszébe vegye,
 Mert gyakorta esik nagy kísértetbe,
 Nincs oly ember ki azt elkerülhesse,
 Életében ne menjen kísértetre.

Azok állhatnak meg az kísértetben,
 Kiváltképpen akkikhöz lát az Isten,
 Kiket magának választott az Isten,
 Szent lelkével kiket vezérel Isten.

545 Penig nagy gyakorta szokott megesni,
 Néha választott fiakon is történni,
 Nagy kösserűség lelkökbe szállani,
 De mind azokból ki tudja menteni.

550 Az kiket elhagy, azok oda vadnak,
 Az kísértetbe azok béborúlnak,
 Mint az tenger vizében belé hálnak,
 Bár Achitophelt tarts egyik példának.

555 Romlását már Absolonnak halljátok,
 Naponként fogyatkozását látjátok,
 Isten ellen mert felkele tudjátok,
 Mely gonoszúl vesze majd megértitek.

Szokott mindörökké ez így lennie,
 Az ki gonoszúl el akar vesznie,
 Először is megbolondúl tanácsa,
 Azután szörnyen elvész önnön maga. 560

Ez idő közt Absolon készen vala,
 Jordán vizén által költözött vala,
 Galád földében táborát jártatá,
 Amassa, hadnagyának neve vala.

Lám jól tudja atyjának készen voltát,
 Azért hozza készíté ő táborát,
 Dávid is mind elszömlélé táborát,
 Bölcsen elrendelé minden seregét. 565

Ezután három felé osztá népét,
 Jóáb hadnagyának adá egy részét,
 Abisainak is adá másik részét,
 Ethámnak adá harmadik részét. 570

Gyalogokat is szépen elrendelete,
 Századosokat, tizedeseket szörze,
 Így az viadalhoz népét készíté,
 Absolon ellen őket erőssejté. 575

Gondolkodik az ütközet mint legyen,
 Ő maga is az harczon véllök legyen,
 Az hadnagyoknak mikor hír lén ebben,
 Királt nem akarák hogy véllök legyen. 580

Az nép létét az harczon nem akarja,
 Mert urokat igen féltik az hadba,
 Nem hagyják azért hogy véllök kimenne,
 Szép szóval az nép királynak így szóla :

«Ne jűjön mostan felségöd mi véllünk,
 Mert az hadnak szerencsájától félünk,
 Fogadd meg tanácsunkat tégöd kérünk,
 Minden javára felségödnek szóllunk. 585

590 Történhetik ha kezdünk megfutamni,
Gonosz szerencse kezd rejánk találni,
Ha felségödni halála kezd lenni,
Eszünk vész, kezdünk mindnyájan elveszni.

595 Erre kérünk fogadd meg tanácsunkat,
Mert Absolon tudod csak téged kerget,
Jobb az városban gondunkat viselned,
Ha kellyetik onnét megsegejtened !»

600 Rövid intéseket ám megfogadá,
Az városnak kapuja mellé álla,
Az nép seregenként kimegyen vala,
Százanként, ezörönként mennek vala.

De az fő hadnagyokat megszollejtá,
Erössen nékiök megparancsolá,
Az egész nép hallottára megtiltá,
Absolont hogy meg ne ölnék, meghagyá.

605 Ez szók után az nép előindúla,
Mind az két had hamar özveroppana,
Nagy erős viadal köztök támada,
Izraël népe hamar hátat ada.

610 Poklúl Absolon népével bánnak vala,
Mert sok ezör ő közzülök meghala,
Egy sepedékben sokan vesztek vala,
Fegyver miatt annyin nem vesztek vala.

615 Igen nagy veszedelem Izraël népben,
Esének, veszének az nap húsz ezören,
Vadnak széllel mindenütt az föld színén,
Ide s tova búdosnak nagy szertelen.

620 No Absolon halálát már halljátok,
Az Isten mint eszveszté, csudáljátok,
Gyakorta ily dolgot nem hallottatok,
Méltó azért hogy tü meghallgassátok.

Gond már Absolonnak adatott vala,
 Egy öszvéren már széllal bolyog vala,
 Üzüben Absolont ejtették vala,
 Az mint lehet örömet megyen vala.

Imé egy sűrő erdőbe elbójuta, 625
 Egy nagy sűrő bojtos cserfa ott vala,
 Az öszvéren alólla megyen vala,
 Ágaiban az feje fen akada.

Történék, öszvér elmúlék alólla,
 Absolon az cserfán fen-megakada, 630
 Az ég és az föld fölött fen függ vala,
 Magát soha le nem rázhatta vala.

Immár egy vitéz megmondá Joábnak,
 Ki fán függését látá Absolonnak,
 Ki lén veszedelmére Absolonnak, 635
 Monda Jóáb akkor az hírmondónak:

«No ha láttad, miért hogy által nem verted,
 Absolont miért hogy te meg nem ölted?
 Nem kellyett volna ötet megkémélnöd,
 Az király ellenségének kedveznöd. 640

Te ha ötet akkor megölted volna,
 Töllem szép ajándékot vöttél volna,
 Jutalmát én néköd megadtam volna.»
 Joábnak az hírmondó így szolla:

«Énnéköm ha nem tudom mit adtál volna, 645
 Kezeimet rejá nem vetettem volna.
 Lelköm ellen ött meg nem öltem volna,
 Az király fiát nem vesztöttem volna.

Rólla király lám néktök parancsola,
 Minden hallatára néktök meghagyá, 650
 Absolonnak hogy ne legyen halála,
 Már ötet megölni ki merte volna?

Ily dolgot az király meghallott volna,
Soha el nem enyészethetett volna,
655 Azért énnéköm vesznöm kellyett volna,
De te azt csak el-távu! nézted volna!»

Tetszék Joábnak ez beszéd nehéznek,
Tölle az vitéznek ily szó mondaték :
«Ezentől meglátod én rejá megyek,
660 Im én megölem, tégy róla ha bánod!»

Vagyon nagy haragban, kopja kezébe,
Absolont megölni nagy hamar méne,
Kegyetlenül szegént ott általvére
Több szolgálival szintén megöleté.

665 Mihelyt megölék azontúl eltére,
Trombitáját erőssen már fújtatá,
Minden népet kívől megtartóztata,
Az népet ne vágnák jelt nékik ada.

Immár Absolon mikor megholt vala,
670 Az holt testet nagy hamar fogták vala,
Egy nagy mély verembe vetötték vala,
Számatalan sok követ ráhántak vala.

Mikor mind ezek meglettenek vala,
Királyhoz Joáb hírmondót bocsáta,
675 De egy napot véllek elmúlattata,
Absolon haláláért tartóztatá.

Posták, követek, királyhoz érének,
Kiket az őrállók bémentének,
Mind az két követek el-bémenének,
680 Győződelmet királyhoz jelentének.

Igen kérdezi király az ő fiát,
Tudakozzza csak nékie mivoltát?
Az egyik követ nem tudá mivoltát,
Az sűrő harczon néki állapotját.

Ottan az másik követ béérközék,
 Attul is fia felől tudakozék,
 De felölle nem jó hír mondattaték,
 Mert elveszett, néki megjelenteték. 685

Rajta szegény Dávid elköseredék,
 Fiának veszedelmén csudálkozék,
 Szeretlen fia halálán bánkódék,
 Nagy sok jajszókkal fián esedözék. 690

Vala király szeretlen nagy sírásban,
 Absolon haláláért nagy bánatban,
 Egyik házból a másikba búdosván,
 Kösereg fiának szörnyű halálán. 695

Messze jajgatása királynak hallik,
 Atyai természeti kijelenik,
 Minden csudálja fián mint esedezik,
 De minden ember azért ébren aluszik. 700

Tudtára az népnek ez dolog vala,
 Fiáért az király így kösergene,
 Joábnak is nagy hamar hír lén ebbe,
 Siralomra fordúlt ő győzedelme.

Ezért az nép széllal oszlani kezde,
 Absolon haláláért megijede, 705
 Mint egy vert had úgy oszlania kezde,
 Ki hová lát, minden futnia kezde.

Rajta Joáb igen megháborodék,
 Hamarsággal az királyhoz bélépék, 710
 Sok beszéddel királytól megfeddeték,
 Kivel mind az ő vétke fedezteték.

«Rémülésbe minden népödet hoztad,
 Győzedelmöd napját semmivé tötted,
 Jámbor szolgálodat már meggyaláztad, 715
 Kik fejöket veszni vetötték értöd.

720

Im az tégöd szeretőket gyűlölöd,
Az tégöd gyűlölőket te szeretöd,
Ellenségödnék halálát köseregöd,
Jámbor hadnagyidat nem igen szánod.

725

Bánatod mi rajtunk nem sok lett volna,
Mindnyájan mi bár oda veszünk volna,
Csak Absolon néköd megmaradt volna,
Maga ő néköd fejödre jár vala.

730

Jól rejá gondolj, kelj fel hamarsággal,
Menj ki tégy eleget szép beszédiddel,
Fő szolgálád hadd lássanak szömökkal,
Adj bátorságot népödnék kin létöddel.

730

Lám ha véllök nem szóllasz mind elmennek,
Esküszöm az Istennek hogy elhadnak,
Ezek ez éjjel mindnyájan elfutnak,
Ha tölled valami jó szót nem hallanak.

735

Együld gonoszbbá fog te dolgoz esni,
Nagyobb veszedelem kezd rejád esni,
Hogy nem ezelőtt, mind éltig kezd lenni,
Ki soha nem volt abba kezdesz jutni!»

740

Mikor ez szókat szegény király hallá,
Az hadnagy beszédére kiballaga,
Ő közöttök leüle az kapuba,
Népének király bátorságot ada.

745

Az nép meghallá királynak kijöttét,
Minden hátra veté erős félelmét,
Minden látá királynak jelenlétét,
Hozzájuk jelenté irgalmasságát.

Csuda nehezen király elnyeleték,
Fia halálaért ne haragunnék,
Bosszútétel érte ne adatnéjék,
Mert meg vala tiltva, meg ne öletnék.

Lén azután az ország öszvegyűle,
 Dávidot ismég székibe ülteté,
 Nagy tisztességgel országába hozá,
 Minden birodalmába helyhezteté. 750

Istennek csudállatos minden dolga,
 Dávidot mely alá vetötte vala,
 Nagy gyalázatra ött bocsátta vala,
 Meg nagy tisztességgel felmagasztalá. 755

Beíratnak ezek az bibliába,
 Mű példánkra az királyi könyvökben,
 Mindenek tanuljanak életjökben,
 Hogy ne jussanak ily veszedelmekben. 760

Vége vagyon az derék históriának : következik egy szép intés rejá, hogy
 efféle dolgok, a minéműt ez históriában hallottunk, szüntelen előttünk
 forogjanak, és ismerjük meg az Istennek nagy haragját.

Egy keveset az mű időnkre szólljunk,
 Illyen nagy dolgokkal mert mű intetünk,
 Hogy ez dolgok forogjanak előttünk,
 Mert nekünk is ezen lészen virágunk.

Rettenetes Istennek nagy haragja, 765
 Minden állatokon nagy birodalma,
 Véghetetlen az ő hatalmassága,
 Mindenre elhat mindenhatósága.

Azt tudjad nem nézi senki nagy voltát,
 Senkinek nem csudálja méltóságát, 770
 Meg nem tekénti valaki szépségét,
 Bé nem vészi senkinek nemzetségét.

Tekéntet ezekből senkire nincsen,
 Csak ki hozzá bízik vagyon kedvében,
 Az korosként vagyon csak kegyelmében, 775
 Szégyent soha nem val semmi ügyében.

- 780 Imez csak közönséges ajándéka,
Hívek, hűtetleneknek kész adománya,
Valakinek hogy dolgát viszi nagyra,
Világi jó szerencsével meglátja.
- Olly könnyű ő néki ha kinek mit ad,
Kételen ő senkinek semmit nem ad,
Szabad akaratjából ő mindent ad,
Nem haraghatik ha kinek semmit nem ad.
- 785 Nagyra az mely könnyen valakit viszen,
Meg oly igen könnyen el-alá viszen,
Gazdagból ő szegént gyakorta téssen,
Szegény nyomorúltból gazdagot téssen.
- 790 Ez világban ha kit vitt méltóságban,
Azok jól meggondolják ő magokban,
Őtet féljék, hallgassák mindenekben,
Tisztességét megadják életökben.
- 795 Most is látjuk hogy mind visszatértenek,
Helye nincsen az Úrnak intésének,
Mentől több jókat Istentől vötteken,
Annál keménybökké hozzá lettenek.
- 800 Próbál meg minden rendet erkölcsében,
Eleitől fogva minden igyében,
Fejedelmekben Isten kegyelmében,
Csak keveset talál sz néki kedvében.
- 805 Istentől nem tartják az méltóságot,
Mert hogy elejőkről szállott rejájok,
Azt tudják csak vérből szállott rejájok,
Maga Isten bízta volna rejájok.
- Oly nagy sokszor ezt megbizonejtotta,
Az hatalmasságot hogy csak ő adja,
Székökből nagy királyokat levonta,
Néki szegénységből emelt nagygyá.

Régen József patriárkhát eladák,
 Titkon az bátyjai ötet eladák, 810
 Philisteusoknak nagy olcsón adák,
 Végre király udvarába beadák.

Ű nékie szerencséje nevekődék,
 Ott egy tisztról másokra őtt felvévék,
 Végre királytul ő megkedvelteték, 815
 Egyiptus országban úrrá téteték.

Már Saul egy szegény köz ember vala,
 Ő szamárit mikor keresi vala,
 Hegyen, völgyen gyalog búdosik vala,
 Tiz szamári hogy elvesztenek vala. 820

Az Isten őtt nagy hamar felemelé,
 Nagy véletlen ötet királylyá tévé,
 Az többin fejedelemmé téteté,
 Ily nagy méltóságba egy nap helyhöté.

Bánák sokan, és mind elálmméknak, 825
 Hogy közzülők őtt választák királynak,
 Az uraságért sokan zúgódának,
 De azért azzal semmit gondolának.

Oly véletlen Dávidot elővóná,
 Juhok mellől az Isten őtt kihozá, 830
 Ötet is ám királylyá választatá,
 Senki irigységével nem gondola.

Mely sokan Dávidra irigykődének,
 Az királyságért rá bosszonkodának,
 Nagy bánatot értte sokan tevének, 835
 «Mást is találtunk volna» — így szóllának.

Nagy sokan az királyok könyvben vadnak,
 Kik erővel úrrá lenni akartak,
 De semmi nem költ benne, másnak adták,
 Ki nem annyira üzte, olynak adták. 840

Az királyoknak és mind az uraknak,
 Az többi között ez volna fő gondjok,
 Bálványimádást hogy eltávoztatnák,
 Igaz tudománt hogy prédikáltatnák.

845 Bálványozásban nem jó mást követni,
 Mert fejünkre veszedelmet kezd hozni,
 Sem királt, sem császárt ebben követni.
 Gonosz nem jó őket ebben követni.

850 Ű soha senkinek ezt el nem tűrte,
 Sem kicsinnek, sem nagynak nem szenvedte,
 Ő tisztességét másnak nem engedte,
 Mindörökké ezeket megbüntette.

855 Személyválogatás nincsen ő nálla,
 Mind király, mind úr, mind szegény egy nálla,
 Tisztességét mindéltig megkívánta,
 Bálványok tiszteletit megtiltotta.

860 Panaszsa fő mindenütt az írásban,
 Az bálványimádásért nagy haragjában,
 Sok országokat ő nagy búsultában,
 Elvesztett nagy urakat nagy bűvában.

Ezt meghigyjed, nekünk sem fog kedvezni,
 Ha az mit mond, nem kezdjük cselekedni,
 Az mit megtilt, nem kezdjük elkerülni,
 Fottig minket is mind ki kezd szaggatni.

865 Rettenetes néki kezébe esni,
 Soha senki nem kezdi megállhatni,
 Mikor haragját rejánk kezdi vetni,
 Kezdünk miatta mind megemésztetni.

870 Isten minem igen nagy kárt val ebben,
 Ha ki magát ejti veszedelemben,
 Ha mind ez világ esnék kárhozatban,
 Istennek semmi kára nincs mind abban,

Csak fazakashoz ő magát hasonlja,
Nagy gyakorta az írás előhozza,
Szabadságát kívül ő megmutatja, 875
Nem kételen mindennek tudni adja.

Ugyan az övéit azért megtartja,
Tüzen, vízen őket megoltalmazza,
Nagy veszedelmeken által iktatja,
Lészen mindörökké oltalmazója. 880

Lám magyar példában szokták mondani,
Asszú fával az nyers szokott megégni,
Jók az gonoszokkal egyaránt veszni,
De csak idő szerint szokott ez lenni.

Jók az gonoszokkal ha itt elvesznek, 885
Ez világon egyaránt ha meghalnak,
Lélekben az jók azért megtartatnak,
Lelkökben az hívek soha meg nem halnak.

Sőt az gonosz elvész gonoszságában,
Az hűtetlen ő hűtetlenségében, 890
Testével lelkével veszedelemben,
Esik véghetetlen köserűségben.

Meg nem segíjthetnek az gazdagságok,
Mikor legnagyobb szükségben volnátok,
Mindeneket el kely néktök hadnotok, 895
Ha látjátok üres az tű markotok.

Ollyan szintén kihöz ragaszkodtatok,
Mint az álomlátó emberek álmok,
Kik álmokban bírnak nagy gazdagságot,
Ha felserkennek hát semmi nincs nállok. 900

Reméntelen dolog árnyékban bízni,
Mert mint imez árnyék szokott elmúlni,
Ez világ is azonképpen elveszni,
Minden gazdagságával el kell múlni.

905

Tudjátok Ézsau Jákóbbal mint jára,
Az drága áldomást Jákóbnak adá,
Egy hitván tál lencsén néki bocsátá,
Kit végre ő jajszóval megsirata.

910

Isten adja nekünk az ő szent lelkét,
Kivel vezérjen életünkben minket,
Ne vesszessük el az örök életet,
Ez hitván világért az mű lelkünket.

915

Sőt az bibliából ezeket írák,
Úr születése után ha írának,
Ezör ötszáz hatvanegyben valának,
Istennek szent nevét felmagasztalák.

V É G E.

EGY SZÉP HISTÓRIA AZ PERSEI KIRÁLYRUL XERXES NEVE,

MIKÉPEN REVIDDEN IDŐBEN ELVESZTETT VOLT TÍZSZER SZÁZEZER
EMBERT.

Nagy dolgok voltak immár az világban,
Kikrül emlékeznünk szükség mi magunkban,
Hogy példákat vegyünk az változásokban,
Az mellyek történnek nagy sok országokban.

Innet megérthetjük mi állapotunkat, 5
Mint keljen tartanunk nagy bódogságunkat,
És ha várjuk rejánk gonosz szerencsénket,
Mikoron jól látjuk hatalmasságunkat.

Mennek és az földnek hatalmas Istene, 10
Minden állatoknak teremő mestere,
Csudálatosságnak minden rendelője,
És az állatoknak határokat szerze.

Immár ez világnak idejét megmondom, 15
És új esztendőjét versekben beírom,
Minden embereknek példájul kiadom,
Hogy eszekben vegyék, ez az én tanacsom.

Renddel hogy megértsök mindennek erejét, 20
Ez világban Istennek elrendelését,
Hatalmasságának csuda bölcsességét,
Mert felül haladja embernek elméjét.

Úgy adta eszünkben szent Illyés proféta,
 Az mint az nagy Úristen néki megmondotta,
 Hat ezer esztendő, világ állapotja,
 És azután többet semmit nem tartana.

25 Mikor az Úristen Ádámot teremté,
 És az bódogságban útet helyhezteté,
 Fogyatozás nekül dolgát elrendelé,
 De parancsolatját eleiben veté.

30 Fenítése ez lün akkoron Ádámnak,
 Ha bántója lenne parancsolatjának,
 Örök rabja lenne nagy szörnyű halálnak,
 Míg ez földön lenne, nagy nyomorúságnak.

35 Azzal semmit Ádám atyánk nem gondola,
 Az megtiltott almát hamar békoppantá:
 Mellyért rejá szálla Istennek haragja,
 Minden bódogságát hamar ű elrontá.

40 Tökéletességben hogy meg nem marada,
 Minden fogyatozást mi rejánk szállíta,
 Sok nyavalyásságot, betegséget hoza,
 Nagy veszedelmeket, szörnyű halált osztja.

Jöllehet az Krisztus néki ígírteték,
 Az atya Istentül váltsággra adaték,
 De az fogyatozás el nem vétetnéjék,
 És örökké köztünk meggyökereznéjék.

45 Sok változásoknak eleit halljátok,
 Istennek hatalmát úgy meggondoljátok,
 Az emberek között nagy fogyatozások
 Történnek ez közben nagy nyavalyásságok.

50 Mogsokasúlának Ádámnak fiai,
 Kik nagy várasokat kezdének rakatni,
 És birodalmokat nagy gyorsan foglalni,
 De gonoszságokkal Istent bosszontani.

Oh mely hamarsággal űket mind elveszté,
 Az hatalmas Isten vízzel mind elveszté,
 Noét kegyelmesen felettek viselé,
 És nyolczad magával bárkában megmenté. 55

Rejájok tekénte az hatalmas Isten,
 Hogy szaporodnának, megáldá kegyesen,
 És az földnek színén megáldá kegyesen,
 Mert el nem vesznének többé özönvízben. 60

Tekéntsük meg immár mint sokasulának,
 Nóé maradéki mint szaporodának,
 Kik ez világ szerént mind eloszlának,
 És számtalan nyelvek köztök származának.

Az nyelvek értelme mi köztünk egy vala,
 És mind egymás szavát nyilván értik vala,
 Akkor egy nagy tormot űk készítnek vala,
 Holott minden nyelvek elváltoznak vala. 65

Láss, mind búsulának mikor egymás szavát,
 Senki nem értheti egymás akaratját,
 El nem végezheték az Babilon tornyát,
 Mert nem kérték vala Isten akaratját. 70

Innet idestova űk mind eloszlának,
 Ez világ fektében mind elbúdosának,
 Erős városokat kik hamar rakának,
 Hamar országokat hozzá foglalának. 75

Az birodalomban sokan hatalmasok,
 Lúnek ű közülök igen nagy királyok,
 Nagy kazdag császárok és erős hadnagyok,
 Számtalan sok népek, rendek, szertartások. 80

Csuda az Istennek mélséges tanácsa,
 Az emberek között való ítéleti,
 Kik meg nem érthetik, teremő állati,
 Ézsaiás, Szent Pál így adják érteni.

- 85 Valljon ki esmérte az ú akaratját,
Vagy kivel közlöttem valaha tanácsát,
Azvagy állatokon ha valhatta kárát,
Mellyért gyakran látta valaki tanácsát.
- 90 Nagy szép példaképpen írják ű felölle,
Mint az fazakasnak sokféle edínye,
Kiket mind egy sárból csinál ű felsége,
Némellyet azokból nagy éktelenségre.
- 95 Csak egyik sem támadott arczúl ű rejája,
Panaszolkodással útet pirongatja,
Hogy ilyen kicsényen ily nagyot támaszta,
Szebben az vagy jobban mire nem alkotna.
- 100 Tudja az Úristen mindennek óráját,
És ű igazgatja minden állapotját,
Némelyeknek nézi gonosz szerencsáját,
Minéműk légyenek nézi nagy sok bódogságát.
- Az ajándékoknak külömbségét halljuk,
Kiknek birodalmat osztogat jól látjuk,
Kiket szegénységgel látogat jól tudjuk,
Kiket nagy felséggel szeret ű, mondhatjuk.
- 105 Rólla gondom vagyon, mint fejedelmeket,
Itt elő-beszéllünk sok fejedelmeket,
Kiknek erősséget adott, értelmeket,
Ezek után oztén gonosz szerencsüket.
- 110 Emlékezzél azért gyakorta magadban,
És semmit ne bízzál hatalmasságodban,
Mert még senki nem volt széles ez világban,
Kit bódognak mondtak minden dolgaiban.
- 115 Gyorsan az szerencse elfordúl előllünk,
Mely ennek előtte fénlík mi előttünk,
Mert hatalmassága vagyon mi felöllünk,
De azért Istennek kell ebből engednünk.

Valljon ki volt nagyobb az Xerxes királynak,
Ki birodalommal minden királyoknak,
Nagyobb volt azkoron minden császároknál,
Kazdagb, rettenetes minden királyoknál. 120

Senki nem olvashat anni históriát,
Melyben találhasson il hatalmas csudát,
Bölcsék mint megírták az nagy Xerxes királt,
Ennek bódogságát és nyavalyásságát.

Tekéntsük meg ezben micsoda ez világ, 125
És ű benne való szántalan kazdagság,
Minden hatalmasság, kazdagság, királyság,
Mint szolgál minékünk ezféle bolondság.

Úgy megismerhetjük az Xerxes királyrul, 130
Vehetünk példákat hatalmasságáarul,
És az szerencsének tulajdonságáarul,
Bizonyosok lészünk tüzes nyilairul.

Rettenetes vala minden népek között,
Csudálatos vala az övéi között,
Egy nagy hadat szerze öt esztendő között, 135
Hogy bosszúját állja az görögök között.

Félnek vala túlle mindenféle népek,
Mert nagy sokaságát látják ű népének,
Ki nagy terhe vala föld kerekiségének,
És igen félelmes az görög népeknek. 140

Az ű sok népének számát hogy megértсед,
Tízszer százezernek bátor azt elhigyjed,
De földi ereje volt ez, csak úgy véljed,
Ennékül is vagyон néki népe higyjed.

Tengernek vizin is nagy hatalmasságát, 145
Tízszer százezernek írják ű hajóját,
És az ű hadának oly nagy sokaságát,
Hogy még nem hallotta soha senki mássát.

Vedd eszedben immár mindenestül fogva,
150 Földön, vízen való népének sommája,
Az mint Herodotus könyvében béirta,
Ötszáz és huszonnyolcz miliásnak mondja.

Minden miliásnak sommáját ha megérted,
És rendenként őket nagy szépen megveted,
155 Mindenik sommáját tízezernek leled,
Itt nyilván megérted, ha eszedben veszed.

De háromezerrel kétszázhusz emberrel,
Mégis többnek írja ennyi számú népnél,
Ki az miliásnak számának nem fele,
160 Mert annak felette több lészen ennnyivel.

Azért mindenestül fogva így számlálom,
Ötvenszer százezer népnek én találom,
Kétszáz nyóczvanezer, azt is el nem hagyom,
Igy az egész sommát mindennek kiadom.

Tudja Isten számát egyébféle népnek,
165 Kik utánna szoktak menni az seregnek,
Itt nincsen még száma asszony-embereknek,
Sem az gyermekeknek, sem hofmestereknek.

Mikor látta volna népének sokságát,
170 Akará mutatni nagy hatalmasságát,
Hamar elindítá mindenféle hadát,
Hogy Görögországon állaná bosszúját.

Oly nagy kevélségben Xerxes király vala,
Hogy az fényes napot fenyegeti vala,
175 Az nagy széles tengert megtéríti vala,
Sok magas hegyeket földre vonat vala.

Rontani kezdete sok erősségeket,
És híddal csinálni széles tengereket,
Földön, vízen való az több seregeket,
180 Kik száraztnak vala sok folyó vizeket.

Elvégezte Isten mindennek idejét,
 Ebben megengedi mindennek erkücsét,
 És ű rendeli el minden szerencsáját,
 Véle egyetemben halálát, életét.

Sokféle emberek vannak ez világban,
 Kik felfúvalkodnak jó szerencséjekben,
 Nem akarnak járni ű hivataljokban,
 Ezek lesznek hamar nagy szegényvallásban.

185

Felette nagy csudák akkor történtenek,
 Kik nagy veszedelmet jelentnek Xerxesnek,
 De nem természeti az vakmerőségnek,
 Magát megesmérhesse, az kevéségnek.

190

Oh te vak szerencse, mire nem kedvezél
 Az Xerxes királnak, kit mind te vezérlél,
 Nagy ezer néppel megrontattál, verettél,
 Sok százezer néppel, kit elébb viseltél.

195

Reá rohanának, mint Justinus mondja,
 Először hatszáz nemzetség vala,
 Leonides király spárta nemből vala,
 Jó nagy ezer ember, kivel ékesen vala.

200

Történék vízen is gonosz szerencséje,
 Temistocles szálla nagy gyorsan ellene,
 Kiben görögöken vala reménsége,
 És nagy hamarsággal véle megütközék.

Veszedelmet láta király mindenfelől,
 És onnet ellépék noha megszegyenült,
 Mardonlust hagyá ottogyon kípében,
 Négyszázezer népet véle segítségül.

205

Nem kerűle vizzha az csinált hídakra,
 Sem kazdagságival az nagy sok hajókra,
 Hanem egy halásznak kicsin csónakára,
 Rakadák egyedül és míne az partra.

210

215 **Az** nagy széles világ kit bé nem fog vala,
 Egy kicsén csónakon erőssen fut vala,
 Föld kerek séginek ki nagy kerti vala,
 Mint egy szolga szinte úgy búdosik vala.

220 **Meg**verék hadnagyát Mardoniust gyorsan,
 És levágák népét az Görögországban,
 Nagy sok kazdagsági essének prédában,
 És király búdosék vissza Persiában.

Egy fű szolgájának Artabanus neve,
 Mely király házában éjjel bésiete,
 És mind fiaival öt hamar megölé,
 Illyen nyavalyáson életét végezé.

225 **Tell**jes ez világot ha mind megkeresed,
 És kezdettül fogva végig megszempléled,
 Csak hívságot találsz ha eszedben vészed,
 Sok nyomorúságot hallasz ha megnézed.

230 **Te** légy bátor eszesb az bölcs Salamonnál,
 És ha lehetségesb, erősebb légy Sámsonnál,
 Sok birodalommal nagyobb légy Sándornál :
 Végre nyomorúltabb lehetsz ez világban.

235 **Vegy**ünk szép példákat ezféle dolgokrul,
 Kiből mi vehessünk sok tanulságokat,
 Hogy megismerhessük mi állapotunkat,
 Halljuk meg immáron Policrates csudáját.

240 **Ré**gen Policrates oly nagy bódogságban,
 Bírja vala magát az ő országában,
 Hogy gonosz szerencse semmi ő dolgában,
 Nem eshetik vala ő semmi bánatban.

Meg akará király egyszer késérteni,
 Az ő bódogságát ezképen próbálni,
 Nagy kárvallásával tanulna bánkodni,
 Mert gonosz szerencse nem mer rejá jőni.

Jeles szép gyűrőjét előhozattatá,
 Mely marhája között szép és drága vala,
 Felette nagy kéncsre ezt böcsüllik vala,
 Ű magánál pedig igen kedves vala. 245

Nem nyughaték király addig semmiképen,
 Míg nem béveze messze az tengerben,
 E gyűrűt béveté ott egy mély örvénben,
 Kárvallást, bánatot hogy látna ezképen. 250

Azután az gyűrűt igen kezdé bálni,
 Illyen bolondságán igen sápolodni,
 De hatod nap múlván egy ember halászni,
 Kezde az tengerben szép halakat fogni. 255

Tére meg az ember és az királ részét,
 Eleiben vivé, mert egy hal szépségét
 Látván, illetnéje királi felségét,
 Gyomrából kimetszék királ szép gyűrűjét. 260

Annyira elhivé király ezt felölle,
 Hogy soha nem lenne gonosz szerencséje,
 Azért immár kezében az ű szép gyűrűt,
 És mind éltig élne bódogúl kedvire.

Nem sok idő múlván béések az törben,
 És felakasztaték szidalmazásképen,
 Mellyet soha nem hitt felölle éltében.
 Így higgyed el magad az jó szerencsében ! 265

Nézd meg Cirus királt, az nagy birodalmát,
 Ki pásztorságából vevé fel ű magát,
 Néki kazdagságát és hatalmasságát,
 Mikoron meglátod csudálatos halálát. 270

Oly hatalmasságát az Cirus királnak,
 Immár parancsolni nagy sok országának,
 Akar vala lenni széles ez világnak,
 Mindenféle népnek, kazdag királyoknak. 275

Scitiában hamar nagy hadat indíta,
Hol az ifjú Cirust és népét levágatá,
Az királné asszony mikor ezt meghallá,
280 Nem sok idő múlván bosszúját megállá.

Felkészüle hamar királné asszon is,
Még Scitiát bírja vala az Tinites,
Cirusnak nagy hadát levágatta ú is,
Kiben nem hagyata sohult csak egyet is.

285 Az fejét vitéznek mikor elvéteté,
Egy nagy edény vérben gyorsan bévetteté,
Szidalmas beszédvel ezképen illeté:
Vérben annyit innék, ne kívánna többet.

Teremtéstül fogva ennye sok ideig,
290 Soha senki magát nem óhatja addig,
Sőt még azután is mind világ végeig
Fogyatkozás nélkül hogy éljen mindéltig.

Igen szépen tanít minket az Úristen,
Mindenkor vigyázzunk erre mi kegyesen,
295 Mert oly hamarsággal változunk éltünkben.
Mint az szép virágot vetik kemenczében.

Sok hatalmas urak voltak ez világban,
És nagy fejedelmek törekedtek azon,
Birodalmok éltig hogy nagy sokat tartson,
300 De mostan azokban nincsen semmi haszon.

Jöjön elő Sándor hatalmasságával,
Mutassa meg magát nagy titulossával,
Ez világot bírta, láss, mint használ azval,
Azvagy nagy kéncsével, nagy csalárdságával.

305 Noha akkor vélte magát oly bódognak,
Jupiter fiának és halhatatlannak,
Nem tudá szándékát csak egy szolgájának,
Ki miatt rabja lött nagy szörnyű halálnak.

Valljon hol vagyon Crésus nagy kazdagságával,
 És vitéz Hannibal jó hadnagyságával, 810
 Scipio Rómából szerencsés hadával,
 Nagy Julius császár sok birodalmával.

Valljon hol Pharaoh, Nero, Kambisessel.
 Pirrus, Agatokles kegyetlenségével.
 Hercules, Achilles kegyetlenségével, 315
 Ezek mind elvesztek minden erkücsökkel.

Meg az nagy bölc Cato, az Aristoteles,
 Tales Milesius, az bölc Demostenes,
 Nagy agg doctor Galenus és az Hipocrates,
 Ezek mind elmúltak Plinius, Socrates. 320

Mely nagy királyok, császárok voltak,
 És sokféle urak immár megholtanak,
 Papok és pispökök, úk mégis holtanak,
 Vélek egyetemben sok idők múltanak.

Azonközbe penig szántalan sok népek, 325
 Változások történt sok nemzetségeknek,
 Nagy sok országoknak, fejedelenségnek,
 Mert így volt kedvében az nagy bölc Istennek.

Oh mely bizontalan az embernek dolga,
 És ő szerencséje, minden bódogsága, 330
 Hatalmasságában megmarad? nem tudja,
 Annál bizontalamb halála órája.

Bátorságosb leszén ma minden dolgában,
 Eszessége leszén sok pénz ládájában,
 Holnapig elveszhet ő csak egy órában, 335
 Pénze, kénese leszén másnak tarsolyában.

Nem nézi azt, nyilván látod, az szerencse,
 Király azvagy császár, nincsen gondja erre,
 Bölc azvagy vitéz, semmi kedvezése,
 Egyaránt mindennek leszén ellensége. 340

Ott visel ű mindent, valahul akarja,
 Egyik birodalmát más kezében adja,
 Annak is torkából gyorsan kivonítja,
 Oly kezében adja, ki soha nem várta.

345 Csudálatosképpen cselekedik látjuk,
 Sok fejedelmekre vet jól tudjuk,
 Országot elbont, mást épít jól tudjuk,
 Békeséget együtt másutt ver úgy látjuk.

Soknak kazdagságot ad, nagy szerencsüket,
 350 Kiknek békeséget ad, jó egyességet,
 Egynek feleséget, másnak jó termetöt,
 Egynek bódogságot, egynek bölcseséget.

Itt semmit nem használ vénség vagy ifjútság,
 Királság, császárság avagy nagy papság,
 355 Érsekség, piskekség és semmi uraság,
 Mind egyaránt esik rajtok nyomorúság.

Az mi születésünk csak nyomorúságban,
 Ez világban estünk nagy fogyatkozásban,
 Vagyon betegségben, kényben, és sok bánatban,
 360 Végezetre esünk halálnak torkában.

Semmit hát ne bízzál hatalmasságodban,
 Se bölcseségedben, nagy kazdagságodban,
 Mert az szerencsének ha esel markában,
 Higyjed hogy megvonsza az csuklyát nyakadban.

365 Vajha én bírhatnék most az szerencsével,
 Ki minap engemet megfojta erővel,
 Mindent elvön tüllem nagy kegyetlenséggel,
 Szintén azt mivelé mint ellenségével.

No semmit én arrul nem panaszkodom,
 370 Mert nem jöhet vissza azval az én károm,
 Söt az Úristennek magamat ajánlom,
 De még jeles dolgot hallasz, im megmondom.

Tudjad mely nagy bölcsön Isten elvégezte,
 Ez világ idejét szépen elrendelte,
 Négy monarchiára ezt lenni szerzette, 375
 Mint Dániel által nekünk jelentette.

Ott immár azoknak hárma régen elmúlt,
 Világ részének is ott ideje elmúlt,
 Ezvel egyetemben sok jó szépség elmúlt,
 Immár az ítélet igen hamar eljut. 380

Mostan vagyunk immár hatodik időben,
 Az monarkiónak negyedik részében,
 Immár ennél többet nem érünk éltünkben,
 Mert világ végezük higgyed, nagy szertelen.

Nézd meg legelőször ez világ idejét, 385
 Az ki elmúlt benne minden esztendőjét,
 Ötezer ötszázat találsz hatvanegyét,
 Négyszáz harmincznál ne várj már többet.

Jóllehet azt soha senki nem tudhatja,
 Hogy mikoron légyen az ítélet napja, 390
 Mert az atya Isten csak magának hatta,
 De sok jelenségét nekünk tudnunk hatta.

Ez világ idejét szépen meghalljátok,
 És mennyi esztendő, immár jól tudjátok,
 Menye elmúlt benne, megtanúlhatjátok, 395
 Az ki következik azt is meghalljátok.

Lehetetlen azért hogy bételjeseadjék
 Négyszáz harminczkilencz esztendő bételjék,
 Ebből Krisztus szavát mindenek megértsék,
 Mert mi sok bűnünkért megrövidültetnek. 400

Ez utolsó idő látván állapotját,
 Benne való népnek az ű gonoszságát.
 Vegyük jól eszünkben minden álnokságát,
 Kik hamar elhozzák az ítélet napját.

405 Csalárd irigység, fösvénség, kevélség,
Rút fertelmes szitkok, gyilkosság, részegség,
Buja paráznaság vagyon nagy gyűlöség,
Bosszúállás, préda, nagy sok éktelenség.

Tekénts meg most kéllek mindenféle népet,
410 Rokonság, atyafi atyafiat kerget,
Az atya az fiát, fia atyát kerget,
Sok dúlás, vérontás, megholt az szeretet.

Oh mennyi nemzetség most egymásra támad,
Ország országokkal mint háborog tudjad,
415 Éhség, nagy döghalál, égi csudák, lássad,
Ezek az ítület napja előtt járnak.

Ravaszság, hamisság, álnak barátság mindennél,
Mely rút és fertelmesb minden ellenségnél,
Hazug beszédekvel, ragadós enyővel,
420 De basiliskusnak nagyobb ű mérgénél.

Véled gyakran beszél és ajánlja magát,
Hajja jó barátom! úgy adja poharát,
Ugyan lantol niha, látod térd hajtását,
Ha igen eszes vagy, kérd elő forintját.

425 Átkozott fösvénség, kinél nincs barátság,
Nincsen böcsületben igaz atyafiság,
És nem férhet hozzád semmi irgalmasság,
Távul légyen tülled az örök bódogság,

Legyen erre gondunk mind mi életünkben,
430 Hamar megjobbitsuk cselekedetünket,
Az mint megbántottuk édes Istenünket,
Immár engeszteljük édes Istenünket.

Ez mi esztendőnknek nagy nyomorúságát,
Meghallád mindenben nagy fogyatkozását,
435 Ez világ idejét, minden állapotját,
Immár az Istennek várjuk végső napját.

Varsáni György szerzé ezt bánatjában.
Kárvallása után ő nagy búsultában,
Noha megnyomorúlt gonosz szerencséjén,
Azért igen bízik felséges királyban.

440

Ezer esztendőben ötszáz hatvanegyben,
Meggyes városában írta ezt versekben,
Hogy minden embernek adjon példát ebben,
Kibel dicsértessék az felséges Isten.

FINIS.

AZ IGAZ HÜTNEK HASZNÁRÓL.

Nótája : *Dicsérd az Istent te hív keresztyén.*

Az mely embernek jó hűte vagyon,
Annak szent lélek szívében vagyon,
A Krisztusnak is lakása ott vagyon.

5 Csudálok rajtad te hív keresztyén,
Mely nagy kegyessen hozzá hív Isten,
Szent fiát adja tenéked az Isten.

Ember, drága vagy te az Istennél,
Krisztus megmosa téged vérével,
Bízzál ő hozzá immár te szíveddel.

10 De mit kívánnál többet Istentől,
Nem kéméllé meg fiát embertől,
Kegyelmességét nem tiltja senkitől.

Bízd az Krisztusra tennen magadat,
Tevéled közli irgalmasságát,
15 És megmutatja néked ő szent atyját.

Ki az Krisztusnak zászlóját tartja,
Nagy háborúság gyakorta bántja,
Mert ez világnak mindenkor ez módja.

Örvendezzetek és vígadjatok,
20 Kik az Krisztusért háborgattatok,
Csak az Istenhez ti fohászkodjatok.

Senki igaznak magát ne vélje,
Mert bűnből löttünk, minden megértse,
Bűnösnek magát hát minden ítélje.

Ez kis éneket mikoron szerzék,
Jó Kolozsvárban Istent dicsérék,
Bik Márton neve, ki házánál szerzék.

25

Ezer ötszázban és hatvanegyben,
Szerémi Illyés rövid beszédben,
Az Isten legyen mindennek szívében.

80

CANTIO PULCHRA.

Ad notam : *Keserves szívvel Magyarorszáiban.*

Emléközzél meg te gyarló ember az te Istenedről,
Hálaadatlan te soha ne légy az ő jóvoltáról.

Lám az madarak mely igen reggel énekolni kezdnek,
Az mire őket Isten teremté, el nem feletköznek.

5 Te penig ember így teremtetted az ő szent képére,
Te benned vagyon az ő szájából kieresztött lélek.

Megékesített téged az Isten nyelved szóllásával,
És föléppített téged az Isten lelki bölcseséggel.

Ne tedd tunyává az te elmédet, dícsírd Istenedet,
10 Az imádságtul meg ne kémélljed soha te elmédet.

Az filemile lám meg nem fárad soha szóllásában,
Mint Isten hatta, igazán eljár mindenkor dolgában.

Még éjfélikorban hozzája serken az szép énekléshöz,
Keresztyén ember ! tennen magadat te is szabjad ehhez.

15 Te lefektödben és fölköltödben el ne feletközzél,
Az Úristentül mint teremtetted, arról emléközzél.

Szüntelen vigyázz az te házában, adj hálát Istennek,
Mind estve, reggel, hogy jó példa légy az te gyermekidnek.

Tekints meg ember az te házadat, légyen igazságban,
Meghallgat Isten téged mindenkor te imádságodban. 20

Te gyermekidet és házad népét az Isten nevére,
Tanítsd és intsed őket mindenkor ő tisztességére.

Az Isten adjon nekünk szent lelket az ő szent fiáért,
Hogy dícsírhessük mi magzatinkval ő áldott szent nevét.

Ezer ötszázban és hatvannégyben mikoron írnának, 25
Szerémi Illyés mikor ezt szerzé, imádkozik vala.

ISTENÜNKHEZ VALÓ SZÉP DÍCSÍRET

BIZONYOS ÉNEKLÉssel.

Dicsérjük mindenkor az mi Istenünket,
Hogy megszabadítsa ő az mi lelkünket,
És megszorítsa mi eledelünket,
Az örök életre megtartsa mi lelkünket.

5 Tekintsed meg bennünk mi kicsin hitünket,
Gerjeszszed mindenkor hozzá mi szívünket,
Hogy készen találjon ő mindenkor minket,
Mert Krisztus urunk is vigyázásra int minket.

Gondolkodjál ember az te bűneidről,
10 El ne feletkezzél Krisztus haláláról,
Nagy hálaadással tartozol ezekről,
Hogy téged megváltá az örök kárhozattól.

Siess bűneidből te hamar kitérni,
Minden álnokságot szívedből kivetni,
15 Láttassál Istentől ő fiának lenni,
Jámor életedvel mindennek példát adni.

Ne hallaszd továbbá soha életedet,
Hogy te meg ne bántsd az te Istenedet,
Mert megrövidíti az te életedet,
20 És kétségben ejted ezzel az te lelkedet.

Nincs drágább marhája embernek lelkénél,
Azt erősben féltsd minden drága kéncsnél,
Hogy meg ne rútítsd gonosz életedvel,
Mert nem léssz részes mennyben az úr Krisztussal.

Megrútítja ember lelkét az sok bűnvel, 25
Az gyakorta való gonosz hamis hűttel,
Undok kevélséggel és nagy irégységgel,
Egymás ellen való gonosz kegyetlenséggel.

Az kegyetlen ember az nagy gonoszsággal,
Bár ne cselekedjék irigy álnoksággal, 30
Mert bölcs az Úristen az egy igazsággal,
Mely igen jól látja, kik vadnak igazsággal.

Az álnok ördögnek bűnei olyanok,
Mint az ajtófélen kik az lesben vadnak,
Csak óráját várják míg reá rohannak, 35
Az halál és az bűn egyszersmind reá esnek.

Valljon s hova léznek el az hitetlenek,
Kik véreket iszszák az szegén községnek,
Mert az ő bűnökről számot nem adhatnak,
Az halál előtt is ők el nem rejtezhetnek. 40

Rettenjünk meg azért mi bűneinktől,
Őrizzük magunkat az lelki fogságtól,
Hogy el ne szakadjunk mi az úr Krisztustól,
Az mennyországbeli drága örökségtől.

Ezer ötszáz és az nyolczvan esztendőben, 45
Az Szerémi Illyés szerzé ezt versekben,
Hogy Istennek lelke legyen emberekben,
És ő megtartsa mindent az igaz hűtben.

DÁVID FERENCZ

1561—1579.

HUSZÁR GÁL

1561—1574.

MELIUS PÉTER

1561—1572.

NÉMETI FERENCZ

1561—1565.

VASÁRNAPI PRAEDICATIO UTÁN VALÓ
HÁLAADÁS.

Adjunk hálát minnyájan,
Az atya Úristennek,
És mondjunk dicséretet,
Mint teremő Istenünknek,
Ki egyben gyűjtött most minket, 5
Hogy innepet szenteljünk,
És szent ígével éljünk.

Kegyelmes atya Isten!
Te vagy Úr mindeneken,
Ki megjelentéd magad, 10
Szent ígédben itt ez földön,
És sok csodatételidben,
Az te áldott fiadban,
Mi kegyes idvözítőkben.

Légy kegyelmes minékünk 15
Az te áldott fiadért,
Az úr Jézus Krisztusért,
Mi szentséges megváltónkért;
És ne állj bosszút mi rajtunk,
Az nagy hitelenségnek 20
Fertelmes sok bűneiért.

De szentelj meg bennünket,
Bírd és segíts meg minket,
Gerjeszd fel mi lelkünket,
És az mi gyarló szívünket; 25
Hogy téged megismerhessünk,
Segítségül híhassunk,
Néked hálákat adhassunk.

Ennyi sok romlásokban,
80 És sok vérontásokban,
Az kegyetlen ördögnek,
Illyen nagy dihösségében :
Tarts meg az te táborodot,
És te szentegyházadot,
35 Az te gyarló fiaidot.

Világosíts meg minket
Az szentlélek Istennel,
Hogy mindenkor tündökljék
Bennünk az evangéliom ;
40 És erősíts meg Úristen,
Az te áldott ígédvel,
Minden tévelgések ellen.

Igazgassad elméjét,
És minden tanúságát,
45 Vezérljed útát, nyelvét
Az mi lelki pásztorunknak ;
És oktassad elméjeket,
Az te szent beszédednek
Figyelmes hallgatóinak.

Tarts meg minden időben
50 Minket az igaz hitben,
És igaz értelmében
Az szent evangéliomnak.
Légyen foganatos köztünk,
55 Az te kegyes beszéded,
És minden jóra intésed ;

Hogy sok népek te hozzád
Megtérjenek bűnökből,
És téged szolgáljanak
60 Az ő szívökből, lelkökből :
Hogy mindenek imádjanak,
Csak téged tiszteljenek,
Hogy örökké élhessenek.

PRAECATIO AD DEUM SPIRITUM SANCTUM

ANTE SACRAM CONCIONEM.

Könyörögjünk az Istennek szent lelkének,
Bocsássa ki magas mennyből az ő világot,
Vége el mi szívünknek minden homályát,
Hogy érthessük Istenünknek mindenben akaratját.

O szent lélek árváknak kegyelmes atyja, 5
Szegény gyalgó bűnösöknek bátorítója,
Hitőkben elesteknek erős gyámola,
És az ő gyöngye hitőknek csak te vagy táplálója.

Te vagy az mi lelkünknek édes vendége,
Az mi szomorú szívünknek igaz öröme, 10
Lelki háborúinknak csendesítője,
Az örök életnek bennünk csak te vagy elkezdője.

Te tanítád régente az profétákat,
Igazgattad ő nyelveket és írásokat,
Te töltöd bölcsesé az szent apostolokat, 15
Hogy megtérítsék te hozzád mind e széles világot.

Vedd el az mi szívünknek hitetlenségét,
Világosíts meg elménknek nagy setétségét,
Ronts el az gyűlölségnek kegyetlenségét,
Engedd az te szent hitődnek mindenütt egyességét. 20

Válassz minket magadnak élő templomul,
Vegyed mi könyörgésünket szent áldozatul,
Vedd ki mind ez világot az árthatból,
Engedj igaz hitből való kimúlást ez világból.

25

Dicsértessék felséges atya Úristen,
Legyen áldott az te neved fiú Úristen,
Ezekkel egyetemben szent lélek Isten,
Maradjon az te áldásod az te bűnös népeden.

DE NATIVITATE CHRISTI.

Minnyájan örülünk hív keresztyének,
Nagy hálákat adván az Úristennek.

Örömünk Krisztusnak szent születése,
Mert ő felöltözött az mi testünkbe.

Leszálla az égből az szóló fiú,
És megtestesüle az Isten fia.

5

Istennek ő fia lön ember fia,
Egy személy az ember és Isten fia.

Végezése lön ez, az nagy Istennek,
Hogy az fiú lenne váltság híveknek.

10

Szent lélek Istentől ő fogantaték,
Mert az ő testét formálá szent lélek.

Férfiú mag nélkül ő fogantaték,
Az szűznek méhéből tisztán születék.

Ebben az nagy Istennek ő szerelme,
Tetszék meg atyánknak hozzánk jó kedve.

15

Csudálatos szerelme az atyának,
Hogy foglal szent fiában ő magának.

Istennel az ember megharaguvék,
Az bűn s ördög miatt rabja törvének.

20

Tisztátalanná és bűnössé lének,
Az Isten ellen mindenek vétének.

Isten mert hogy minket választott vala,
Magának ő minket teremtett vala.

25 Nem hagyhata minket bűnért elvesznünk,
Jó kedvét akará mutatni rajtunk.

De hogy minket Istentől az bűn s ördög,
Elszakasztott vala engedetlenség,

30 Egyessé Istennel az embereket,
Semmi teremttött állat nem teheté.

Buzgó nagy szerelme indítá Istent,
Váltságra nekünk szent fiát készíté.

Rejá az fiú terhünket felvévé,
Istennel ő minket megbékéltete.

35 Ezért fogantaték az szent lélektől,
Mert ő megtisztíta minket az bűntől.

Csudaképpen Istenhez minket köte,
Mint az emberséget magához köté.

40 Ekképpen velünk frigyét és kötést tön,
Mert velünk ő lakozó Istenné lön.

Nemcsak erejét ontá ő az testbe,
De ugyan magát is az testhez köté.

Mert nem lön elég az egy természetben,
Hogy váltság lehessen csak emberségben.

45 Istent és embert kelle öszvehozni,
Hát két természetnek kelleték lenni.

Szántalan és véghetetlen fizetést,
Kelleték Krisztusnak tenni az bűnért.

Ezért lön ő ember és igaz Isten,
Mert két természetet az váltság kíván.

50

Rabságunkból és az mi bűneinkből,
Megszabadíta Krisztus az haláltól.

Az ő születése lön tisztaságunk,
Isten jószágival gazdagulásunk.

Ez lön az megigért mag Ábrahámnak,
Ez lön az Messiás, fia Dávidnak.

55

Bálámnak csillaga és nagy proféta,
Ez Krisztus lön az mi lelkünk váltsága.

Cseréle az Krisztus az emberekkel,
Megbékéltete minket az Istennel.

60

Örök dicsőséget, örök életet,
Igazságot szerze, nekünk szentséget.

Törvény átkából ő minket kimente,
És emberré levén mi lönk Istenné.

Az ördögtől, pokoltól, kárhozattól,
Szabadíta minket úr haragjától.

65

Örömet és nagy békességet szerze,
Mind fottig ellenségünket elveszté.

Az mi ő születésünket elrontá,
Az ő születésével meggyógyítá.

70

Ezért mi énekeljünk az Krisztusnak,
Dicséretet mondjunk ő szent atyjának.

És kérjük fohászkodván ő felségét,
Halgassa meg mi könyörgő szívünket.

75

Szenteljen magának szent templomává,
Tartson meg az hitben szent országába.

Az ő fiából reánk ontott kedvet,
Váltsa meg mi bennünk az ő jószágát.

80

És szent ígéjében tartson meg minket,
Szent lelkével vigasztalja szívünket.

Dicsértessék örökké atya Isten,
Fiúval, szent lélekkel egyetembe.

CANTIO DE PASSIONE ET RESURRECTIONE.

Ad notam: *Surrexit Christus.*

Csudálatos nagy bölcseség,
Hogy Isten az embereken,
Könyörüle bűnösökön :
Dicséret Istennek.

Teremtés előtt jól látá,
Hogy ember elhasonlanék
Tőle és elkárhoznék.
Dicséret Istennek.

Orvosságot azért szerze,
Kivel az ember élhetne
És magában el ne veszne.
Dicséret Istennek.

Fiát az Isten választá,
Szerelméből érttünk adá,
Közénk őtet elbocsátá.
Dicséret Istennek.

Mennyei kincsét bezárlá,
És hatalmát néki adá,
Nékünk őtet úgy ajánlá.
Dicséret Istennek.

Végezé azt az Úristen,
Fiát hogy emberi testben
Öltöztetné mint fegyverben.
Dicséret Istennek.

5

10

15

20

25 Kezes lévén emberekért,
 Ő tönne elég fizetést
 Embereknek váltságáért.
 Dicséret Istennek.

 Az fizetés ímígy lenne,
30 Hogy örök ként ő szevedne,
 Az bünt, halált elvesztené.
 Dicséret Istennek.

 Ő mindent megújétana,
 Helyére es mindent hozna,
35 Kit Ádám megrontott vala.
 Dicséret Istennek.

 Bajt vívna törvény átkával,
 Bűnnel és az kárhozattal,
 Nagy Istennek haragjával.
40 Dicséret Istennek.

 Meggyőzné és elrontaná,
 Az bünt, halált letapodná,
 Poklot elkárhoztatná.
 Dicséret Istennek.

45 Eljüve azért az testben
 Krisztus érettünk öltözvén,
 És érttünk megfeszítettvén.
 Dicséret Istennek.

 Örök halált, ként szenvedé,
50 Törvénnek átkát eltöré,
 Haragtúl minket megmente.
 Dicséret Istennek.

 Annyéra testben kénzaték,
 Ép semmi benne nem tetszék,
55 Éppen ő megtöreték.
 Dicséret Istennek.

Megtaglák és megszaggaták,
Meggökdösék és csúfolák,
Szörnyen megostorozák.
Dicséret Istennek.

60

Ez világ bűnei zsoldja,
Mint az vizeknek soksága,
Már fejére borúla.
Dicséret Istennek.

Mint az cserép úgy elszáradt,
Haragnak tüze szent testét
Elszáraztotta tagjait.
Dicséret Istennek.

65

Nincsen ábrázat ő rajta,
Mint féreg, taglásnak miatta
Ferteng az sok nyavalyában.
Dicséret Istennek.

70

Az büntetésnek soksága,
Bűneink számtalan zsoldja,
Törvének nagy sok súlysága.
Dicséret Istennek.

75

Igy fizeté meg érettünk,
Adósságinkat az úrnak,
Így adná meg váltságunkat.
Dicséret Istennek.

80

Kénjával és halálával
Az bünt, poklot, törvény átkát,
Elrontá az kárhozatot.
Dicséret Istennek.

Hogy minékünk békességet,
Istennél gazdag kegyelmet,
Szerzene szép mentséget.
Dicséret Istennek.

85

90

Hatalma már az ördögnek,
Nincsen mirajtunk az bűnnek,
Pokolnak és kárhozatnak,
Dicséret Istennek.

95

Az Istennél békeségben,
Mi atyánknak szerelmében,
Vagyunk immár jó kedvében.
Dicséret Istennek.

100

Nem félünk az kárhozattól,
Nem félünk mi az sok büntől,
Semmi ellenségünkötől.
Dicséret Istennek.

105

Diadalmat mert Krisztusban,
Vettünk immár mi ezeken,
Örülj mi lelkünk Istenben,
Dicséret Istennek.

110

Csúfoljuk mi is az halált,
Csúfoljuk az bünt, az poklot,
Miénk, elhadjuk Krisztus.
Dicséret Istennek.

115

zért halála Krisztusnak,
Lőn elrontása pokloknak,
Bűnnek, az örök halálnak.
Dicséret Istennek.

Krisztussal együtt megholtunk,
Együtt véle megfeszültünk,
Hogy együtt véle már éljünk.
Dicséret Istennek.

120

Az ő halála ereje
Immár elhatott lelkünkre,
Diadalmunk hogy így lenne.
Dicséret Istennek.

Feltámadása Krisztusnak,
Élesztése lőn holtaknak,
És szabadság az híveknek.
Dicséret Istennek.

Mert meghozta életünket, 125
Megigazíta így minket,
És feltámasztá lelkünket.
Dicséret Istennek.

Igazsága és élete, 180
Minden érdeme ereje,
Elhatott már mi lelkünkre.
Dicséret Istennek.

Bosszontsuk az bűnt, csúfoljuk,
Haláltól már mi ne féljünk,
Mert nincs fülákja jól tudjuk. 135
Dicséret Istennek.

Bizonyynyal immár Krisztusban
Feltámadtunk mi urunkban,
Uralkodunk országában.
Dicséret Istennek. 140

Lelkünk feltámadt az bűnből,
Bizony testünk is az porból,
Feltámad már az sok kénből.
Dicséret Istennek.

Örökké együtt urunkkal, 145
Uralkodunk az Krisztussal,
És élünk nagy vígasságban.
Dicséret Istennek.

Dicséret atya Istennek,
Ő egyetlenegy fiának, 150
Dicséret az szent léleknek.
Egy bizony Istennek.

AZ ÚRVACSORA OSZTOGATÁSÁNAK IDEJÉN ÉNEKLENDŐ ISTENI DICSÉRET.

Az nótája: *Felséges Isten, mennek föl.*

Sokszor kellene erről emlékeznünk,
Mint legyen kedve az Istennek hozzánk,
Honnan tessék meg szerelme mihozzánk,
Jóvolta mibennünk.

5 Oly igen nagy sok jóllehet jótéte,
Hogy semmi ember még meg nem érthette,
Sem gondolattal az emberi elme,
Véghez nem vihette.

10 Mint az írásban ezt előnkbe adta,
Úgy kell minékünk tudakoznunk rajta,
Az mi szükségünk nagyságát is lássa,
Ez világ is vallja.

15 Oh mely nagy kedve és jó akaratja
Ebben tetszik, hogy életre választja;
Még mikor semmik volnánk mi magunkba,
Fiában megálda.

Gazdag szerelme és irgalmassága,
Ez az atyának áldott fiaiban,
Mert csak magában életre választja,
20 Szerető fiában.

Isten haragja vala az fiakon,
Sárrá, ganéjjá lőnek mind Ádámiban,
Kárhozat, átok és bűn az fiakon,
Esének vétkeztén.

Pokolra ítelt rabok az törvénytől,
Zsoldja bűnöknek csak az örök halál,
Érdemek nincsen életre Istennél,
Erejek büntétel. 25

Elveszettségét az emberi nemnek,
Nem nézé Isten bűneit népének,
Csak jóvoltából fiában életünk
Okait végezé. 30

Titkos tanácsa jóllehet Istennek,
Hogy ez világnak ő teremtésének,
Előtte rendelé az örök időknék,
Rendét életünknek. 35

Ez elválasztás csak Istennél vala,
Még mikor ember, sem az bűn nem vala,
De az Istennél esmeretben vala
Jövendő bűn volta. 40

Romlandó ember bűneire néze,
Hogy követköznék, bizonynyal jól érté;
Lőn az választás az bűnből életre,
Krisztus érdemében.

Mutatni Isten kegyelmét, jóvoltát,
Akará látni szent fia érdemét,
Hogy bűn sarából tisztesség edénit,
Formálá fiait. 45

Ebben haragját, hatalmát bűn ellen
Nékünk mutatá az harag edénin,
Hogy ő bűneinkért az bűnnek sarából
Halálra formála. 50

Senkit az bűnre és gonosz életre,
Nem választ Isten bűn nélkül veszésre,
Sem ártatlanságból nincs elvégezése
Senkinek vesztére. 55

- Teremtés előtt ezt régen megérté,
Hogy Istennek ember ellene vétne,
Meg sem maradna az ő szentségébe,
60 De ördögnek hinne.
- Az embernek életét ő látá,
És erre képpest lőn ő választása,
Az kiket akart csak ő jóvoltába,
Életre ezt vonta.
- 65 Rövid sommába Istennek ő kedve,
Tetszik mihozzánk ebbe nagy kegyelme,
Hogy mienk nélkül rendele szent életre,
Csak Krisztusra nézve.
- Az teremtésben tetszik másszor kedve,
70 Mert az sikeres sárból feléppíte,
Saját erejéből lelköt mi testünkbe,
Formálna képére.
- Szabad akaratban minket ő teremte,
Mert ezt kíváná jószági közlése,
75 Ha ő magából jószágit közölné,
Formálna képére.
- Úgy kelle lenni mi teremtésünknek,
Mint az Istennek természetit látjuk,
Szabadságos Isten és élet azt tudjuk,
80 Így kelle hát lennünk.
- Rendelé az embert Isten tiszteletre,
Hát teremteni az embert úgy kelle,
Szabad akaratban Istenét tisztelné,
Nem rabi kötélbe.
- 85 Vete Ádámnak eleiben két fát,
Életnek fáját és bűn tudó fáját,
Tüzet és vizet, halált és életet,
Hogy tenne választást.

Az életet ha ő követni akarná,
Szabad akarátja néki erre volna,
Ha kedég az halált inkább választaná,
Volna szabadsága.

90

Csak az Ádámban az szabadság vala,
Törvényszegéssel szabadságát rontá,
Mind ő magában mind az ő magvában,
Csak bűn már magában.

95

SECUNDA PARS.

Szakadása lőn az emberi nemnek,
Isten javaitól szintén megfosztaték,
Ördög rútságában ember részelteték,
Bűnben kötözteték.

100

Isten képétől ember elfosztaték,
Ördög képében, rútságban öltözék ;
Isten haragja, átká az törvének,
Szálla mireánk.

Országát Isten mitőlünk elvövé,
Kizárta minket, magátul elvete,
Isten rabjai volnánk azt ítélé,
Az bűn ezt érdemlé.

105

Rettente Isten igazsága szerint,
Fejünkre hozván adóslevelinket,
Csak kárhozatra tartana már minket,
Mert az bűn megrontott.

110

Az lélek, az test, mindenféle tagunk,
Haszontalanná lőnek, megromlának,
Semmi jót immár mi es nem tehetünk,
Mert szinte elvesztünk.

115

Isten jószági tőlünk elvétetvén,
Ördög és az bűn minket megkötöztvén,
Mintegy tömlöczben az hóhér bévetvén,
120 Tart bűn kötelében.

Az mi lelkünket, tagunkat, testünket,
Kötélben tartván az sátán mint rabít,
Csak bűnről bűnre vonsa már tagokat,
Halálra tart minket.

125 Jajgatnak, sírnak az veszedelemben,
Törvény rabjai, semmi nincs szívekben,
Nincsen erejek az ő életekre,
De vannak veszésben.

Romlott ez világ az ember bűnejért,
180 Semmi teremttött állat már az embert
Nem segítheté, mert végetlen dolgot,
Ő váltsága kívánt.

Iszonyú vétek elnyomá az embert,
Mint ma lött gyermek vérében mint ferteng,
185 Szinte így ember mint bűnös már megholt,
És semmit nem tehet.

Látá az Isten ez ily nagy esetet,
Irgalmasságát indétá, szerelmét,
Nem hagyá veszni tisztességre rendelt
140 Drága edénit.

Semmi teremttött állat segítségét,
Sem az embernek valami erejét,
Az idvösségben látá hogy nem lehet,
Végezé azért ezt:

145 Hogy ő magában, csak ő jó kedvéből,
Krisztus érdemejért Isten munkájából,
Lenne váltsága Isten szerelméből
Mindez világnak.

Mint választása, ez ő teremtese,
Az embereknek lön csak az Istenben, 150
Igy az idvösség lenne csak Istenben,
Isten erejében.

De hogy meghalni Isten igazsága,
Készeríté embert az bűnért halálra,
Az idvözítés hogy lenne váltságban, 155
Isten ezt kíváná.

Az váltság penig ezt kívánja vala,
Hogy halál, vérontás lenne az váltságba,
Ördöggel együtt kárhozat romolna,
Ez világ újulna. 160

Az közbenjáró Isten s ember lenne,
Örök igazság, örök élet lenne,
Az bűnért halhatna, igazsága élne,
Az váltság így lenne.

Az szent-háromság azért ezt végezé, 165
Hogy fiú Isten elég váltság lenne,
Mint az választás teremtés lött benne,
Váltó is ő lenne.

Az szóló fiú az testet felvövé,
Hogy közbejáró megváltó lehetne, 170
Az Istent s embert hozná egyességben,
Fizetést tehetne.

Igazságával az bűnt ő elrontá,
Örök életével örök halált rontá,
Vér ontásával bűnünket elmosá, 175
Ez lön az bűn zsoldja.

Az testben hala, végetlen ként láta,
Mert Istenségnek teljessége vala,
Végetlen Isten egy szempillantásban,
Lön váltságunk árra. 180

Oly nagy szerelme lőn az Úristennek,
 Az bűnös ember hogy megéleszthessék,
 Ő nagy kegyelmét ígéré embernek,
 Fiát adá érték.

185 Az Úristennek ez nagyobb szerelme,
 Hogy ellenségit estekben szeretné,
 Ő szent fiának semmit nem kedveze,
 Érttünk ötet küldé.

190 Testünkben öltözzvén, cseréle mivélünk,
 Ő jó kedvéből ajánlá minékünk,
 Minden javai kincsét országának,
 Magát adá nekünk.

Az mi terhünket magára vövé,
 Isten ítéleti alá magát veté,
 195 Bocsátá magát az törvény kezében,
 És minden inségben.

Isten kegyelme, szerelme s követi,
 Lőn ez világhoz öröm izeneti,
 Megbékélt velünk fiában, hirdeti,
 200 Krisztus ezt jelenti.

Igéreteket erről tőn embernek,
 Hogy szerelméből tenne ő jól velünk,
 Szent fia kedvejért lenne mi életünk,
 Örök szabadságunk.

TERTIA PARS.

De sacramentis.

Ad notam: *Bódog az ember ő az nagy Úristen.*

205 Beszéde mellé szerze szent jegyeket,
 Kik bizonyíták Istennek jó kedvét,
 Hogy erősítsenék Isten ígérétit,
 Lelkünkben az hitet.

Miként az Krisztus pecsétlé lelkünkben,
Szent lélek által szent ígéletiben, 210
Mennyei kenyért hittel egyetemben,
És a szent ígében.

Igy az látható igaz jegyek által,
Ezt bizonyítja, és pecsétli hittel,
Mint az jegyeket közli mi testünkkel, 215
Igy magát lelkünkkel.

Az keresztségben ezt hirdeti nekünk,
Hogy bűneinkből kitisztult mi lelkünk,
Haláltól, pokoltól, ördögtől életünk,
Megszabadult lelkünk. 220

Kiszabadultunk törvénnel átkából,
És kihozattunk ördög rabságából,
Krisztus országába vagyunk az Istennél,
Örök békességgel.

Miként testünket az szűztől felvévén, 225
Újjá tölt minket onnan fellől szűlvén,
Örök feleségül magának gyűrőzvéen,
Országában viszen.

Frigye kötése ez Istennek vélünk,
Hogy el nem válik soha ő mitőlünk, 230
Méhében hordoz Krisztusban mi atyánk,
Örök élet adóink.

Az vacsorában ezt jelenti nekünk,
Hogy elég váltság lenne miérettünk,
Testét halálra, vérét miérettünk 235
Ontá hogy élhessünk.

Igy temette és mosta, elrontotta
Mi bűneinket, átkunkat lenyomta,
És életünket magában meghozta
És feltámasztotta. 240

Testamentomba jószágit ajánlá,
Nekünk ő magát, javait is adta,
Hogy fejünk lévén életet ő adna,
Lelkünket táplálná.

245 Két részből szerzé ő szent vacsoráját,
Testéből, lelkéből szerzé ez szent jegyet,
Mert az embernek látá testét, lelkét,
Kettőből lételét.

250 Testének nevét az kenyérre adá,
Vérének nevét az borra is adá,
Új testamentomnak az pohárt is mondá,
Ezzel azt példázza.

Mint az jegyekre nevét jegyzendőknék,
És mint pecsétit adja mi testünknek :
255 Ekképpen testét, vérét mi lelkünknek,
Adja híveinek.

Nem teste állatját, sem vére állatját,
Az mi testünknek nem adta rágását,
Hogy fogainkkal rontjuk ő szent testét,
260 Szájunkkal ő vérét.

Két külömb dolgot ad az vacsorában,
Lelkit lelkünknek ad az ígéretben,
Szent lélek által és az igaz hitben,
Adja ígéjében.

265 Az testi kenyért, bort testünknek adja,
Az tanító által azt minékünk nyótja,
Hogy mindenképpen lelkünket bízassa,
És bátorítja.

270 Két kézzel szükség nekünk hittel vennünk,
Az testit szánkkal, kezünkkel kell vennünk,
Az lelkieket lelki kézzel vegyük,
Igaz hittel együk.

Az Krisztus teste atyja jobbján vagyon,
Az mennyben felment emberi testében,
És csak egy helyen teste az mennyekben, 275
Nyugszik bódogságban.

Igéretiben mintegy csatornában,
Az mi lelkünknek testét vérét adván,
Jelenvaló javait hitünkben,
Tészi szívünkben. 280

Bizony drága jegy ez az mi lelkünknek,
Mert jelenvolta ő istenségének,
Bizonynyal adja javait hitünknek,
Minden választottnak.

Ha Krisztus testét és minden javait, 285
Lelkünknek adja mennyei mód szerint,
Igéretben adja igaz hittel testét,
Nem testnek test szerint.

Még az hittel is hát Krisztusnak testét,
Nem az kenyérben, mellette sem vészed, 290
Mert ott nem adják, hogy rágjad az testet,
Fogd hát ígéretit.

Az idvösséget és az lelki jókat,
Kérlek az jegyben ne keresd életed,
De az jegyekhez kötött ígéretét 295
Hiteddel megfogjad.

Az mely ígéretben hittel az szent atyák,
Az választottak Krisztus testét ötték ;
Azon ígéretben Krisztus testét lelkünk,
Hittel mi es együk. 300

Az hit jöllehet Krisztus testét, vérét,
Az ígéretben fogja meg állatját,
De ammi lelki az testben, vészi azt
Hittel ammi lelkünk.

305 Az igazsággal Krisztus javaival,
Kik Krisztus testében vannak nagy bévséggel,
Lélek szerint lelkünk azokkal egyesül,
 És él lelkiekkel.

310 Az hitetlenek pusztá jegyet vésznek,
Mert csonka kézzel ez szent jeggyel élnek,
Próbálás nélkül, hit nélkül járulnak,
 Méltatlanul élnek.

315 Nem vészik az mit (az) jegyek mutatnak,
Sőt megútálják javait Krisztusnak,
Az pecsét vétellel Istent megcsúfolják,
 Kárhozatot vésznek.

320 Nem pusztá jegyet keresztyének vésznek,
De mint az jegyeket vészik az ő testek,
Igy valósággal ígéletben lelkek,
 Lelki jókat vesznek.

Isten magához ez jegyekkel csatol,
És mint sajátít az életre foglal,
Minden jószágát mint erős pecséttel,
 Közli az hivekkel.

325 Tiszteletire jegyez ő magának,
Hogy mi több Istent, segítőt ne híjjunk,
Csak érdemével az ő szent fiának,
 Mi megelégedjünk.

330 Mi is Krisztusban az szent lélek által,
Nekünk adván Isten Krisztust javaival,
Erre magunkat kötözzük ez jeggyel,
 Mint adóslevéllel.

335 Több idvösséget az egy Krisztus kívöl,
És több Istent mi az egy Isten kívöl,
Hogy nem tisztelünk, avagy segítségül,
 Nem híjjuk atyájúl.

Minden haragot igaz hitben élvén,
Már hátra vetünk, bűnnek nem szolgálván,
Sőt az szent lélek lelkünket vezetvén
Élünk szent életben.

340

Igaz értelemben hittel, jó étellel,
Ez vacsorához járuljunk két kézzel,
Az kétféle jókat elveszszük Istentől,
Mint édes atyánktul.

Minémő legyen az kenyér formája,
Avagy állatja, az bornak formája,
Minémő asztal, szék, kő legyen avagy fa,
Hitünk nem forgatja.

345

Az vacsorának hasznát végét nézzük,
Mint életünknek és igazságunknak,
Légyen szent jegye egyesülésünknek,
Hittel ezt forgatjuk.

350

Miként egyesül az fő az tagokkal,
Mint az szőlőtő az szőlővesszőkkel :
Szinte így Krisztus egyesül lelkünkkel,
Lelke miatt hittel.

355

Az jegyvétel előtt Krisztus testét eszszük,
Minden órában javait mi veszszük,
Az vacsorában csak ezt bizonyítjuk,
Hogy mivel él lelkünk.

360

Miként az Krisztus élő kenyér mennyből,
Igy élve vészi lelkünk Krisztust hittel,
Nem halva veszszük testét mi szájunkkal,
Nem rontjuk fogunkkal.

Mert így lelkünknek haszontalan lenne,
Az Krisztus testét halva ha ki venné,
Mert megromlana gyomrunkban ő teste,
Igy élet nem lenne.

365

Isten tárháza az Krisztusnak teste,
870 Minden jószágnak Krisztus csak kútfeje,
Hittel az jókat keressed csak benne,
Ő ígéletiben.

Romlandó állat nem adhat életet,
Mert romolhatatlan váltság ád életet,
875 Hát veszendőben nincsen igazságod,
És nincs bódogságod.

Az Krisztus teste, vére az jegyekkel,
Nem úgy egyesül mint a vas az tűzzel,
Hogy együtt száddal az testet kenyérrel
880 Vennéd az bort vérrel.

Csak ígérettel, Isten szerzésével,
Öszveköttöttek jegyek jegyzendőkkel,
Nem egy az állatok egygyé lételével,
Az jegy jegyzendőkkel.

885 Mert az szent lélek az ígéreteken,
Az jegyzendőkkel lelkünket az hitben,
Részelteti öszve Krisztus érdemében,
Isten kegyelmében.

Hát ez az íge *hoc est corpus meum*,
890 Szerzi Krisztusnak testét te lelkedben,
Krisztus testét, egygyé teszi te lelkeddel,
És nem az kenyérrel.

Dicséret légyen az egy Úristennek,
Atyának, fiúnak és az szent léleknek,
895 Tartson meg minket, hogy benne hihessünk,
Lelkét tartsa bennünk.

IGAZ SZENT

IRÁSBOL KI SZEDET-

TET ÉNEK.

1. AZ EGY IGAZ ISTENRŐL.

Akki Atya, Fiú, és S. Lélek.

2. A CHRISTVS öröktül fogva született Fi-
úságáról az ő szent Atyjátul.

3. A Fiú, IEHOVA EGY ISTENSÉGÉRŐL.

4. A Szent Lélek IEHOVASÁGÁRÓL és Imá-
dássáról.

4. AZ Eretnekek ellenvetísi fejtéséről.

Az HVNIADI IÁnos Éneke nótájára.

HORHI MELIUS PÉTER Által.

NYOMTATTÁK :

ANNO. M. D. LXX.

A Nagyságos Mágocsi Gáspárnak,

Torna Vármegye Ispányjának és

A Nagyságos Massai Euláliának,

az anyaszentegyháznak hű és igaz dajkáinak,

lölki és testi áldásokat,

kegyelmet és békeséget az Atyától és az ő S. Fiától

örökké való született Jehova Istentől kíván.

Amen.

Látom azt, hogy az hamis vadkanok az Isten szőlőjében, nihul erővel, nihul álnak és szép szín alatt, Pásztor-ságnak és világosságnak angyal képébe jövének be a juhok aklában, öltöztvén ez ebek és farkasok a juhok ruhájában. Igen megtűrök e vadkanok, és igen meghányák az ő undok agyaras, éles, hamis fogokkal, hamis hazug tudományokkal ezt az igaz szőlő tőkét a Jézus Krisztust, az élő Atyaisten örökké született Fiát. Úgy annyéra hogy a szőlőtűke gyökerét ugyan megis sérték, sok helyen, sok

emberek szívében megaszalák, és szinte vadszölővé, új idegen Istenné tevék. Az ő örökké való fiúságát, és istenséjét szinte megalázzák.

Noha erős kűszikla és az anyaszentegyház fonda-^{Matt. 16.}
mentoma a Krisztus Jehova, élő, áldandó Isten, de sok^{1. Cor. 3.}
emberbe szinte fövenynyé, és náddá tevék a vadkanok,^{Rom. 9.}
véghetetlen gyökerét, istenségét, atyjátul való fiúságát meg-
tagadván. Mint a szőlőtűke a gyöker nélkül nem terem,^{Apoc. 1,}
így asszú tőkévé, bálványnyá, új, idegen, kent-fent istenné^{2, 3, 4.}
tevék a Krisztust sok várasban, sok emberekben, kik
társul adák magokat a vadkanokhoz, pártját fogák a juhok
ruháiban öltözött hamis rókáknak, farkasoknak, kik a^{Judic. 14,}
pogán philisteusok gabonáit a farkokra kűtött üszeggel^{15, 16}
égetik. Mert amaz erős Sámson^{Gen 17, 21,}
fiátul, Atyjához egyenlő áldandó nagy Istentül, akki előtt,^{28, 31, 32,}
akki kívül más nem volt, elállottak, más férhez mentek^{48.}
mint a lator zsidók, Heródes és Pilátus csúfolják, nevetik,^{Exod. 3, 6,}
pűkdűsik a Krisztust, hogy élő Isten fiának, azaz: Atyjához^{14, 34.}
egyenlő Istennek, egy való magára eskövő, atyaistennek,^{Dent. 5, 6.}
teremtő, megtartó Istennek mondta magát.^{Judic. 2, 6,}
^{13.}

Most is zsidó módra a vadkanok, ebek, rokák, az Anti-^{Esa. 9, 25,}
khrisztusok csúfolják, pűkdűsik a Krisztust, minket is,^{35, 40, 43.}
hogy ütet Isten fiának, és Jehova Istennek mondjuk.^{Joan. 1, 5,}
^{6, 8, 10, 14,}
^{16, 17.}

Azt hazudja hogy hármast Istent, három Istent ő nem^{Rom. 1, 9.}
val: csak egyet; maga ezt az egy Istent akki sem három,^{Titum. 2.}
sem hármast Isten, csak egy Isten, három bizonságú és^{1. Joan. 5.}
tulajdonságú, Atya, fiú, szent lélek, szinte bálványnyá^{1 Cor. 8.}
átokká, Tohu, bohu, Ephesse, azaz: Formátlan, idegen,^{Esaiae 44,}
új, hamis Istenné, tőkévé, hatalmatlanná, fénje, bülcse-
sége, ábrázatja nélkül való Istenné tevék.^{Deut. 6, 32.}

Undokabb bálványozók azoknál, akkik bálványozók,^{Psal. 81.}
a teremtett állatból csenálnak bálvánt. Mert ezek a^{Ebrae. 1.}
Krisztus ítéleti szerint Ephest az az: semmi ábrázatú,^{Esa. 40, 43,}
teljességű Istent csenáltak az Atyából. mert nem volt^{44, 45, 48.}
Isten a fiú előtt, a fiú kívül, nem Isten de bálván az, akki^{Joan 5, 6, 8,}
volt a fiú kívül, a fiú előtt. Valaki tagadja a Krisztust,^{10, 16.}

1 Joannis, 1, hogy nem Isten fia, nem egyenlő Isten atyjához, nem egy 3, 4. Isten atyjával, nincs annak Istene. Matt. 26, 27.

Exod : 20, A fiúból is idegen bálvánt, átkozott Istent csenálnak. 34. Mert kétféle Istennél több nincs. Egyik, egyedül való,

Esaiæ 44, igaz, véghetetlen, lölki, mindenható, teremő. Ez csak egy : 45. az atya, fiu, sz. lélek.

Jeremiae 6, A másik : Zarr, nekar, azaz : Új idegen, kent-fent isten, 10, 30, 31, itt kezdetett, csenáltatott isten, nem Jehova, nem teremő,

32. Psal. 81. nem örökké való, nem imádandó. A Krisztust azt mondja Hier. 10. az írás, hogy igaz, való, áldandó nagy Isten, Jehova. Ezek tagadják hogy a Krisztus nem egy Isten úgy mint az atya, nem teremő, nem volt örökké. Hát szükség új idegen bálván istenné lenni, hanem egy isten, mert harmad isten e kettő közt, és új idegen isten e kettű közt, nincs imádandó Isten.

1 Cor. 3 Láttam azért, hogy írásokkal orozva, alattomba tétova
2 Cor. 1, pénz nekül e vadkanok mint egyegyűségeket hordozzák
2, 3. az hamis tudománt, kivel szépülnek az ezüstök, és aranyak,
Matt. 3. égnék a polvák, szalmák, szénák, korontál, hitű, főven
Mar. 1. épült nádak, és széltül hányatott habok, amaz hypocriták,
Esa. 40. kik gyorsan hisznek inkább az hazug ördögnek, hogynem
Rom. 1, 2. mint Istennek. Ez világ hop-haja karai, amaz deli tánczra,
2. Thessal. 2, 3. kazi öltüzetre, tobzódásra nagyob gondot viselnek, hogy-
Eph. 1, 4. nem e rókák, kanok kiűzésére. Nincs pénzek az Isten háza építésre; a könnyomtatásra, de vagyon a pazarlásra. Kiket Isten eldűjt hamar. Megáldja Isten a Dáviddal egytembe kik e vadkanokat, rókákat kergetik, kiűzik, égetik mint Isten parancsolja. Exod : 22. Deut : 13. 17. 18. Hogy megöljék az hamis Prophétát mint Illyés levá-gatá a Bál papjait, 4 Reg : 23. Lásd : Zach : 13. Ezech : 13. 14. Mint Isten mondja, hogy megöljék az eretnekeket.

Valakik a Krisztus örök születését, Jehova egy is-tenségét tagadták, undok halállal holtak meg, mint Ebion, Cherintus, Arrius, Fotinus, Sabellius, Servetus, Alciatus, Gentilis, Gratianos Mátté, Mezőgyáni Ambrus és a tübbi csak mastann is. Isten éltesse ő nagy : Ugnot Christoph uramat, az egri kapitánt, hogy a rókákat, kanokat kergeti.

Ti nagyságtokat is kérem, valahol vattok, a Sámson rókáit
kergessétek, a megért búzát ne hagyjátok felgyújtani.

A ti nagyságtok szegén árvája,

a Jézus Krisztus szolgálója

Horhi Iház vagy Melius Péter.

A CHRISTUS JÉZUSNAK, AZ ÉLŐ JEHOVA ISTEN FIÁNAK, ATYJÁHOZ
EGYENLŐ JEHOVA ISTENNEK PANASZOLKODÁSA, EZ ÁTKOZOTT
VILÁGNAK ELLENE .

Az Hunyadi János éneke nótájára.

Az nagy úristenért mindön emböröket mostan én erre kérök,
Hogy ammit Istennek szájából én szóllok, igazán megértsétek,
És ezöket értvén, híven hogy megtartsák, nagy szükség mindeneknek,
Mert nem ez velági hazugságot szóllok, de lölkiet beszéllök.

Csuda nagy jó kedvvel ha meghallgatjátok ez velági dolgokat, 5
Szükség inkább nektök hogy meghallgassátok az lölki szent dolgokat,
Az ki lölkötöket élteti, táplálja megromlott elmétöket,
És megvigasztalja elbúsúlt szívedet, igazgatja hitedet.

Hasznos dolgot szóllok a Krisztus Jézusnak keserű panaszáról,
Az sok eretnekök és Antichristusok ellen nagy haragjáról, 10
Ú fiúságának és istenségének megbizonyításáról,
Szóllok a Krisztusnak egy istenségéről és Jehovaságáról.

Renddel azért halld meg a Krisztus panaszát, halld meg igaz mondását,
Hidd el erős hittel, Krisztusnak lölkével Krisztus bizonyítását,
Antichristusoknak, servetiánusok hazugsága rontását, 15
Az egy bibliának, az igaz credónak nagy szép igaz vallását.

Joan.15,20,
Matth. 10,
11.
Lucae 10,
24.

Immár én Istennek örök fia, Krisztus szóllok, meghallgassátok,
Ammint az én lölköm szájával proféták szóltak az apostolok,
Sintén azonképpen a szent írás szörent igazán én most szóllok,
A kik hallják élnek, az kik megútálják, bűnökért elkárhoznak. 20

Matt. 3, 16,
17.

Summa szörent szóllok én fiúságomról, és Jehovaságomról,
Szóllok én tisztömről, hatalmasságomról és én királságomról,
Szóllok én testömről, én teljességömről, szóllok embörségömről,
Az én szent lölkömről, ú istenségéről, szóllok imádássáról.

25 Tanétottam erre az én szent lökömmel az körösztýén népeket,
 Hogy Isten fiának és örök Istennek valljanak űk engömet, Marci 15.
 Mert én születtettem az én szent atyámtul, mint nap szüli ű fényét, Colossen. 1,
 És ű állatjából örökké kijüttem, szűlt engöm mint ű képét. 2.

Velág kezdetinek előtte szűlt és bírt engem az én szent atyám,
 30 Az ű szent szájából íge Isten vagyok, formájában én voltam, Proverb. 8
 Tündöklő fény vagyok, bölcsesség, hatalom, olyan Isten mint atyám,
 Istenhöz egyenlő az egy istenségben, mindönön birodalmam.

Soha elsőbb, nagyobb, hatalmasb nálamnál, nem volt az én szent atyám,
 Mert ű én bennem volt, én ű benne voltam, ű előtte forgottam,
 35 Mindön dolgaiban, és ű tanácsiban ő véle munkálkodtam, Ephes. 1, 3,
 Mindön végezését, dolgait én bennem végezte el szent atyám. 4.

Isten teljessége, élete én bennem, örök Isten fiában,
 Mind örökké lakott állat szörint bennem, ű erős tárházában,
 Isten képe voltam, bölcsesége, szája, éltem ennömmagamban, Ebrae 1, 7.
 40 Mind örökké voltam én magamban Isten, mint atyám volt magában. Apocaly 1, 2.

Én fiúságomat megbizonyítottam megszentölő lökömmel,
 Hatalmassággal és nagy csudáimmal Atyám bizonságával,
 A ki én felölem az égből kiálta, szólla nagy nyilvánással, Roman. 1.
 Imhol az én fiam én hozzám egyenlő, teljes istenségével. Marci 1, 9.

45 Szent Dávid, Salomón, Micheás és szent Pál az én lökömmel szóltak.
 Hogy én kijüvésim és én születésöm öröktül fogván voltak,
 Atyám állatjából, ű dicsőségéből születtem, űk azt mondták,
 Az terömtés előtt, minden állat előtt, első szülöttnek mondtak. Michae 5.

Ugyan valósággal volt én születésöm, és nemcsak gundolattal,
 50 Sem nem rendöléssel, jövendő időre való tekintetéssel, Joan. 1, 3,
 De mint mindörökké volt atyám magában szűlt úgy engöm magából, 5.
 De ű én bennem volt, én kivülem nem volt, semmi idő részéből. Sapien 9,
 10.

Születtem atyámtul azért valósággal, mert nálam elsőbb nem volt,
 Sőt mint nap fényével, pöcsét czímörével, úgy atyám én velem volt, Joannis 5,
 55 Soha el nem hagyott, vele munkálkodtam, velem tanácsot tartott, 10.
 Velem együtt mindönt terömtött és rendölt, velem ű munkálkodott.

- Proverb 8. Nem mielt az atyám semmit nálam nélkül, mert voltam teljessége,
Hatalma és karja, szája és formája, jobb keze, bölcsesége,
Atyámnak peniglen teljessége nélkül nem lehet dicsősége,
Coloss. 1, 7. A ki megtagadja az örökös fiát, ennek nincsen Istene. 60
- Az én fiúságom hogy atyátul vagyok, egyenlő istenségöm,
Im megbizonyítottam sok szent írásokkal, de megérted beszédöm,
Mert az Antichristus én fiúságomat véli hogy embörségöm,
Matth-1, 2. Hogy szentlélők kente, formálta — azt véli Blandrata, fiúságom.
- Matt 1, 2, 3. Káromlást űk szólnak, kik vélik hamissan, az én fiúságomat, 65
Luc 1, 2, 3. Hogy kenésért vagyok, és a teljességért, és a megszentelésért,
Galatas 4. Maga a kenésért pap és királ vagyok, test vagyok szentölésért,
Rom 1, 9. Mert testöm formálta, szent lélok nem adott fiúi istenségöt.
Ebrae 2, 3, 4.
- Joan 1, 5, Az én fiúságom szent atyámtul vagyok, és nem a Máriátul,
6, 8. Egyetlen-egy szülött Isten fia vagyok én atyám állatjából, 70
Coloss. 1, 2. Valóságos Isten, élesztő, teremtő, vagyok atyám szájából,
Ebr. 1. Eccl. 24. Embörségöm vagyok anyámtul az vérből, szent lélok erejéből.
Lucas 1.
- Matt 1, 3. Szidalmaznak engöm, mint az hóhér zsidók most az Antichristusok,
Joan. 6, 10. Mert Isten fiának, egyenlő Istennek atyámmal űk nem mondnak,
Matt 26, 27. Maga a zsidóknak én magamat mondám, örök Isten fiának, 75
1 Joan. 1, 4. Én atyámmal egynek, az egy istenségben, vallom mindenhatónak.
5.
- Esa 25, 35. Erről nyilván szoltam, hogy én testöm szörént vagyok Dávidnak fia,
Rom 1, 8, 9. De szentölő lölköm teljessége szörént Isten ábrázatjába,
Phil 2. Hatalmas csudákkal bizonyítottam magam hogy vagyok Isten fia,
Joan 5, 6, 8, Akki én atyámtul kijuttem, születtem és jöttem ez velágra. 80
Ephes 1, 3, 5.
- Actor. 1, 2, 3. Lött örökké bennem hívek választása, teremtés lön én bennem,
1 Ephes 1, 3. Az hívek váltsága és ű megáldások, leszön azért én bennem;
Prov. 8. Kezdet, vég én vagyok, ammit én elkezdtem azt én el is végezöm,
Sap. 7, 8, 9, Idvesség kezdeti volt én fiúságom, vége úgy istenségöm.
10.
- Gen. 15, 16. Én voltam tanácsa, egyenlő társa is örökké szent atyámnak, 85
Exod. 3, 13. A frigynek angyla a Jehova angyal, királyja az atyáknak,
Oseae 12. Én űket hordoztam, megszabadejtottam, mint Istent úgy imádtak,
Actor. 7. Én ű velök jártam, Jákobbal küszödtem, neköm űk áldoztanak.
1. Cor. 10.

- Örök Isten fia voltam, de anyala, küvete azért löttem,
 90 Hogy közbenjárással, Istent az embörrel én megbékéltessem, Gen 1, 3, 5.
 Isten igazságát, a törvént betöltsem, váltság árrát fizessem, Roman 3.
 Örök istenséggel a bűnt, kárhozatot, a testben elveszthessem. Ebr. 1, 7, 9.
- Im érted hogy voltam, íge, Isten fia, a békösség anyala,
 Soha nálam nélkül, semmit az én atyám nem mielt ű magában, Esaiæ 40,
 95 Mind teremtés előtt, mind teremtés után munkálkodott fiában, 43.
 Én általam szólt ű mind az embörökkel, én voltam ű tolmácsa. Joan 1, 5, 8.
- Én az én lölkömmel, beszédömmel szoltam régön a szent atyáknak,
 Az Ádám és Éva mint általa löttek, úgy bennem megtartattak, Exod. 3, 14.
 Az Ádám-tul fogva voltam megtartója a választott atyáknak, Joannis 10.
 100 Babilóniából és az Egyiptomból kihozója zsidóknak. Judic 2, 6.
- Hordoztam, vezettem ugyan valósággal én a zsidó népeket, Esaiæ 25.
 Én lölki küszikla, tűzben és az ködben vezettem az híveket, Gen 28, 31.
 Engöm késértöttek, Mózes-sel én szoltam, én töttem a csudákat, Exodi 3, 14.
 Énnéköm áldoztak, imádtak engömet szintén úgy mint atyámat. Judic 2, 6.
- 105 Omel nagy bolondság, hogy Blandrata Ferencz engöm, frigynek anygalát Psal 68, 78.
 Terömtett anygalnak, azt véli, hogy vagyok én csak terömtött állat, Exod 20, 34.
 Maga nem Jehova, nem atyák Istene, az ki terömtött állat, Deut 4, 5, 6.
 Átkozott ki tisztöl, imád Isten gyanánt csak terömtött állatot. Psalmo 81.
 Esaiæ 42.
- Valaki nem Isten, nem terömtő nagy úr és ha nem mindenható, Luc. 4.
 110 Ha örökké nem volt, idővel kezdetött, nem úr, sem imádan-dó, Deut. 16.
 Új Isten és bálván, valaki atyával nem volt egy istenségű,
 Mert csak az egy Isten terömtő Jehova és igaz idvözejtő.
- Az én fiúságom vagy-on én atyámtul az örök születésért, 1 Chor 1, 8.
 Az én istenségöm és hatalmasságom vagy-on fiúságomért, Psal. 2, 110.
 115 Mert mikor engöm szült örökké én atyám, akkor adott életöt, Actor. 13.
 Én fiúságommal, bölcseség és élet, hatalmam mind együtt lött. 1 Chor. 2. 3.
- Istennek magamat én így bizonyítám az egész szent írásban,
 Először azért, hogy Isten fia vagyok és Isten ábrázatja;
 Másodszor Jehova, mindönható Isten, vagyok seregök ura, Esaiæ 41.
 120 Idvözejtő vagyok és egy Isten vagyok, Isten ábrázatjában.

1 Chor. 1, 2, 8. Sőt áldott Istennek, egy való Istennek mondom én is magamat,
Mert ha én atyámat, egy való igaznak, örök Istennek mondom,
Psal. 81. Így a fiú Isten igaz, bölcs, hatalmas, nem leszen szent, áldatott,
Deut 30, 31. Bálvány és új Isten leszön csak mint embör, avagy terömtett állat.

Teszöm egyenlővé magamat atyámhoz az én fiúságomért, 125
Jehovaságomért, én bölcseségemért, egyenlő hatalmamért,
1 Col. 1, 2, Mindent én ű vele egyaránt művelök, mert imádnak engömet,
3, Én ű képe vagyok, ígéje és karja, értöm az ő titkait.
Deut 4, 5, 6.

Egyedül egy Isten valaki Jehova, mindönható, teremő, 130
Magára esküszik, saját hatalmával híveket idvözéti,
Matthaei 4. Én Jehova angyal és íge Űristen, mindörökké áldandó,
Gen 21. 22. Magamra esküszöm, én magamban élök, bírok mindönt mint bírö.

Nagy bolondság azért, hogy Antichristusok ezt a testömrre vonszak,
Rom 1, 8, Maga az én testöm a Dávidnak magva, fia az én anyámnak,
9. Szentlélek formálta, Mária véréböl, testét embörfiának, 135
Ebraei 1, 2, 3. Ez velág végében kezdött embörségem, társa nem volt atyámnak.

Förtelmesb embörök hitlen pápistáknál az servetiánusok,
Mert mind az atyáböl, és az ű fiáböl rút bálvánt űk formálnak,
1 Joan 1, 2. Nem volt én kívülem, én előttem Isten, de mondom azt bálvánnak,
Valakit Blandrata én kívülem régön, mond nálamnál elsőbbnek. 140

Istennek ű fia, fénye, bölcsesége, vagyok én ű hatalma,
Végý el én atyámtul, ottan én atyámnak nem lészön ábrázatja,
1 Cor. 1, 3. Nem lészön hatalma, fénye, bölcsesége, nem lészön így tárháza,
Mint nap fénye nélkül, pöcsét jegye nélkül, semmi lészön állatja.

Az Blandrata képét, vödd el bölcsességét, vödd el az ű hatalmát, 145
Elvész embörsége : és ű bölcsessége, lészön formátlan állat.
Michae 3. Így az Isten fiát, vödd el szent atyjátul, tagadd meg fiúságát,
Hogy az ű atyjátul ű nem születtetött, atyjában ű nem lakott.

No azért már szöllok én embörségömröl, szöllok az én testömröl,
Hogy alázatossá, búnné és átokká mint löttem, szöllok arról, 150
Az angyalok régön és Antichristusok engöm megvetéséröl,
Roman, 8. Én embörségömért és az én testömért Istennek nem hittökröl.
2 Chorint 5.

- Az angyalok régön alázatosságom, megveték méltóságom,
 Hogy az én atyámhoz én egyenlő lévén, magamat megalázám,
 155 Maga természettel, örök születéssel vagyon én fiúságom,
 Nem változósággal, sem nem idő szörént vagyon Jehovaságom. Juda 1.
- Káromlást ellenem az sok eretnekök tesznek nagy bosszúságot,
 Hogy megiresítém, alázám magamat, elvöttem ű átkokat,
 Bűnné és átokká érottök hogy löttem, megrontám ű poklokat,
 160 Megtagadtak engöm, hogy nem Isten fia, sőt Isten már elhagyott. Galat 3, 4.
- Az atyával együtt magam egy Istennek, mondom én terömtőnek,
 Szintén úgy hatalmas örök Isten vagyok, megtartója híveknek,
 Igaz, véghetetlen, egyaránt Atyámmal engömet is tisztölnek,
 Magamra eskűő, mindenható Isten, vagyok oka az jóknak. Genesis 22.
 Ebrae 1, 6.
- 165 Terömtésnek után amaz engödetlen, nagy kevély angyalokat,
 Akkik ű röndöket és igazságokat, elhagyák szent házokat,
 A pokolra hányám mind az hitlenöket, mint ördögnek társokat,
 Az Caimtul, Camtul fogva mind elvesztém én az hitlen népeket. 2 Petri 2, 3.
 Judae 1.
- Támaszta az Isten régön szent atyákat mind az Ádámtul fogva,
 170 Kikhez az én atyám predikálni küldé, küvetségre választa,
 Én ezeknek régön úgy mint embereknek jelöntem angysalságba,
 Niha férfiképben, szoltam és küszödtem, vélök emberi módra. Gene 3, 15,
 16, 18, 19,
 28, 31, 32,
 48.
 Osee 12
- Igy jelöntem nékik, és vezettem űket, és hoztam ki fogságból,
 Ábrahámmal régön, Jákobbal, Izsákkal frigyöt kötvén magamból, Zach. 2, 3, 4.
- 175 Megmondtam ű nékik hogy én El-Scadai vagyok, fiú atyámból,
 Én Jehova jüttem az Jehova úrtul, az én szűlő atyámtul.
- Azért noha ilyen alázatos vagyok, férfi és angyal képben,
 De meg ne vessenek, mert Jehova Isten vagyok istenségömben, Genesis 17.
 Roman 3, 4
 Embörök hasznáért én az angysalképben ölteztém embörségben,
 180 De ezzel isteni fiú méltóságom el nem veszött semmiben. 1 Timoth. 2,
 5.
- [tam,
 Hogy magamat mondtam angysalnak, férfinak, ottan azt is megmond-
 Hogy én egy Iah vagyok, Jehova Úristen, mindenható, úgy szoltam, Exod. 4, 5,
 6, 14, 34.
 Én tö érottetök nyomorult emberök, angyal és férfi voltam, Gen. 18.
 De azért magamban örök Isten és Úr, I-tenfia én voltam. Esaiae 45.

O mel nagy káromlás és háládatlanság ez most az Blandratáktul, 185
 Matthaei 12, Mint az zsidók, látván én émbörségömet, futának istenségtül,
 13, 16, 17. Megtagadák hogy én sem Isten nem vagyok, nem születtem atyámtul,
 Marci 9, 10 Sőt hitető névvel engöm illetének, hogy nem jöttem Istentül.

Szinte így káromlá Ebion, Cherintus, Fotinus, Arriussal,
 Mostan az Servetus, Blandrata, Davidis, az Basilius Istvánnal, 190
 Hogy idővel kezdött az én fiúságom, és nem örök velággal,
 Ezzel istenségöm, Isten fiúságom csinálják csak kezdéssel.

Engöm zsidó népek a Pilátus előtt ezzel igön vádlnak,
 Joan 18, 19. Tudjuk hogy ez embör, de ő magát mondta élő Isten fiának,
 1 Joan 2, 3. Ezzel egy Istenné, egyenlő társává, hatalmas atyjának 195
 2 Joan 1. Tötte és mondotta magát valósággal örök Isten fiának.

Gonosz hitlen zsidók a Pilátus előtt engöm hazudtolának,
 Mert istenségömet hamissan tagadák, méltóságát atyámnak,
 Mert ki megtagadja a fiát egy úrnak, rontója az atyának,
 A fiat valaki Istennek nem mondja, Istene nincsen annak. 200

Ezönképpen mostan Servetiánusok én velem cselekednek,
 Ebrae 1, 31 A szent háromságot mondják űk bálvánnak, háromfejű Jánénak,
 Semmi eretnekök ilyen káromlással engöm nem rútoltanak,
 Az mint Blandfranciskók engöm szidalmaznak és szörnyenkáromlanak.

Nem igaznak mondják az mit szent lelkemmel a szent írásban szóltam, 205
 Rom. 1, 2, 4. Gyanót mondnak immár a szent bibliához, nem hiszik, a mit mondtam !
 Eph. 2, 4, 5. Proféták nem tudták, sem az apostolok azt, a mit én akartam,
 2 Thess. 2, 3. De űk igön tudják, mert hazug atyjokkal űket megesalattattam.
 4 Regum 16.

Lássák álnokságát az Antichristusnak, mindön kerösztýén népek,
 2 Cor. 7, 10. Mint az hazug atyjok, az rút álnak ördeg, az írást így megszegették ; 210
 1 Joan. 2, 3. Hamissra fordejítják, és ugyan meglopják, és értelmét elvesztik,
 Ördeg módra vagyon ő bizonyítások, olyanok mint búvüsök.

2 Joannis 1. Egyik írás ellen a más írást hamis értelmre űk vonszak,
 1 Joannis 5. Az egy Istent igön szájokon forgatják, csak az atyára vonszak,
 Gene 1, 3. A szent háromságot, akkit Elohimnak mond az írás, elhagyták, 215
 11. Gyanót mondnak ahoz, ahol az egy Istent három tanúnak mondják.
 Josuae 24.

Olly álnokságot űk én reám költettek, kivel engem bosszontnak,

Asszonyállat magva embőrfia meghalt, de nem fia atyának,

Hierem. 23.

Maga írva vagyon, hogy én Dávid fia, embőrségömben vagyok,

220 Isten fia vagyok, szentölő lölkemben mindenható úr vagyok.

Istennel egy vagyok, ű én bennem vagyon, én pedig szent atyámban,

Sem kívülem nem volt, előttem sem nem volt, velem volt dolgaiban,

Együtt az választás, teremtés, rendelés, megváltás ű fiában,

Mindön léte, volta, tudása, munkája, bennem ű hatalmában.

235 Egy Istenök nincsen akkik én atyámat, nálam nélkül kiáltják,

De bálván és semmi istene nincs annak, kik a fiat tagadják,

Michae. 5.

Teremtett állatot Isten gyanánt imád, kit erőnek űk valnak,

Psal. 2,110.

Nem Isten szájából és ű állatjából szülött fiúnak mondják.

Hogy az ördög atyjok ezöket bolonddá tötte, ilyen vakokká,

230 Az ű kevélségök, írásküvül való szóllások mind az oka,

Act. 14, 17.

Mert az írás mellől hamis értelömlre futnak okosságokra,

2 Petri 2.

Ő okosságokért, bolond írásokért, vakok az szent írásba.

O mel szántalanszor az egész szent írás mond engöm Jehovának,

Mindenható úrnak, Isten szent fiának, teremtő hatalmának,

Colossen 1,

2.

235 Atyámlnak fényének, egyenlő Istennek, örökké szült fiának,

Hier. 3, 23.

Isten teljessége, Isten ábrázatja mond gazdag tárházának.

Joan.10,15'

Valamie vagyon lölki szent atyámlnak, mind enyim ő fiáé,

Matth. 11.

Az ű istensége és Jehovasága hatalma, bölcsesége,

16.

Enyim ű országa és nagy birodalma, végetlen teljessége,

Lucae 24.

240 Teremtő, megtartó és megidvözöjő akaratja, ereje.

Esaiae 25,

40.

Az egy atyaisten nem két istenségű, sem két hatalmasságű,

Csak egy az istenség, teljesség, bölcsesség, nem külömb istenségű.

Ű magában hogy nagy, fiában kis isten, ezök, két istenségű,

Az atya és fiú, hogy nem egy Űristen, az ördög hazugsága.

245 Immáran ezért is engöm fiú istent, hogy vöttem, megcsúfolnak,

Ha másul volt Krisztus, nem volt istensége örökké hát magának,

Maga születéssel örök időök előtt atyám, ű szent fiának

Mindönt kezdet nélkül adott, és idővel nem vöttem én magamlnak.

Proverbi. 8. Szinte akkor voltam én is enmagamban, mikor az én szent atyám,
Együtt vele voltam, én ű benne voltam, és előtte forgottam, 250
Semmie több nem volt az én szentatyámnak, gazdagb nem volt nálamnál,
Sem nagyobb, sem elsőbb, hatalmasb és bölcsőbb nem volt ű én nálamnál.

Tinektök én vöttem az én testöm szörént ammit atyámtul vöttem,
De nem kuldús módra kértem, sem nem vöttem, magamnak én nem kértem
Phil. 2. Mert az én atyámnak ű teljességének, tárháza is én voltam, 255
Bölcsesség, hatalom, még az én atyám is, volt hatalmas én velem.

Psal. 44, 45. Én embörségömnek idő szörént adott mindent az én szent atyám,
Ephesios 4. Mert nem volt örökké az én embörségöm, de hatalmat én adtam,
Esaiae 11, Az én szent atyámtul és az ű lölkétül kenetött én hatalmam,
61. És az emböröknek a mint embör vagyok, mindönöket úgy vöttem. 260

Actor. 2, 4. Nem engöm ű fiát, atyámmal egyenlő Jehovát tött Istenné,
Lucae 1, 2. De embörségömet, úrrá és kezessé, királylá tötte, kente.
3. Mint én embörségöm, idővel kezdetött így a test teljessége,
Esa. 9, 11, Idével adatott az véges embörnek Istennek bölcsesége.
49.

Joan. 1, 2. Nem tött engöm fiát Istenné, sem úrrá idővel ez velágon, 265
3. De ű állatjából, szájjából magából, szült az örök velágon,
Ebraeos 1. Birt, szült, rendelt engöm, mindön üdök előtt fényes dicsőségében,
Eccles. 24. Hogy én testté lögyek, a testben király, pap, kezes itt ez velágon.

Én, im jól értitök, hogy az én atyámtul örökké el-kijüttem,
Onnét feljül alá szállott kenyér, élet ez világra lejüttem, 270
Genes. 28, Világ előtt voltam, sőt ez velágot is atyámmal terömtettem,
31.
Psal 45, 68. Saját hatalmammal ez velágot bírom, az híveket én tartom.

Különb azért bennem amaz egy istenség, külömb én teljességöm,
Külömb fiúságom, akkit én atyám szült, külömb én embörségöm,
Actorum 13. Az én teljességöm és az én hatalmam, nem az én fiúságom, 275
De csak bizonsága én fiúságomnak, hatalmas teljességöm.

Pélida legyön neköd az én embörségöm, a kit én is fölvettem,
Az ű fiúságát, tulajdon ű nevét a Máriátul vöttem,
Rom. 1, 8, 9. De más az hatalom, a kivel én atyám megkente embörségöm,
Acto. 2, 3, 4. Más az egy természet, akkivel Ádámmal, mindönnel egy én testöm. 280

Az én fiúságom, kit szült az én atyám, különb az én atyámtul,
De egy istenségöm és én teljességöm nem különb szent atyámtul,
Azon istenségöm, azon teljességöm atyámmal és lölkömmel,
Hát nem az teljesség, örök Isten fia, de akki lött atyámtul.

285 Nem az kenésért hát, sem az hatalomért nem vagyok Istenfia, Psal. 2, 40.
Mert én az kenésért pap, és királ vagyok, és az frigynek angyla, Act. 4, 5, 10.
Az én teljességöm csak bizonétotta, hogy vagyok Istenfia, Apoc. 1. 17.
Az szent lélok penig embör fiává tött, nem tött Isten fiává.

Az ti gyarlóságtok tött engöm embörré, bűnné, átokká löttem, 2 Chorint. 5.
290 Én magamat szabtam tü embörségtökhöz, magam iresítöttem, Gal. 2, 3, 4.
Mert ha én magamat az tü bűnötökért nagy kénokra nem vetném,
Ez egész velágot az sok bűneiért, mint bíró elveszteném.

Szántalan bolondság és sok eretnekség azoknak ű lelkökben,
Valakik tagadnak engöm egy Istennek egyenlő istenségben,
295 Hogy itt ez velágon Máriátul kezdettem gyarló embörségömben, Actor. 2.
Én istenségöm is, emberséggel együtt, kezdetött csak a testben.

Undok bálván leszen és nem igaz Isten, az atya fia nélkül,
Mert formája, képe, bölcsesége, Krisztus világ az ű atyjátul,
Vedd el bölcseségét, hatalmát és képét, áldott atyaistentül,
300 Azonnal nem Isten, de semmié leszön atya ű fia nekül.

Legottan az egész szent írás a mit mond hamissá te csinálod.
Az égből kialtó atyát, ki ezt mondja: fiam ez! hazudtolod,
Mert én Isten fia, természettel vagyok egyenlő — azt kiáltod,
Nem testöm egy Isten, kisebb én atyámnál, azt bizonynyal jól tudod.

305 Káromlod az atyát, káromlasz engömet, mind az egész szent írást,
Elvesz idvösségtök, ti mind elkárhoztok, kik tagadják az fiat,
Mert terömtett állat, soha idvösséget, igazságot sem adhat,
Terömtő nem lehet, föl sem támaszthatja régön megholt porokat.

Oktalan embörök, hát Isten is nem volt, senkit el nem választott,
310 Semmit el nem rendelt, semmit nem terömtett, tanácsot is nem tartott, Rom. 1, 5, 6.
Mert mind az választás, terömtés, rendelés az Isten fiában volt, 1 Joann. 1,
Ha az Krisztus nem volt örökké Istennél, hát soha Isten sem volt. 2, 3, 4, 5.

Matth. 3, 11. De az Ádám, Noé, Ábrahántul fogva az atyák kik voltak,
 Act. 4, 5, 10. Krisztus teste előtt, hát mind elvesztenek, fejök nélkül az atyák,
 Ebrae 1, 11. Mert a fiú nélkül, soha jó kedvében senki nem volt atyjának, 315
 De Ádámtul fogva, mind az ítéletig Krisztusért idvözülnek.

1 Cor. 1, 3. A mint a fű nélkül soha az élő test nem lehet valósággal,
 8. Így a körösztýén nép, az Ádámtul fogva nem volt a fiú nélkül,
 Actorum 7. A frigynek anygala én Jehova fiú, voltam én jegyösömmel,
 Fejök és őrzőjök, közbenjáró, királ, voltam az én népemmel. 320

Soha az én testöm Melchizédek rendi szörént pap nem lehetne,
 Ebr. 1, 3, 6, Ha csak ember volna, nem Istennek fia, csak volna teljessége,
 7, 8, 10. Mert atya és anya az egy embörségnek nem lehet két szülése,
 Atyámtul örökké, az anyámtul penig ez velágnak végébe.

Az atya, énnéköm fiának, szülője előtte ez velágnak, 325
 Apocalypsis 1. 2. 3, 4. Nincsen anyám neköm én istenségömben, nincs száma nemzetemnek,
 De embörségömbnek vagyon anyja, de nincs atyja embör fiának,
 Száma, és gyükere, ága és kútfeje vagyon az én testömbnek.

Ezt mondom summában, hogy az én testömért, közbenjáró tisztömért,
 Én fiúságomért, Jehovaságomért, erős istenségömért 330
 Egy voltam atyámmal; ti meg ne vessétök én egyenlőségömet,
 Mert ezzel inkább én fölmagasztaltam az én istenségömet.

Szinte a testnek is én megalázásom hozott nagy dicsőségöt,
 Az én híveimnek örök bódogságot, szörzöttem nagy szentségöt.
 Átkozott bolond vagy, ha te engöm csúfolsz, a te gyarló testödért, 335
 A te sok bűnödért, átkodért megvötöd örök istenségömet.

De spiritu Az én szent lölköm is imádandó Isten, mert Jehova Úristen,
 sancto. Az Ezékielnél, azt mondja a lélök, «Jehova neköm nevem»,
 Ezech. 2, 3. Adonai isten, segejtő, terömtő, atyák megmentő Isten,
 Esa. 25, 40. Kivel ez velágon Egyiptomban töttem csudákat istenségben. 340
 Psalm. 68. 71, 78, 105.

Terömtés előtt is volt atyám szent lölke, mint Jehova magában,
 Mindönt ű terömtett, röndölt és éltetött én velem a kezdetben,
 Genes. 1. Jüvendő titkait Istennek megmondta, szólt régön profétákban,
 Psalm. 32, Ha Isten titkait, és embör titkait tudja hát csak egy Isten.
 35.

- 345 Kinek istenségét innet is megtudhadd, mert esküszik magára,
Ófrigyöt, új frigyet kötött és fogadott atyáknak a fiúba,
Teremtő Istennek, egy Jehova úrnak, Dávid a lölköt mondja,
Sőt hogy mind imádják az igaz szent lölköt, erőssen ű kiáltja. Psal. 95.
Ebr 3, 4.
Deuteron 32.
- Ottan mihelt hallod a szent lélök szavát, kérlek, hogy elhídjétök,
350 A tü szivetöket, kérlek én titöket, meg ne keményítsétök,
Mint régön atyátok pusztában szíveket hitlenöl keméníték,
Én is mind elvesztém ű hitlenségökért, mert neköm ök nem hínek. Acto 13, 28.
Psal. 95.
- Szöröz a szent lélök hitöt, szeretetöt, a kerösztyén népekben,
Saját csak az Isten minden jóknak oka, osztója az hívekben, Cor. 12.
355 A szent lélek osztja minden ajándékit saját birodalmában, Galat. 5, 6.
Szabad akarátja vagyon nagy hatalma szent lélöknek magában.
- Ollyan nagy hatalma az én szent lölkömnek, mint az én szent atyám-
Mert Jehova, Isten, Adonai Isten, szentölője fiaknak, [nak,
Újjá teremtett ű, szintén úgy mint atyám, örzéje ű nyájának, Cor. 5.
360 Minden ajándékot ű oszt az híveknek, ad Isten fiainak.
- Teszök én szent atyám tudománt tenéköd, az hitlen népek ellen,
Az Antichristusok mint engöm rútolnak, gyaláznak én hírómben,
Az egy istenséget kettővé csinálták, nagygyá, kicsinné tevék,
A fülségös atya, a második Krisztus az ki lött ez velágban.
- 365 Vonszák és szagatják az három tanukat Atyát, fiat, szent lölket,
Immár azt hazudták, hogy az atyát, fiát, kik vallják a szent lölket,
Ebbül három Istent csinálnak, megrontják az hatalmas nagy Istent,
Maga egy az Isten, ki az atya, fiú, szent lélök egy fölségben.
- Istennek egységét három istenségre — átkozott kik szagatják,
370 Mert az oszhatatlan Istennek egysége, három tulajdonságok, Deut. 4, 5, 6.
Jo. 5, 6, 10,
16.
Az atya és fiú szent lélök, külömbek, tulajdonságban hármak,
Egyek istenségben, mint nap hatalmokban, tisztöletökben egyek.
- Lám az egész írás egy Istent predikál, kit mond három tanúnak,
Élő Istenöknek és szent Istenöknek, fölségös Istenöknek, Deutero 6.
Matthaei 4.
375 Mert egy istenségben három bizonságok, három szömélyök vadnak 1 Cor. 8.
Mind az ég, nap és hold, mindön fű az Istent nekünk így predikálják. Marci 2.

Ebraeos 1.

Az napban, pöcsétben, azon egy embörben, látsz egyet és hármakat,
 Azon egy rózsába, egy az rózsa bokor, de három külömbségök,
 Látod a gyükeret, látod a levelet, látod ott az verágát,
 Szent Pál a pöcséthöz, naphoz hasonlítja a Krisztust és az atyát. 380

Sap. 2, 7, 8.

Gonosz hazug embör az egy istenségöt tagadod háromságban,
 Maga a szent írás a terömtett állat tökör az háromságban,
 Egységét Istennek és ű háromságát meglátod ez velágban,
 Bárcsak te magadban néznéd, megérthetnéd az hármataz egységben.

Nagy sok csudák löttek terömtéstül fogva mind ez egész velágon, 385
 Akkiket én Istenfia cseleködtem szent lölkömmel Istenben,
 A föltámadásnak előtte, utána csudákat ezért töttem,
 Hogy én fiúságom és Jehovaságom, hidjétek istenségöm.

Azért töttem csudát egy istenségömben úgymint fia Istennek,
 Hogy engömet embört, az Isten fiának Krisztusnak ti hidjetök, 390
 Nem Isten ereje, sem fogadott fia, de Jehova, Űr vagyok,
 Akki én atyámtul örök időök előtt első szülött mindönnek.

Kicsoda tudhatja én atyám idejét, ki tudhatja kezdetit,
 Így senki nem tudja neköm kezdetemet, örökké jüvésemet,
 Mert az én atyámmal együtt mindörökké én Jehovaságom volt, 395
 Nem elsőbb nálamnál, nálam sem utósobb, mert örökké bennem volt.

Psal. 45, 68.

Hiere. 31.

Joan. 7. 20.

Matt. 10, 18.

Én istenségömet, Jehovaságomat csak ebből is megtudhadd,
 Mert én enmagamból adok idvösségöt, szent lelköt adok mindönt,
 Én Jehova Isten, kit Jehova atyám ez velágra bocsátott,
 En is kiöntöttem az én híveimre, magamból adtam lölköt. 400

Zach. 2, 3.

Aetorum 1,

2.

Esaiiae 25,

26.

Lehetetlen dolog hogy terömtett állat kiönthessön szent lelköt,
 Sem bűn megbocsátást, életöt adhasson, tehessön az csudákat,
 De mint a terömtés ugyan egy Istené, így szent lelköt az adhat,
 Akki csak egy Isten, mindenható fölség, akki terömtett mindent.

Joelis 2.

Zachariae

12.

Joan. 10, 19.

20, 21.

Láttátok mindnyájan a mint én magamból lölkömet kiöntöttem, 405
 Nagy csudákat töttem, hogy megbizonyítám én örök istenségöm,
 Nem embörségömet, én bizonyítottam, de én egy istenségöm,
 Noha ti hitötlen Antichristus népe, mostan csúfoltok engöm.

Én fiúságomat és istenségömet, kenitők és fenitők,
 410 Kenéssel, erővel, és megszentöléssel, Isten fiának hitok, Esaiae 9, 11,
45, 61, 63.
 Ugymint a körösztyén népek, fejedelmek Istennél ők is fiak,
 De nem egy Istenök, és nem imádandó mindenható Jehovák.

Nem kenéssel vagyon az én istenségöm, nincs kezdött istenségöm,
 Csinált fiúságom, formált istenségöm, nincs kezdött Jehovaságom, Psalm 2, 45.
 415 De én szent atyámtul én Jehovaságom, tüle jött fiúságom,
 Mint élt ű magában, atyám, én is éltem örökké én magamban.

Nagy álnok hamisság forog nyelvetökön én ellenségim nektök,
 Három Istenöknek, három bálványoknak, ti minket már mondotok, 1 Joannis 1.
 Kivel a községöt mint csalárd ördegök, szintén elhitettétök,
 420 Maga tü csináltok háromféle Istent, nagyot és kicsint váltok.

Egy fölséges Isten és magában való terömtő csak az atya,
 Az egy ige Isten, és Jehova lélök, az atyának hatalma, 1 Cor. 8, 10.
 De nem ű magában levő az szent lélök, az fiú nem Jehova,
 Nem más és nem külömb atyátul a fiú — Antichristus azt mondja.

425 Maga én atyámmal és az én lölkömmel hárman mi egyek vagyunk,
 Az egy istenségben, azon hatalomban, imádásban egyezünk, 1 Joannis 5.
 De az atyaságban, és a fiúságban, egymástul különbözünk,
 Nem lehetök atya, sem atyám fiúvá, egy atyák nem lehetünk.

Ezt az ó törvénben régön megmutattok három férfi képében. Gen. 18, 19.
 430 A köröztségben is, az atya az égből kiált én rólam mondván: Matth. 3, 17.
 Imhol az én fiam, kin az én sz. lölköm nyugszik galamb képében,
 Az én fiam Jézus, embör, örök Isten ű Jehovaságában. Lucae 3.

Lássátok meg azért hamis eretnekök, ti sok gonoszságtokat,
 Az egy igaz Istent már elvesztöttétök, engömet ű szent fiát,
 435 Bálvánt csináltatok az én szent atyámból, én belőlem új Istent,
 Az szentlélök Istent csak vázzá töttétök, tagadván istenségét.

Istene nincs annak, valaki az fiat Jehovának nem mondja,
 Egyenlő Istennek, egy örök Istennek, terömtőnek nem vallja, Joan. 5, 6, 7.
 Mert soha az atya, sem Isten, sem nagy úr, sem mindenható atya Ezechie 2, 3.
 440 Nem volt fia előtt, fia kívül nem volt hatalmas gazdagsága.

Col. 1, 2, 11. Váz és undok bálván akkit én előttem mondtok Jehovaságban,
Ebr. 1, 7 8, A ti idvösségtök elveszött, lakástok örökké a pokolban,
9. Mert az embörségben csak egy természetben, sűt egy Jehovaságban,
1 Timoth 1, Haló embör nélkül, élő Isten nélkül, az élet nincs csak egyben.

Szükség hogy az kezes Isten fia legyen, mindenható Jehova, 445
Úgyan születessék az örök atyától, Isten fiúságában,
Mar. 1, 3. A mint a Máriától való embörsége születött, fiúsága,
Igy örök Istentől születéssel legyön Jehova fiúsága.

Pokolra szálljatok kik az én lölkemet hitlenül tagadjátok,
Jehova Istennek és Adonainak, mindenható nagy úrnak, 450
Cor 3. 5. Űtet nem valljátok egy erök Istennek, terömtő Jehovának,
Újjá szűlő Isten, tanító, éltető, igazgató Istennek.

Ezt bizonynyal mondja az szent Dávid királ, hogy imádják mint Istent,
Esa, 45, 63. Mert az egy Jehova, el Scadai, Isten, magában örökké szent,
Exod. 3, 5, 6. Mindent ő terömtött, magára esküszik, kihozta zsidó népet, 455
Acto. 7. Ez penig én vagyok egyaránt lölkömmel, imádj hát mint egy Istent.

Tisztöm, embörségöm, királi papságom, Jehova angyalságom,
Én istenségömet, egyenlőségömet, egy való istenségöm,
Soha el nem veszi, sőt fölmagasztallja az én megalázásom,
És egy istenségben én embörségömet neveli követségöm. 460

Én embörségöm is fölmagasztaltaték aláztatossággommal,
4 Reg. 3, 5. Atyám tisztosságát, és szent akaratját, betöltem fiúsággal,
Az én híveimnek szörzek idvösségöt, engödelmességümmel,
Hát álnokul rontasz én istenségömben hazug káromlásiddal.

Rút álnok hazugság azért az mitszóltok az én szent lölköm ellen, 465
Matth. 28. Mert hogy az én atyám, és én elbocsátám szent lölkömet tisztiben,
Acto. 2, 10. Ezzel el nem vezett örök istensége, sőt bizonyúlt szentségben,
Mert egy istenséghöz illendő dolgokat lölköm mfelt magában.

Hamis eretnekök miért énbőlölem csenáltok bálván Istent?
Mint az én atyámból, ti én nálam nélkül, tesztek formátlan Istent, 470
2 Joan. 1. Kétféle Istennél én többet nem tudok, sem harmadik Jehovát,
Egyik egy Jehova, törömtő, az másik bálván, terömtett állat.

Osztthatlan, végetlen, Jehova, és lélok, mindenható, teremtő,

Ű csak idvezejtő, ű kezdet, és az vég, három bizonyásgtevő,

Exod. 5, 6.

475 Akki előtt nem volt, kívüle, utánna nincs Jehova megtartó,

Deut. 4, 5.

De volt ű magában egy Jah és Elohim, volt Jehova örökké.

Régtől fogva lásd meg az egész bibliát, nincs több az egy Istennél,

Ez Jah és Jehova, igaz, véghetetlen, böles ő teljességével,

Egy ű istensége, egy az ű hatalma, egy az ű munkájával,

480 Egy ű imádása, egy ű akaratja, egyenlő dicsóséggel.

Három az egy úrnak, ez egy Jehovának saját tulajdonsága,

Három bizonságok, atya, fiú, lélok, de egyek ű magokban,

1 Cor. 8. 12.

Külömb akki atya, külömb akki fiú, külömb a háromságba,

Exod. 20.

De ugyan mind egyek, azon egységekben, egy Jah és Ű voltakban.

Levit 4, 5.

485 Isten a második zsidóul Zar, nekhar, idegön balvány Isten,

Psal. 81,

Nem igaz Jehova, nem örökké való, de kezdetött új Isten,

107.

Az tisztért csinálták, de nem idvözejtő, nem imádandó Isten.

Deut. 6, 30.

Kenésért vagy tisztért, ezek új istenök avagy hamis rút bálván.

Psal. 45, 82.

Immár hát én Krisztus Jehova, úristen, teremtő, imádandó,

490 Örökké áldandó nagy úristen vagyok, örökké mindenható,

Phil. 2.

Az mint az szent írás engöm fiat nevez, hogy vagyok imádandó,

Joan. 1, 5, 8.

Teremtő, megtartó, Jehova úristen, én atyámhoz egyenlő.

1 Joan. 5.

Az én istenségöm avagy egy istenség, avagy bálván Űristen,

Ha egy úristen, szinte úgy nem leszök, mint atyám csak egy Isten,

495 Ha ű igaz Isten, ű csak az egy Isten, teremtő, tartó Isten,

Ű csak imádandó, az örök úristen, én leszök úgy rút bálván.

Kárhozandó Isten, és nem imádandó új Istenné hát leszök,

Hazug, csalárd Isten, nem egy igaz Isten, törömtött bálvány leszök,

Mert valaki vagyon az egy Isten kívöl, az mind kezdött istenök,

Hier. 10.

500 Ha én egy Jehova nem leszök mint atyám, engöm balványnya teszök.

Kétféle Istennél többet az szent írás mert nem vet mi előnkben,

Az egy igaz Isten, másik új, idegön, kezdetött ez velágon,

Exod. 13, 20.

Akki nem Jehova, nem teremtő Isten, nem volt Isten magában,

Deut. 3, 6,

Az harmadik-féle Jehova úristent nem olvassuk írásban.

32.

Itéljed szent atyám, hogy én egy Jehova szintén mint te úgy vagyok, 505
 Mert túled születtem, az te életedből Jehova Isten vagyok,
 Előtted forgattam, én te véled voltam, hatalmas, bölcs úr vagyok,
 Valamikor voltál, atyám te magadban, akkor magamban vagyok,

Cselekedtem veled a teremtés előtt, és mind az teremtésben,
 Az teremtés után veled munkálkodtam, te tolmácsod tisztómban, 510
 Proverb. 8. Voltam frigy angyala, kezes, közbenjáró, Adámtul fogva régön,
 Sapientiae 7. Az test fölvételig állat szörént voltam szent fiad én magamban.

Ezt bizonynyal mondja az hatalmas Isten, az idegön Istenről,
 Valamel Elohim avagy nagy úristen, nem úr természetiről,
 Ha örökké nem volt, magában nem csinált, nem tart mindent ígével, 515
 Ha nem imádandó, nem idvözítő, úr, az íge és hit által.

Ne éljenek ezek, efféle istenök itt az egész velágon,
 Hamar elveszszzenek a kezdött istenek, kik jöttek itt kezdésben,
 Deut. 4, 5. Ne tisztöltessenek, mint undok bálványok, ha nem voltak magokban,
 Ha nem bírnak mindönt, kenték, csak csenálták őket istenségökben. 520

Az Blandrata Ferencz, az én testem után teszön engem istenné,
 Actor. 1, 2. Elsőbbbe formálja meg az testemet is, hogy nem én istenségöm,
 Prover. 8. Michael. 5. Mert hogy az én testem lőtt a szent léloktül, úgy kezdi istenségöm,
 Psal. 2.110. Maga én te fiad, és Jehova voltam, örökké veled atyám.
 Lucae 1, 2.

Lássátok minémű idegön istenné engömet ő csinála, 525
 Matth. 1, 2. Istenfiúságom, ám ű azt hazudja, hogy szent lélok formálta.
 Galatas 4. Maga embörségöm szent lélok formálta, anyámtul azt kihozta,
 Én istenségömet, sem fiúságomat, az szent lélok nem adta.

Túled vagyon atyám az én fiúságom, túled Jehovaságom,
 Mikor fiúságom, te túled születött, volt akkor uraságom, 530
 Joan. 5, 6, 8, 16, 17. Mert mint te Jehova, voltál te magadba, én is úgy úr ott voltam,
 Nám te elsőbb nálam, kívölem sem voltál, te mondod azt szent atyám.

A mint én társaim a fogadott fiak nem azért te fiaid,
 Hogy az ő anyjoktul, az vérből és testből születtek úgy mint egy föld,
 De hogy atyám túled szülte az én lölköm, azért űk te fiaid, 535
 Én is Isten fia, nem anyámtul vagyok, de hogy születtem túled.

Mert a testöm szörént Dávid fia vagyok, lölköm szörént te fiad,
 Mert a te fényödből, a te lételödből atyám vagyok te képöd,
 Én Jehova, lölki, végetlen, hatalmas, atyám vagyok te véled,
 540 Te hozzád egyenlő, veled egy úristen, túled jött ábrázatod.

A miért én embör és pap, közbejáró, kezes, királ én vagyok,
 Azért űk hazudnak, engömet Istennek és fiúnak kákognak,
 Mert hogy te ma szültél ödös atyám engöm, azért te fiad vagyok, Psal. 2, 45.
 Hogy te túled jüttem, örökké születtem, azért fiad én vagyok.

545 Ezzel is engömet és profétáimat Antichristus csúfolja:
 Volt az íge-Krisztus, de csak rendelésben, nem volt ünnün magába,
 Isten fia Krisztus, de embörségébe hogy szent lélök formálta, Joan. 1, 5, 6.
 Es Isten a Krisztus, de a teljességért — Antichristus azt mondja.

Soha nem születött a fiú atyátul, örökké túle nem lött,
 550 Az istensége is csak itt ez velágon a Mária fiában lött,
 Maga fiúságom túled ez velágnak előtte születtetött,
 Ugyanakkor mikor atyám te magadban fiúságom akkor volt.

Az én íge-Isten örök fiúságom mindön idők előtt volt,
 A terömtés előtt mindön idő nélkül istenségöm veled volt, Ephe. 1, 3.
 555 A terömtéskor is én te véled voltam, cseleködtem én mindönt. Ebr. 1.
 Sem teremtés előtt, sem teremtés után semmi kívölem nem lött.

Minden lött én bennem, én altalam, velem együtt egy hatalomban,
 Ezt az Antichristus a testre így vonsza, hogy volt a test kezdetben,
 Azaz, akkor mikor Mária út szülte, volt ű a tanétásban,
 560 Mindön lött általa, azaz velág újult, idvezült itt a testben.

O álnok eretnek, mit hazudsz atyámnak és lölkömnek ellene,
 Atyám azt kiáltja, hogy ű ma szült engöm ő magából örökké,
 Én ő túle jüttem, túle én születtem örök idők előtte, Luc. 1, 2. 6.
 Az én testöm nem jütt, nem lött én atyántul, de kezdetött itt testbe.

565 Mindent a kezdetbe, és a kezdés előtt atyám mielt énbennem,
 Bennem az választás, terömtés, megváltás, megáldás is énbennem, Colossen 1, 2
 Az ég, föld, a lülki angyalok, embörök és velág lött énbennem, Joannis 1.
 Semmi állat nincsen, valami jó és szent, akki nem lött énbennem. 1 Joannis 1.

- Apocal 1. Az szent Pál, szent János és az egész írás, szól én fiúságomról,
 Én istenségömről, Jehovaságomról, mindenhatóságomról, 570
 Első teremtésről, akki lött kezdetben és amaz jó velágról,
 Az égről és földről, égbe, földbe való szól mindön állatokról.
- Hazud mint eretnek, hogy ott szent Jánosnál a kezdés az újulást,
 Jedzi a Krisztusnak ő tanítássának az elkezdett járását,
 Mert az első kezdet, ki lött teremteskor, azt jegyzi ott a kezdet, 575
 Mikor Isten kezdött semmiből velágot, formálni mindünöket.
- Ephesios 1. Bizonyétom ezzel, hogy elmúlt kezdetről, meglött teremtésről szól
 Akki immár elmúlt, az égről és földről szólott, az angyalokról,
 Az angyalok újjá nem lesznek, sem a föld, ez velág sem idvözül,
 A férgek és békák meg nem újétatnak, kikről szólott a szent Pál. 580
- Col. 1.
 Joan. 1. Ol teremtésről szól szent Pál és szent János, kiben angyalok löttek,
 Oktalan állatok, férgek és az halak, az egek ott kezdődtek,
 De a más teremtés, csak a megújulás az hívek idvösségük,
 De az ég és föld nem kezdetik mostan, nem újúlnak meg férgek.
- Ez velág peniglen íge-Isten által, lött fiúságom által, 585
 A lött én általam ez velág, a kibe itt ez velágon testtel
 Jártam, tanétottam ez földön és vízőn, voltam az embörökkel,
 Hát az első velág én istenségömmel lött fiúságom által.
- Eph. 1, 3.
 Joan. 1,5. 8. A másik teremtés, az újjá csinálás, a megáldás, békéllés,
 Csak az által lehet akkiből lött amaz első és ő teremtés 590
 Akkibe örökké meglött az választás, abba itt a megáldás,
 De íge-istenbe választás, teremtés, leszön abba megáldás.
- A testben mert nem lött, választás, teremtés, nem lött tanács ú benne,
 Csak abba peniglen vége idvösségnek, akkibe elkezdése,
 A testbe kezdése, az választás nincsen, vége hat nincs ő benne, 595
 Örök Istenfia kezdése és vége, idvösség megszörzése.
- A másik teremtest noha az Adámban én fiú elkezdöttem,
 De az vége leszön a föltámadásban, ezennel hogy megégetöm,
 Akkor ez velágot miként az aranyat én akkor megeresztöm,
 Azon íge-Isten fia megújítom, akki el is kezdöttem. 600

Bolond eretnekök immár az angyalt is, az eget és a földet,
Mind megidvöztetik az undok férgek, újjá teremtnék mindent,
Mert a más teremtés, idvösség újulás engesztelni az Istent,
Ha a más teremtés akiről szent Pál szól, senki el nem veszthet.

Col. 1, 2.

605 Valaki a kezdet, teremtmő, azt szent Pál első születtnék mondja,
Az Istenfiának Dáviddal azt mondja akki erők Jehova,
Akki ez velágnak előtte volt, miként ő szent atya magába,
Ez velág ű benne kezdett lenni, élni, mint nagy Isten fiába.

Esa 41, 45.

A test nem a kezdet, nem volt mindörökké mindönöknek előtte,
610 Kezdetben a földet, eget sem csenálta a test ű erőjébe,
Sőt mindönök után lött a test, kezdetött, ez világnak végében,
Ez világnak pedig ű előtte sem volt, sem velág kezdetibe.

Ebr. 7, 8, 9.

Hamis hogy az íge, «mindönök löttének» — a más teremtmést jedzé,
Mert az új teremtés egyik idvözülés, másik ég, föld újléte,
615 De még az ég és föld, újjá nem löttének, újulnak velág végébe,
Az idvözülés is a Mária méhében nem kezdetött a testbe.

De a teremtmésnek előtte kezdetött lönni a megújulás,
Az ítélet napján végbe akkor leszön a derék megújulás,
Ammikor azt mondja : mindönök löttének, hát az első fondálás,
620 Nem Mária méhébe kezdött lönni első, sem a másik teremtmés.

 De Deitate
Jehovali
Spiritus.

Az én lölkem Isten Jehova, hatalmas, és seregöknek ura,
Imádandó Isten, az én szent atyámmal velem egy méltóságba,
Ezért mert származott az én szent atyámtul, Istentül valósága,
Atyámnak és neköm egyaránt mi lölkünk, mint mi olyan Jehova.

Esaiae 6, 63.

625 Más okaért ezért Űr-Jehova lölek, mert seregeknek ura,
Istennek, mert Urnak ,Adonainak' a szent íras út mondja,
Ezékiel, Dávid ugyan nyilvánssággal a lölköt imádtatja,
Mint Istent, teremtmőt, magára esküvőt a lölköt magasztalja.

 Cor. 1, 3, 6.
Ezech. 2, 3.

Belém jüve neköm amaz nagy Űr, Lélök megéleszte engömet,
630 Monda lélok neköm : én vagyok Jehova, hirdessed beszédömet,
Én hoztam ki népem Egyiptom földéből, én töttem a csudákat,
Atyáknak Istene, teremtmő, megtartó, imádjad hát ez Istent.

Ebr. 3.

Ezt az Ézsaiás, a szent Pál, azt mondja, hogy amaz szent Jehova,
 Akki űlt székibe, angyalok imádták, Ézsaiásnak azt mondta :
 Eredj, a népeket vakéts meg, ne lásson, mert én vagyok Jehova, 635
 Én velőgosejtő, szívek lőgyítőja, űjjő szűlő Jehova.

Job 26, 27. Harmadszor szent lőlők, terőmtő, őltető, megtartő nagy űristen,
 Psal. 33, Az szent Jőb ős Mőzsēs, szent Dővid azt mondja, hogy a szent lőlők Isten
 104. Terőmtő az eget, földet, ő tartotta az vizeket kezdetben,
 Atyőval, fiūval, mindőn őllatokat birt ő egy hatalomban. 640

Joannis 13, Negyedszer e lőlők megszentőlő, űjjő terőmtő ő magőba,
 14. 16, 17, Az apostoloknak Krisztus a lőlőknek erejéről azt mondja :
 20. A reőtok jűvő lőlőknek hatalmőt elveszítők tűzlőngba,
 Acto 12, 13. Mert mős a szent lőlők, mős az ő hatalma, kűlőmb ő ajőndėka.

Psal. 7, 17. Mind az űristennek ős mind az embernek titkait lőlők tudja, 645
 Hier. 7, 17. Egyedűl egy Isten valaki vesėknek, titkoknak megtudőja,
 Rom. 4, 11. Akki a profėtők őltal jűvendőt tett, szőlt az apostolokba,
 Acto 1, 2, 3. Akki rėgtűl fogva titkos jűvendőket mondott, ez egy Jehova.

1. Cor 1, 2, Akkinek az hėvek igaz szent templomi ős egy valő Jehova,
 3. 6. 12. De a szent lőlőknek az hėvek templomi, őm a szent Pál kiőltja, 650
 2 Cor. 1, 3. Valaki őgy mint űr nemcsak ő atyőjėt, de sajőtjőt őgy osztja,
 Szabad akarattal ajőndėkit osztja, egy Jehova magőba.

Ebr. 3, 4, 8. Azt a szent lőlőknek a szent Pál kiőltja, akki amaz Jehova, .
 Actorum 28. Akki az atyőkkel szőlt ős frigyőt kőtött, ős akki ezt mondotta :
 Esaiae 6.40. Ha ma az őn szőmat tű meghallandjőtök, ne őtőld meg magadba, 655
 48, 63. Mert őn vagyok az űr, szėkőmben ki őltem, zsidők szabadítója.
 Psalmo 95.

Ez őnekőt szerzė Horhi Ihaz Pėter Antichristusok ellen,
 Kik az egy Istentől sok Istent csenőltak, tőmadtak Krisztus ellen,
 Mint az hőhėr zsidők Isten fiúsőgőt, őrők szűletėsėben
 Kergetik hőhėrűl, az szent lűlkőt rontjők ő szent Istensėgėben. 660

F I N I S.

Summa versuum totius operis sunt 165.

PSALMUS XLIII.

Nagy keserves szível könyörgének,
Az Istennek zsidó népek az ő rabságokban,
Mikor pogányok miatt valának nagy kénban.

Ezt hallottuk uram régtől fogva,
Atyáink is beszéllették nekünk ezt bizonynyal, 5
Az mit ő idejekben régen cselekedtél.

Mert az te népedért pogányokat kikergetted,
Kanaán földéből kivesztetted,
És helyekben plántáltad az te népeidet.

Elégetéd, pusztítád pogányokat és elrontád, 10
Elterjesztéd pedig népeidet,
Mert nem ő fegyverekkel vötték meg a földet.

Tulajdon erejekkel, hatalmokkal, érdemekkel,
Nem bírhatták az ígéret földét,
Nem nyerték erejekkel lelkek idvességét. 15

Ígéret földére te erőddel bémentek,
Idvösségeket nyerték Krisztusért,
Mert az te szerelmedből megszánád te őket.

Felséges Úristen, mi királyunk, mi Istenünk,
Te vagy atyánk, te segíts meg minket, 20
Mert csak te végezed el mi idvösségünket.

Ellenségünket mi meggyőzhetjük te erőddel,
Mint az apró port mind elhinthetjük,
Szent nevedben bízunkban őket megtapodjuk.

25 Reménségünk mert nincsen mi erőnkben,
Fegyverünkben, sem lovunkban, sem erős várakban,
Nem lehet győzelem soha mert azokban.

Ellenségtől mért minket te mentesz meg,
Csak egyedül te idvözítesz az te erőddel,
30 Ellenség fegyverétől csak te szabadítasz.

Nagy szégyennel mi rólunk visszafordúl az pogánság,
Te miattad megromol hatalma,
Mi ezért néked uram leszünk hálaadásban.

Csak téged mi tisztelünk kegyes atyánk,
35 Mindenkoron csak te benned bízunk szent fiadért,
Az mi idvösségünket csak reád támasztjuk.

Szidalmat peniglen ím mast tűrünk,
Tüzet, fegyvert, tömlöczöket, kemény rabságokat,
Mint ártatlan bárányok nyúzatunk, vágatunk.

40 Sirván azért könyörgünk nyomorultak,
Keseredtek, ez világtul elvettetett árvák,
Mire vetsz el előled mi szerelmes atyánk.

Im mely igen minket szégyenítél, keserítél,
Szidalommal szinte elburítál,
45 Nem hordozsz zászlót immár mi seregünk előtt.

Víni sem akarsz már mi érettünk,
Sőt elfuttatsz az mi ellenségink előtt minket,
Azokkal dúlatsz, vágatsz kik gyűlölnek téged.

Miként az juhokat ellenségnek ételekre,
50 Mast prédául adsz minket halálra,
Pogán nemzetek közzé hordatál rabságra.

Miként az elvetött marhát minket árunk nélkül,
Eladál pénz nélkül mint rabokat,
Még csak kótyavetőre minket sem hányatál.

Szidalommá től minket mindazoknál, 55
 Kik környölünk mi szomszédságainknak hívattnak,
 Csúfságra, nevetségre pogányoknak adál.

Közbeszéddé től minket pogányoknak,
 Ez világnak csudájává, messejévé tevél,
 Mindennap szidalommal illetünk, bosszúval. 60

Nagy szemérem orcáinkat már befogta,
 Ellenségnek ő szidalma és nagy káromlása
 Szinte földig gyaláza, pogányok rúttsága.

Noha mindez nyavalyák reánk omlának,
 De azért te szent nevedről mi el nem feleltünk, 65
 Segítséget sem kérünk idegen Istentől.

Tetudod nagy Úristen, hogy mi bálvánt nem imádtunk,
 Mert megbüntettél volna te ezért,
 Miérthogy jól érted minden titkainkat.

Az te fogadásidban sem kétségben mi nem estünk, 70
 Hitelenséggel téged nem bántottunk,
 El nem szakadt te tőled az mi bizodalmunk.

Noha minket megrontál és kegyetlen népek között,
 Halál árnyékában vetél minket,
 De az te ígéd mellől mi el nem távoztunk. 75

Semmi titkos bűn el nem rejtezhetik teelőtted,
 És semmi bünt te nem hagysz büntetlen,
 Azért titkon nem merjük tartani bűnünket.

Ezzel bizonittatik hogy mi te népeid vagyunk,
 Szerelmes fiad, örökösid, 80
 Mert az Krisztus Jézussal szenvedünk, öletünk.

Miként az mi fejünket, igazságod,
 Itt ez földön nyomorgatá az mi bűneinkért:
 Így az megmaradott bünt az tagokba veréd.

85 Mint az mészárszékre való juhok,
Minden napon te éretted kénzatunk, öletünk,
Te kegyetlen hóhérid dúlnak és prédálnak.

Ez világnak mosléki és rútsági vagyunk,
Itt ez földön az fattyak örökségünkben,
90 Hogy az bűn, ördög, világ, test ellen bajt vívunk.

Serkenj fel azért immár mit aluszol oh Úristen,
És ne vess el minket színed elől,
Miért fordítád el tőlünk nagy kegyes orczádat.

Miért feledközél el romlásunkról, rabságunkról,
95 És az mi nagy szörnyű éhségünkről,
Nám te minket kötöttél örökké te magadhoz.

Soha bizony mi tőled el nem futunk,
Hamég szinte megöléendesz vagy szörnyen kénosztatsz,
Halálig benned bízunk, mert kegyes atyánk vagy.

100 Noha most egy kevésbé felgerjedett te haragod
És mi reánk áradott ostorod,
De örök szerelmeddel béőleltél minket.

De csak mint az jó barbél, az mi kemény bűneinket,
Szerelmedből az sok háborúval,
105 Az Krisztus sebeivel gyógyítasz bűneinkből.

Méhedben hordozsz minket és felirtál tenyeredre,
Mint szemed fényit minket úgy őrizsz,
Semmi történet rajtunk soha nem eshetik.

Mert hajunk szálát is megszámláltad,
110 Az Krisztushoz minket szabta minden dolgainkban,
Szinte úgy lészen dolgunk mint az mi fejünknek.

Itt Krisztus nyomorgaték, feltámad a dicsőségre
Szinte így mi is itt nagy ként vallunk,
De Isten országában örökké vígadunk.

Szinte elfárasztotta nagy félelem életünket, 115
 Elkeseredett immár mi sziünk,
 Csak te reád szent atyánk kell mi nekünk esnünk.

Nám te ezt megfogadtad, hogy mindenkor te meghallgatsz
 Jelen leszesz velünk fiaddal,
 Azért láss most is hozzánkily nagy nyavalyánkban. 120

Mint az oroszlányoktól az Dánielt megőrizted,
 És az három férfiat az tűzben,
 Szinte így mast is minket megőrizhetsz Isten.

Azért kérünk téged szabadíts meg szent nevedért,
 Hitetlenek miá hogy el ne vesszünk, 125
 Oh szerelmes szent atyánk ! állj bosszút mi érettünk,

Hogy megmaradhassunk és tégedet szent fiaddal,
 Szent lélekkel mi megesmérhessünk,
 Mindörökkön örökké téged dicsérhessünk.

LXXVII. PSALMUS.

Voce mea ad Dominum clamavi.

Nótája: *Magasztalják az én Istenem.*

Az Úristent magasztalom,
 Jóvoltáról emlékezem,
 Mindenkor hozzá folyamom,
 Mert meghallgat azt jól tudom.

Szántalan kénokban valék, 5
 Bűneimért kit érdemlék,
 De ismég megkönnyebülék,
 Mihelt vigasztalást hallék.

- 10 Nagy háborúság lelkemben,
Sok rettegés volt szívemben,
Nyomorult valék testemben,
Teljes minden életemben.
- 15 Elterjesztvén kezeimet,
Kiáltottam Istenemet,
Csak be sem húntam szememet,
Nem leltem sehol helyemet.
- 20 Magamban én dolgaimról,
Előbbeni életemről,
Nagy kedves nyájasságomról,
Gondolkodtam énekemről.
- 25 Evvel inkább búsítottam,
Magamat szomorítottam,
Lelkemben csak háborgottam,
Tusakodván ezt mondtam :
- Tőle Isten mindörökké,
Hiveit elvetheti-é ?
Kegyelmét megvonhatja-é ?
Valljon s megtagadhatja-é ?
- 30 Istennek nagy esküvése,
Fia által tött kötése,
Egyszer való végezése,
Elmúlhatik-é beszéde ?
- 35 Főképpen lelkem magában,
Azt forgatja búsultában,
Irgalmasságát magában,
Tarthatja-é haragjában ?
- 40 Ez lőn az én betegségem,
Szívemben nagy gyötrődésem,
De másfelől bátorságom,
Vagyon oly nagy vígasságom.

Régi nagy irgalmasságát,
 Hiszem Istennek hatalmát,
 Hozzám nagy jó akaratját,
 Mely elfordítja haragját.

Én bűnömet látom vala, 45
 Szívem azért retteg vala,
 Mikor magára néz vala,
 Bátorkodni nem mér vala.

Nagy erőssen igaz hittel,
 Magam Isten beszédével, 50
 Kegyelmes ígéretivel,
 Bátorítám szent lelkével.

Csuda irgalmasságodat,
 Hiszem uram hatalmadat,
 Onnat vészen bizodalmat, 55
 Én lelkem minden ótalmat.

Erős Farahó erejét,
 Izráelnek ellenségét,
 Mind elvesztéd nagy seregét,
 Mutatván karod erejét. 60

Néked uram félelemmel,
 Mind szolgálnak nagy örömmel,
 Az vizek is sietségvel,
 Útat adnak rettegéssel.

Erős hegyek indulának, 65
 Trombita szók hallatának,
 Az hegy alatt kik valának,
 Mindnyájan megfutamának.

Kezeidben és markodban,
 Élet s halál birtokodban, 70
 Megmutattad hogy markodban,
 Vagyon minden ótalmadban.

- 75 Eröss vitéz mint népeit,
Az ember ő két szemeit,
Mint jó pásztor ő juhait,
Úgy ótalmazza híveit.
- 80 Az híveknek számok vagyon,
Nevek nálad írva vagyon,
Hajok szála számán vagyon,
Rájok oly nagy gondod vagyon.
- 85 Ne félj azért háborúdban,
Oh én lelkem nyavalyádban,
Erős légy bizodalmadban,
Mert Istennek vagy kedvében.
- 90 Megszámlálta futásodat,
Följegyzötte siralmadat,
Mind felírta nyavalyádat.
Úgy viselte nagy gondodat.
- 95 Ha kevésbé ostorozott,
Avval tőle el nem üzött,
Inkább kezéhez tanított,
Mint jó atya úgy oktatott.
- 95 Az szent Dávid Soltár könyvben,
Hetvenhetedik részében,
Híveket keserűségben,
Így vigasztal ez ígékben.
-

CXLV. PSALMUS.

Exaltabo te Deus meus Rex etc.

Nótája: Örök atya isten menynek földnek etc.

Nagy hálaadással magasztallak téged én Istenem,
Kegyelmességedről valamikor én megemlékezem,
Örökkül örökké minden napon téged kell dicsérnem.

Oly nagy tiszteletre, dicséretre tölem méltó volnál,
Ha hozzád illendő tisztességet én nálam találnál, 5
De nincsen mit adnom, többet uram az hálaadásnál.

Üdörről üdöre én hirdetem hatalmasságodat,
Az idvözítésben, teremtésben való jó voltodat,
Mert nagy szerelmedben nem kímélled töllem sz. fiadat.

Megjelentéd nékem öröktül fogva való titkaidat, 10
Az te vigasztaló, bátorító örömondásodat,
Te szent lelked által onnan értem jó akaratodat.

Örök dicsőségre, tisztességre hogy engem hívatál,
Az én bűneimnek nagyságából mikor kitisztítál,
Akkoron mutatád, hogy magadnak engem választottál. 15

Pecsétes gyűrőddel, szent lelkeddel magadnak foglalál,
Erős reménységvel, igaz hittel szépen felruházál,
Örökös társává mert Krisztusnak engemet választál.

Vala uram nekem te előtted nagy sok adósságom,
Kiért te szent fiad Jézus Krisztus lőn értem váltságom, 20
Azért vagyon mostan én szívemben ilyen bátorságom.

Sokszor emlékezem jó voltodról én nagy szükségemben,
Kit meg is köszönni én nem tudok teljes életemben,
Azért kiált hozzád az én lelkem ő nagy örömében.

25 Felette irgalmas, mert kegyelmes kegyes Istenem vagy,
Az megbüntetésre, vereségre, haragra késő vagy,
Hosszú ideiglen szenvedhető irgalmas Isten vagy.

Reám szíve szerint, mint fiára, atyám nem haragszik,
Erőtlenségemért mikor ver is, kedve ellen esik ;

30 Ha sanyarú kézzel nyúl is hozzám, mégis jómra esik.

Az ő nagy jóvoltát az Úristen nemcsak rám terjeszté,
Jókra, gonoszokra napot, holdot ő kiszélesíté,
Földet és az mennyet életünkre minékünk teremté.

Nincs nagyobb jótéted soha velem irgalmasságodnál,
35 Nagy kegyelmességed feljebb áradt te igazságodnál,
Szent fiad érdeme nagyobb uram ! én álnokságimnál.

Csuda jóvoltodból megtámasztod az kik elesnének,
Kegyelmességedből felemeled kik immár elestek,
Erőtlenségekből el nem űzöd az kik vétkeztenek.

40 Im minden állatnak sok szemei csak te reád néznek,
Ő nagy szükségekben, éhségekben tégedet keresnek,
Teremtő, éltető Isteneknek tégedet jelentnek.

Segélled étellel és itallal minden szükségekben,
Az holló fiaknak eledelt adsz az önnön fészkekben,
45 Mikoron anyjoktól elhagyatnak ő nagy éhségekben.

Csak megvonszod uram, az szükségben erős batalmatat,
Ismég ha akarod az bévségre kinyútod karodat,
Kegyelmességedet így mutatod, hozzánk jóvoltodat.

Igen igazmondó vagy Úristen, minden dolgaiddban,
50 Kit egyszer megmondasz, soha senki nem ér téged másban,
Ez nagy vigassága én lelkemnek minden bánatiban.

Nagy közel vagy hozzám én Istenem, mint atya fiához,
Az én kiáltásom felindítson az meghallgatáshoz,
Mert tiszta lélekből megyek hozzád, mint édes atyámhoz.

Én akaratomat cselekedted jó akaratodból, 55
Igaz törvént töttél én felőlem uram mindenekből,
Sokszor levetettél, meg felvettél kegyelmességedből.

Megőrizted uram mindazokat, kik téged szeretnek,
Hála legyen néked, el nem vesztek kik benned hittének,
Kiért mindörökké minden szentek téged dicsértének. 60

Erős ótalma vagy és gyámola az szegény árváknak,
Az nyomorúltaknak hívattatol egyedül atyjoknak,
Légy megszabadítónk uram most is minékünk foglyoknak.

Tenéked Úristen mindezekről adok nagy hálákat,
Kérlek, hogy végiglen mind megtartsad ebben az fiakat, 65
Kik téged tisztelnek mindörökké, mint édes atyjokat.

Illyen hálaadást Dávid király tőn az Soltár könyvben,
Ő dicséretinek száz és negyvenötödik részében,
Hogy hálákat adjunk az Istennek mindenkor szívünkben.

SZENDREI NÉVTELEN

1561.

NÉVTELEN

1562.

SZILÁGYI MIHÁLY ÉS HAJMÁSI LÁSZLÓ HISTÓRIÁJA.

Egy szép dologról én emléközném ha meg hallgatnátok,
Az kinek mását nyilván jól tudom ti nem hallottátok,
Török császárnak szép leányáról, kin csudálkozhattok.

Egy idő korban két vitéz úrfi rabbá esött vala,
Kunstánczinápolban török császárnak bévettettek vala, 5
Azért az császár úi tömlöczében bevettette vala.

Nem messze azért császár házául lám az tömlöcz vala,
Kiben két vitéz és fő úrfiak bevettettek vala,
Szilágyi Mihály, másiknak neve az Hagymási László.

Egy időkorban pünköst napjára hogy jutottak vala, 10
Szilágyi Mihály tömlöcz rostélyán kinéздегél vala,
Kobza kezében, keserves notát azon veri vala.

Nagy fohászkodván keserűséggel ez szót mondja vala:
«Eszteendő ez nap úri házamnál vígan lakom vala,
Az énatyámmal és vén anyámmal, hajadon húgommal.» 15

Azért akkoron császár leánya kikönyöklött vala,
Palota ablakáról ő ohajtását leány hallja vala,
Ü termetire az Szilágyinak fölgörjedett vala.

Császár leánya titkon egykoron hozzájok ment vala,
Szomorú szívét leány Mihálynak vigasztalja vala, 20
Nagy szépségösen császár leánya ez szót mondja vala:

«Te vitéz úrfi! ha fölfogadnád te igaz hitödre,
 Hogy el-kivinnél Magyarországbán, te lakó földedben,
 És feleségül magadnak vennél, én felelnék erre!»

- 25 «Sok testi jókkal engöm az Isten látogatott vala,
 Nagy kazdagsággal, kincsesel, marhával engöm látott vala,
 Jó hírem-nevem és kazdagságom énnéköm nagy vala,

Sok barátimmal, jó szolgálímmal vígan lakom vala,
 Magyarországbán szép házaimban múlatozom vala,

- 30 Mindön örömnék és vígasságnak nálam helye vala.

Ime az Isten mit cseleködék itt mostan én velem,
 Kegyelmisségét és nagy jóvoltát megvonta mast tülem,
 Nagy méltóságos buzgó haragját fordította reám!

Nagy haragjában engömet adott pogány fogságában,

- 35 Mindön örömem és vígasságom fordula bánatra,
 Császár tömlöcze mindön testömet ugyan megszaggatta.

Tudom úristen én bűneimnek sokságát, érdömli
 Az nagy büntetést, kit reám bocsátál fölségöd fizeti,
 Méltó haragod, bosszúállássod ezökkal fizeti.

- 40 Mert jóvoltodat én hozzám uram jó nevön nem vevém,
 Kegyösségödröl, nagy hatalmadról ritkán emléközém,
 Ily feledéköny és háládatlan jóvoltodért voltam!

Azért szömömre gonoszságimat énnéköm ne vessed,
 Ítéletödet, igazságodat rajtam megpróbáljad,

- 45 Erötlen lévén és gyöngöe lévén, megnyom ítéletöd.

Im megpróbálad nagy haragodban te ítéletödet,
 Kitől megvonszod irgalmasságod és kegyelmességöd,
 Megérzi rajta nagy vereséggel az te fegyverödet.

Jól hiszöm uram, te népeiden az te híveidért,

- 50 Szoktad mutatni sok ostoroddal az ő hűségöket,
 Nem ítéletöd, de kegyösségöd szereti hitödet.

Nagy dicséretös ha találtatik az te híveidben,
 Allhatatosság, tökéletesség az ő hűségökben.
 Megtartania igyekeztél azt az én életömben.

Evvel úristen, én vigasztalóm, én szegény lelkömet, 55
 — Az próbaküire noha vetötted mostan én lelkömet, —
 Elvesztenie te nem akarod az én életömet.

Adassék neköm megszabadulás tömlöcz fenekéből,
 Dicsérhesselek, szolgálhassalak teljes életömben,
 Szenttemplomodban én áldhassalakszentgyüleközettel. 60

Hálaadatlan soha nem lennék kegyelmességödről,
 Az üdvösségnek nyomos nyomdokát járom életömmel,
 Te szent ígédnek prédikállását veszőm tiszta szívvel.

Jó példaadó az bűnösöknek életömben lennék,
 Kik ő magokat uraságokban fölötte elhitték, 65
 Testi bátorság, éktelen élet kiket környülvettek.

Bár mind úgy légyön az mint végezted te akaratodból,
 Csak szent lelködnek ű ajándékát adjad jó kedvedből,
 Hogy szegény lelköm vigasztaltassék te nagy szerelmedből.

Mindazonáltal ha így végezted az én életömet, 70
 Hogy ugyanitten akarod látni az én hűségömet,
 Tömlöcz fenekén ostorozással próbálni hitömet!»

Hogy elvégezé Szilágyi Mihály ez szép beszédöket,
 Keserves szívvel nagy óhajttással törölgeti szömét,
 Sok könnyhullási megvizesíték az ű keszkenőjét. 75

«Tégöd rövid nap kimentenélek atyám tömlöczéből,
 Valahogy lenne, kimentenélek az tömlöcz kénjából,
 Csakhogy fogadd föl vitéz énnéköm te igaz hitödre.»

Mihelt ezt hallá Szilágyi Mihály, néki ezt felelé :
 «Csak szabadíts ki én fölfogadom én igaz hitömre, 80
 Császár leánya, tégöd elviszlek én lakó földemre.»

Leány akkoron tömlöcztartóval megszerződött vala,
 Egy éjfelikor az vitézőket fölveteti vala ;
 Leány elvivé atyja lovának hol szállások vala.

- 85 Ada az leány az úrfiaknak két aranyas szablyát,
 Lovázmestörnek és lovászoknak fejöket elszedték,
 És nyergelének mindjárt ú magok három fű lovakat.

Felöltözének mindjárt ú magok szép drága ruhába,
 Császár leányát ám fölülteték az egyik fű lóra,

- 90 Az több lovaknak az ú nyakokat elcsapkodták vala.

Császárnak, szolgák reggel mindjárást bemondották vala,
 Hogy az úrfiak ám az tömlöczből kiszaladtak vala,
 Lovázmestörnek és lovászoknak fejöket elszedték.

- Harminczadokon őket kérdözék, hogy hova mennének,
 95 Nagyszombat felé az farkasokkal szerencsét késértnek,
 Hogyha az Isten szerencsét adna, oda igyekeznek.

Nagy hamarsággal azért az császár az ő jó vitézit,
 Oda hívatá ú fő vajdáit, hagyá, parancsolá:
 «Legyetök utánnok nagy hamarsággal, hozzátok előmben!»

- 100 Harminczadokon és az vámokon vajdák parancsolnak,
 Ha ily embörök ezfelé jönnek, mindjárt megfogjátok,
 Török császárnak Kustanczinápolyba mindjárt bévigyétök.

- Vitéz úrfiak harminczadokon általmennek vala,
 Harminczadosok eszközben vevék, föltámadtak vala,
 105 És nagy viadalt velök tartának, általmennek vala.

Hírkkel adák harminczadosok császár szolgálínak,
 Vajdák elérék, egy szép szigetnél, szömbe megvívának,
 Isten akará, az viadalban vajdák meghalának.

- Viadal előtt császár leányát az szigetben küldék,
 110 Mert féltik vala leánt, az harezon hogy el ne vesztenék,
 Leánt elküldék és az vitézők ott megharcolának.

Immár vitézök császár leányát hogy keresik vala,
Gyöngé siralmát vitéz Szilágyi hogy hallotta vala,
Vitéz Szilágyin császár leánya keserődött vala.

Császár leánya azt mondja vala gyöngé siralmában: 115
«Kegyelmes Isten! im el-kijövék vitéz úrfiakkal,
Jaj hova legyenek vadon erdőben nagy keserűséggel?

Szánom magamat, de sokkal inkább vitéz úrfiakat,
Szablyára hánták nagy kegyetlenül vajdák szegényöket,
Szörnyű halálra ezönnel adom éröttök magamat. 120

Ez vadon erdőn temető helyöm leszön mast énnéköm,
Vadak, madarak és az farkasok lesznek siratóim,
Csak te kezedenbédős Istenöm ajánlom lelkömet!»

Szilágyi Mihály nagy hamarsággal oda siet vala,
Az leány látá mátkáját, éltén igen örül vala, 125
Leánt nagy szépen kezénél fogva el-kivitte vala.

Elindulának és igön mennek Magyarország felé,
És az határban hogy bėjönnének Hagymási felelé:
«Vijjunk mi ketten azért leányért, hogy legyen együnké!»

Felele néki Szilágyi Mihály, Hagymási Lászlónak: 130
«Szerelmes társom, az nagy Istenért kérlek én tégödet,
Engedd énnéköm, mert néköd vagyon, azt mindnyájan
tudjok.»

Igön esedőzik császár leánya ott az vitézöknek:
«Nem illik értem ily vitézöknek az ű vesződelmök,
Hányjatok engöm inkább szablyára, hogynemmint ez
legyön!» 135

Nem akar ebben egyebet tenni az Hagymási László,
Szablyát rántának, öszvecsapának és az csapkodásban
Szilágyi Mihály Hagymási kezét elcsapá bokában.

Ezt mondá néki vitéz Hagymási, Szilágyi Mihálynak,
«Szerelmes társom, az nagy Istenért én tégödet kérlek, 140
Megbocsáss neköm, mert ez jutalma az bünös embörnek.

Énnéköm vagyok két szép kis fiam, jámbor házastársam,
Az nagy úristen nagy bűnöm szörént vere meg engömet,
Légy egészséggel szerelmestársom, megbocsáss énnéköm!»

145 Az két úrfiak szép búcsúzással egymástul válának,
Szilágyi Mihály császár leányával mikor béjutának,
Vitéz Szilágyi, császár leánya ott megesküvének.

Ezörötszázban és hatvan fölött hogy írnának egyben,
Egy ifjú szörzé vesztleg ültében Szöndörő várában,
150 Egy poétának az ű versében, szomorú kedvében.

CANTIO DE MILITIBUS PULCHRA.

Emlékezzünk az király végházárul,
Körös mellett az Vég-Gyula várárul,
Vég-Gyulában gyulai vitézekrül.

Eszvegyültek az gyulai vitézek ;
Megszámlálok egynehány vitézeket :
Egyik vitéz az jó legény Beke Pál,

5

Az második vitéz Hedegűs János,
Az harmadik jó Balázsdeák Márton,
Pribék Mihály, Imre Márton, Nagy Mihály.

Tegzes Lőrincz, Varkucs Mihály, Nagy Fábián, 10
Czigány Mátyás, Ördög Mátyás, Nagy Gáspár,
Sokan vadnak többen sok jó vitézek.

Ez szót mondá vitéz Hedegűs János :
«Hallgassatok édes társim vitézek,
Egy szép dolgot ím én is mondok néktek.

15

Hat holnapja hópénzünket nem láttuk,
Szolgáinkat csak hazugsággal tartjuk,
Lovainkat zabszalmával hízlaljuk.

Ha akarjátok édes társim, vitézek,
Mind fejenként kapitánra mi menjünk,
Hópénzünket tüle szépen megkérjük.

20

Ha nem adja hópénzünket minekünk,
Mind fejenként kapitánra ökleljünk,
Mert lovastul az fát meg nem ehetjük.»

25 Jóvá hagyák az Hedegűs tanácsát,
Mind fejenként kapitánra menének,
Nagy sereggel előtte megállának.

Hedegűs János kapitánnak ezt mondá :
«Meghallgassad te gyulai kapitány,
30 Most minékünk hópénzünket megadjad !»

Hogy ezt hallá az gyulai kapitány,
Kinek neve az Kerecsényi László,
Nagy haraggal vitézeknek ezt mondá :

«Mire mostan hogy reám támadtatok ?
35 Uratok volnék, azt minnyájan tudjátok,
Mégis mostan reám panaszkodtok.

Azt is bizony jó bizonynyal tudjátok,
Sok idei hogy hejában eszitek
Vég-Gyulában az királynak czipóját.

40 Azt is bizony jó bizonynyal tudjátok,
Vég-Gyulában törököt nem hoztatok,
Az karóban egy fejet sem töttetek.»

Hogy ezt hallák, vitézek haragvának,
Kapitántul gyorsan elfordulának,
45 Szörte-szerint ők mind haza oszlának.

Beke Pál azt mondá az vitézeknek :
«Hallgassatok édes társim vitézek,
Egy szép dolgot ím én is mondok néktek.

Ez miatt mi éhel is meghalhatnánk,
50 Ha csak az ő hópénzére bízunk,
Egyébkor is mi csak arra nem bízunk.

Most azért egynehányan felkészüljünk,
Széles mezőségre el-alá menjünk,
Törökökkel egy szerencsét próbáljunk.

Hiszem Istent jó szerencsét ad nekünk, 55
Az rossz ebnek semmit benne ne adjunk,
Csak mi magunk szépen mind felosztozzunk !»

Jóvá hagyák az Beke Pál tanácsát,
Gyorsan nyergelének sok fő lovakat,
Dobot ütének, trombitát fúatának. 60

Másfélszázan szép sereggel telének,
Lobogókat szépen megeresztének,
Vezeték lovakat mellettük vivének.

Vég-Gyulából szépen kiindulának,
Kapitántul gyorsan kifordulának, 65
Szerencsére sohul nem találának.

Gondolák hogy Tiszán általmennének,
Az Tiszának révére hogy érének,
Tömörkénnél Tiszán általmenének.

Kecskemétnek pusztájára menének, 70
Napló helyre homokvölgyben érének,
Az homokat híjják Bogacz-homoknak.

Mikoron az nap immár feljött volna,
Homok tetején őrállót hattak vala,
Az őrálló Buda felé néz vala. 75

Az őrálló, vitézeknek ezt mondá :
«Imhol látok egy szép veres zászlót,
Zászló alatt egy fekete sereget.

Vég-Gyulából az miért kijöttetek,
Ingyenmajdan azokat meglelitek, 80
Ezek nyilván tudom bizony törökök !»

Beke Pál az mondá az vitézeknek :
«Ezek sokan vadnak az mint mi látjuk,
Homokvölgyben mi magunkat bévonjuk.

85 Ezek vadnak ötszázan vagy hatszázan,
Mi peniglen vagyunk csak másfélszázan
Sok törökkel szemben menni hiában!»

Hegedűs János mihelyen ezt meghallá,
Beke Pálnak legottan ez szót mondá,
90 Az vitézek előtt így pirongatá:

«Mire mostan Beke Pál megijedtél,
Vég-Gyulából minem azért kijöttél,
Hogy te mostan török előtt elbújnál?

Nám te is jó vitéznek tartod magad,
95 Vég-Gyulában mikor iszod borodat,
Az vitézek előtt hányod magadat.

Itt megválnak majd az ki vitéz leszen,
Bátor szíve az kinek helyén leszen,
Ha törökkel szemben menése leszen!»

100 Beke Pál azt mondja az vitézeknek,
«Nekem sem több benne mint egyiteknek,
Én felőlem bár nekiek menjete.

Hiszem Istent innét is kiszabadít,
Sok helyekről már fejemet elvittem,
105 Sokszor immár törökkel szemben mentem;

Hol nem nyertem onnét elébb állottam,
Soha én az futást nem szégyellettem,
Szemérem volt, de hasznos volt az nekem.

Vakmerűek sokan az kik voltanak,
110 Kevesen is sokkal szemben mentenek,
Nagy bolondúl magokat ott vesztették!».

Az két vitéz mindaddig versengének,
Török sereg ottan elközelgete,
Egymást láták, ottan meglassódának.

Két fél öszve erősen roppanának, 115
 Az törökök mind «Allát» kiáltának,
 Az magyarok mind »Jézust» kiáltának.

Két fél öszve erősen roppanának,
 Reggeltől fogva mind estveig vívának,
 Szegény magyarokban sokan meghalának. 120

Törökök előtt magyarok futamának;
 Magyarokat messze nem üzték vala.
 Nap immáron hogy alámegyen vala,

Falka barmot távol földön látának,
 Magyar seregnek azt alítják vala, 125
 Az törökök rajta rémültek vala.

Kevés magyar ismét nekik tére,
 Nagy erős viadalt velek tartának,
 Szegény magyarok sokan meghalának.

Magyarok előtt törökök futamának, 130
 Törököket messze nem üzték vala,
 Az Istennek hálákat adtak vala.

Hogy viadal helyre üzhették vala,
 Törököket messze nem üzték vala,
 Nap immáran hogy alá megyen vala. 135

Hedegűs János immáran elkölt vala,
 Hogy Beke Pál viadalhelyre szágódék,
 Nagy felszóval ottan ötet kiáltá:

«Hol vagy mostan vitéz Hedegűs János,
 Hol vagy mostan én édes atyámfia, 140
 Élsz-e még ez világon vagy megholtál?!»

Testek közül ottan megszólalt vala:
 «Imhol vagyok én édes atyámfia,
 Im még élek, de már csak alig vagyok.

145 Hála légyen az mennybéli Istennek,
Sok török közt hogy bennünket megtartott,
Noba minket csak kevesen marasztott.

Én azt tudtam, hogy egy sem marad bennünk,
Hetvenöten ím mégis megmaradtunk,
150 Mind elfutottanak az mi ellenségünk !»

Első szerencsével akkor az új bék,
Nem igen jó szerencsével járt vala,
Mert csak egy rabot sem vihettek vala.

Szanczos békek, kik elszaladtak vala,
155 Háromszázan mégis elmentek vala,
De az többi mind oda veszett vala.

Szekereket falukrul vittek vala,
Magyarok testét arra felrakták vala,
Török fejet sokat vittenek vala.

Sebben egy vajdát is vittenek vala,
160 Kapitánnak az vajdát adták vala,
Azt ő nekik igen köszöni vala.

Hedegüs János kapitánnak ezt mondá:
«Igen örülsz te az gazdag prédának,
165 De nem szánod sok jó vitéz halálát.

Mert te azzal egy szálat sem gondolnál,
Ha minnyájan mi oda vesztünk volna,
Csak tenéked kazdag prédát hozhatnánk !»

Magyar vitézeknek ő holt testeket,
170 Magyar módon szépen temették vala,
Kópiákat fejekhez ástak vala.

Sok török fejeket kiket elvittek vala,
Az karókat vélek megrakták vala,
Akkor az vitézek így jártak vala.

BESENYEI JAKAB

1562.

TUBA MIHÁLY

1562—1572.

AZ HÁZASSÁGRÓL VALÓ SZÉP ÉNEK,

MELLYBEN AZ HALCZON MADÁRRÓL VÖTT HASONLATOSSÁGBÓL
MUTATTATIK MEG, MICSODA EGYESSÉG, ÉS EGYMÁSHOZ VALÓ
SZERETET KÉVÁNTASSÉK ABBAN.

Ad notam: *Mostan emlékezem az Antichristusról,*

Avagy: *Abigail asszony históriáját etc.*

Jelen valál Jézus Krisztus szerzésben,
Kána Galileában menyeközben,
Megjelentéd te cselekedettedben,
Hogy jelen vagy házasoknak szükségben.

Azonképpen jelen légy most minékünk, 5
Ez mostani dolgainkban segítségünk,
Legyen benned mostan mi reménységünk,
Légy minékünk mindenben jó vezérünk.

Csak te általad vagyon mi bizodalmunk,
Mennybéli Istenhöz bátron bemenésünk, 10
Mennyen, földön mert ő fő segítségünk,
Nincs kinek bízásban mi könyöröghetnénk.

Ótalmát azért most rajtunk megmutassa,
Alkalmas üdőben mellénk feltámaszsza,
Elkezdett dolgunkat ő igazgassa, 15
Mert ő házasoknak rendelő fő atyja.

Bátorsággal beszédemet én elkezdem,
Isteni dicsíretre én számat megnyitom,
Házasság hogy kedves ő nálla, vallom,
Reá való nagy gondját én megjelentem. 20

Vannak sokan kik házasságot útálnak,
 Noha szüzességet ők nem tarthatnak,
 Ezeket intem megházasodjanak,
 Veszedelmet fejekre ne hozzanak.

25 Szerzé ezt előszer paradicsomban,
 Az Úristen világ teremptésében,
 Férfiat, asszonyembert egy társaságban,
 Egyakará szeretőben.

30 Béhelyheszté Ádámot ő társával,
 Paradicsomba az Éva asszonynyal,
 Erössíté szerzését mondásával,
 Szépen kiadott parancsolatjával.

Ezt mondá nekik : ti nevedjétek,
 Ez föld színén ti elsokasodjatok,
 35 Minden e széles földet tü bétöltsétek,
 Hatalmatok alá ötet vegyétek.

Sok állatok kik ez világban vannak,
 Az vízben halak, az égben madarok,
 Minden állatok kik az földön járnak,
 40 Parancsolatokban mind eljárjanak.

Ez házasságot mutatá példájúl,
 Természet szerént való nagy dologgal,
 Égnek és földnek szép egyességével,
 Szántalanképpen való jedzéssel.

45 Nevedő állatoknak ő nemét,
 Földből látjuk szépen nevedéssét,
 Nedvesség miatt földből megtermését,
 Nap melegsége miatt felnevesét.

Égben való madarok nevednek,
 50 Vízben való halak elszaporodnak,
 Mindenféle állatok eltenyésznek,
 Isten rendelésének mind engednek.

Igy jól látjuk oktalan állatokat,
Kietlenben lakó fenevadakat,
Nem szánják fiokért ő halálokat, 55
Készek menteni haláltól ő fiokat.

Fáradtságát nem szánja az oroszlán,
Ő társának veszedelmét meglátván,
Mondják az tigris esedezik ő fián,
Nem gondolja ő halálát halálán. 60

Oh melly gyönyörűséges az egyesség volt,
Természetnek rendi mikor éppen volt,
Karddal is oltalmaznod Ádám kell volt,
Ördög szavát megfogadnod nem kell volt.

Csudaképpen akkor való marásod, 65
Ördög miatt esett kegyetlen sebed,
Elborittá ez világot romlásod,
Maradékodat sebhete te karod.

Isten szerzé de a szent házasságot,
Két személy között való egyességet, 70
Melylyel meggyőznék az indulatot,
Régtől fogva regzett romlottságot.

Emberi nemzetet mert elveszteni,
Nem akará az halálban ejteni,
Rettenetes kárhozatban fekünni, 75
Kinek vala teremptője, rontani.

Benne való bizodalmát akarta,
Szép gyülekezetet azért alkota,
Rettenetes esetit ki megszánta,
Segítségét ki Istentől kívánta. 80

Az házasság néminémű iskola,
Az emberi életnek nagy példája,
Mellybe soha senki azt ne gondolja,
Hogy eleget tanólt, azt ne gondolja.

85 Tudós és böles mindazáltal ki érti,
Házasságnak végét, hasznát ismeri,
Ennek szerzéssét mindenkor követi,
Segítséget csak Istentől ki kéri.

90 Jelen vagyon ennek segítségével,
Ezt megótalmazza feleségével,
Az Úristen minden háza népével,
El nem hagyja nagy gondviseléssével.

95 Nagy gondja Istennek az házassokra,
Isten szerént való társaságokra,
Mint régi beszéd is még tanít arra,
Régieknek értelmek mutat arra.

100 Lám az természet erre tanította,
Embereket erre felindította,
Bizonynyal ezt nekik tudniok adta,
Kik nem juttak Isten ismeretire.

Azt mondják azért régi időben,
Voltak ketten öszveegyesülésben,
Ceix és a Halczon egy szeretetben,
Istenes házasságnak ő rendiben.

105 Vajjon s találunk-e másutt ilyen példát,
Illyen igen nagy szeretetnek mássát,
Házasságnak nagyobb magasztalását,
Pogánok közt nyilvánban mutatássát.

110 Dícsíretes jámbor az Ceix vala,
Az Tráciába ki lakozik vala,
Birodalma jöllehet nem nagy vala,
Jámborsága, híre-neve nagy vala.

115 Ezt néminémű eset erre inté,
Apollóhoz elmenni kényszerétté,
Fogadása arra őtet kötelezé,
Apollónak feleletit hogy kérné.

Menni kénszerítetek az tengeren,
Mert nem bátorságos úta az földön,
Tolvajok állnak mindenütt útakon,
Veszedelmet tésznek útonjárokön. 120

Dolgát meg nem akará fogyatkoztatni,
Tengeren is azért akar elmenni,
Apollónak akaratját kérdeni,
Es isteni feleletét hallani.

Elindúla lova hátán tengerre, 125
Vélle vagyon Halczion felesége,
Seregében vagyon akkor mellette,
Szépen mennek lovagok az tengerre.

Igen készíti a hajós az bárkát,
Feltámasztja bárkában az árboczfát, 130
Arra felvonsza szépen az vitorlát,
Készen várja csak jó szél indulássát.

Ott Halczion ekképpen szóllott vala,
Az tengernek vizét hogy látja vala, 135
Keserőség szívét megfogta vala,
Könyörögvén urának így szól vala :

«Meggondoljad uram veszedelmedet,
Hová veszted ekképpen te fejedet,
Természeted mert hátra int tégedet,
Az üdö is megtartóztat tégedet. 140

Nem termettél uram vízen járásra,
De ez földön való hadakozásra,
Szárazon való kemény viadalra,
Azzal való nagy tisztesség hozásra.

Igyeközzél azért hivatalodra, 145
Te házadra való vígyázássodra,
Feleséged, gyermeked ótalmára,
Házad népének szükséges gondjára.

Parancsolatodat uram fogadom,
 150 Tanácsodat ingyen sem szidalmazom,
 Annak végét mert én is jóvá hagyom,
 De más menjen oda értted azt mondom.

Oh melly igen félek veszedelemtől,
 Az tengernek nagy háborúságától,
 155 És tetőlled immár megválásomtól,
 Árvaságra való maradásomtól.

Tanácsomat uram kérlek fogadjad,
 Emberedet Apollóhoz bocsássad,
 Akaratját más által tudakozzad,
 160 Kérésemet, kérlek meg ne utáljad.

Ez part környül látod-e az buárokat,
 Mint futosnak, látod-e az hollókat,
 A szovárvánt, mint vonzza a vizeket?
 Tengeren látsz most igen nagy vészeket.

Ne indulj ki, nagy siralommal kérlek,
 165 Ne menj ki házadból én kénszerítlek,
 Egymás között való hitünkre kérlek,
 Városodat ne hadd el igen kérlek!»

Tartóztatja vala Ceix bánatját,
 170 Szívébe lenyomja vala bánatját,
 Vidámitja vala az ő orcáját,
 Így rendeli vala az ő szállását :

«Igy kívánta ezt az Isten mitőllünk,
 Ez dologban jelen leszen minékünk,
 175 Higyj Istenben, ő segítség minékünk,
 Ő vezérünk, bátorságos mi szívünk.»

Szállássában Ceix így mondott vala,
 Siralmas társát csókolgatja vala,
 Menését evvel tartóztatja vala,
 180 Felesége szívét így lágyítja vala.

Tartóztatása sokáig nem lött vala,
Hajóssoknak szava kívánja vala,
Bárka tengerben bévitetett vala,
Evezőkkel az vízen hajtják vala.

Elméjében urának sok jót kíván,
Az míg lehet, szemével ura után,
Nem vészi el szemét az bárkát látván,
Megjövésére sok jó szerencsét kíván.

185

Már Evenus vizét haladta vala,
Melly Aetoliában folyóvíz vala,
Egy homályos szigetre jutott vala,
Halczonának melly neveztetik vala.

190

Patvaros szelek mind felindulának,
Az széles tengerre elborulának,
Tengerbéli vizet háborítának,
Fényes napot meghomályosítának.

195

Olly nagy szörnyű színe tengernek vala,
Az égnek is nagy rettenetes vala,
Mert az nagy szél felindította vala,
Tengeren nagy habot támasztott vala.

200

Rettenetes habok felemeltetének,
Mind az égig hertelen vitetének,
Nagy hertelen ismét ők leesének,
Setétség és háborúk nagyok lesznek.

205

Elborittá vizeknek sokasága,
Felemeltetett haboknak sebes vólta,
Béburitá az bárkát szörnyű volta,
Sebességgel viszi, fenékén forgatja.

Sőt hajónak minden része béborúl,
Az mély tenger fenékére gyakran fordul,
Belé merült víz miatt fenékre ül,
Nem segítettik semmi mesterségtől.

210

Vagyon nagy kiáltás az hajóssoktól,
Mert nincsen segítségek ott senkitől,
215 Nem várnak segítséget kormányostól,
Megijedtenek az tenger vizétől.

Az bárkából kiesnek kiáltással,
Kétségben mindenek vannak sírással,
Iszonyú rettenetes ohajtással,
220 Megmondhatatlan és nagy siralommal.

Ragadja némely az eltörött hajót,
Látnál akkor veszedelmes szököllést,
Az tengeren úgy mint egy nagy ütközést,
De maga azért el-bémerülést.

225 Vala Ceix akkor veszedelemben,
Megragadta bárka szélét féltében,
Tengerben úsz igen nagy ijedtében,
Ekképpen szól nagy keserűségében.

«Melly igen bódog bizonyynyal mindazok,
230 Kinek történt igen jó szerencséjek,
Ő házoknál békességes lakások,
Feleségek szeme előtt halálok.

Nékem ezek mind megadattak vala,
Ha tégedet tenger, távoztatlak vala,
235 Feleségem intéssét ha hallom vala,
Ő tanácsát ha én fogadom vala.

Valamelly földnek tartományában,
És valamelly földnek szegéletiben,
Kik koporsót csináltok én nevemben,
240 Ajándékot arra felfüggesztésben !»

Panaszolkodássában nem szólhata,
Többet ennél semmit ki nem mondhata,
Mert az víznek ő nagy hatalmas volta,
Haláloson az ő fejét lenyomja.

Társa akkor Calidon várasában, 245
 Halcion asszony vala nagy bánatban,
 Urán vala nagy szorgalmatosságban,
 Leányival tengerre indúltában.

Igen számlálja ő az hónapokat,
 Urától megjelentetett napokat, 250
 Szorgalmatossággal tartja számokat,
 Tészen ezért nagy sok áldozatokat.

Akkor láta tengerben egy holttestet,
 Mikor tenne Istennek áldozatot,
 Megilleti az holttest ott az partot, 255
 Igen nézi ott Halcion az testet.

Rajta könyörültében ő így szólott,
 Beszédében mondják hogy ezt mondta volt :
 «Jaj melly nyavalyás te házasságod volt,
 És ki néked házastársul adatott volt!» 260

Várja vala az holttestet Halcion,
 Orczáját igen szemléli az parton,
 Megismeré ura testét az helyen, —
 Elhidegülvén elesék az helyen.

Már annyira jutott vala Halcion, 265
 Szolgáló leányi fogák nagy szépen,
 Földről el-felemelék ott nagy híven,
 Nagy erővel ilyen beszédet tészen :

«Ah én uram, szerelmes házastársom,
 Én nagy gondom és én egész életem, 270
 Igy jósz-é meg édes uram énnékem ?
 Mikor menni akarsz széles tengeren.

Nékem is veled együtt mennem kell volt,
 Mert az Istenek ezt így akarták volt,
 Veled egyben elindulnom kell volt, 275
 Együtt veled tengerben vesznem kell volt.

Nem tudom mit kelljen már cselekednem,
Mert én töllem elvétettél jól értem,
Vagy illik-e világban nékem élnem?
280 Halálotat mikoron nyilván nézem.

Oh nem kedves nékem az én életem,
Nem kell nékem nálad nélkül világom,
Keserűség ez világon életem,
Nincsen nékem már semmi vidámságom.

285 De ti berkek, hogy jól meghallottátok,
Föld és tenger így jól megértettétek,
Panaszolkodásimat láthattátok,
Uram hon nem létében értettétek.

Oh mostan is ti jól meghallgassátok,
290 Utolsó panaszimat megértsetek,
Beszédimet eszetekbe vegyétek,
Elevenen innét el nem mehetek.

Meghallgassad te tudakozhatatlan,
Senkitől soha meg nem foghatatlan,
295 Semmi mélségtől meg nem mérhetetlen!
Tisztaságom embertől fegyhetetlen.

Jól tudod te, hogy az szent házasságban,
Egyben szerzél egyenlő társaságban,
Mostan is szerezz egyben az halálban,
300 Ez világból való el-kimúlásban!»

Nem szólhata ennél többet szájával,
Ura testét ölelé meg karjával,
Hirvados orczáját csókolással,
Keservesen illeti orczájával.

305 Így jól látjuk megolvasztja az enyvet,
Az meleg tűz meglágyítja az viaszt,
Akképpen megemészté ezt a bánat,
Urához való igen nagy szeretet.

Innen ez világból hamar kimenni,
Elvégezte magában már meghalni, 310
Semmi módon urától meg nem válni,
Semmi okon tölle el nem szakadni.

Sőt azt tudja, hogy az test mind jól érti,
Cselekedetét jól érzi, azt véli,
Kit mi tudunk bizonytalannak vélni, 315
Sőt ugyan nem hiszünk igaznak lenni.

Ám nem szenvedé ennél tovább az Isten,
Urához való szerelmét képtelen,
Ilyen nagy keserűségét szertelen,
Madarakká változtatá hertelen. 320

Zálagok és képek az szent házasságnak,
Ez madarak az anyaszentegyháznak,
Ismeretes partoknál ők forognak,
Halcionoknak mindentől mondatnak.

Példájól régiek megjelentették, 325
Tételes beszédekkel ezt hirdettek,
Melynek mostan is bár hely adatnék,
Noha beszédeket elegyétették.

Ez madarak embereknek jelentik,
Házasságnak kötését elővetik, 330
Házassokat ótalmazni jelentik,
Isten segítségét nekik hirdetik.

Raknak fészket azt mondják, az tengeren,
Lakoznak az magas nagy kősziklákon,
Mostan is ő hiteket tartják szépen, 335
Fogadássokat állják hűségesen.

Fészket rakván erős télben ők tojnak,
Melegsége mikor nincsen az napnak,
Tizennégy napiglan fészekben laknak,
Minden vizek akkor hab nélkül vannak. 340

Ezt a tenger mint fogadását tartja,
Természet szerént magát tartóztatja,
Az megmondott tizennégy napig állja,
Míglen fiát lábára bocsáthatja.

345 Csoda dolog ezeknek természetek,
Istentől rendeltetett ő erkölcsök,
Természettől adatott ajándékok,
Kinek mássát talám mi nem hallottuk.

Igy segíti Isten az házasságot,
350 Isten is kedveli az házasságot,
Minden a ki követ nagy kegyességet,
Isteni félelmet és igazságot.

Tudakozni igen sokan akarták,
Megtanúlni nagy munkával akarták,
355 Mint az bódogságot megtanulhatnák,
Bódog életet, az nagy jót kaphatnák.

Melly nagy sokképpen munkálkodtak ebben,
Külömb-külömb járatlan ösvént ezben
360 Találtak ennek keresésében,
De kevés hasznok volt önéik ezben.

Ez jószágot mert ő akaratjokban,
Helyheztetik az ő kívánságokban,
Láttattak tökéletesnek magokban,
Kiki mind az önne választásában.

365 Némellyek gyönyörűségben helyhezttettek,
Mert határok tovább ők nem vethetnek,
Híreket neveket ebben keresték,
Igaz bódogságnak ők azt ítítették.

Sőt valahol egyenlő akaratban,
370 Vannak Istennek magasztalásában,
Szívöknek egyenlő békösségében,
Isteni szeretetben, félelemben.

Jó erkölcsök valahol uralkodnak,
 Jó lelkiismerettől bírattatnak,
 Hívatalok e szerént viseltetnek, 375
 Minden dolgok e szerént rendeltetnek.

Szükség Istentől legyen ott bódogság,
 Ilyen helyen ő nevével az jóság,
 Csak ez bizony, amaz igen nagy jóság,
 Igaz jókkal megékesült jámborság. 380

Ilyen bódogságot bizony nem tudtak,
 Az pogánok soha meg nem gondolták
 Sem egyik sem másik meg nem foghatták,
 Ennek ismeretire nem juttanak.

Az házasság minket erre taníthat, 385
 Melly magában semmi vétket nem tarthat,
 Rendinek szerzőjén bizony vígadhat,
 Ezben mindent Istennek tulajdoníthat.

Az Istenes házasságban ki vagyon,
 Jámbor házastársa házánál vagyon, 390
 Szeretlen kívánságtól távol vagyon,
 Kinek félelmétől üresen vagyon.

Rendi, folyási az emberi testnek,
 Miképpen jól látjuk hogy viseltetnek,
 Mert anyjától az éltető léleknek, 395
 Erejétől, melegítől az vérnek.

Im ez viseli az vérnek folyását,
 Amaz az életnek ő nagy erejét,
 Egyenlőképpen embereknek életét,
 Eltáplálják az embernek ő lelkét. 400

Illyenképpen két személy egyességben,
 Férfiú és asszonyember házasságban,
 Törvény szerént Istennek szerzéssében,
 Szépen élnek egyenlő segítségben.

405 Dicsíretes dolgokat cselekedik,
Táplálásokon igen igyekezik,
Az férfiú mindenkor törökedik,
Igaz szüből sok dolga viseltetik.

Igaz ugyan másfelől felesége,
410 Fáradságát könnyebbíti mellette,
Keserőségét gyönyörűségessé,
Erkölcseven teszi kellemetessé.

Ezeknek az Isten ád jó szerencsét,
Egyakaratóvá teszi ezeket,
415 Istenfélő gyermekekkel ezeket,
Házasság gyümölcseivel áldja őket.

Úgy áldja meg ezeket az Úristen,
Mint az olajfa ágát az kertekben,
Termővé teszi őket gyermekekben,
420 Asztala környül való beszéllésben.

Jó kedvvel látják szüléjek magzatjokat,
Nézik úgy mint igen szép országokat,
Sőt minden országoknál ők ezeket,
Nagyobbnak böcsüllik ajándékokat.

425 Gyakran azonközben a kegyetlenek,
Békosséget rontani igyekeznek.
Kicsin dolgokból nagy hadat szereznek,
Bűnteleneket is ők mind kergetnek.

Eretnekek szentegyházakat rontnak,
430 Hamis tudományokat feltámasznak,
Az községben nagy botránkozást hoznak,
Kit egyebek nagy munkával ótalmaznak.

Szépen házánál amaz békösségben,
Feleségével él nagy egyességben,
435 Rendivel való megelégedésben,
Örül hogy nem részes az pártütésben.

Igen bódog mert nem vészen uzsorát,
Igaz, megútálta nyilván az prédát,
Melly vétek embernek ő gondolatját
Elragadja, ád gonoszságnak okát.

440

Mikor pedig nyomorúságban esik,
Közönséges nyavalyában vitetik,
Minden ok nélkül megháboríttatik,
Valami módon megháboríttatik.

Ottan tudja mivelhogy ő keresztyén,
Hogy nagy gondot visel reá az Isten,
És hogy minden gonoszságtól idegen,
Terhét szenvedni nagy békösségesen.

445

Segítsége másfelől ő mellette,
Háza gondját viseli felesége,
Szorgalmatos ez is az ő tisztire,
Magzatjának szépen nevelésére.

450

Ez örüzi urának tisztességét,
Könyörgéssével segíti ő népét,
Gyermekeinek ő ki adja leczkéjét,
Jó életre tanítja háza népét.

455

Csak üdö mulatással mit használunk?
Üdöt azért hejában ne mulassunk,
Ez étellel tiszteltetik Istenünk.
Ebben gyönyörkedik az mi teremtőnk.

460

Valljuk, hogy nyilvánban cselekedetít,
Megérti az Istennek téteményit,
Csudálatos dolgainak tanácsit,
Házasságban ki foglalja életit.

Ne felejtkezzünk el ő mondássáról,
Földi emberek parancsolatjáról,
Emléközzünk meg Isten beszédéről,
Ne vessük ki soha az mi elménkből.

465

470 Dühös ellenség kegyetlen méreggel,
Pokolra keres embert ő magával,
Mikor ember gonosz akaratjával,
Szabad életet kíván bolondságával.

Oh melly sokan élnek nagy uzsorával,
Ragadozó fősvények kóborlással,
475 Az gyilkosok nagy sok kegyetlenséggel,
Az tékozlók marha vesztegetéssel.

Távozzék mitőllünk messze az üdő,
Ez sok vétekekkel múltjék az esztendő,
Mentől elébb, annál alább az üdő,
480 Vétkeket hoz magával az esztendő.

Hamar elmúlik embereknek élete,
Mint napnak fénye, rózsának ő színe,
Nap elmenvén leesik az ő fénye,
Igen hamar elhivrad ő szép színe.

485 Avagy mint az barlangból folyó forrás,
Az kőszikláról leszakadó zúgás,
Hátra nem tér soha többé az folyás,
Ekképpen ember élete elmúlás.

Szántalan igen hosszú élet vagyon,
490 Isten előtt nagy hosszú üdő vagyon
Elfogyhatatlan sok esztendő vagyon,
Örökké való élete megvayon.

Nem külömben sőt mint póknak hálója,
Földön való embereknek munkája,
495 Emberi kéznek nagy szép alkotmánya,
Elmúlásban vagyon ő csinálmanya.

Az embernek életén ha gondolkodunk,
Elmúlt idején ha mi emlékezünk,
Vagy gonoszúl vagy vakmerőül töttünk,
500 Azvagy ugyan semmit nem cselekedtünk.

Dícsíretes Istennek ő jóvolta,
Kire vesse minden ember ő gondját,
Isteni ismeretnek ékességét,
És ő akaratjának követését.

Isten félelmében való életet, 505
Mikor vészünk tisztességes életet,
Isten szerént való nagy egyességet,
Emberek közt való nagy egyességet.

Nézzed, gondoljad mit ad már tenéked, 510
Az házasság mit ajándékoz néked,
Az írások ezent mondják tenéked,
Jót meglelvén bódog élet tenéked.

Ilyen bódogsággal mindenkor élj,
Igen nagy sok esztendőn gyönyörködjél,
Mindenkoron Istenhöz emelkedjél, 515
Isteni félelemmel ez jóval élj.

Jó házások, békösségben éljetek,
Isten adjon sok jó szerencsét néktek.
Örvendetes esztendőket érnetek,
Nagy Istennek félelmében járjatok. 520

Ne bonthassa fel tü szereteteket,
Meg ne háborítsa tü életeket,
Semmi gyűlötség tü egyességteket,
Csak nevelje az ti tisztességteket.

Sőt éljetek igen nagy szeretetben, 525
Egyakará egyenlő egyességben,
Mint az galambok nagy szép békösségben,
Kik embernek példák az házasságban.

Csuda egyességet galambok között,
Nagy tisztaságot és nagy szeretetet, 530
Mondnak igen nagy engedelmességet,
Ő fiokhoz egyenlő akaratot.

535 Hasonlatosan ti cselekedjetek,
Ez galambokat tü is kövessétek,
Példát minnyájan ezektől vegyetek,
És Istennek igen könyörögjetek.

540 Ótalmazzon az Úristen titöket,
Elborítson minden irígységeket,
Kigyomláljon minden gyűlölségeket,
El ne bontsa vénség szereteteket.

Látogasson Isten ajándékával,
Lelki testi igen sok jovaival,
Jó magzatoknak szaporodásával,
Végezetre az ő szent országával.

545 Ezer ötszáz hatvankét esztendőben,
Esztendőnek háború kezdetiben,
Rendelék ezt bé Tasnádon énekben,
Akarák az Istent dicsírni ezben.

FINIS.

AZ ÚJ ESZTENDŐRE VALÓ DICSÉRET.

Megteljesíté az Atyaisten,
Szent ígéretit, betölté szépen.
Új esztendőben mi vígjunk,
Született Jézust mi imádjuk.

Im hozzánk küldé szentséges fiát,
Anyjának választá az szűz Máriát.
Új esztendőben sat.

5

Csudaképpen értünk születék,
Az szent lélektől mert fogantaték.
Új esztendőben sat.

10

Hideg időben születése lön,
Az barmok jászla ő bölcsője lön.
Új esztendőben sat.

Az gyermek Jézus felnevekedék,
És ember korba hogy nevekedék.
Új esztendőben sat.

15

Ellene monda sok hatalmasság,
Az halál, ördög, hitetlen világ.
Új esztendőben sat.

Látván őket, értünk megveré,
Nagy erejeket semmivé tevé.
Új esztendőben sat.

20

Támadj mellénk most is Úristen,
És uralkodjál ellenséginken.
25 Új esztendőben sat.

Verd meg őket te vas vessződdel,
Szádbul származott drága ígéddel.
Új esztendőben sat.

Bíztass minket te szent fiaddal,
Kit érttünk adtál, Jézus Krisztussal,
30 Új esztendőben sat.

Adjunk hálát az jó Istennek,
Atyának, fiúnak és szent léleknek,
Új esztendőben mi vigadjunk,
35 Született Jézust mi imádjuk.

AZ HALÁLROL.

Nótája: *Mindeneknek teremője etc.*

Avagy: *Jer temessük.*

Megértések keresztyének
Kiknek Krisztus vezéreték,
Szent ígéje ösvényetek,
Mert örömet mondok nektek.

Im látjátok maradásunk,
Ez világon nyájasságunk,
Rövid minékünk lakásunk,
Egymás között vígasságunk.

Csuda hamar mert életünk,
Változandó az mi testünk,
De ezen ne keseregjünk,
Se az Istent ne ingerljük.

10

Hálát adjunk sőt ő neki,
Hogy ő velünk azt míveli,
Lelkünket hozzája veszi,
Ez föld tömlőczéből kiveszi.

15

Mert végső nap földből testünk,
El-feltámad emberségünk,
Ne légyen benne kétségünk,
Szent Jób mondja ezt minékünk.

20

Emeljük fel mi szívünket,
Várjuk vígan Istenünket,
Ajánljuk néki lelkünket,
Hogy ő igazgasson minket.

25 Lám az Krisztus mennyországból,
Ítéletkor udvarából,
Angyalival dicsőségből,
Mint bíró lejő az égből.

30 Trombitálnak az angyalok,
Kiknek szavát meghalljátok,
Megromolnak magosságok,
Hegyek, völgyek és az halmok.

35 Urunk akkor nagy felséggel,
Sok szentekkel, fényességgel,
Közép aránt seregével,
Őriz minket kegyességgel.

40 Békeséggel így szól nekünk,
Kik ő benne itt mi hittünk:
Jöjjetek el atyám áldotti
Drága áron vött juhai.

Adom nektek országomat,
Véle öszve énmagamat,
Hittétek diadalmamat,
Vegyétek el koronámat.

45 Akkor mi mind az Jézushoz,
Angyalokkal mi urunkhoz,
Gyűjtetünk mi az szentekhez,
Mint mennyei seregekhez.

BORNEMISZA PÉTER

1565—1584.

KARÁDI NÉVTELENE

1565.

CANTIO OPTIMA.

Nóta : *Mindönö* . . .

Siralmas énnéköm tetüled megváltom,
Áldott Magyarország tőled eltávoznom ;
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

Az fölföldet bírják az kevély nímötök,
Szerémségöt bírják az fene törökök. 5
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

Engömet kergetnek az kevély némötök,
Engöm környülvettek az pogán törökök.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

Engöm elúntattak az magyar urak, 10
Kiízték közölök az egy igaz Istent.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

Legyön Isten hozzád áldott Magyarország,
Mert nincsen tebenned semmi nagy uraság.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom ! 15

Ez éneköt szörzék jó Husztnak várában,
Bornemisza Pétör az ő víg kedvében,
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

CANTIO (DE) SZENT JÁNOS LÁTÁSÁRÓL.

Panaszolkodunk most országunknak ily nagy pusztaságán,
És bosszonkodunk marháinknak mi nagy sok kárvallásán,
De nem bánkódunk az mennyországnak ily nagy pusztasá-
[gán.

- Én azért szólok drága voltárul magas mennyországnak,
5 Kiből megértjük, hogy károk esék az ollyaténoknak,
Kik eltivesztik az mennyországot, bánkodnia fognak.

Tanúságunkra nekünk az Isten bizonságul írja,
Szent János által mikor lélekben őt elragadnája,
Bizonynyal néki szent lélek Isten szép dolgot mutata.

- 10 Rendben szent János ezképen írja az egyik könyvében,
Egyangyal úgymond el-felvén engem egy nagymagas hegyre,
Mutata nekem egy szép szent várost, az Istennek lelkit.

- Városnak módját szépen megírja, mely Istentől vagyon,
Nagy finességes drága kövekhez hasonlatos vala,
15 Mint egy tündöklő jáspis kő volna, igaz olyan vala.

Sok ékességgel ezeket írja: nagy hosszúnak mondja,
Tizenkétezer futásni földön volna hosszasa,ga,
Az magasságát és szélességét egyenlőnek mondja.

- Angyal megmíré, szent János látá, egy arany mértékkal,
20 Az magassága száz negyvennégy sing emberi mértékkal,
Szélességét es mikor megmíré, egyemlőnek lelé.

Bizonynyal írja az szép városnak tizenkét küfalát,
De az városnak mint szép jáspishól mondja az rakását,
DrágálátosbnaK szép sár arannál mondja az városát.

Sokféle küvel és mind drágával rakták az kü falat, 25
 Jáspisnak mondja első küfalat, másikat Saphirus,
 Az harmadikat Kalcedoniusnak, negyedik Smargellus.

Továbbá mondja hogy az ötödik volna az szép Sardelix,
 És az hatodik Sandius volna, heted Krisoletus,
 Nyolczad Topasus, kilenczed Barrelus, tized Crisopagus. 30

És tizenegyed mondja hogy volna fünes Hyacintus,
 Tizenkettődik mondja hogy volna drága Ametistus,
 Tizenkét falat illyennek mondja Istennek angyala.

Mondja hogy volna az szép városnak tizenkét kapuja,
 De minden kaput egy drága kútból kifaragtak volna, 35
 Város utcájá mind tiszta kristály, tiszta arany volna.

Igen fünesnek és világosnak ő az várost mondja,
 Ott az városban sem nap, sem az hold nem szükséges volna,
 Mert az Úristen benne lakozik nagy világos volna.

Víznek szépségét szent János írja hogy ott látott volna, 40
 Az szép folyóvíz miként az kristál, ugyan fénlík vala,
 Isten székből város utcáján nagy szépen foly vala.

Szép fák valának ott mindenfelől az folyóvíz mellett,
 Minden holnapban tizenkét élő fák teremnek vala,
 Fa levelei igen hasznosak az betegeseknek. 45

Mikor szent János ezeket látá, nagy szózatot halla,
 Hogy az Úristen ő hűveivel immár együtt volna,
 Nagy uraságok az szép városban mind fejenként volna.

Nem leszen ugymond nékiek immár semmi nyavalyájok,
 Nem lesz fájdalmok, keserőségek és nagy ohajtások, 50
 Nem lesz nékiek semmi sírások, semmi jajgatások.

Szent János ismég szózatot halla, Krisztus Jézus szólla:
 Írd meg te János minden népeknek, atyám is akarja,
 Az ki szomjúhozik, jűjön én hozzám, elég leszen innia.

55 Én az híveknek szerzem az várost, az mellyet te láttál,
Együtt lakozom én híveimmal, az én szent atyámnál,
Én nagy jó vagyok és igaz vagyok, nem lakozom gonoszszal.

Az kik én szómat meg nem fogadják, nagy károkat valnak,
Látod amaz tót mely rakva tűzvel, bizon abban hálnak,
60 Nem jűnek idő az gonosz népek, mint az gonosz ebek.

Az hűtetlenek és fertelmesek nagy távul menjenek,
És az átkozók és az gyilkosok, kik embert elvesztenek,
Undok, fertelmes parázna népek nagy távol essenek.

Az ki meg akar bűnnel rakodni, ámbátor rakodjék,
65 Az ki fertelmes akar lennie, ám fertelmeskedjék,
Mint megengedtem, most még elvárom egy igen kevésé.

Bódog az ember az ki fogadja az én intésemet,
Szabad lesz annak az szép városban mindenkor bėjűni,
Szabad lesz annak az élőfának gyümölcsében enni.

70 De majdan immár én víget vetek az rosszaz világnak,
Majd meglátjátok az tüzes tóban miképen béhullnak,
Gonosz népeket majd meglátjátok miképen ott járnak.

Hallotok majdan nagy sok jajgatást, nagy sok átkozódást,
Nem veszem pápát, nem viszem császárt, sem nem veszem ki-
75 Az kigonosz volt, mindennek osztom igazán egyaránt. [rált,

Én híveimmal nagy bódogságban dücsöségben lakom,
Minden marhámat, minden kincsemet nékiek ajánlom,
Az énszent atyámmal, az szentlélekvel mindent nekik adok.

Én országomat minden embernek egyaránt szerzettem,
80 Akár rác legyen, akár tót legyen, akár cigán legyen,
Csak ki engemet igen szeressen és igen tiszteljen.

Én is ezt adom azért tanácsul mindenféle népnek,
Hogy az Űristent igen szeressük és igen tiszteljük,
Az szép városban nagy uraságra mind fejenként menjünk.

Ám meghallátok az gonoszokat ebeknek nevezi, 85
 Az nagy Istennek kik ő ígéjét nem akarják venni,
 Ám meghallátok hogy nem akarják városban bocsátni.

Hiszem az urak hogy bémennének ha bébocsátnáják,
 De mint az lopók, az drága büttül igen távol vadnak,
 Ollyakrul szöllok, kik éjjel nappal ördögnek szolgálnak. 90

Mondá az Krisztus, hogy az fertelmes nem mehet bé oda,
 Jobb volna azért, hogy még időre minden rá gondolna,
 Jámberságára, tisztaságára, Isten mondására.

Minden rendeknek, úrnak, szegínek való az mennyország,
 Jó kedvvel adja az Krisztus Jézus, ki mindenért váltság 95
 Csakhogy meglássuk, hogy távul légyen gonosz fajtalanság.

Az ördög köztünk mind éjjel nappal erőssen forgódik,
 Hogy mit kaphatna, ő mindenkor azon egykeznek,
 Azért meglássuk, felfegyverkedjünk, néki ne engedjünk.

Testifegyverrelmeg nem győzhetjük, de lélekvel győzzük, 100
 Mind éjjel nappal Isten kapuját erőssen zörgessük,
 Hogy bémehessünk az szép városban, azon igyekezzünk.

Ezeket szerzék Husztnak várában, Bornemisza Péter
 Mikor látnája, hogy csak az testre gondolna sok ember,
 Istenért kéri, hogy mennyországra minden igyekezzék. 105

FINIS.

ÉNEKECSKE GYERMEKEK RENGETÉSÉRE

KIT BORNEMISZA PÉTER SZERZETT SZVLOK ANNA BALASH JÁNOSNÉ
NÖVÉRE.

Nótája: *Mennyi sokat etc.*

Szenteltessék uram az te szent neved,
Dicsérjenek a csecsszopók tégedet,
Adjad uram ő nékik szent lelkedet,
Szent fiaddal esmerjenek tégedet.

5 Úr vagy, szent, bölcs, jó, irgalmas atyjok vagy,
Az kicsinnek gondja viselője vagy,
Sőt mindennek életője csak te vagy,
Kérlek azért ez kicsinkét el ne hadd.

10 Lám ez világ még ingyen soha nem volt,
Mikor néked erről szép tanácsod volt,
Embert az te tisztességedre valót
Teremtettél dicsőségedre valót.

15 O melly szépen ékesítéd Ádámot,
Az te színed, képed ám kitetszék ott,
Az emberben gyönyörködél akkor ott,
Néki adád édes paradicsomot.

20 Keveset lőn Ádám az édes kertben,
Mert az kígyó megcsalá elméjében,
Azért esék szegény ördög kezébe,
Éva szülé fiát keserűségbe.

Áldott legyen uram az te szent neved,
Hogy akkoron nem hagyád szegényeket,
Szent fiadat mert nékiek ígéréd,
Kivel őket megelevenítetted.

Nagy csudálatosságom vagyon arra, 25
Hogy a kígyó felmásza almafára,
Az úr Krisztust feszíték keresztfára,
Ezekképpen Ádám helyére állna.

No azért ti minnyájan kis gyermecskék,
Ne féljetek, de Istent dicsérjétek, 30
Szent fiáért mert irgalmas tinéktek,
Az keresztség erről bizonyság néktek.

Alusson el ő szent lelke tégedet,
Világosítsa meg az te elmédet,
Vígasztalja mindenkoron szívedet, 35
És neveljen tisztességre tégedet.

AZ TEREMTÉSRŐL.

Mikor Isten e világot teremté,
Mindenekkel szépen ékesíté,
Paradicsomot benne helyhezteté,
Az élő fát közepette ülteté.

5 Isten bölcsen Ádámot teremté,
Évát társul nékie jelenté,
Paradicsomban őket el-bévivé,
Mind az kettőt ott ő megfenyegeté.

10 Csak kevés ideig ott lehetének,
Mert ördögnek szavának hívének,
Az almában mindketten evének,
Paradicsomból kiűzettenének.

15 Haragjában Istennek ők esének,
Ebron hegyén sokáig élének,
Nagy nyavalyát ők ott szenvedének,
Végre ugyanott temettetének.

20 Isten a sok bűnt el nem szenvedheté,
Ez világra nagy haragját veté,
Az Istentül Noé ezt megérté,
Ottan hamar bárkáját készíté.

Az nagy záporesső elkezdetteté,
Negyven napig éjjel nappal esék,
Öt holnapig az víz nevedék,
Mindennemű állat megöleték.

Veté szemeit Isten az bárkára,
A szél vivé be Árméniában ;
Bízá magát Noé az galambra,
Ott szálla ki oztán a szárazra. 25

Tön áldozatot Noé az Istennek,
Hogy véget tön az nagy vízözönnek,
Felfogadá akkor az embernek,
Jegyet ada az örök békeségnek. 30

Emlékezek akkor Isten Noéről,
Véle öszve három fiairól,
Ez világnak nagy pusztaságáról,
Megáldaték az szaporodásról. 35

Mindenfelé ottan eloszlának,
Sok népekké ők szaporodának,
Babilonba egy tornyot rakának,
Az sok nyelvek akkor változának. 40

Ábrahámot akkor Isten választá,
Syriából ottan kiindítá,
Kanaán földét néki megmutatá,
Ezzel ötet akkoron biztatá.

Beindúla Mambrénak völgyébe,
Három angyalnak mene eleiben,
Befogadá ő nagy örömébe,
Izsákot ígéré Sárának méhébe. 45

Sára asszony mosolodék azon,
Mefogonék magzat vénségében,
Megfeddeték hitetlenségében,
Megtagadá ő nagy félelmében. 50

Isten hitetlenségejért haragvék,
Ábrahámnak egy titok mondaték,
Hogy az öt várost Isten elvesztené,
Csak az egy jámbort ők megmentenéjé. 55

60 Tüzes esső nagy szálla ő reájok,
Síllyedének mind az öt városok,
Maradának Lóttal két leányok,
Só-bálványnya változék az anyjok.

Gerárisba Ábrahám búdosék,
Az királyhoz Sára beviteték,
Az királytul ajándékoztaték,
Ottan hamar Izsák születteték.

65 Lőn nagy vígasság ott az Ábrahámnak,
Véle öszve az Sára asszonnak;
Az Izmáel társa lőn Izsáknak,
Az lőn oka az elválasztásnak.

70 Ott Ábrahám ám meghitelteték,
Hogy az földön békével lakoznék,
Bersabénak az hely nevezteték,
Egy nagy mély kút ott néki adaték.

75 Rajta Ábrahám megtelepedék,
Az úristen néki megjelenék,
Hogy egy hegyre Izsák vitettetnék,
És ő néki megáldoztattatnék.

80 Igen hamar Ábrahám felkele,
És fiával Izsákkal készüle,
Az Istenért kit ő nem kímélle,
De nem hagyák őtet megölnie.

Ábrahámnak Isten megjelenék,
És ő néki mennyből megesküvék,
Hogy ő magva megsokasodnéjék,
És sok nemzet ezbe megáldatnék.

85 Rövid időn Sára megbetegedék,
Ez világból hamar elkimúlék,
Az Effrontul egy mező véteték
Kiben őtet nagy sirva temeték.

Igen megkeseredék az Ábrahám,
 Az Sárának birtelen halálán, 90
 Úgy bánkodik mint jó atyjafián,
 Syriának mind teljes határán.

Nagy hitre készeríté ő szolgáját,
 Elhozatá fiának mátkáját,
 Az Bathuelnek az ő szép leányát, 95
 Hogy ki miá elhagyja bánatját.

Izsák atyját házasságra inté,
 Az Keturát ottan megszereté,
 Gyász ruháját ottan ő elveté,
 Feleségül magának kéréte. 100

Sok ideig nem uralkodhaték,
 Hat szép fia asszontul születék,
 Rövid időn világból kimúlék,
 Sára mellé ő eltemetteték.

Izsák Istenhöz felfohászkodék, 105
 Hogy ő néki magzat adattatnék,
 Az Istentől Izsák megáldaték,
 Ézsau s Jákob egyszersmind születék.

Isten mind az kettőt felnevelé,
 Az Ézsauot igen meggyűlölé, 110
 Hogy áldomást igen sem kedvelé,
 Egy tál lencsén Jákobnak engedé.

Nagy drágaság közötték törtinék,
 Az úristen Izsáknak jelenék,
 Egyiptusban hogy ne igyekeznék, 115
 Kanaánnak földében lakoznék.

Csak hamar Ézsau megcsalatkozáék,
 Hogy atyjátul vadászni küldetéék,
 Jákob az anyjátul tanyíttaték,
 Ézsau helyett atyjátul áldaték. 120

Rövid időn Ézsau hogy megjuta,
Azt megérté, hogy Jákob megcsalta,
Nagy sírástul magát nem tarthatja,
Syriába Jákob el-béfuta.

125

Vígan megyen Jákob az bátyjához,
Sok ideig lát ő jószágához,
Bízik vala egy szép leányához,
Mert alkalmas ő házasságához.

130

Csalárdsága törtínek Jákobnak,
Mert tanácsa ez lőn az Lábánnak,
Noha szeme fájna az leánnak,
De az lenne jutalma Jákobnak.

135

Ezen Jákob reggel csudálkozék,
Az ipára Lábánra haragvék,
Hogy Rákheltül ő eltávoztatnék,
De idővel az is néki adaték.

140

De mikoron Jákob gondolkodnék,
Húsz esztendőt hogy ipával lagnék,
Feleségével ketten úgy végezék,
Hogy ő véle haza igyekeznék.

145

Oly igen megharagvék az atyjok,
Fegyverével készfle utánnok;
Mint egy hétig búdosék utánnok,
Ám megtetszett nagy távol szállások.

150

Megjelenék az Isten Lábánnak,
Hogy semmiben ne vétene Jákobnak,
Mind hányja marháját fiának,
Mert ellopta istenit házának.

Igen bízik Jákób ő magában,
Mert büntelen ezféle lopásban,
Búcsút vének egymástul haragban,
Lábán tére Mesopotámiában.

Nagyon megyen Jákób ő földében,
Hogy az atyját érhetné lelkében ;
Az Ézsauinak esék az fülében, 155
Négyszáz lóval mene eleiben.

Jákób látá, erőssen bánkódék,
Távol földön eleiben esék,
Ajándékkal tüle tisztelteték,
És mindketten egymást megköveték. 160

Nem sok időn Izsák fekünni esék,
Ez világból hamar el-kimúlék,
Az ő testét fiai felvevék,
Ebron hegyén nagy sírva temeték.

Onnat Ézsau hamar elbúcsúzóék, 165
Az úristen Jákobnak jelenék,
Hogy Bétheltől ő el ne távoznék,
Kanaánnak földén ő lakoznék.

Sok jószága vala az Jákóbnak,
Melyet osztá tizenegy fiának ; 170
Az Józsefnek, kissebbik fiának,
Keresi kedvét mint önmönmagának.

Törtínék jó kedve az ifjúnak,
Álmod beszél atyjafiainak ;
Kellemetes atyjának, Jákobnak, 175
De gyűlölség az ő bátyjainak.

Rövid időn ők elbúcsúzóának ;
Az mezőre mikoron jutának,
Tizen öszve tanácsot tartának,
Hogy Józsefnek fejére járnának. 180

Izráel szóla kissebbik fiának,
Vinne énnik az ő bátyjainak ;
Örömet engede atyja mondásának,
De nem tudja, hogy fejére járnak.

- 185 József mene Sikkhemnek völgyében,
Az bátyjai vannak gyűlölségbe,
Indulának Dotaim völgyébe ;
József akkor méne eleikbe.
- 190 Egyszersmind reá támadának ;
Ruben szóla atyjafiainak,
Ne légyetek oka halálának,
Mert mindnyájan mondnak gyolkosoknak.
- 195 Semmit József köztök nem bízhaték,
Bátyjaitul ottan megfogaték,
Ruhájátul is megfosztaték
És kötözve egy kútba vetteték.
- 200 Velek vala Judás az szerzésben,
Bátyjaihoz esék könyörgésbe :
Ne legyetek oly nagy keménységbe,
Adjátok őt Egyiptus földében.
- Csak húszer pénzzen ötöt ott eladták,
Judás szavát ezben megfogadák,
Izmaeliták Egyiptusban hozák,
És az király komornikjának adák.
- 205 Ruháját Józsefnek megszagगतák,
Kecskének vérében bemárták.
Azt jelenték, ő magát nem látták,
Csak ruháját ez módon találták.
- 210 Jákob fiának ruháját látá,
Keservesen kis fiát siratá,
Gyász ruháját ottan megszabatá,
És ő magát halnia bocsátá.
- 215 József Egyiptusban felviteték,
Az Istentül megoltalmaztaték,
Király után tanácsban véteték,
Nagy hatalom ő néki adaték.

Sok idő ezben nem tölt vala,
Ő bátyjai hozzá mentek vala,
De bátyjai nem esmerik vala,
Végre magát megmondotta vala. 220

Titkos tanácsa József Faraónak,
Mind ő téssen választ az országnak,
Kedvekbe lőn az főfő uraknak,
Nagy segítség az nyomorútnak.

József atyját Egyiptusba viteté, 225
Bátyjaival mind nemessé tevé,
Jessen földét nékiek jelenté,
Míg élének békével élteté.

József után négyszáz esztendeig,
Mint az tenger fövénye szaporodék. 230
Az Moyses köztök hogy születék,
Vízből vévén udvarban nevelék.

Moysesnek általa indítá,
Az pusztában őt sokáig tartá,
Onnét őket Kanaánra hozá, 235
Ezek között Krisztust nekünk adá.

Dicsértessék minden jó tétéjért,
Az úristen az ő szent fiaért,
Ez világnak ő megtartásaért,
De leginkább az örök életért. 240

FINIS.

AZ ÍTÉLETRŐL.

AZ KONKOLYOS BÚZA PÉLDÁZATJÁNAK MAGYARÁZATJÁBÓL.

Ad notam : Mikor Isten ez világot teremté.

Hallgasshatsza ember ez ígéket,
Úristenről híven szerzetteket,
Szent írásból bölcsen kiszedteket,
És versekben béhelyheztetteket.

5 Okossággal ez versek tanyítanak,
 Úristennek nagy dolgáról szólnak,
 Embereket az bűnből kihívnak,
 Lelki jókra, életre indítanak.

10 Magyarázzák ez versek mondását,
 Úristennek evangéliomát,
 Hasonlatos példában szólását,
 Példájának adják tanúságát.

15 Oh mely nagy jó értelmeket adnak,
 Azért versek sok jóra oktatnak,
 Mennyországra jó utat mutatnak,
 Úristenhöz mennyben igazgatnak.

Evangelium Matthaei cap. XIII.

20 Ám beírták Evangéliomban,
 Mert Úristen az ő országában,
 Hasonlatos ő titkos dolgában,
 Egy emberhöz ki él ez világban.

Mely embernek vala széles háza,
Nagy udvara és sok jó szolgálja,
Nagy hatalma és nagy urasága,
Ő házában sok tiszta buzája.

Az ő földe mezője nagy vala, 25
Mező földét megszántotta vala,
Tiszta búzát ő bévetett vala,
Hogy felnőne tisztán várja vala.

Ezt ellenség hogy meglátta vala, 30
Ő házából kit kiűzött vala,
És immáran búdosásban vala,
Feljül belé konkolt hintett vala.

Tiszta búza hogy felnevedék,
Az konkoly is véle nevedék,
Búza között konkoly megjelenék, 35
Ezt uroknak szolgák megjelenték.

Az nagy urat szolgák azon kérék,
Hogy búzából konkolt kiszednéjék,
Hogy az konkoly ott meg ne érnéjék,
Búza tisztán felnevednéjék. 40

De az nagy úr mondá: ne szedjétek,
Mert ne talám ti nagy kárt tennétek,
Minden konkolt ha most kiszednétek,
Az búzát is véle kinyűnétek.

Oltalom alatt búzát őrizteté, 45
Hogy megérék, ő ezt mívelteté,
Az szolgákkal sarlót ő vitete,
Mind az kettőt földre lemeteté.

Rútját, szépét hogy learattatá, 50
Az tarlóból szérőre hordatá,
Megcsépleté és megválasztatá,
Az búzáját házába hordatá.

55 Az konkolyát az úr kihányatá,
 Az polyváját verembe tolyatá,
 Szalmáját is mind reá hányatá,
 Sebes tűzzel ötet felgyújtatá.

60 Ellenségít az úr megfogatá,
 Konkoly hintőt tűzbe hagyittatá,
 Az nagy tűznek közepiben hagyittatá,
 A sok gazt is mind reá hányatá.

65 Tiszteletes lelki nagy jószága,
 Ez példának ímez tanúsága,
 Mert az ember, Isten önnön maga,
 Kinek széles háza és udvara.

70 Háza néki mennyeknek országa,
 Mind az szentek, angyalok szolgája,
 Nagy hatalma és nagy urasága,
 Mert mindennek ura és bírāja.

75 Oh mely széles az ő szántóföldre,
 Mert ez világ mind ő mezőföldre,
 Hegye, völgye, erdője, mezője,
 Hol mi benne, mind ő öröksége.

De Creatione Adae.

75 Nagy jó búzát földében bévete,
 Mert az embert nagy tisztán teremté,
 Az fejével ég felé emelé,
 Hogy felnézne az égre úgy szerzé.

80 Okossággal nagyon ékesíté,
 Ő képével lelkét ám megjedzé,
 Testi, lelki jókkal megnemesíté,
 Paradicsomnak kertibe helyheté.

Creatio Evae.

Reá esvén az álm lefekvék,
 Ádám atyánk ott elszenderedék,
 Az Ádamból Éva teremteték,
 Társúl néki Istentül szerzeték.

Az Istenre hogy ők tekintének, 85
 Kitül sok jót és életet vöttek,
 Megesmerék és térdre essének,
 Hálát adván néki köszönének.

Dicséretet hogy ők úrnak tőnek,
 Ilyen törvént felségétül vőnek: 90
 Az egy fáról csak ők ne ennének,
 Egyéb fáról mindenről ennének.

Ott a kertben lennének, élnének,
 Minden jókval ők gyönyörködnének,
 Ott mindenek nekik engednének, 95
 Míglen úrnak ők is engednének.

Mennyországban ők bévitetének,
 Az törvénné ha ők engednének,
 Ha peniglen ellene tennének,
 Az halálra számkivettetnének. 100

Isten hogy ott az törvént kiadá,
 Mind az kettőt nagyon ott megáldá,
 Igazságnak állapotján hagyá,
 Ő kimenvén őket ott marasztá.

Nagy jó búzát Isten földben vete, 105
 Hogy az lelket az testben teremté,
 Igazságnak után elereszté,
 Hogy felnőne, lelki jókra inté.

110 Veszett ördög ám nem messze vala,
Mert az kertben ott búdosik vala,
Kit Úristen el-kiűdzett vala,
Mennyszágból számkivetett vala.

115 Megérté ezt ördög és megtudá,
Mert az embert mennye hogy meglátá,
Hogy helyében ülne, megbúsulá,
Irigységből embert megsarkalá.

120 De láss csudát, magát ábráztatá
Kígyó képében és Évát szólítá,
Tiltott fának almáját mutatá,
Hogy benne ennék ötöt ott kínálá.

Éva látván az almát kíváná,
Leszakasztá szájában befalá,
Ám megevé, Ádámnak is ada,
Ő is vevé, ottan megharapá.

125 Veszedelmes konkolyt így béhinte,
Az ellenség hogy bünt béereszte,
Embereknek lelkét megdöglelte,
Hogy az törvént vélek megszegette.

130 Megszűnék az eredett igazság,
Elerede az bűn, az hamisság,
Megharagvék Isten az bizonság,
Megbünteté mint adá igazság.

135 Tehát embert mint orvot kiveté,
Megátkozá, kertből kiűzeté,
Engedetlenségért számkiveté,
Nagy rabságra és munkára veté.

140 Vétkezettek kívül bujdosának,
Szomjúságra, éhségre jutának,
Az nem szokott dologhoz fogának,
Sok nyavalyát magokra hozának.

Vétkekről jóllehet lakolának,
Mert nagy penitentiát tartának,
De az béeresztett gonoszságnak,
Ő zsoldjai mi reánk szállának.

Mint a sebet hogy tövel bévarrják, 145
Reá kötött írrel meggyógyítják,
De az helyét mégis látni hagyják,
Erőtlenységét rajta ott marasztják.

Csak ketten még emberek valának.
Csak két fiat, melyeket hozának, 150
Az két fiok megháborodának,
Gyolkosságot közöttük láttanak.

Reánk nagy sok nyavalyát hozának,
Mert hogy ők is megsokasólának,
Nemzetségre el-kiáradának, 155
Az bűnök is vélek áradának.

Ez világ most teljes gonoszsággal,
De az mellett isteni jószággal,
Mint szántóföld teljes sok búzával,
És az között ismég sok konkolylyal. 160

Az Úristen aratásra várja,
Mind gonoszát, jóvát élni hagyja,
Mind konkolyát, búzáját fenn hagyja,
És sarlóval mind learattatja.

Te értsed most az sarlón a halált, 165
Avagy penig Istennek haragját,
Ki embernek javát mind gonoszát,
Learatja konkolyát, búzáját.

Oh mely nagy jó embernek halálról
Emlékezni, néki fájdalmáról, 170
És megszűnni az gonoszságokról,
E világnak nagy sok zsibságáról!

175 Reá jövő ő nagy kínjairól,
Jól gondoljon az ő romlásáról,
Az léleknek elszakadásáról,
Messze földre elbujdosásáról.

180 Esméretlen viselő kalauzsról,
Hon letészen az önnön hátáról,
Jól gondoljon az ő gazdájáról,
Hogy mint tartja az ő szállásáról.

Mely felé az lélek vitettetik,
Ha fenn avagy alatt helyheztetik,
Ha bűnökért ő elkárhoztatik,
Avagy hitért megbódogultatik.

185 Csak látjuk most testünk hova teszik,
Mert ha meghal, mint dögöt kiviszik,
Az férgeknek szalonnaul teszik,
Az fekete földbe béenyésztik.

190 És az földbe ha megemésztetik,
Ő tetemi ismét kivétetik,
Dohosságban, rútságban látszatik,
Tetem-kápolnába bévettetik.

195 Lásd! tetemek most mind ott hallgatnak,
Mert mind ítéletnapig ott várnak,
Nagy neveket most ők nem kívánnak,
Csak emberi csontoknak hívatnak.

200 Ilyen képük bizony ők is voltak,
Mint mi vagyunk ők is ettek, ittak,
Nyájaskodtak, tréfáltak, vígadtak,
Leszünk mi is mint ők majd halottak.

Egyen-ketten majd mi is meghalunk,
Megrothadunk magunkban rossadunk,
Tetemházban még mi is bészállunk,
Ítéletig urunkat ott várjuk.

Takarodás és búza béhordás,
Leszen az emberi feltámadás,
Testi lelki egyben társolkodás,
Az ítélő Isten előtt állás. 205

Tiszteletes angyalok eljönnek,
És akkoron erősen kürtelnek, 210
Kürtelészen mindenek reszketnek,
Mind föld mind menny akkoron röttegnek.

Ezenközben lesznek nagy romlások,
Mindeneknek esuda roppogások,
Kövszikláknak alászakadások, 215
Magasságos egeknek romlások.

Régi várak, paloták lehullnak,
Tornyok, halmok es felszakadoznak,
Föld határi nagyon megindulnak,
Az koporsók földből kihányatnak. 220

Röttenetes nagy habok támadnak,
Az tengeren zúgások hallatnak,
Nagy félésben emberek meghalnak,
Ez világon mindenek meghalnak.

Ezenközben az egek csattognak, 225
Villámások mely nagyok láttatnak,
Az nap, az hold mind vérbe láttatnak,
Csillagok is meghomályosodnak.

Csuda dolgok az égből lehullnak,
Tüzes nyilak kitül meggyújtatnak, 230
Ez világon mindenek kik vadnak,
Minden hegyeket tüzek feljülmúlnak.

Végre hogy az angyalok kiállnak,
Halottaknak akkor parancsolnak,
Ez világra hogy feltámadjanak, 235
Ítéletre hogy mind béálljanak.

Igen erős lészen az kiáltás,
Az kürtfúvás és az parancsolás,
Mert pokolra lészen nagy hassadás,
240 Az mennyekre lészen nagy útadás.

Halottaknak porokat felszedik,
Tetemeket halottak felszedik,
Az testekre tetemeket szerzik,
Az lelkeket azokban eresztik.

245 Onnan minden lelkek lehozatnak,
Angyaloktul testbe bocsáttatnak,
Pokolból is lelkek kihozatnak,
Ördögöktül testben bocsáttatnak.

Nagy tűz között az nagy sok emberek,
250 Feltámadnak mind az sok nemzetek,
Keresztyének és mind eretnekek,
Mind az hívek és az hitetlenek.

Oh mely szépen az jók feltámadnak,
Mind testekben, lelkekben vígadnak,
255 Mert azokban ők megbódognak,
Angyalokhoz szépen társolkodnak.

Rútságokban gonoszak támadnak,
Mert testekben, lelkekben bánkódnak,
És immáran hogy ők elkárhoznak.
260 Ördögökkel rútul társolkodnak.

Elkárhoztak nagyon keseregnek,
Mert testekben, lelkekben szenvednek,
Az tűztül is igen égettetnek,
Ördögöktül igen gyötrettetnek.

265 Tehát ámé székek szereztetnek,
Angyaloktul égbe helyheztetnek,
Olivétnek hegyén feltétetnek,
Kiben szentek beülövné lesznek.

Gondolhaddsza, mert mennyben az szentek,
Mostan vagynak mind idvözült lelkek, 270
De ítéletnek utána lesznek,
Bódogulván mind testek mind lelkek.

Lássad azt is mert Istennek fia,
Ki mindennek tudója, bírója,
Embereknek mert ő lőn váltsága, 275
Még ő lészen ítélő bírója.

Oh jó Jézus, mind az sok szentekkel,
Angyalokkal, nagy sok seregekkel,
Miként király, az sok vitézekkel,
És nagy bíró, az sok esküdtekkal. 280

Röppenetes hatalmasságoddal.
Mégfizetni nagy igazságoddal,
Az mennyekből teljes udvaroddal,
Ám béindulsz mind sokasságoddal.

Ítéletre bėjövsz egyetemben, 285
Az szentekkel béúlsz te székedben,
Miként bíró léssz ott te igyedben,
Igazságot osztván az törvényben.

Az angyalok te akaratodra,
Ez világra minden országokra, 290
Kifutosnak az tartományokra,
Mind falukra és mind városokra.

Embereknek felszedik az javát,
Mind egyenként felviszik igazát,
Az tisztáját és megbódogúltát, 295
Ördögöknek hagyják az gonoszáát.

Tisztességgel az javát béviszik,
Úristennek ők azt bėjelentik,
Kik az úrnak megáldását veszik,
Jobbja felől angyalok helyhetik. 300

Gyönyörködnek Istenben az szentek,
Mert ő rólok áradnak örömök,
Mind az testi, lelki dicsőségek,
Úristentül fénlík testek, lelkek.

305 Reánk miként most az nap fényesít,
És mindenre nagyon világosít,
Ennél inkább urunk világosít,
Szent színével szentekre fényesít.

310 Apostolok Máriával lesznek,
Az székekbe úrhoz közel lesznek,
Mind az szentek, angyalok ott lesznek,
Úristennek szent színére néznek.

315 Csudálkozván nézik bódogságát,
Az Istennek szent színét, orcáját,
Várják szentek ő parancsolatját,
Mert kívánják tenni akarátját.

320 Ilyen módon az gonosz sátánok,
Mint éhező erős oroszlánok,
Avagy penig dögletes sárkányok,
Lélek ellen lésznek mint tolvajok.

Az pokolból ők is el-kijőnek,
Országokra mind elfutnak, mennek,
És valahol kárhoztakat lelnek,
Nékik valót mindenütt felszednek.

325 Régtül fogva nagy sok pogányokat,
Zsidókat is, hittül szakadtakat,
Mind felszedik az sok hamissakat,
És halálos bűnben megholtakat.

330 Viszik őket mind az nagy szerőre,
Olivétnek hegynek mezőjére,
Jozsafátnak nagy széles völgyére,
Megcséplésre és az ítéletre.

Mely nagy rútok az kárhoztak lésznek,
 Mert dohossak mint ördögök lésznek,
 Nagy feketék mint holt szenek lésznek, 335
 Ő képekben mint ördögök lésznek.

Az Jézusnak színét ők is látják,
 Bánatjokra lészen hogy ezt látják,
 Mert elvesztek ők már, mind jól tudják,
 Istenségét pedig nem láthatják. 340

Krisztus urunk ám megkeresteti,
 Az keresztfát és oda viteti,
 Az szegeket és ő koronáját,
 Az láncsát is mind oda téteti.

Krisztus látván zsidók elijednek, 345
 Keresztfátul nagyon megröppennek,
 Mert azt látván ők megemlékeznek,
 Hogy Krisztuson ők halált tettek.

Igen félnek Krisztusnak hóhári,
 Az Júdással és Annás szolgálí, 350
 Kaifással és ő Soldinári,
 Pilátussal az ő párt-tartói.

Ott mindenek az keresztre néznek,
 Mert mindenek arról íteltetnek,
 Kik Jézusban hittek, idvözülnek, 355
 Kik nem hittek, mind pokolban mennek.

Az pogányok martyromokat látják,
 Mert azokat régen ők kínzották,
 Nyomorgatták, véreket ontották,
 Hogy ők azért elkárhoztak, látják. 360

Bódogtalan kazdagok ott lésznek,
 Mert bódogult szegényekre néznek,
 Bolondoknak kiket itt ítéltek,
 Csudálkoznak hogy szentekké löttek.

365

Ott ezt látják, kárhoztak bánkodnak,
Az szentekről ilyen szókat mondnak:
Mondjuk vala őket bolondoknak,
De most látjuk megbódogúltaknak.

370

Mi bűnünket az szentek jól tudják,
Mert mint éltünk az testbe, jól látták,
Mi kezeink őket nyomorgatták,
Kiért reánk jött az örök halál.

375

Nagyon nézik szentek kárhoztakat,
Mert esmerik nagy hamisságokat,
Kik gyötrötték itt az igazakat,
És szerzettek sok hamisságokat.

380

Igazságnak ellene állottak,
Szerzettenek sok hamis vámokat,
Bírságokat, nyomorúságokat,
Törvény ellen sok szolgálatokat.

385

Csalárdságnak dögletes edényi,
Az ördögök konkolynak hintői,
Úristennek örök ellenségi,
Mind ott lesznek bűnöknek lelői.

Reá néznek urunkra hogy félnek,
Szent keresztet látván ők röttegnak,
Mert szitokkal ők halált tettenek,
Tudják azért hogy ők nagy kint vesznek.

390

Eretnekek látván bizonságúl,
Édes Jézust tanúbizonságúl,
Elijednek hogy ők hamisságot,
Szerzettek volt gonosz tanúságot.

395

Az kárhozott nagy sok keresztyének,
Kik csak névvel voltak keresztyének,
De nem hittek úr Jézus Krisztusnak,
Ott mind ördög lészen ő vezérek.

Teljes világ ott az szérőn lészen,
Mind az java, gonosza ott lészen,
Mind konkolya, búzája ott lészen,
Mind igaza hamissa ott lészen.

400

Urunk Jézus imé ott elkezdí
Azon szérőn a búzát csépleni,
Mindeneket erőssen ítélni,
Igazságnak csépével töretni.

Media pars Cantionis.

Reá tekint jobb felől anyjára,
Krisztus urunk az szűz Máriára,
Ottan felkél szent anyja lábára,
Térdre esik, hallgat szent fiára.

405

Am szent fia anyjának azt mondja :
«Tiszteletes szent anyám Mária,
Légy mindenkor Istennek áldottja,
Szent háromság Istennek bódogja.

410

Virágozó méhedben viselél,
Ez világra engemet te szülél,
Az te áldott tejeddel éltetél,
Ember korra engem felnevelél.

415

Idvözlöm én jó anyám lelkedet,
Idvözlöm én testedet, méhedet,
Megbódogult te emberségedet,
Nagy hitedet cselekedetedet.

420

Sok keserű én nagy kínaimban,
Én velem löl az én halálomban,
Azért most is én bódogságomban,
Részeltessél mindennemű jómban.

425 Imé ez nap vedd áldomásomat,
Áldomással az én országomat,
Vele össze én bódogságomat,
Bódogsággal tulajdon magamat!»

430 Bódog anya, szent anya Mária,
Úgy vígadoz hogy ezeket hallja,
Szent fiának melly igen hálálja,
Hogy országát ő magával adja.

435 Jézus urunk az apostolokat,
Ám megáldja mint szent polgárokat,
Kik ő érte elhagyták marhájokat,
És szenvedtek háborúságokat.

440 Láss, azután áldja martyromokat,
Kik ő érte vöttek nagy kínokat,
Megölették az hitért magokat,
Szenvedtenek martyromságokat.

Igazakat az konfessorokat,
Kik tettenek nagy sok lelki jókat,
Tartottanak poenitentiákat,
Igaz hitért megáldja azokat.

445 Ezek után áldja az szűzeket,
Tisztasságban ötet követőket,
Kik tartották testeket lelkeket,
Szüzességben útalván bűnöket.

450 Te megáldod Jézus özvegyeket,
Kik tartottak mindenhöz kegyességet,
Halálodról emlékezeteket,
Imádságba sok tisztességeket.

455 Igasságban jól élt házassokat,
Kik tartották parancsolatidat,
És éltettek megnyomorultakat,
Igaz hitért megáldod azokat.

Nagy úristen mind az sok szentekkel,
 Angyalokkal, az szent emberekkel,
 Kik kedvedre tettek mindeneket.
 Te jobboldal mind megáldod őket. 460

Vígassággal szentek hálát adnak,
 Nagy szent Istent háromszor kiáltnak,
 Dícséretet, alleluját mondnak,
 Áldásáról, sok áment ők mondnak.

Jézusnak hogy áldását meglátják, 465
 Az kárhoztak éneklést hogy hallják,
 Az Istenről hogy ők azt nem hallják,
 Igen bánják és igen bosszúlják.

Nomina Dæmonum hic reperies.

Sok ördögök tíz zászlóval lesznek,
 És kárhozott emberek közt lesznek, 470
 Az tűzben ők alatt völgyben lesznek,
 Nagy kínokban mindenfelől lesznek.

Igen félnek látván veszélyeket,
 Az kárhoztak és ő sok bűnöket,
 Az vádoló, kínzó ördögöket, 475
 Az pokolra alánézéseket.

Bal kéz felől éme kárhoztakra,
 Alátekint Jézus pogányokra,
 Kik nem hittek Istenben, Jézusban,
 De ördögbe és az bálványokba. 480

Ítélettel őket kárhoztatja,
 Megátkozza pokolra választja,
 Baryth nevű ördög alá adja,
 Zászlójának alája állatja.

485 Láss. azután zsidókat tekintí,
Kik nem hittek, őket mind elveszti,
Ebron nevű ördögnek ítéli,
Ki azokat zászlójához viszi.

490 Igaz hittül az elszakadtakat,
És az hamis hitre burúltakat,
Tévelygésben a megvakúltakat,
Error ördögnek ítéli azokat.

Krisztus urunk az keresztyéneket,
Az halálos bűnben vétkezteket,
495 Haragossan tekintí azokat,
Megítélvén mondván ímezeket :

Elveszettek, én veletek jól tők,
Éröttetek ím én emberré lők,
Nagy kínokkal kemény halált felvők,
500 Éröttetek sok nyavalyát tűrék.

Lássátok most az én keresztfámot,
Kire vettem halálra magamot,
Im lássátok sebes oldalomat,
Kezeimet és én lábaimot.

505 Én tinektek adám én magamot,
Én magammal nagy sok javaimot,
Nektek tartám irgalmasságomat,
Szent lelkemet, és ajándékomat.

Sok ideig várálak tikteket,
510 Hogy én tőlem vennétek ezeket,
Elhadnátok gonosz bűnötöket,
Nyerhetnétek ti idvösségteket.

Ti peniglen hálaadatlanok,
Ennyi sok jót ti megutálátok,
515 Végetlen lőn bűnben hallgatástok,
Engedetlen gonosz bátorságtok.

Im lássátok most igazságomat,
Kik nem vöttétek én áldomásomat,
Vegyétek most az én nagy átkomat,
Mert megvetétek irgalmasságomat. 520

Ezeket ők hallván megnémulnak,
Elíjednek és megfogyatkoznak,
Mert mondását látják mind igaznak,
Ő magokat kínokra méltóknak.

Hic damnat peccatores Dominus.

Tehát urunk megítéli őket, 525
Talál bennük két fő nagy bűnököt,
Azért adja hét fő ördögöknek,
Kik hét zászló alá viszik őket.

Testi lelki gonosz kevélyeket,
Dölfösöket és az nagy értőket, 530
Ő magokról nagyon kérkedőket,
Lucipernek kárhoztatja őket.

Elvettetnek tüle az fősvények,
Kiknek pénzek volt ő reménségek,
Kiknek marha az ő dicsőségek, 535
Mammon ördög leszen ő gyötrőjök,

Röppenetes haraggal tekinti,
Testi bűnnek kik voltak edéni,
Bujaságnak fiai, leányi,
Asmodeus ördögnek ítéli. 540

Régen való sok haragosokat,
Az Kaimmal az sok gyolkossokat,
És Ézsauval az haragtartókat,
Sátán ördögnek adja ő azokat.

545 Ez világban való torkosokat,
Az felötte evőket ivókat,
Belzebúbnak adja mindazokat.
Kik ezekkel megtörték magokat.

550 Sok kínokra veti irígyeket,
Kik örülték másnak esetjeket,
Bánták penig jó előmenteket,
Leviathán ördögnek adja őket.

555 Tekint osztán röstekre, tunyákra,
Kik nem mentek az lelki szent jókra,
De játékra és hívolkodásra,
Korcsomára, játékra, hásártra.

560 Rösten tötték az isteni jókat,
Szent ígérének az ő hallgatását,
Vesztegették az ő idejeiket,
Az Belfegor ördögnek adja őket.

Jézus urunk mind az kárhoztakat,
Fírfiakat, asszonyi állatokat,
Josafátnak völgyében állókat,
Megátkozza mondván ímezeket:

565 «Mind kárhoztak ezeket halljátok,
Én éhezém, ennem nem adátok,
Szomjúhozám, innom sem adátok,
Szegény valék, bé nem fogadátok.

570 Olly kór valék, nem látogatátok,
Mezítelen, meg nem ruházátok,
Fogoly valék, hozzám nem látátok,
Hogy meghalék, el sem temetétek.

575 Rajtam semmit sem könyörülétek,
Engem látván meg sem esmerétek,
Azért mostan átkomat vegyétek,
És az pokolt, ki ti érdemletek.»

Tehát úgymint ők nem tudták volna,
 És ezeket kezdik mondanía,
 «Mi házunkhoz ha eljöttél volna,
 Bizony néked szállást adtunk volna. 580

Az mi jónkból hozzád láttunk volna,
 Ételte italt szolgáltatunk volna,
 Kór voltodba látogattunk volna,
 Minden jókat véled tettünk volna.

Légy irgalmas azért most mi hozzánk,
 Tekints kegyes szemmel most mi reánk,
 Légy kegyelmes és irgalmas atyánk,
 Te átkodat ne vessed mi reánk!» 585

Jézus urunk úgymond ott szemekbe:
 «Bizony mentem sokszor előtökbe,
 Szegényeknek, kóroknak képekbe, 590
 De nem vöttétek az én szömyembe.

Előletek őket kiűztétek,
 Szegényekkel semmi jót nem tötök,
 Az mit penig vélek nem tettetek, 595
 Ugyanazont vélem nem tettétek.

Tudjátok mert néktek marhát adék,
 Tihozzátok szegényeket küldék,
 Éltetnetek ti nektek meghagyék,
 Mikor néktek Lázárról példázék. 600

Igazságot ti nem szeretétek,
 Szegényeken nem könyörülétek,
 Törvényemet nékem megvetétek,
 Nem félétek, és nem szeretétek.

Nagy sok jókat én tinéktek adék,
 Mennyországra néktek utat nyiték, 605
 Idvösségre is mindent én megszerzék,
 Én magammal minden jót ígérék.

610 Mind azokról elfelejtetetek,
Mennysországra nem igyekeztetek,
Lelki jókra igen röstök lőtek,
Az bűnökre penig gyorsak lőtek.

615 Okossággal ti nem jól élétek,
Ördögöknek, testnek engedétek,
Ez világiakat ti csak szeretétek,
És azokban ti gyönyörkedtetek.

620 Röttenetes én sententiámot,
Ti vegyétek most az én átkomat,
Én átkommal dögleletes poklot,
Haragommal örök kárhozatot.

Ti véletek mind az ördögöket,
Átkozom én ő irígységeket,
És azokkal az ti lelketeket,
Testeteket, cselekedeteket.

625 Atyámnak ti legyetek átkában,
És legyetek nékem is átkomban,
Szent léleknek legyetek átkában,
Mind az szenteknek legyetek átkában !»

630 Legottan hogy az szentek ezt hallják,
Az átokra az áment ők mondják,
Az szent Istent, háromszor kiáltják,
Ítéletét nagy igaznak vallják.

635 Így értsed te az szérőn az cséplést,
Az cséplésen az igaz ítélest,
Liliomon az áldomás-vetést,
Éles törőn az nagy átok-vetést.

640 Pironkodnak kárhoztak ezt hallván,
Úristennek nagy haragját látván,
Ő bűnöket mindenek ott látván,
Könyörögnek Jézusnak ezt mondván :

«Élő Isten! mi néked könyörgünk,
Kik jöllehet ellened vétkeztünk,
De hogy tiéd mind testünk, mind lelkünk,
Ne hagyj vesznünk, légy irgalmas nekünk!»

Röttenetes átkát rajtok hagyja, 645
Krisztus urunk nekik ám ezt mondja :
«Menjetek el átkoztak pokolra,
Mert elvetétek igazságom árát!»

Ott elveszik Krisztusról szemeket,
Az kárhoztak tekintik szenteket, 650
Nékik tesznek nagy könyörgéseket,
Mondván nekik ilyen beszédeket:

«Mind angyalok és mind sok jó szentek,
Kérünk mostan hogy könyörögjeteK,
Úristenhöz kit ti megnyerhettek, 655
Hogy minket is vigyen ti közzétek!»

Nem adnak szót szentek kárhoztaknak,
Sem szólhatnak érttek az Jézusnak,
Mert engednek szent akaratjának,
És engednek nagy igazságának. 660

Igen nagyon ezből megijednek,
Az kárhoztak és bánatban esnek,
Mert immáran látják hogy elvesznek,
Úristentül ők kirekesztetnek.

Azonközben ördögök ragadják 665
Kárhoztakat és nagyon szaggatják,
Az megmondott tíz zászlóhoz hordják,
Hogy a tíz fő ördögök bírassák.

Elkárhozott emberek hogy rívnak,
Az nagy kínban sírnak és jajgatnak, 670
Keseregvén Isten ellen szólnak,
Nagy bolondúl ekképpen kiáltnak:

«Te nagy Isten! jobb ne voltál volna,
 Vagy minket ne teremtetél volna,
 675 Mi szülénket ne láthattuk volna,
 Hogyanemmint illy nagy kint láttunk volna!»

Ezek között ördögök is rívnak,
 Mert az tűztől ők is kínoztatnak,
 Oroszlánnak módjára ordítanak,
 680 Kárhoztakkal zászló alá állnak.

Röttenetes ördögök prédával,
 Mind tolvajok ragadott bitanggal,
 Megosztóznak az elkárhoztakkal,
 És örökké bírnak ők azokkal.

Nagy táborok kárhoztaknak leszen,
 685 Ő királyok az Luciper leszen,
 Az ki kinek szolgált, azé leszen,
 És örök kint az ördögtől veszen.

Az Úristen ekképpen konkolyát,
 690 Az búzának kiirtott polyváját,
 Mind szalmáját és minden rútságát,
 Egyben hányja gonosz fragmentáját.

Érts az sok jó szenteket buzáján,
 Kárhoztakat fekete konkolyán,
 695 Pogányokat értsed az polyváján,
 Jóra való rösteket szalmáján.

Tiszteletlenségeket ott mondnak,
 Az megbúsult kárhoztak zúgódnak,
 Elvesztésről Isten ellen szólnak,
 700 Kiért ők is mind nagyobb kint látnak.

Jézus urunk tovább nem szenved
 Morgásokat, de ímezt téteti,
 Hogy őket mind pokolra vetteti,
 Angyalokkal hamar béűzeti.

Nagy sívással rívással béésnek, 705
 Mind emberek, ördögök bégyűlnek,
 Hitetlenek mentül alól esnek,
 Több kárhoztak feljül reá dőlnek.

Fekve-dölve azenképpen lesznek, 710
 Mindörökké mint akkor béésnek,
 Örök nagy kint és jajt ott szenvednek,
 Szabadságot soha nem vehetnek.

Igazsága Istennek ezt teszi,
 Ez világnak tüzet öszvegyűjti,
 Sok rútságát, gazát öszvesöpri, 715
 Az pokolra kárhoztakra dőjti.

Nagy tűz között hagyja kárhoztakat,
 Konkolyokat, polyvákat, szalmákat,
 Konkolyhintő gonosz sátánokat,
 Lélek vesztő gonosz tolvajokat. 720

Igy ekképpen bűnösök kárhoztak,
 Az bűnökkel pokolra burúlnak,
 Tűzbe, füstbe nagy bűzben maradnak,
 Mindörökkön örökké ott rívnak.

Tekint Jézus azután jobb kézre, 725
 Tiszteletes nagy sok jó szentire,
 Az szenteknek nagy dicsőségekre,
 Kiknek így szól nagy tisztességekre.

«Adtam néktek én áldomásomat,
 Mert töttétek én akaratomat, 730
 Áldomással adtam országomat,
 Mert tartátok parancsolatomat.

Sok jókat ti énnékem adátok,
 Mert éhezém és ennem adátok,
 Szomjúhozám és innom adátok, 735
 Szarándok lők és befogadátok.

Engemet ti jól megruházátok,
 Hogy kór valék, meglátogatátok,
 Fogoly valék, kiszabadítátok,
 740 Hogy meghalék, lám eltakarítátok!»

Csudálkoznak szentek hogy ezt hallják,
 Mert urunkat tudják hogy nem látták,
 Ez világon soholt nem találták,
 Azért szentek néki ímezt mondják :

«Urunk de mi néked hol szolgáltunk,
 Ha mi téged ingyen sem találtunk,
 Szegényeket de mi csak találtunk,
 Szeretettel azoknak szolgáltunk !»

Legottan úgymond urunk szenteknek :
 750 «Bizony mondom nektek hiveimnek,
 Mert a mit ti töttetek szegényeknek,
 Azt töttétek az én szömélyemnek.

Azért ti atyámnak áldottai,
 Jövetek el énvelem mostan ti,
 755 Mennyországnak legyetek lakói,
 Örökösi, bizonyos fiai!»

Sok szentek ezt látják, úgy vígadnak,
 Úristennek térdet fejet hajtnak,
 Felségének ők nagy hálát adnak,
 760 Énekléssel dicséretet mondnak.

Ezen közben szent Mihály azt teszi,
 Szenteket is seregekbe szerzi,
 Angyalokhoz őket egyenlíti,
 Tíz zászlónak alája intézi.

Csudaképpen mennyben felindúlnak,
 Felmenésben Jézussal vígadnak,
 Trombitálnak és discantot mondnak,
 765 Téged Isten dicsérnek, így mondnak.

Urunk Jézus az tíz seregekkel,
 Miként király az sok vitézekkel, 770
 Mennyországbán megyen fényességgel,
 Ő székibe ül nagy dicsóséggel.

Legottan az kilencz zászló alja,
 Eloszlatik az kilencz karokban,
 Azaz lesznek nagy szép állapotban, 775
 Mennyországnak ékes lakásában.

Ott fenn lészen Isten ő nagy urok,
 Ahoz közel Mária asszonyok,
 És azok közt mind a kar-angyalok,
 Azok között minden szent bódogok. 780

Rakattatik ekképen az házban,
 Tudnia illik Isten országában,
 Konkoly közzül az kiirtott búza,
 Tudni illik az szentek soksága.

Választottak akkor mind ben lesznek, 785
 Az romlások mind épülve lesznek,
 Az sok helyek mind teljesek lesznek,
 Lakodalmak, vígasságok lesznek.

Mind az szentek Úristenre néznek,
 Angyalokkal ők az karban lesznek, 790
 Egyetemben vélek énekelnek,
 Úristenben nagyon dicsőkednek.

Az nagy Isten lészen ő királyok,
 Azon lészen jutalmok, gazdájok,
 Abban lészen örök nyúgodalmok, 795
 És örökké való vígasságok.

Mi is téged Istenünk most kérünk,
 Ez világban kik még testben élünk,
 Malasztoddal hogy légy te mivélünk,
 Bocsáss meg nekünk hogy idvözülhessünk. 800

Ez világból mikor mi kimúlunk,
Vigy mennyországba hogy véled lehessünk,
Az szentekkel téged dicsérhessünk,
Mindörökké benned vígadhassunk.

805

Nagy Úristen vegyed ez verseket,
Szeretettel néked szerzetteket,
Kérünk tarts malasztban lelkünket,
Adjad mennyben örök életünket.

ISTEN VÁROSÁRÓL, AZ MENNYORSZÁGRÓL VALÓ ÉNEK.

Nótája: Szánnýad Úristen az te népednek etc.

Bátoríts uram, édes Istenem, lelkemet, nyelvemet,
A te nevednek tisztességére indíts beszédemet,
A te népednek idvösségére adj nekem értelmet.

Az mennyországnak drága voltáról, nagy bódogságáról,
Lenne beszédem édességéről, gyönyörűségéről,
De kérlek, uram adjad szent lelked erre segítségül.

5

Látom Uristen hogy esze veszett mind egész világnak,
Kik marhájoknak, földi házoknak romlásán jajgatnak,
A mennyországnak édes lakásán keveset ohajtnak.

Árnyék ez világ, hamar elmúlik miképpen az virág,
De az Úristen él mindörökké, te ő véle maradj.
Vaj! melly szép lakóhelye ő néki ott fenn az mennyország.

10

Szem azt nem látta, fül sem hallotta, Ézsaiás mondja,
Melly édes lakóhelyeket nekünk Isten szerzett volna,
Kiről tinéktek nagy csuda dolgot akarnék szólnia.

15

Szépségit annak meg sem mondhatom, melly igen nagy legyen
Az ékességből melly nagy édesség emberre ott jöjjen,
Az dicsősségből melly nagy fényesség embert környül vegyen.

Isten angyala egy nagy szép dolgot szent Jánosnak monda,
Az mennyországnak dicsőségéről akara szólnia,
Im megbeszéllem, hallgass csak reá mi dolog az volna.

20

János ezt látá, mintha az Isten új eget és földet
Teremtett volna, és elbontaná amaz régi földet,
És nagy szép síkon kiterjesztené annak ékességét.

- 25 Az szép sík mezőn az Úristennek városát meglátá,
Új Jeruzsálem szép lakóhelye az Istennek vala,
Kétszáz mérföldre széle és hossza kiterjedve vala.

- Nem látott ember drágább helyt annál, kin csudálkozhatnál,
Mert nincsen ott sár, agyag és fővény, hitván faragott kő,
30 Csak czifra arany, gyöngy és jaspis-kő, mindazon drága kő.

Oh melly édesség az tündöklésből ember szívét ötli,
Drága köveknek szép rendelése szívét édesíti,
Az csillaglása, az ékessége lelked hozzá veszi.

- Sok mestersége és bölcsessége Istennek városán,
35 Tizenkétféle drága kövekből az kőfalja vagyon,
De igen messze, kétszáz mélföldre hossza, széle vagyon.

Nem mondhatja meg azt emberi nyelv szintén úgy mint volna.
De csak annyira szól János róla, hogy lelkünk óhajtsa,
Gonosz terhünket hogy hátra hadnók és sietnénk oda.

- 40 Az város falja, hallgass jól reá, imilyen szép vala,
Az fundamentom drága kövekből szép tarkáson vala,
De az dereka mind környes-környül csak egy szint tart vala.

- Kívül a város nagyon tündöklök szép színű kövekkel,
Zöld színű kővel, szederjes kővel, sárga fejr kővel,
45 Piros testszínnel, hamu kékszínnel, arany színű kővel;

Egyik kő Jáspis, az másik Saphir és Calcedonius,
Smaragd, Sardonyx és a Sardius és az Chrysolitus,
Megint Berillus, az Topasius, és az Chrysoprasus.

- Szintén legalól az fundamentom nagy csudaképpen áll,
50 Mert drága kőből tizenkét oszlop mind külömb színbe áll,
Mindenik oszlop húsz-húsz mélföldön — úgy aránzom hogy áll.

Szép színt tart Jáspis, az setétes zöld az legelső oszlop,
 Mellette Saphir, szép világos kő az második oszlop,
 Calcedonius, szép setét sárga az harmadik oszlop.

Vala ez mellett szép tündöklő zöld az negyedik oszlop, 55
 Sardonyx, piros testszínnel elegy az ötödik oszlop,
 Oztán Sardius, mely hamuszínyű, de ez is szép oszlop.

Lám oly szép színt tart az Chrysolitus, mert arannyal fénlík,
 Ott az Berillus pázsitszínyű zöld, igen messze fénlík,
 Az Topasius mint az szép kristál, oly igen fejrлік. 60

Onnat tündöklík a Chrysoprasus zöldellő arannyal.
 A Hyacinthus szederjes oszlop, igen nagy szépen áll,
 Az Ametystus tiszta veres kő, szintén legutol áll.

Kétszáz mélfölden széle városnak, kétszázon az hossza,
 De a drága kők húsz-húsz mélfölden valának változva, 65
 Az fundamentom mind környös-környűl szépen megtarkálva.

Az derék kőfal tiszta zöld jáspis, csuda mely igen szép,
 Isten ő maga ezt így alkotta, azért ily igen szép.
 De kapuját is, az piacát is lássuk mely igen szép.

Négy szegre város, mindenik szegre három kapu vagyon, 70
 Tizenkét kapu mind környös-körűl drága kőből vagyon,
 Mindenik kapu külömb drága kő, külömb színe vagyon.

Nagy mesterséggel virágosképpen vadnak kifaragva,
 Gyöngygyel, arannyal, nagy bölcseséggel minden felől rakva,
 Az Úristennek szép szent angyali valának mindazokba. 75

Az város belől oly igen drága, mert Isten országa,
 Hogy emberi nyelv meg nem mondhatja, meg sem gondolhatja,
 De az mint lehet valamennyire szóljunk még is hozzá.

Nagy fényessége embernek szemét ugyan általhatja,
 Tiszta aranyból város piacza mindenik utcája, 80
 De rakásának és szép módjának csuda az czifrája.

Az Krisztus Jézus Istennek fia, szent Jánosnál mondja :
 Szép lakóházak, múlató helyek atyjának házába,
 De mindenik ház mely ékes legyen, azt most meg nem mondja.

85 Kincsvel, szépséggel tudom bizonynyal hogy mindenik rakva,
 Ezt is aránzom, hogy az paloták mind fényesek abba,
 Drága kövekvel, gyöngyvel immáron szép fényesek azba.

Piaczán vala — szent János mondja — Isten önnön maga,
 Együtt ő véle az ő szent fia, Istennek báránya,
 90 És az szent lélek, az mi lelkünknek édes nyúgodalma.

Rendet előttek az szent angyalok nagy szépen állanak,
 Sok szent emberek fényes ruhában koronázva vadnak,
 Az Úristennek dicsőségében ékességgel vadnak.

Egy drága székben, város piaczán Isten mikor ülne,
 95 Csuda fényes víz Isten székiből nagy szépen kijöve,
 A ki azt issza, soha meg nem hal, de él mind örökké.

De az víz mellett szép zöldellő fák kétfelől valának,
 Mindenik hóban újabb gyümölcsöt az fák mutatának,
 A levele is betegesöknek hasznosok valának.

100 Isten székiből olly fényességet városban tart vala,
 Az fényes napot az ő fényével fellyülmúlja vala,
 Azért mindenkor az szent városban nagy fényesség vala.

Kegyes Úristen ! bezzeg nagy dolog mit vélünk mieltél,
 Imé testünkben felséges nagy úr, vérünkben öltöztél,
 105 Fekete földből, ez szegény porból mennyire emelél.

Az Jézus Krisztus Istennek fia mikor köztünk járna,
 Nagy édes szóval öcscsének minket akkor nevez vala,
 Most is ő minket barátnak tart, mintha volnánk társa.

Tanyít az szent Pál, hogy az Krisztusnak volnánk atyjafia,
 110 Mert az mi testünk, csontunk és vérünk volna immár rajta,
 Kibe ő felment és uralkodik az nagy szép városba.

Oda vár minket, hogy megosztóznék igazán mi velünk,
Önnön magához hasonlatossá akar tenni bennünk,
Minden javába tisztán igazán, megosztozik velünk.

Rodhadt testünket ő feltámasztja, oly fényessé teszi, 115
A melly fényes ő, istenségében örökössé teszi,
Minden szépséggel, nagy édességgel ezt felékesíti.

A Krisztus mondja, még a napnál is fényesbökké leszünk,
Mint az Istennek szép szent angyali, igaz olyyak leszünk,
Ott színről színre Istent meglátjuk csak ő véle leszünk. 120

Bíztat az szent Pál, oly nagy örömünk, édes dicsőségünk
Lészen Istennel, kit meg nem mondhat soha az mi nyelvünk,
Itt ez világon mert semmi nincsen hasonlatosságunk.

Oh mely nagy dolgot Isten ő néki az mennyből mutata,
Ő maga mondja, hogy oly nagy dolgot akkor látott volna, 125
Kíról nem merne emberek előtt ingyen csak szólnia.

Róla magamban így gondolkodtam, de vallyon mi volna, ?
Megfeddém oztán az én elmémet, nem ő dolga volna
Illy nagy dologról gondolkodnia, kíról Pál sem szólna.

No azért ti is Isten fiai, Krisztusnak hívei, 130
Ne kívánjátok Isten országát nagy mélyen érteni,
Az szent városról elégedjete mostan gondolkodni.

Ez bolond világ igen csudálja ezüstet, aranyat,
Ugyan megkábúl, oly igen nézi az drága köveket,
Az kicsiny gyomor nem telhetik bé, úgy ohajtja őket. 135

Mutat az Isten azért minékünk oly nagy kincses várost,
Hol meg kell telned és nem kívánhadd az aranyt és garast ;
Nem kell ott ezüst, gyöngy és drága kő, jobbat annál találisz.

Isten ő magát közli mivelünk, él örökké velünk,
Ő benne pedig nincs semmi gonosz, édesség jó belénk, 140
És mind örökké nagy tisztességgel ő előtté leszünk.

Szép bizony drága az ő városa, az ő lakóháza,
 Nagy sokkal is szebb amaz városnál, kit szíved ohajta,
 Meglátjuk oztán mikor az Isten minket viszen oda.

145 Zálagja nálunk az Úristennek igen drága vagyon,
 Fiát, szent lelkét úgy adta nekünk, hogy az nálunk álljon.
 Ez nagy zálagot kérlek megőrizd, hogy Isten megtartsion.

Az Isten nekünk nem akarhatja semmi veszedelmünk,
 Megholt érottünk az emberségben ő megváltott bennünk,
 150 Nagy örömeben ennyi nagy sok jót ő szerzett minékünk.

Panaszolkodik de nagy sok helyen ő felsége reánk,
 Ennyi sok jóra hogy még is őtet olly igen útnánk,
 Az ő szent fia után járnia mi még sem akarnánk.

El ne veszessed az kincses várost, im tanácsot adok,
 155 Kicsiny ideig szoros az úta, de oztán nyugodtok,
 Az szorossággal hasznos voltaért ti ne gondoljatok.

Tanácsom nekem, ha megfogadnád, imillyetén leszen,
 Hogy minden gondod, fohászkodásod csak a város legyen,
 Mert nincs itt hazánk, azért ez világ úgy mint árnyék legyen.

160 Engeszteljed meg minden barátid, békeségben lakjál,
 Ha ki tégedet gyűlöl vagy kerget, azért imádkozzál ;
 Ennek utánna megjámborodjál, ha te gonosz voltál.

Reménségedet éjjel és nappal Istenhöz emeljed,
 Hogy megbocsássa ő szent fiáért bűnődöt teneked.
 165 Az ő szent lelkét adja te beléd, az vezérjlen téged.

Csuda Istennek ő nagy haragja, az bűnt igen bánja,
 A mint jól látjuk, melly sok csapása, szántalan ostora,
 Kik ő hozzája nem fohászkodnak, annak poklot adja.

Ha jól olvasnád mikor szent János szól az szép városról,
 170 Ott megtalálnád hogy ebek, disznók távol lesznek attul,
 Medve, oroszlán, farkas, agg róka olly nagy szép várostul.

Röttenetes szó, embert jegyeznek undok gonosz férgek,
Kik ollyaténok miként az dísznók avagy undok ebek,
Az okádásra, az undok sárira a kik visszatérnek.

Igen haragos medve, oroszlán, kegyetlen a farkas, 175
Olyan dagályos a gonosz ember, soha nem irgalmas,
Álnok mint róka, de az csávéban megyen az agg ravasz.

Setét az pokol, ott sívás-rívás, nagy fogcsikorgatás,
Tűz, kígyó, béka leszen örökké szántalan ordítás,
Bú, gond és bánat, nagy keserűség, leszen nagy ohajtás. 180

Tüzes tó leszen, szent János mondja, бүдös кэнкөв azban,
Az tűz testedet, az бүз lelkedet olly erőssen nyomja,
Hogy az embernek az ő elméje csak meg sem foghatja.

Vajha eszedben jutna most neked az úr Krisztus szava,
Az könnyen lakó kazdag miképpen kínlódik pokolban, 185
Kinek Istenre, atyjafiára itt nem vala gondja.

Sok szóval kiált, erőssen óhajt pokolnak lángjában,
Egy csepp vizet kér, hogy az ő nyelve megenhednék azban,
De ám nem telék szegény gazdagnak bizony kedve azban.

Nem hiában ezt az édes Krisztus jelenté ki nekünk, 190
Mert nagy terhünket magára vötte, bánná veszedelmünk,
Int azért minket pokol kínjátul hogy mi megröppenjünk.

Ez világon nincs olly igen бүнös, nincs olly igen gonosz,
Hogyha idején megbánja бүнét, tér az Úristenhöz,
Kit eltaszítna és szent fiáért nem venne magához. 195

Valljon nagyobbat az jó Úristen mit adhatna ennél,
Mint hogy irgalmát ajánlja nékünk, ölel édes kézzel,
Csak hogy idején siess ő hozzá, térj meg igaz szívvel.

Én is tégedet Krisztus nevével jó barátom kérlek,
Jól megforgassad, hányjad és vessed mint legyen az lélek; 200
El ne vesszessed, az örök kínra lássad hogy ne essék.

Vigyázz és óhajts te, imádkozzál Krisztus Jézus mellett,
Mert ő megváltott az ő testével, vérével tégedet,
Ő vitézkedik, kíván tőlünk is jó vitézségöket.

206 Ez mi életünk semmi nem egyéb csak azon vitézség.
Ördög, bűn, halál, kárhozat ellen erős nagy versenség,
Jóllehet nekünk mindenkor ezben az Krisztus segítség.

Lelkedben érzed miként az sívó oroszlán, az ördög,
Faggat és gyötör, szaggat és hurezol ez útalatos dög,
210 Nagy sok bánatot, kétséget sokat az te lelkedben önt.

Int sokszor téged, álnokul izgat bűnre Isten ellen,
Hogy ő haragját felgerjesztenéd az te lelked ellen,
Elvetne tőle pokol kínjára testedben, lelkedben.

Nagy mestersége ez te ellened Luciper fiának,
215 Hogy mézzel elegy adja tenéked mérgét a pokolnak,
Gyönyörűséggel viszen az bűnre, de kára nagy annak.

Tégedet osztán ha megragadhat, az bűn alá nyomhat,
Kétséges szívet, röttegő lelket ő te beléd adhat:
Ugyan megtapod foggal és lábbal, csikorgatja fogát.

220 Imé csak lássad, melly igen veszté ez egész világot,
Ő szerze ennyi tévelygő népet, sok bálványimádót,
Ennyi sok lopót, parázna népet, részegest, prédálót.

Ez egész világ nagyobb részében mind testében lakik,
Mennyi sok török, zsidó, tévelygő setétségben lakik,
225 Egész pápaság kincses ördögnek hegyén imádkozik.

Zúrzavar köztünk, keresztyén népen melly igen sok vagyon.
Az Úristennek akaratajában nem járunk egy úton,
Község, nemesség, predikátorok vadnak mind az hajón.

Vaj! gonosz ördög, melly igen álnok, bezzeg csalárd voltál,
230 Igen vakmerő, mert Krisztussal is lám szembe állottál,
Megkísírtetted hitetlenséggel, bálványimádással.

Jézus urunk de megtört téged, meggyőzött tégedet,
Ő mi hadnagyunk, mellettünk vagyon, meg is ver téged,
Marjad sarkunkat, de az fejedet megrontja tenéked.

Látjuk jóvoltát az mi atyánknak, édes Istenünknek, 235
Meghagyta nekünk, hogy segítséget nyavalyánkba kérnénk,
Jézus Krisztusnak szentséges lelkét adná ő mi belénk.

Azért fejenként menjünk Istenhöz, ördögre kiáltsunk,
No essünk térdre, jer imádkozzunk, segítséget kérjünk,
Hallgass csak reá, imé megmondom mit kelljen kívánnunk. 240

Gyógyíts meg uram betegségünket, bocsásd meg bűnünket.
Az Úr Jézusnak kihullott vére mossa meg lelkünket,
Az ő malasztja szállja szívünket, igazgasson minket.

Oltalmaz bennünk sok tévelgéstül, zsidó, török hittül,
Megholt szenteknek imádásátul, az kenyér-Istentül, 245
Oltalmaz uram az pápaságnak bálványozásátul.

Teljes hittünkkel engedjed nekünk hozzád ragaszkodnunk,
Ne légyen nekünk több reménségünk, te légy mi Istenünk,
Atya és fiú, szent lélek isten lakozzál mibennünk.

Atyánk vagy nekünk mert teremtetél, ismég hozzád vöttél. 250
Noha vétkeztünk, de szent fiadért megengeszteltetél,
Fiaid vagyunk, mert szent lelkeddel minket megszentelél.

Zalogod rajtunk, szent lelked bennünk, örül azért szívünk,
Immár oltalmazd hitetlenségtül, kétségtül mi lelkünk.
Féljük tégedet és megalázzuk előtted mimagunk. 255

Indíts lelkünket, fohászkodhassunk untalan tehozzád,
Sok jótétedről dicsérjünk téged adhassunk nagy hálát,
Mindenek előtt valhassunk téged szólhassunk csak rólad.

Dicsérje nyelvünk az te nevedet, említsen tégedet,
Nagy tisztességgel és félelemmel ne jádzék te veled. 260
Átkot, esküvést ne hagyj mfelni uram, te ellened.

Vaj! mely nagy igen ohajtja lelkünk, ne hagy] azért kérünk,
Támaszsz sok felől jó tanyítókat, mint szent Pált közöttünk.
Mint az trombita, az te szent ígéd hangoskodjék köztünk.

265 Örvendez annak mind éjjel nappal az ő teste lelke,
A tömlőczbe is, betegségbe is örül annak szíve,
Az ki hallgatja te szent ígédet és vette eszébe.

Szolgáltasd köztünk a szent jegyeket tisztán és igazán,
A keresztséget, az szent vacsorát értsék meg mindnyáján,
270 Melly igen drágák, ezekhez képest semmi ezüst, arany.

Szűl az keresztség újonnan minket, megfőreszt Krisztusban,
Az szent vacsora éltet bennünket az te szent fiadban,
Az te szent lelked uram szép dolgot szerez mindazokban,

Él az mi lelkünk nagy csudaképpen uram ezek által,
275 Az röttent szívű, kétséges szívű megnyugszik ez által,
Az nagy vakmerő, gonosz életű hozzád tér az által.

Segíts meg azért édes Istenünk nagy sok nyavalyánkba.
Te szent ígédbe, az keresztségbe, az szent vacsorába,
Újíts lelkünket, éltesz bennünket az Jézus Krisztusba.

280 Ez sok jó mellett több jókat kérünk még is atyánk túled,
Hogy lelkünk mellett segítsed immár ez nagy gyarló testet,
Add meg szükségit és jóvoltodból uram áldd meg ötet.

Szent királyokat, jámbor urakat, vitéz hadnagyokat,
Támaszsz közöttünk eszes szolgálakat, nagy sok jámborokat,
285 Adj minden helyen jó polgárokat, jámbor jobbágyokat.

Ezeknek szállja szívét szent lelked, igazgassa őket,
Sok vérontástul, méltatlanságtul oltalmazza őket,
Harag, irigység, nagy kegyetlenség ne bánthassa őket.

Löld uram kedvét az sok dúlóknak, ennyi sok lopóknak,
290 Tölts bé gyomrokat, adj ételt italt, adj munkát azoknak,
Téríts meg immár, esmerhessenek ők téged atyjoknak.

Ez útálatos, fertelmes élet, gonosz paráznaság,
Ne legyen köztünk ennyi torkosság, ördögi gonoszság,
Adj mindenknek jó házastársat, mert az szép tiszta ágy.

Tisztíts meg uram patvarkodókat, álnok pöröseket, 295
Kik elfordítják az igazságot, ne veszed el őket,
De szent fiadért téríts te hozzád, adj nekik lelkedet.

Reménlem uram te jóvoltodból hogy meghallgatsz minket,
Mert megesküttél, hogy az mely ember fohászkodván téged
Hív segítségül, soha nem hagyod, de megtartod ötet. 300

Ezeket azért engedjed nekünk a te szent fiadért,
Ki szent testével, drága vérével fizetett ezekért,
Újíts meg mostan még itt ez földön illy nagy fizetésért.

Az melly gonoszság ötlett mibelénk gonosz ördög miatt,
Tisztúljon meg már minden népekből Jézus Krisztus miatt, 305
Szeressünk téged és egymásinkat te szent leked miatt.

Nézd meg kapuját Jeruzsálemnek, az kincses városnak,
Mert megtisztultunk érdeme által az te szent fiadnak,
Add meg minékünk szép koronáját az szent mennyországnak.

Rút és iszonyú undok az pokol, nem kell az minekünk ; 310
Szép az mennyország, rakva sok kincsel, arra fohászkodunk,
Noha nagy szoros kapuja annak, de reátódullunk.

Látjuk az kapun az Jézus Krisztust, igen kiált nekünk,
Hozzá siessünk, az ördög ellen megragadja kezünk,
Annak okáért éjjel és nappal néki esedezzünk. 315

Szent István mikor halálán volna, az ég kettő nyíla,
A Jézus Krisztust látá mellette, ő hozzá kiálta,
Nagy örömeben lelkét bocsátá, az Jézusnak adá.

Oh uram Jézus nyisd meg nekünk is idején az ajtót,
Kit drága kőből, gyöngyből, aranyból ékesítettél ott, 320
Adj innunk nekünk az élő vízből, add meg az szép várost.

Noha itt téged az ördög miatt sokszor megbántottunk,
De többé immár nem bántunk téged, arra lészen gondunk,
Itt is szolgálunk és ezután is örökké tisztelünk.

325 Dícséret néked atya Úristen az te szent fiaddal,
A szent lélekkel, kinek malasztja minket megvigasztal,
Az szent városban örökké élünk, bíztat minket azzal.

Az ezer ötszáz és az hatvanhét esztendő hogy volna,
A Bornemisza Péter ezt írá Zólyomnak várába,
330 Megkoronázva az szép városba lakhassál, kívánja.

C o m o e d i a

BALASSI MENYHÁRT

árultatásáról, melylyel elszakada

az magyarországi második

választott János

királtul.

Matthei 22.

Adjátok meg az császárnak az csá-
szárét és Istennek is az Istenét.

Nyomtatott

Abrugybányán ezer ötszáz hatvan ki-
lenczedik esztendőben.

AZ MARADÉK MAGYARORSZÁGBELI

*Vitézlő uraknak és fejedelmeknek mindenütt
lakóknak. Székesfejérvári Karádi Pál, Istennek
kedvét és az hűségben való megmaradást kívánja.*

Mikoron az Balassa Menyhártról való Comedia az én kezemhez akadott volna, elolvassván azt, csodálkozom vala rajta minémű rettenetes és halhatatlan istentelenségekkel és árultatásokkal vala rakva, nem tűrhetém hogy ki ne nyomtatnám és mindeneknek tudtára ne adnám.

Egyért ezért, mert eleitől fogván ah mint az magyarországi crónika bizonyítja, egész Magyarország as-sok pártolásért, árultatásért, és idegen fejedelmeknek választásaért pusztula, vesze és romla, megútálván az új tulajdon és természet szerént való kegyelmes fejedelmeket, kiért ezután is várják az maradékok az új veszedelmeket, nemkülönben mint ő törvénbe a Jeruzsálembeliek, kikről erőssen panaszolkodik az úristen, hogy megútálták volna az lassan folyó Siloe-nak tavát, azaz : az Jeruzsálembeli királt, és ragaszkodtanak volna a Sirusbeli pogán Rasim királhoz, és a Samariabeli tíz nemzetségnek zsidó bálványimádó királyához Phacehoz ; kiért az úristen erőssen fenyegeti Ézsaiás prophétának általa Ca : VIII : hogy felhoznájá az Assiriabeli pogán királt, és mindenképpen elpusztítanájá őket, melyet be is tellyesite az úristen miképpen a királyokról való história megbizonyítja. Ez az oka hogy az mi országunk is elpusztult, féljenek hát az maradékok.

Másért ezért gondolám hogy kinyomtassam, hogy mindenek ezt látván, példát vegyenek ebből az árultatásnak eltávoztatására, mert az egy Balassában nyilván általán fogván megláthatják az istennek mind irgalmasságának, hosszú ideiglen való várásának mivoltát, és mind rettenetes büntetésének és haragjának súlságát, mert noha sok ideiglen elhalasztja ű az büntetést, és a képutálást nem mindjártan jelenti ki; de azért soha büntetés nélkül el nem hatta és el sem hagyja: hogy ezt értvén mindenek hűségben ügyekezzenek az fejedelemnek szolgálni és mellette végig megmaradni az írásoknak intése szerént, mert az fejedelemség istentől vagyon; és minden lélek engedjen a fejedelemnek, mint a sz. Pál is mondja; mert valaki az fejedelemnek ellene tusakodik, istennek rendelésének tusakodik ellene, kiből Istennek haragját gerjesztik fejekre. Erre mondja sz. Péter is, hogy még a visszásoknak is szükség engedni. Bizonyynyal való históriák bizonyítják azt, hogy e világnak birodalmi ellen való pártolókat rettenetes büntetéssel büntette meg az úristen, noha azok Istennek rendeléséből támadtanak a fejedelemségnek ellene néminémi bizonyos okokért, hogy Istennek büntetésének eszkezi legyenek; de azért az eszkezeket is ugyan elvesztette ű maga Isten, igazságában és szentségben megmaradván.

Mint ő törvémben megmondotta vala Salomonnak, hogy míg él, addég kétfelé nem szakasztja az ű országát, de halála után fia Roboán idejében kétfelé szakasztja, mint meg is mívelé. De bezzeg mind elveszté oztán az pártolókat. Halottam hogy Balassa is azt mondja volt és azzal vigasztalja volt magát, hogy Isten akarta azt, hogy ű elszakadjon az magyarországi királytul; és űtet ostorul vetette ű reá. Szegeén ember! nem tudta meggondolni, hogy mikor az atya igen megharagszik az ő fiára, vesszöt kap és igen megveri fiát az vesszővel, de mikor fiát jó kedvéből meg akarja kérlelni: kapja az marok vesszöt és egyben maricskolván az tűzre veti. Isten azért fő ok mind az büntetésben, mind az kérlelésben, mind az országoknak változtatásában, de úgy hogy az eszkezt is igen erősen megbüntesse. Miképpen Pha-

rahóról, Nabugodonozorról, Dáriusról, és mind az többiről olvassuk.

Erre mondja Ézsaiás próféta cap : VII. 10 : Ime az úristen sivölt az legyeknek, mellyek Egyptus folyóvizének határán vadnak és az méheknek, melyek Assurnak földén lakoznak és eljönnek és betöltnek minden helt. És az napon megborotvál az úristen minden embert egy bérben megfogadott borotvával, azaz az Assyriabeli király által, mondom hogy megborotvál minden főt, lábat és szakált.

Megborotválá az úristen az zsidókat vastagon az Assyriabeli király által, mert mind elraboltatá őket és szántalant benne levágata, sem szakállok sem hajok nem lön, mert hol imitt hol amott hullának el. De azért Isten megbüntette az Assyriabelieket, azonképpen az Samáriabelieket, nem különben az Philisteusokat, kik nagy nyomorgatásokra valának az zsidóknak. Így cselekedik az Isten az ő teremtettt állatival mint hatalmas, igaz és szabados úr, és mindeneknek teremője.

Azért mikor ezeket halljuk, mindnyájan tanúságot vegyünk belőle, és ne játszunk se Istenünkkel, se hitünkkel, se fejedelmünkkel, kiket Isten az ő székiben és tisztiben helyeztetett ez földön, hogy az ő törvényét hallgassák, szegényit ótalmazzák, az bűnest megbüntessék, és minden igazságot szolgáltassanak, mint Istennek képebeli emberek és földi Istenek.

Balassának minemű nemzetsége, hazája, élete, erkölce, és cselekedeti voltanak, nem szükség itt előszámlálnom, mert az Comediának az derekában mind meglesznek ; hanem csak erre intem én Nagyságtokat, hogy az úristent féljétek, a királt tiszteljétek és minden hűséggel legyetek, hogy az úristen is egy ideig az megérdemlett és elvégezett büntetést elhalaszszsa, és megtartson hazátokban, igaz hitben, reménségbe, isteni félelemben és szeretetben, és ez halál után vigyen be az ő fia országában Amen.

COMOEDIA BALASSI MENYHÁRT ÁRULTATÁSÁRÓL

MELYLYEL ELSZAKADA AZ MAGYARORSZÁGI MÁSODIK VÁLASZ-
TOTT JÁNOS KIRÁLTUL.

ELSŐ RÉSZ.

KÖZBE SZÓLÓK:

Kasza Mátyás. Szénási István. Balassa Menyhárt.

KASZA MÁTYÁS.

Gothelf, gothelf, kegyelmes uram! Jó az német királ,
az nagy Istenre mondom! Azt hiszem, hogy jóval jó Szénási.
Imhol vagyon, megjött Bécsből.

BALASSA MENYHÁRT.

Az nagy Istenre mondom, ne hozna csak jó választ,
ismég ugyan olyan könnyen elárulnám az királt, mint az
előbb nagy sokszor, és ím utolszor az erdéli vajdát.

KASZA M.

De ezt hiszem hogy meg lenne, és módot is találhat-
nánk benne hogy meglehetne. Ha Magyarorszáiban több
Nagy-Bánya és Szathmár volna, az lenne jutalmunk.

BALASSA M.

Pokolban is el kellene menni Bányáért és Szathmárért.
De minden fejedelem oly, hogy el hagyja magát hitetni taná-
csának, egy latornak, haszontalan, érdeme nélkül, sőt
inkább árultatásaért annyit adna. De csak adná vissza az
vajda az feleségemet, és ahoz Munkácsot, kész volnék ismég

elárulnom és oda állanom. Sokkal inkább nagyobb haszonnal mehetnék oda, hogynemmint ide jöttem; oda hadnám fiamat, leányomat is, mert tudom hogy ha az portára küldenék őket, kit igen akarnék, hát ő általok megszerezhetném dolgomat török császárnál is; és jó értelmem lehetne az vezérektől is: jószágot jóllehet nem bíznának reám, de kémeknek és árulóknak sok aranyat szoktak adni. Török aranyam még kevés vagyon, mindent kellene művelnem, hogy gyűjthetnék benne.

KASZA M.

Én jól tudom, kit nagyságod nem ért, hogy semmi hiteled immár ezeknél nincsen és böcsületed. Nem tudom micsoda haszonnal mehetünk oda. Asszonyomért mindent kellene művelnünk.

BALASSA M.

Próbáltam én azt immár háromszor is, barátimat és ismerőimet nagy ígérettel és adománynyal bérlettem vala reá az vajda udvarában is, küldtettem vala amaz embert, az kit tudsz, titkon ugyan ú magához; könyörgettem neki az hatalmas Istenért, hogy hozzája vegyen és megkegyelmezzon, én nagy hasznót teszek neki, mert az német királynak mind hadát, álgyúit neki árulom; de azt üzené, hogy eléggé árolám el immár, többször nem akarja hogy eláruljam. Sem szolgálatom, sem enmagam nem kellek. Nem tudom mit műveljek, mert valamit tölem kívánna, mindent művelnék. E minap Linzbe, Bódizsár fiamnak is megírtam vala ugyan ezen akaratomot. De míg Szénásival beszéllek, eredj, lásd meg amaz özvegyasszony ökreit, és vágasd le az konyhára ma, mert nincs mit adnom szolgálaimnak enniek. Lásd meg ha az Melit György asztagát elcséplették: neked adom azt szolgálatodba.

KASZA M.

Megszolgálom kegyelmes uram, de azt kívánnám, hogy az te magadéból adnád meg.

BALASSA M.

Az nem szokásom, nem is mívelhetem. Mostan is elköltenek az aranforintok az ládából, kiket el nem akartam költeni: hanem másuva is el akarok velem benne vinnem.

KASZA M.

Ottan adjon nagyságod ahoz az Bátoriak borában is, az Meggyes aljából.

BALASSA M.

Nem lehet, mert társommal Zayval az titkon köztünk köz. De imhol Szénássi. Te menj ki, járj el dolgodban. — Jó szerencséével, Szénássi.

SZÉNÁSI.

Isten fogadja, megszolgálom nagyságodnak.

BALASSA M.

Mondd meg rövideden: az urak oda fel kiki mind minemű barátink? Azután szóljunk az válaszról, kit hoztál.

SZÉNÁSI.

Megmívelem. Érsek urammal ha kegyelmed a hit dolgában egyes volna, hát igen jó barátja volna kegyelmednek. Bottyánit pedig ingyen mondani sem merem.

BALASSA M.

Mondd meg; azt akarom, hogy tudjam.

SZÉNÁSI.

Úgy legyen, de ne vegyen kegyelmed nehéz néven. Császár az uraktul azt kérdi volt: mit adjon kegyelmednek? erre mondának azonnal: Ha felséged érdeme szerint fizetni akar, és valamit adni, hát egy szál istrángot adjon, kivel felakaszszák, és legyen neki érdeme szerint való ajándék, úgymond. Ezt érsek uram házánál, az urak között, az tanácsban mondja volt Bottyáni.

BALASSA M.

Minem ütöt árultam el, hanem Ferdinandust az császárt, és az erdéli vajdát. Nem várnám az jó uramtul ezt, de elhiggye azt, az Istenre mondom, hogy ha szomszédja volnék, ú is megesmerneje, mint az többi. Az németujvári tó halában én is enném annyit a mint őmaga; az rohonczi asztagokban is jó módon lenne részem; de keszenje, hogy egymástul távul vagyunk. Az több urak mit mondnak?

SZÉNÁSI.

A mit kegyelmed cselekedett velek, úk is úgyan szólnak. Erdeli pispeknek minden jövedelmét elvötted, az barátod nem lehet. Várad pispök haragszik Jánd tartományaért. Soholt senki barátod.

BALASSA M.

Az arany pogácsák, kiket Nagy-Bányában győjtöttünk, jó barátim. Bestye ároló kurvafi gondoljon velek! sem urakkal, sem senkivel, még Istennel is avagy ördöggel is. De mondd meg immár az választ.

SZÉNÁSI.

Ha kegyelmed akarja, Diós-Győrt császár ő fölsége kegyelmednek adja örökben fiúról fiúra, ha Szakmárt és Bányát kiadod kezedből, mert ugyanis azt ideig adta az fejedelem te kegyelmednek. Én tanácsom az volna, hogy kegyelmed elvennéje; nám Isten immár mindent eleget adott te kegyelmednek ezüstöt, aranyat, — vetnél véget assok istentelenségnek, és lagnál nyúgodalomban Diós-Győrben, békélnél meg Isteneddel is, és valaha immár lenne gondod Istenedre is.

BALASSA M.

Soha ez bestyét az nagy jámborságból és szentségből ki nem vehetem; most is immár predikál. Minem predikátornak tartlak! — Lassan szól(j) én nekem effelől: elegendem még nincsen, mert ha az Szamos mind aranynyal folna is, még sem elég volna énnekem.

SZÉNÁSI.

A kinek az nem elég, azt Isten sem elégítheti meg.

MÁSODIK RÉSZE.

Balassa Menyhárt. Kelemen ispán. Tamás deák és Józsa deák.

BALASSA M.

Hallád-e, mit beszélt Szénássi István ?

KELEMEN ISPÁN.

Hallám, kegyelmes uram.

BALASSA M.

Te Tamás deák, hallád-e ?

TAMÁS.

Igenis, kegyelmes uram.

BALASSA M.

Józsa deák, jöj ide te is. Mit mondotok ehhez e dologhoz ?

KELEMEN.

Én nem tanácsbeli ember vagyok, soha arra való nem voltam, én hozzá nem szólok mostann is; hanem ezek, nám ugyanis Nagyságod tanácsai. Ingyen ha az baromhajtásra kel az dolog, az borok szedésére, faluk holdoltatására és foglaltására, azt bár reám bíz, a mint immár Nagyságod esmerte, mert sok esztendeje hogy ezzel szolgállok.

BALASSA M.

Úgy vagon, nám én is hadnagygyá töttelek vala érette, kovászói tiszttem is tied volt. Ti mit mondotok hozzá, Tamás deák és Józsa deák ?

TAMÁS.

Én mindenkor még lelkeimmel is szolgáltam te kegyelmednek, mostanis ah mi jobb volna nagyságod hasznára, azt

mondanám. De mindeneknek előtte nekem az tetszenéjék, hogy érsek urammal az többi kezett barátságot vetne te kegyelmességed.

BALASSA M.

Mondd meg, mi módon lehetne?

TAMÁS.

Kétképpen: ajándékkal és hittel.

BALASSA M.

Micsoda? Hittel? Bizon nekem tetszik, igen jót szólasz. Az nagy Istenre mondom, hogy soha semmihez olyan kész nem vagyok, mint ehez, mert nagy jó és hasznos kereskedésnek esmertem az hittel való kereskedést mindenkor, kihez az több kereskedések mind semminek tetszenek, kit én megis próbáltam: mert én tolvajlottam is, loptam is, bort is árultattam, szilvát, dinnyét, ugorkát, és egyebeket sokat, posztót, gyolcsot, és egyéb kalmár árút is bóttal tartottam, bőrgyűjtő is, tímár is voltam, az aranyczémentet is megizelítettem vala: in summa mind semmi az többi az egy hittel való kereskedéshez képest, mert csak ezzel találtam mindenemet, Szakmárt, Bányát, Detreküt. Az ajándékot nehezen mívelem, mert ez minap is száz gíra ezüstet ajándékozék Zaynak, az kassai kapitánynak.

JÓZSA DEÁK.

Lám azért szerze szegény Ferdinandustúl Zay te Nagyságodnak kegyelmet; a mint akartuk, úgy bírtuk mindenre, úgy commendáltattuk magunkat mind császárnál s mind az uraknál, mindent kedvünk szerint hazudtattunk vele; azzal bizony semmit nem ártottál, sem uzsorával nem vötte rajtad.

BALASSA M.

Szóljunk mostan az felől, a minemű válaszszaal járt Szénássi oda, oztán készülj el érsek uramhoz te Józsa deák. Lásd meg, valamit mívelhetsz császárnál, mindent megpróbálj, de érsek uramnak ezt mondd én szómmal: hogy ha jó

gondviselőm leszen, kész vagyok egy hitet vele tartanom. De az én predikátoromnak meg ne mondd szándékom. Ezzel nem kellene késnünk, ígérj ajándékot is neki. Szakmárt, Bányát nem hogy én itt e földön elhadnám, avagy királynak kezébe adnám, de még holtom után is, Isten bár mennyországban maradna, ű ott laknék, én pedig azt kívánnám, hogy vagy oda vihetném velem Szakmárt, avagy e földön lelkem Szakmárban lakhatnék. Én azzal megelégedném: lenne azoké mennyország a kik kívánják, de én Szakmárt ki nem adom kezemből, sem Diós-Győrért, sem Munkácsért.

TAMÁS.

Hiszem ha megveszik Munkácsot, megkínálják Nagyságodat vele. Reá feleltél hogy megadod Bányát és Szakmárt, és megelégeszel Munkácsal: meg kell művelned.

BALASSA M.

Arra ebet vegyenek. Készebb vagyok mind vajda szolgálja és mind töröké lennem, hogynemmint én Szathmár nélkül lennem, mert én Szakmárt úgy tartom, ha egy alföldi király volnék benne. Noha hallgatok, és szegényítem magamat király előtt, de azért az Drágffy jószágát ide bírom, ki teszen tizenkétezer ház jobbágyot, kit ide bírok benne. Szi-nyírvárát is ide bírom, az erdéli pispekségnek jó részét, csak ez is Tasnáddal öszve teszen esztendeig legalább tízezer forintot. Nagy-Bányát is bírom, minden esztendőben négy czémentem vagyon belőle, minden czément legalább teszen nyolcezer aranyat, háromszáz gíra ezüstöt. Ennélkül ám tudjátok, az urak és nemes emberek jószágában kinek-kinek számát nem tudom mennyit bírok, csak azzal is költségem nélkül megelégitem szolgálmat; valamit ad király és fizet lovagimra, azt mind ellopom, in summa: pénzem is, ezüstöm is és aranyam is vagyon, annye földet bírok mint egy Németországbeli herczeg. Ennekem nem kell Diós-Győr; király ha el akarja venni tülem, vagyon értékem reá és értelmem, hogy megtarthatom.

JÓZSA.

Elvégezett dolognak nem kell tanács. Elmegyek érsek uramhoz.

HARMADIK RÉSZ.

Józsa deák. Érsek.

JÓZSA.

Érsek uram! Nagyságodnak az én uram Balassa Menyhárt éltig való szolgálatját izené, mint bízott kegyelmes urának.

ÉRSEK.

Isten megfogadja kegyelmességének. Mint hagyád uradat?

JÓZSA.

Jól hattam, kegyelmes uram.

ÉRSEK.

Mégis azon hitben vagy-on-e, az kiben az előtt élt és volt?

JÓZSA.

Nem tudom micsoda hitet mond Nagyságod?

ÉRSEK.

E volt előszer az ő hiti, hogy ha az üdvességre választott, mind ez világ gonoszságát mívelné is, erővel is idvezülhet; és ha az kárhozatra választott, ha olyan volna mint szent Dávid vagy szent Péter is, és sz. Pál, ugyan kárhozni kellene.

JÓZSA.

De bizon ezt erőssen hitte, kegyelmes uram, ez előtt, mostan is az öregbik fia azt hiszi, de immár Nagyságod ellen vétetni nem akar, hanem szolgálni, mert immár misét hall, és böjtöl, auricularis confessiót is hall.

ÉRSEK.

Bezzeg tudjad ám, hogy ha azt míveli, és szómot fogadja, mindenbe barátja akarok lennem.

JÓZSA.

Kegyelmes uram mindenben azt kívánja Nagyságodtól, valamit Nagyságod mond azt míveli, mert engem csak azért küldött fel.

ÉRSEK.

Igen akarom. Mentől hamarabb szembe leszek vele.

NEGYESEDIK RÉSZ.

Érsek. Balassa Menyhárt.

BALASSA M.

Adjon Isten jó napot, kegyelmes uram.

ÉRSEK.

Isten megfogadja, jó Balassa uram, kegyelmednek. Az kegyelmed üzenetét és maga ajánlássát megértettem Józsa deáktól. Kegyelmed nem ártott vele, jó neven is vöttem kegyelmedtől.

BALASSA M.

Mindenben az tevő vagyok, ah mit Nagyságod akar és parancsol.

ÉRSEK.

Ha tetszenéjék, mindenknek előtte gyónjék meg kegyelmed én magamhoz, hogy inkább bizonyosb volnék kegyelmed hitiben és vallásában.

BALASSA M.

A mint mondám, mindenben Nagyságod akaratja legyen.

ÉRSEK.

Úgyan mostan is meglehet ez kertecskében kegyelmedtől. Essék térdre kegyelmed, és számláld elő minden bűneidet.

BALASSA M.

Bizon az énnekem eszemben nem jut mind, de az nagyját, a mi eszemben jut és megemlékezem róla, megmondom. Ottan csak mennyiszer lettem árulóvá, egyéb bűneimet elhagyván, azokat számlálom elő. Ha pedig mind az többbit is elő számlálnám, egy hétig innét fel nem kelhetnénk.

ÉRSEK.

Kezdd el csak, én is eszedben juttatom jó részét, mert tudom minden dolgodat.

BALASSA M.

Gyónom te neked uram isten, szűz Máriának, szent Péternek, szent Pálnak és az főpapnak —

ÉRSEK.

Ugy úgy fiacskám, igen találád mind ezeket.

BALASSA M.

Ne verd ki fejemből — Szent Miklósnak vízi királynak —

ÉRSEK.

Pispeknek is, mert pispek volt szent Miklós.

BALASSA M.

Mind az több szenteknek is, neked is kegyelmes uram.

ÉRSEK.

Miért nem mondod Istent kegyelmesnek, hanem engem?

BALASSA M.

Hadd járjon most Isten, csak Nagyságod használhatna énnekem, ah mint reménlem hogy használ.

ÉRSEK.

Tudom hogy Munkácsot kívánnád uramtul, és látom hogy tiszta szívvel tisztelsz engemet: meglátod hogy barátod leszek, de gyónjál csak mostan.

BALASSA M.

Im elkezdem. Még gyermek valék, hogy egy gazdám házának az padlását belől az szobából hosszú fűrúval megfúrtam vala éjjel, és minden zabja aláfutott vala rajta. Az gazdámat úgy loptam vala meg.

ÉRSEK.

Gyermekségedhez képest jól kezdtél volt életedhez.

BALASSA M.

Ugyanakkort az szentegyházat is feltörtem vala, és az monstrantiából az sakramentomot kiráztam vala, és a monstrantiát elloptam vala.

ÉRSEK.

Mihelyet születtél, ottan mind lopni s mind tolvajlani tudtál; az monstrantiát ellopni és az sakramentomot kirázni nagy bűn volt, és szentségtörés.

BALASSA M.

Még anyám méhében, és azután is gyermekkoromban is szerettem én az ezüstet és aranyat, anyámat vén korában, özvegy voltában minden marhájából kitolvajlám és fosztám, ki miatt bánatjában megbolondúla és megnyomorodván más ember házában hala meg.

ÉRSEK.

Méltán verte volt meg anyádat az Isten, hogy ilyen monstromot szült volt ez világra mint te vagy, mert az egész magyar nemzetnek nagyobbat nem véthetett, mint hogy tégedet szült volt e világra, mert csak az ti árultatástokért vagyunk

idegen népnek szidalmába, meg császárunknál is, úgy anyyira, hogy immár az jámboroknak sincs miattad hitele.

BALASSA M.

Hallj többet is. Mikor Gyarmatban lakom vala, akkor Mátyus földét mind elpusztítám. Lévából elrablám és elfosztám az népet. Ismernek vala az szombati áros népek is, főképpen az Bars és Nyitra vármegyei nemes népek kiket rabbaimmá töttem vala.

ÉRSEK.

Az én szegén jobbágyimat is, kiket dúltál, rablottál, ne felejts el.

BALASSA M.

Akkor más érsek volt, úgy kellett lenni, mert még a kik atyjafiai voltanak is, mint szegén Forgács Ferencz, kinél húgom vala, nem maradhattak afféle ostorozás nélkül tőlem. Hogy bátyám Balassa Imre erdéli vajda vala, azt is reá vettem vala, hogy urát elárúlja.

ÉRSEK.

Azt ha akarnád sem tagadhatod meg, mert idegen nemzetek is rakvák rútságtokkal, sőt Paulus Jovius jeles historicus Erdély elárulását krónikájában is beírta, és ez egész világon széllal minden országok olvassák. Balassi Boldizsár is egyszer olyan áruló vala, kinél nagyobb soha nem lehet, mint az ki tulajdon atyjafiát, a kivel egy ellenségnek kezében adja, mint tégedet Fráter Györgynek, ki ellenséged vala kezébe adá. Te is ismétlen az te atyádfiát Muránban ellenségnek kezében adád, nagy erős hittal neki megesküvén, ott is hitedet elhagyád. Hiszem tudod, Balassa Sigmond bátyád is Győrért mind az két királt elárulá. De nagyobb dolog az, hogy mostann is az maradéktokat olyan árulókká akarjátok tenni, mint ti magatok vattok.

BALASSA M.

O úristen, hogy az gonosz név embernek halála után is megmarad. Balassa Boldisár jöllehet azt művelé, úgy vagyon, Sigmond is, de én is hogy Lévában akadék, akkor vígadék, senkitül semmit nem félék, mindent szabadon művelék, sem lelkit sem istenit nem nézék.

ÉRSEK.

Azért vere Isten meg akkor és búdosóvá tön, hitetlenné levél; mennyi sok jó legént hajtál el az te sok öker hajtásod miatt!

BALASSA M.

Igazán megmondom, az vala az szándék, hogy én is úgy cselekedjem Lévai Istvánnal, mint bátyám szegén Sigmond uram, hogy Diós-Győrből az árvát Pinphinger Orsolyát kiszínlé és elárúlá. Immár most búdosásomat számlálom elő. Hogy Ferdinándus császár kivere országából latorságomért, Fráter Györgyhez búdosám, ki Diódot és Létát ottan ajándékon megadá, és nagy erős hitre megeskűm neki és hűtlevelet vőn tülem, de ott nem maradék sokáig, mert királné asszon szolgálja lők.

ÉRSEK.

A mint látom az nem búdosásod, hanem tellyes bizonyos árultatóságod, azért bátor ne szépíts Isten előtt magadat, mert tudja, hogy áruló vagy.

BALASSA M.

Én annak szoktam vala mondani személyemnek kedvezén.

ÉRSEK.

Menj tovább, mert azt nem tagadhatod, hogy áruló nem volnál.

BALASSA M.

Hogy megbékéllék királné asszon Fráter Gyergygyel, kinek annak is az asszonnak erős hittel megesköttem vala, és levelet is adtam vala róla, ismég királné asszont elhagyám és Fráter Gyergygyhez állék.

ÉRSEK.

Tehát téged eskövés nekül soholt nem hittenek meg, még azzal sem tarthattanak penig meg.

BALASSA M.

Én a hűtet mindenkor annyira böcsüllem amennyire látom, hogy hasam és erszényem tellyesedhessék belőle, annak kívüle énnekem sem hitem sem Istenem.

ÉRSEK.

Elfelejtettem volt még a szegén Ország Lászlónak dolgát, kit igaz és szabad útában meglessél és megmordállál, marháját eltolvajolván és megfosztván bátyáddal egyetembe.

BALASSA M.

Ahoz ketten voltunk, nemcsak én magam, szegén bátyámmal Balassa Sigmonddal voltam ketten.

ÉRSEK.

Nem szeretek eféle gyónást, igen szépíted magadat, mondj többet.

BALASSA M.

Ottan hamar Serédi Györggyel Fráter György küldte Ferdinánd császárhoz Bécsben, az koronát hozta vala akkor Serédi fel. Akkor sok jámbor előtt nagy díszes valék és szegén Nádasdi Tamás kezén megeskűm az ú felsége hűségéhez, de ugyan nem állám meg.

ÉRSEK.

Hitleveledet is sok esztendeig tartottam ládámban, mostan hiszem, hogy urunknál vagyon, mert az szegén atyjának utánna vala.

BALASSA M.

Úgy vagyon, akkor is hitlevelet adtam vala, de az régi dolog immár.

ÉRSEK.

A mint én látom, teneked a te hited megavélt, mint az igen ag embernek kentese.

BALASSA M.

Ferdinánd császárt ismét elárulám, jöllehet sok arannyal ajándékozott vala meg akkor, és Petruvitot az János király fiával Erdélben hozám, kit ha én akartam volna akkor is, soha az Kendiek azt nem mívelhették volna. Akkor is erőssen megesküdtettenek az ország gyűlésében, de akkor gonoszúl szólt vala egy szegén nem barátom, mert hogy eskeszem vala, hátam megül mondá: hetedik ez immár Isten hírivel, ha jól emlékezem róla; — de azt elhallgattám, és semmit nem gondolék vele.

ÉRSEK.

Jámbornak annyét kellött volna ezzel gondolni, hogy meg is kellett volna ezért halni, de te méltán hallgattad el, mert igazat mondott a szegén legén. Tudod ki volt az?

BALASSA M.

Tudom, de míg él, szájában leszen az ízi mind magának s mind jobbágyának, úgy cselékedem vele. De csak el nem felejtettem volt egy fő dolgomat.

ÉRSEK.

Csoda ember vagy! niha dolgoznak, niha búdosásodnak mondod, maga mind árultatásod. Bár ne szépíts dolgodat, de gyónjál jó módon.

BALASSA M.

Beszédem járása ez énnekem, de ha igazat kell mondanom, ez volt fellyebb való árultatóságom, tellyes életemben mennyit míveltem, azok közzül.

ÉRSEK.

Elunám csak azon árultatóságodat. A mint látom, te egyedül az mi közönséges anyáknak mint az földnek nehe-

zebb voltál, hogynemmint Európa mindenestül, mely az egész világnak alkotmas része. Mondj többet.

BALASSA M.

Kérem vala Gyalut az király fiátul és az anyjátul, de nem adák. Én azon igen elbúsulék. Bebek Ferenczezel és Kendi Antallal öszvetanáleskozánk, hogy méreggel öljük őket és Erdélt magunknak foglaljuk, török császárral együtt tartasuk. Ezen egymással erőssen megesküünk és hitlevelet adánk egymásnak erről, de én látám hogy nem mehet véghez, gyorsan megfordítám az kaszát, elárulám társaimat; ugyan éjjel házokra menék és leváгатám őket, én mostan is itt vagyok. Az hitlevelet bánom, úgy hallok hogy Kendi Antalnál volt; ettől fogván oztán mind félek, hogy engemet is megnyakaznak árultatóságomért. Úgy árulám el ismét az erdéli vajdát, ki bizon nagy hasznomra vala, mert bányám vala, váraim és várássim valának, és alföldi király valék, de az lelkiismeret mind furdala, hogy soha nem nyughatám. Úgy tetszett, mintha éjjel nappal affeldből, mikor öttem, ittam, aludtam és egyebet is míveltem, reám tátván szájokat, kiáltottanak volna az én társaim. Félek, hogy az király fia megtudja hogy én voltam fő az árultatásban, és én is úgy járok mint ők szegények, jólléhet megtudta volt, mert sokszor hivata be Erdélben hozzája Szakmárból, de eszembe vőm dolgomat, nem merék mennem, hanem balra hagyám bicskét, és a szekerczét is megfordítám, gyorsan a malomba állék. Háromszáz hordót is verettem vala Halmiba; Zay társom vala, hogy az Meggyesalját beszűrjük. Igazán mondom, hogy annyit szűrünk, hogy az országnak jobb része elvesze miatta urunkul, nekem is feleségem, gyermekem oda vagyjon. A székelyeknek is megesküdtem vala, hogy ha feltámadnak urok ellen, megsegítem őket. De abban semmi nem lőn; mert sok ezért levagdaltaték benne, de azoknak annak előtte is meg kellett volna halni. De hadd járjon!

ÉRSEK.

Mind bicskéd és molnoddal öszve elveszt az Isten, mert akármind bűdossál és áruld el uradat, ha ugyan rajtad a hatalmas Isten keze.

BALASSA M.

Ha gondja volna Istennek e világra, régen megtértünk volna, de sokszor megpróbáltam és úgy leltam magamba, hogy semmi abban nincs.

ÉRSEK.

Az ű szava, kit prófétája által mondott, bizon igaz, mert a Dávid az első psalmusba azt mondja, hogy mint az szél hányja széllal az apró port, aképpen hányja el Isten efféléket mint te vagy. Magyarul is szépen szoktuk mondani, hogy az Isten sem siet sem késik. De térj meg, lám eléggé hallgattad az Istennek ígését, sőt csak szolgálid szavát fogadnád is, jó volna szegén neked, mert csak szolgálidnak is kik inasid voltanak, jobb hírek nevek vagyon, hogynemmint temagadnak.

BALASSA M.

Kik volnának azok ?

ÉRSEK.

Szénásit méltán mondhatom, és ha az fejedelem ötlet ültetnéje helyetted, és te lennél ő szolgálja, nyilván meg tudna tanítani. Többen is volnának, — de immár tizenegy óra vagy, ideje ennünk, assok dolgot másszorra hagyjuk.

BALASSA M.

Sokszor lovamon ügettem és nem öttem huszonnégy egész óráig !

ÉRSEK.

Hiszem bizon, de akkor mikor az Lossonczi és Nyári Ferencz jobbágy ökreit elhajtottad vala, de nem hallottam soha külemben való igen nagy igetésedet; hanem ahol ökret találtál, azt el tudtad hajtani, de ellenséget nem igen tudtál kergetni.

BALASSA M.

Azt is kergettem azért.

ÉRSEK.

Kenyű azt előszámlálni bizon; de mennyiszer szegén magyart és keresztyént tolvajlottál, dúltál, fosztottál és kóborlottál, annak számát senki nem tudja. És jobb volt volna, hogy huszonnégy óráig öttél ittál volna, hogy nemmint huszonnégy óráig kóborlottál volna.

BALASSA M.

Öttem s ittam.

ÉRSEK.

De az szegénség borát kenyerét, és az Érsekét.

BALASSA M.

Papnak nem kellett sok bor.

ÉRSEK.

Oly pap volt az, az ki akkor az jövedelemből sok jámbort tartott, jobbakat náladnál.

BALASSA M.

Nem tudom, ha jobbakat tartott.

ÉRSEK.

Én tudom, jóllehet nem mind ökret hajtottál, hanem töröket is; nagy dolog hogy elfelejtetted. Nyári Ferencznek egyszer bajt küldél, azt tudád, hogy nem mer veled megvinni, de ú jámborul, vitéz ember módjára készülé és az hagyott helyre Vácra reá mene, de te elszökél előtte szégyenedre, nem meréd még csak orczádat is az vitézek előtt mutatni. Ilyen vitéz voltál te akkor. Hiszem ismerünk kicsoda és honnét való vagy, ki tehene borja fia vagy! im halljuk és tudjuk jóvoltodat ahol emberre találsz.

BALASSA M.

Nyári dolga úgy vala akkor. Azt tudtam bizon, hogy immár mindeneknél elfelejtve legyen, mert nem most vala. Nagy dolog az, hogy a gonosz hírnév soha a mint látom meg nem hal. De kegyelmes uram, én nagyságoddal nem vetekedem, hanem csak kenyergek, hogy N. tegyen annyi munkát, menj a fejedelemhez, száz gíra ezüstet adok N.

ÉRSEK.

Keszenem jó Menyhárt uram, és jó nevenn is veszem, szívem szerént terekedem rajta, és ennek felette meg is ódozlak; nem szükség minden bűneidet előszámálnod és az nagy paphoz menned érette.

BALASSA M.

O uram Isten! hogy nem ígertem volt előbb az száz gíra ezüstet, tudom, hogy ha azt míveltem volna, nem kellett volna előszámálnom ennyi sok árulássimat, kikkel immár mind az egész világ rakva leszen.

ÉRSEK.

Mit mond kegyelmed?

BALASSA M.

Im azt mondom vala kegyelmes uram, hogy az oldozatot várnám nagyságodtul.

ÉRSEK.

Szűz Mária, Sz. Péter, Sz. Pál, Sz. Miklós pisepek, Sz. Solenna, Sz. Brigida, Sz. Annos és Sz. Serpöld, Szent Kalárával, és mind az több szentek bocsássák meg az te bűneidet és szent Korczog asszon is. Úgy tetszik, hogy Istent ingyen nem említém.

BALASSA M.

Úgy legyen, hiszem, hogy te nagyságodnak is kevés gondja vagyon Istenre, mint igaz énnekem.

ÉRSEK.

Ottan Isten is bocsássa meg bűneidet, ha egyéb nem lehet benne.

BALASSA M.

Meglehet, ha gondja vagyon effélére.

ÉRSEK.

Bezzeg úgy, hogyha vagyon. Mi dolog hogy többet mondál?

BALASSA M.

Igen jóvá hagyom az N. szavát.

ÉRSEK.

Jer együnk immár.

BALASSA M.

Jöszte te Józsa deák.

JÓZSA.

Megkünyebbüle N. az nagy bűn lerakással?

BALASSA M.

Igenis, mert eléb másfél százint voltam, mostan penig mása szekerint vagyok, de szintén elréműlék, nékem bűneim mintha mostan lettenek volna; úgy tetszik mintha ugyan ropognék és egy csontom sincs helyén. Érsek uram, még vagy két szóm vagyon Nagyságoddal.

ÉRSEK.

Siess hát, mondd el gyorsan, elunám, ha ez is valami árulás.

BALASSA M.

Egy jámbor szegén legént és jó vitéz embert árulék el Szalkában, Kerekes Györgyét valami színnel, mert akkor még más párt valék, te titkon Zayt reá indítám, kivonyatám Szalkából szegént, kit mostann is nagy szívem szerént bálnok, és szívem fáj rajta, mert annak is megesküdtem vala.

ERSEK.

Moldovába is egy Claustromra küldtél volt eltörni és megkóborlani.

BALASSA M.

Úgy volt az.

ÉRSEK.

Az szegén megholt urunknak ezért mi, kik tanácsok vagyunk, akkor azt mondjuk vala, hogy tégedet és Zay Ferenczet társodat felakasztasson, mellyet ti, mint az szép leányok az rózsakoszorút megérdemletek vala ez dologért. Mert urunknak hitlevele volt az török császárnál, hogy az frigy alatt sem titkon sem nyilván, sem egyéb országban, sem Magyarországon az ő birodalmának ártani nem akar, mellyet tő jól tudtatok, mert minden értette akkor az frigyét, tő pedig ingyen sem Magyarországon akartatok lopni és tolvajlani menni.

BALASSA M.

Sok hadnagyi voltanak ott ő fölségének nemcsak mi ketten. Bánfi Bálint is ott volt, többek is.

ÉRSEK.

Azok azt mívelték ahmit jámboroknak kellett mívelniek, mert ők főhadnagyok parancsolatjára olyan veszedelmes helre is elmentenek, de te és Zay akkor is az sátorban hevertetek csak.

BALASSA M.

Immár én is ehetném kegyelmes uram. Menjünk tehát és együnk.

ETEDIK RÉSZ.

Tamás deák, Balassa Boldisár, Lakáj, Péter deák.

TAMAS d.

Uram Balassi Boldisár, ideje udvarhoz menni.

BALASSA B.

De bestye menjen, hanem nyergeltess hamar paripát, menjünk Gyötrekőbe.

TAMÁS a.

Nagy dolog az, bestye kurvafiáé, hogy nem hagyod el Gyötrekőnek mondani. Apádtól vötted ezt, mert ő itt nem kóborhat, kiért ő neki nagy gyötrelme vagy; te is penig olyan akarsz lenni. Mostan is mennyi szégyent és kissebbséget viseltek, amaz jámbor Balassa János is, azonképpen az te apád, és mi es, kik szolgák vagyunk miattatok, ugyan szégyenljük jámborok előtt még csak utánatok is járnunk, mert ugyan ujjal mutatnak mellettetek mindenőt. Jó volna azért neked udvarlanod és mentől gonoszabb volt apád, te annál jámborbb lennél, hogy az nagy kissebbséget kit viseltek, ha mindenestül fogván el nem vethetnéd is, mégis valamit enyésztenél el benne; mondhatnának valami jót felőled.

BALASSA B.

Szebben szólnál ennél azért és lassabban magamnak, hogy ne hallaná az német.

TAMÁS a.

Ha szebben szólnék semmit nem fogna, mert egy Barbarus vagy mind természetedbe és erkücsedbe; az könnyű szó te rajtad nem fog, tudod mennyiszor szoltam reád. Mit használnék vele ha könnyebb szóval szólnék, minem olyan vagy te mint az jól nevelt úrfiak, kik azért az mi társaságinkban igen kevesen vadnak, egy avagy kettő. Te az apád természetit, kiben születettél és felnevekedtél, nemcsak megtartod, hanem amint látom ugyan öregbited, mintha mostan jöttél volna ki Scitiából, azért egy Barbarus vagy te.

BALASSA B.

De bestye érti, én azt mit teszen Barbarus, talám Borbálát, avagy Kis Lőrincz Katát; az jó és magyarul vagy, de azt az lator Szénási kicsapta kezemből.

TAMÁS a.

Mind Barbarus mint Scitiai vagy. Isten elveszessen ugyanebben; ha erre születél, élj ebben, halj meg is benne mind apástul mind anyyastul. Csak jámbornak való volt az szóval való tanítás és intés, az latron semmit nem fog, mint rajtad is, mert im szép szóval sem tanolsz, mevetségre veszed, ördög megkeményítette szívedet. Az úr mondássa szerint: én úr meglátogatom atyáknak álnokságokat fiakon harmad és negyed ízigen. Ostorával sem gondolsz Istenednek, sőt azt sem tudod, vagyon-e Istened vagy nincs. Anyád Hunyadon, húgod is, öcséd is fogságba vadnak nyavalyássok, te mégis azon latorságba jársz el; Isten elveszt érte.

BALASSA B.

Morogj, morogj, én vagyok azért az Balassi Boldisár. Abban menjünk csak el az kit te álmadozsz, micsoda fia volnék én Balassi Menyhártnak? Tudod-e az szakmári arany pogácsák helyében valamint s valahogy mást kellene keresnünk Detrekőben is. Detrekő a mely hegyen fekszik, ha mind arannyal és gyémánttal folya is, még fél elegen sem volna.

TAMÁS a.

Balassi Boldisár ugyan neved, de ha azt megtagadhatnád, bátor nagyot adnál érte, és bár elcserélnéd csak egy koldús névénn is, sokkal tiszteségesb volna. Ha arany és kazdagság kell, azt jámbor szokta találni; az lator ha talál is, szalmatűz, ma ha vagyon, holnap nincs, mint tū jártok. Az próféta mondássa szerint: benedictio domini facit divites.

BALASSA B.

Vagy Benedek vagy Kelemen, de én azt mondom, hogy mind jámborságod s mind tudományod tied legyen, nekem csak aranyam legyen.

TAMÁS a.

Nem jó disznónak a gyömbér, makk neme. Ugyanis nem ilyeténeknek való az tudomány, ki nagy drága dolog.

BALASSA B.

Mindez világ tudományán sem adnám ez gyémánt gyűrőcskét, ki újjomban vagyon. Lá mely szépecske, még fiamra is rá marad, nem úgy mint az tudomány.

TAMÁS d.

Az természet egy formában öntett tégedet apáddal, csak ezzel külemb, hogy ű ideje szerint, mikor minden latorság szabad volt, többet mívelt benne. Oztán apád annyival jobb náladnál, hogy az ű szolgálának niha-niha adott ajándékot, noha fösven volt; te annyival meghalladod útet, hogy fél tal-lér árra morhaintsem becsülled szolgálodat, sőt elveszteni sem szégyenletted űket. Úgy ítéltem magamban, hogy a hol két batka hasznót érzesz is, nem akarod másnak eresztetni; temérdegb az orcád bőre az boeskor bőrnél.

BALASSA B.

Ez hadd járjon, az mind semmi; ebben én eleget hallot-tam apámtul is, de én is azt mivelem a mit ű. Ezeket én semminek tartom. De te is egynehány uradat árúlad el, ha erre kell szólni, sőt valamennyit ez ideig szolgáltál, annyit árúltál el benne. Bebek Ferencznek is te valál fő tanácsa és oratora terek császárnál, te hoztad vala ki az étető mér-get és oztán elárúlad és leváगतád.

TAMÁS d.

Úgy vagyon, de én azt tudtam, hogy apád is, te is titkon tartsátok, de ha ezt tudtam volna, hogy szememre vessétek eskeszem az Istenre, hogy apádnak is jutott volna benne, és leginkább neki, mert ha igazat kell mondani immár, ű vala fő abban az árulásban, szegén uramat is ű veszté, kit sokszor mint Júdás Krisztus halálát megis siratta; ugyan ű érdemi vala ezt, de én segítségemmel menekedék ki ebből apád.

BALASSA B.

No hadd járjon, legyen ottan fántomfánt ez mostani szónk, ezután legyenek titkok ezek, de menjünk Detreküben.

Hozzák ki a paripát, mind megjárom a bokrokat, völgyeket és leshelyeket, erdőket, utakat, a hol árros embereket, kik morvaiak és bécsiek lesznek, megleshetjük őket. Szép házacskák is vadnak az út mellett, kiben ember beszaladhatna, és földet bírhatnánk belőle, ha az Isten a sok bestye békeséget elveszteni és amaz arany időt elhoznája, a kit atyámtul sokszor hallottam hogy kenyőhullatással ohajtott, arany időnek nevezvén és híván a háborúságnak idejét, kiben ő sok aranyat gyűjthet vala. E minap Várdai Istvánval kimentem vala, jó helyen találtunk vala áros embereket és nagy zsákjok vala a nyeregfőhöz kötve. Istenemre, ha ott nem leszen vala, megölem vala a pénzért, mert szintén jó helyen vala, neki is említém félrészt, de nem tetszék neki.

PÉTER d.

Hamar az paripákat.

LAKAJ.

Hová megyen uram? Pribék, Kassára-je?

PÉTER d.

Ott az ebet.

TAMÁS d.

Ugyanis oda tat.

PETER d.

Tréfálsz-e, vagy nem?

TAMÁS d.

Minem tréfáltam én azelőtt is veled.

PÉTER d.

Jaj szegények, hogy mehettek ti el, ha zálagok vattok adattatván Balassa Menyhárttul, hogy ő felségét kövessétek mindenütt, külemben nem hinnének meg, és még így sem hisznek meg.

TAMÁS a.

Hallgass Istenemre, imhol uram.

PÉTER a.

Szemben is mondtam, mostan is meg merem mondani.

TAMÁS a.

De uram, hallja-e kegyelmed, mit mond Péter deák?

BALASSA B.

Hallám. Hadd járjon, igazat mond, jól tudom. De az bestye kurvafi, ha csak olyan tiszta orczám volna is mint Pribék lovászsomnak, nyilván el nem menne vele.

TAMÁS a.

Az kamoraszéket mentül inkább izgatják, attul inkább bűdösb, az ti dolgotok szintén olyan. Mindent elhallgass.

BALASSA B.

Jól tudom, ugyanis azt mívelem.

FINIS.

Székesfeyérvári Karádi Pál mihelyébe sz. András hanak
huszonegyedik napján.

FELNÉMETI NÉVTELEN

1565.

DOBOKAI MIHÁLY

1565.

NÉVTELENEK

1566.

CANTIO.

ad notam: *Hálaadásokban.*

Jer mi emlékezzünk az Luter-papokról,
És annak utánna az ő életekről,
Predikállásoknak nagy változásáról,
Önnön beszédeknek megcsúfolásáról.

Bárány ruhában ők el-béjővének, 5
És szegén életet elébb hirdetének,
Egy forintos ruhát papok viselének,
Az nagy szegénységgel prédikállanának.

Istennek ígijét igen hirdetnéék,
Apostoli módra szélllel hirdetnéék, 10
Egy darab kenyérrel megelégednének,
És az maradékit szegénnek adnáják.

Immár most szegődnek mint im az béresek,
Merth Júdás tíszeje oldalokon vagyon,
Három pézt nem vesznek, száz forintot kérnek, 15
Még annak felette Gath subát kívánnak.

Forintos posztónak három forint singi,
Ételek, italok kétség nélkül vagyon,
Pimborok, font húsok készen nekik kijár,
Az mihön szegődnek ládájokban rakják. 20

Az szegén községet ők oly igen szánják,
Nagy irgalmasságból rajtok könyörülnek,
Hogy az bírók által béreket szedetik,
Mint kegyetlen ispán egy pézt sem engednek.

25 Isten ígéjével ők úgy komplárokodnak,
Mint uzsurás tőzsér, de ők kereskednek,
Mert ki száz forintért, ki az háromszázért,
Jó Isten kedvéért úgy prédikállanak.

Torkig való drága ránczos palástokat
80 Nám az ő testekhez oly igen illetik,
Az margitás gallért, nyakokat befédte,
Uronk tanítváni nem így öltözének.

Az Isten fiának két ruhája vala,
Ű alsó ruhája varrás nélkül vala,
35 Az felső peniglen köntös módra vala,
De mindennél alább való vala.

Ő házastársokat oly igen tarkázzák,
Aranyas fedéllel fejeket burejtják,
Drága gereznákkal testeket fedezik,
40 Őket ékesejtik, hogy inkább szeressék.

Csak szájokban Krisztus, nincsen példájokban,
Nyelvvel igen vallják, étellel tagadják,
Csak hassal imádják, szakállal követik,
Hús-étel ő nekik hitek erőssége.

45 Magyar nyelven elébb misét mondnak vala,
Isten szerzésének akkor mondjak vala,
Most immár mindnyájan oly igen tagadják,
Meg annak felette oly igen csúfolják.

Oltári szentséget bizony testnek vallják,
50 Az bornak személyét bizon vérnek mondják,
Hogy Krisztus uronknak szent teste, szent vére,
Oltári szentségben ő érttek áldoznék.

Most immár csak jelnek és pecsétnek mondják,
Nem hiszik Istennek ő hatalmasságát,
55 Ki Ádámnak testét az földnek sarából,
Évát ő csontjából élő testté szerzé.

Egyiptom vizét is vérré változtatá,
Kemény kősziklából folyó vizet ada,
És Gallileának Kána falujában
Kő veder vizeket borrá változtata.

60

Némel ő közölök kovászos kenyérrel,
És némel ostyának ő személe által,
Oltári szentséget az községnek adnak;
Illyen változásban önnön köztök vadnak.

Isten templomiban egy oltárt hagyának,
Az többit ily okkal ők mind el-kitörék,
Mert Krisztus urunk is szent kereszt oltárán
Az ő szent atyjának egy misét áldozék.

65

Most immáron az es mind el-kitöreték,
Sem oltár, sem mise Isten templomiban,
Az Istennek házat istállóvá tötték,
Ezt megprófétálta urunk ű felsége.

70

Mikor látandjátok — úgymond — az szent helyen
Az nagy pusztaságnak útállattosságát,
Mellyet megmondott volt Dániel próféta,
De az ki olvassa igen jól megértse.

75

Az szent helyen értjük anyaszentegyházat,
Az keresztyéneknek ő gyülekezetit,
Kit atya Istennek szerető szent fia,
Az ő szent vérével magának szentele.

80

Az nagy pusztaságnak útállatosságán,
Lelki pusztaságot kell nekünk értenünk,
Kit az Luter papok anyaszentegyházban,
Mostani időben lelkekben szerzetek.

Uronknak szent vérét, szent testét pusztejtják,
Mikoron csak jelnek és pecsétnek mondják,
Valaki úgy hiszi, pusztaságnak vallja,
Istennek előtte útállatos lészen.

85

90 Holt hitet hirdetnek cselekedet nélkül,
És szeretet nélkül haszontalan valót,
Bőjtöt és zsoltosmát, jó cselekedetet,
Ídnepet vesztenek, — ez az nagy pusztaság.

95 Ez kisdéd éneket nem régen szerzették,
Az *Cya* mentében híres Felnémeten,
Hogy mikor írának ezer és ötszázban
És annak felette még az hatvanötben.

FINIS.

SZÉP DÍCSÍRET.

Magasztaljuk az Úristent már hívek,
Ű szent nevét dicsírjük keresztyének,
Útáljuk meg sokságát bűneinknek,
Engeszteljük haragját Istenünknek.

Jól látjuk fejenként mostan haragját,
Felgerjedvén rajtunk bosszúállását,
Bűneinkért nagy sokféle ostorát,
Országunknak sokképen pusztulását.

5

Csuda testi bátorságba emberek,
Bémerültek most mindenféle népek,
Hitlenségben és minden csalárdságban,
Tobzódásban és testi bújaságban.

10

Haragját az Úristennek nem féljük,
Fenyegetését mi semminek ítéljük,
Jóra való intését nem böcsüljük,
Profétáknak szavokat nem tiszteljük.

15

Azért az ellenséget reánk bocsátja,
Kivel haragját hozzánk megmutatja,
Édes házainkat elpusztíttatja,
Országunkat ű vélek raboltatja.

20

Ezeket reánk hozták mi bűneink,
Istenünk ellen való nagy bűneink,
Ű szent ígéjének megútálásunk,
És szent nevével mi nem jól élésünk.

- 25 Látjuk házainknak nagy pusztulását,
Az ellenségnek rajtunk nagy hatalmát,
Tulajdon magunkban uralkodását,
Mindnyájunknak elpusztulását.
- 30 De valljon miben tetszik meg mi életünk,
Istenünkhez teljes szívből szerelmünk,
Jóvoltáról gyakran hálaadásunk,
Szegényekhez nagy figyelmetességünk.
- 35 Országunkban sokféle szegényekre,
Rájok nézünk mindennap mi ezekre,
Nagy sírással kik néznek lábunkra,
De nincs bennünk irgalmasság ezekre.
- 40 Búdosásra jutott mostan ú dolgok,
Édes hazájokból kibúdosások,
Szegény árvájokkal rabbá esések,
Mindenképen keserűség életek.
- 45 Oh mely nagy példa volna ez minékünk,
Ha fejünkbe férhetne ez minékünk,
Az Úristen ez által hí bennünket,
Mert kívánja ú hozzá megtértünket.
- 50 Kérlek azért fejenként most titeket,
Vegyétek esztekben ti magatokat,
Útáljátok sokféle bűnötöket,
Keressétek kegyelmét Istenünknek.
- 55 Az miben látod most más atyádfiát,
Ugyanazon megeshetik te rajtad,
Ha reád várod haragját Istennek,
Semminek véled nagy bosszúállását.
- 55 Jobbítsuk meg azért mi életünket,
És engeszteljük meg mi Istenünket,
Hogy eltávoztathassuk mindazokat,
Szent fiáért tartsa meg életünket.

Irgalmasságából kész hozzád menni,
Az megtérő bűnöst hozzá fogadni,
Kegyelmessen könyörgőkre hallgatni,
Te szent országodban őket bévinni.

60

Dícsírtessék az Úristen mennyekben.
Szent fiával egyenlő dicsőségben,
Szent lélek Istennel egy hatalomban,
Ki megnyúgosszon minket mi lelkünkben.

Ezer ötszáz hatvanöt esztendőben,
Régi Kolozsvárnak ű várossában,
Kisasszon napján rendelék versekben,
Kiből dícsírtessék az nagy Úristen !

65

HISTÓRIA

AZ SZIGETVÁRNAK VESZÉSSÉRŐL,

MELYET ZOLIMÁN TÖRÖK CSÁSZÁR MEGVÉVÉN KEZÉHÖZ KAPCSOLA.

Nót. *Szertelen veszödelem.*

Emléközzünk mi nagy veszedelmünkről,
Országunkban nem régen lőtt dolgokról,
Sziget romlásáról és vevésséről,
Szoltán Szulimán császárnak haláláról.

5 Írnek vala esztendő forgásában,
Ezör ötszáz hatvanhat esztendőbe.
Nyárban az hév Szent Jakabnak havában,
Az vén császár lön kiindulásában.

10 Vala császárnak ilyen gondolatja,
Vénségére hogy magát megmutassa,
Az ő országát hogy megöregbítse,
Sok keresztyéneknek vérét kiontsa.

15 Szántalan néppel császár fölind úla,
Törökekkel tatárokkal készüle,
Negydfél százezer néppel indula,
Erős Szigetvárát császár megszállá.

20 Sok fő horvát, magyar vitéz ott vala,
Kinek-kinek felesége ott vala,
Csak egyedül Zríni kiküldte vala,
Mert a Szigetet ő nem félti vala.

Császár hadát semminek véli vala,
De a reménség látjátok megcsalá,
Nagy erejével császár alá juta,
Háromfelől a várat megszállatá.

Mindön felől a kerítést löveté,
De mindazzal császár nem sokat árta,
Három felől három halmot hányata,
Az halmokra nagy álgyúkat vonata.

25

Gondolá ezt, az árkot megtöltesse,
Fával és sok földdel teli hordassa,
Hogy az várat hamarább megvehesse,
Népének annyi kárát ne láthassa.

30

De az árokban a víz sebes vala,
Mind fát, földet, mindent elviszen vala,
És a töltést mind elszaggatja vala,
Az várból a törökeket lövik vala.

35

Három ezer szekér gyapjat hozata,
Semlékit az várnak avval rakatá,
Mestörséggel az vizet fölszítatá,
Az árkot a földdel színül tölteté.

40

Az várnak immár árokja nem vala,
Az ostromnak szabadon mehet vala,
Hogy immár megvehetné, véli vala,
Az ostromnak népét készíti vala.

Első ostromon negyvenezer vala,
Mely bizonynyal az várat igen ostromlá,
Ostromon annak jobb része elhulla,
Maradékja annak visszafordúla.

45

Másodszor nyolczvanezer néki méne,
Sok fő török másik ostromnak méne,
Mindkét fél akkor bizony igön viva,
Sok török ott az ostromon elhulla.

50

55 Császár ezen erőssen bánkodik vala,
Sok törökök az ustromon hullának,
Békőknek és szancsákoknak halálán,
Szigetvárának olyan erős voltán.

60 Harmadszor népét ostromnak készíté,
Basákat, békőket megfenyegeté,
Százezert esmég ostromnak bocsáta,
Kivel az várat igen ostromlatá.

De akkor is az reménség megesalá,
Mert szántalan török akkor elhulla,
Jöllehet az magyarokban is meghala,
A török az ostromról elfordúla.

65 Negyedszer másfélszáz ezert készíté,
Az basáknak erőssen parancsola,
«Szégyent ne valljatok!» erőssen kéri,
Haraggal, szép beszéddel igen inti.

70 Egyszersmind az ostromnak rohanának,
Az várból reájok erőssen lönek,
Törökekben nagy kárt lövéssel tőnek,
Mind két félben akkor sokan hullának.

75 Semmit az törökek ott nem nyerének,
Mert magyar vitézek emberködének,
Zríni Miklósnak szavához hallgatnak,
Megesküdtek hogy minnyájan meghalnak.

80 Ezen a török császár megbúsúla,
Vén szakálát erőssen vonogatja,
Népének szántalan kárát hogy látja,
Basáknak, békőknek halálát szánja.

Ötöd ostromnak száznolczvan ezer mene;
Nagy kiáltással az várhoz rohanának,
Belől népét Zríni hozzá készíté,
Nagy-szép szóval népét igen biztatja.

Erössen ott az ostromon vívának, 85
 Sokan törökekben ott elhullának,
 Magyarokban sokan sebessülének,
 Sokan ő közzülek akkor halának.

Törökekben bizony sokan hullának,
 Natólai basával meghalának, 90
 Halálát hogy megláták az basának,
 Gyorsan ostromról visszafordulának.

Császár basának halálát megérté,
 Mondják, hogy oly szóval akkor ezt mondta:
 «Székemben otthon ülven jobb volt volna, 95
 Hogy nem szégyenemre kijöttem volna!»

Az törökek az várívást elúnák,
 Az basák és békek hogy ezt megláták,
 Császárnak hamarsággal hírré tevék,
 Hogy Szigetet már többé ők nem vínák. 100

Szulimán császár ezen megharagvék,
 Az basákat kéri hogy ne művelnék,
 Hogy ha hópénzért azt ők nem művelnék,
 Az nagy Alláért Szigetet megvennék.

Az basák a népet igen bíztaták, 105
 Hatodik ostromnak népet bocsáták,
 Erössen ők akkor is a várat vívák,
 Kétszáz ezer népet hozzá állaták.

Noha mindkét félben sokan hullának,
 Törökekben lövés miatt hullának, 110
 Békők, főtörökök akkor hullának,
 Az ustromról ismég vissza térének.

Vala bánatja az egész tábornak,
 Hogy szégyönvallása lön az császárnak,
 Basákon, békőkön igen bánkodának, 115
 Im ott hetedik ustromnak állának.

120 Kétszáz húszezören ráindulának,
Noha ez várat erőssen ustromlák,
Mindazáltal sömmit nem használnak,
Szégyönökre ismét visszafordultak.

Annál inkább császár bánkodik vala,
Népének kárát igön szánja vala,
Vezérbasa heted ustromon hala,
Kit az császár möntül inkább bán vala.

125 Ugy annyira hogy megbetegült vala,
Bánatjában és ü ezt mondja vala :
Azt az embört elveszesse az Alla,
Ki ez várat legelőször fundálta.

130 Zreny népét igön bíztatja vala,
Szép beszéddel úgy bátorítja vala,
Töröknek ne hinnének, mondja vala,
Népét viadalhoz készíti vala.

135 Végezé ezt török császár magában,
Hogy mégis ustromnak küldjön hadában,
Harmadfél száz ezört szörze csoportban,
Nékik parancsolá nagy haragjában :

140 «Énnéköm most ez várat megvögyétök,
Basák ti mindnyájan embörködjetök,
Sönki hátra ne térjön közületök,
Mert bizonynyal elvételük fejetök !»

Erössen ustromlá török az várat,
Sok helyökön igön vágják az magyart,
Sok helyökön igön hágják az várat,
Mindazáltal meg nem vövék akkor azt.

145 Noha szántalan magyar ott elhulla,
Az maradéka igön megfárada,
Sok fő horvát az ustromon elhulla
Kalocsai vajda is ott meghala.

Ezön az császár igön megbúsula,
 Számtalan kárát hadának hogy látja, 150
 Az Allának önnön magát ajánlja,
 Harmad napra Szulimán császár meghala.

Mondják, hogy bánatjában megholt vala,
 Sönkit hozzá bé nem bocsátott vala;
 Kapucsi basa harmadnap bémönt vala, 155
 Vén Szulimánt halva találta vala.

Az basa ezt sönkinek nem jelönté,
 Harmod napig nagy erőssen titkolá,
 Azután két basának megsugallá,
 Azok hagyák, hogy mégis eltitkolná, 160

Az két basa ez dolgot el nem hívék,
 Császár álnokságot gondolt, azt véllék,
 Az sátorba két basa hogy belépék,
 Vén Szulimánt ük ottan halva lölék.

Végezek ezt nögyed napon az basák, 165
 Mög ustromhoz egész tábort állassák,
 Császár szavával azt megparancsolák,
 Egész tábort az ustromnak bocsássák.

Várbéliek hogy ez dolgot megérték,
 Hogy az pogány megyön ustromnak ismét 170
 Mivel hogy ük igön megfáradtanak,
 Tudják immár hogy vég ustromon vannak.

Ruhájokat, drága öltözetjüket,
 Öszvehordák hadi szép szerszámokat,
 Vár piacznán fölgyújták marhájokat, 175
 Megégeték szép drága szerszámokat.

Ezüst marhájokat és poharokat,
 Arany lánczokat és arany gyűrűket,
 Ágyukbul kilövék szép kalánokat,
 Pogányok ezzel ne töltsék torkokat. 180

Feleségök az várban szorult vala,
 Magok viadalhoz készülnek vala,
 Némöllik társával szörzödik vala,
 Egymás feleségét mögölik vala.

185 Röttenetös másik dolog ez vala,
 Egyik feleségét megfogta vala,
 Erössen öleli, csókolja vala,
 Sírván és ohajtván ezt mondja vala:

«Atyámfia bizony tégöd szeretlek,
 190 Mint egy embör én is tégöd kedvellek,
 Mással tégöd soha meg nem öletlek,
 Az pogánynak kezében nem engedlek.»

Hirtelen az vitéz szablját rántá,
 Házastársát mindjárást kettő vágá,
 195 Feleségét úmaga eltemeté,
 Pogány kézre asszont még sem ereszté.

Sokan egymás feleségét megölek,
 Mert az veszödelmet immár jól látják,
 Úmagokat mind Istennek ajánlák,
 200 Az ú halálokat már nem gondolják.

Harmad röttenetös dolog ez vala,
 Egy fő némöt mit cseleködött vala,
 Deákokat egy boltban zárta vala,
 Mindön asszonyembört béküldött vala.

205 Az némöt az bót alját ássa vala,
 Három tonna port alája tött vala,
 Feneköket följlül kiszögte vala,
 Egyikre följlül ű maga ült vala.

Ím lássátok ott az némöt mint jára,
 210 Egyik tonna port alatta meggyújtá,
 Az por az bótot hamar fölvetötte,
 Ű magát az asszonyokkal ott veszté.

Negyed röttenetős dolog ez vala,
 Egy szép iffiú vitéz az várban vala,
 Feleségét nem régön hozta vala, 215
 De megölni erőssen szánja vala.

De hogy az veszödelmet látja vala,
 Egy hú barátjával szörzódik vala,
 Feleségét megölni kéri vala,
 Az pogánynak mégis nem hagyja vala. 220

Ezönközben barátja elindúla,
 Társa feleségéhez jutott vala,
 Az háznak ajtóján belépött vala,
 Szabláját mindjárt rántotta vala.

Az asszony esedőzik az vitéznek, 225
 Csak egy szót szól az ő vitéz urának :
 «Legyön kegyelöm addig én fejmemnek,
 Azután legyön vége életömnek.»

Igön hamar vitéz ura hívaték,
 Senkitől addiglan ő nem bántaték, 230
 Az asszonytul ilyen szó hallattaték :
 «Vitéz uram ! minöm azért szolgálék.

Két kezeddel hogy engömet elveszess,
 Jó barátoddal hogy engöm megöless,
 De kérlek hogy mast engömet ne bántass, 235
 Inkább egy jó lovat énalám adass.

Kérlek, uram ! hogy ne légy ellenségöm,
 Jobb az pogány legyön néköm gyilkosom,
 Ha nem vívok, bátor megölettessem,
 Feleségödnök soha ne mondassam.» 240

Hallván ezt az ura, megkeserülé,
 Egyik lovát az asszony alá megnyergelé,
 Vitéz módra feleségét fölnyíré,
 És mindön szörszámmal fölöltözteté.

245 Az pasák az népet hozzá állaták,
Negyven-negyven ezörön mind eloszták,
Mindönfelöl várat igön ustromlák,
Mindönfelöl az várat környülfogák.

De az várban azt cseleködték vala,
250 Kapu közit porral töltötték vala,
Ágyúkat az kapura vontak vala,
Ű magok halálhoz készülnek vala,

Kapu alatt két koldúst hagytak vala,
Ruhájokat porral töltötték vala;
255 Kuldúsok magokat gyújtották vala,
Szántalan pogánt ott vesztöttek vala.

Láták immár hogy tovább nem tarthatják,
Az kaput ű magok mindjárt megnyiták,
Álgyúkkal az pogánt oly igön lövék,
260 Az golyóbis az pogánban megtorlék.

Szántalan pogánt álgyúkkal vesztének,
Mind fejönként viadalhoz állának;
Asszony, vitéz urával ott forgódnak,
Mindönfelöl pogányok rohanának.

265 Az magyarok közöttök elvégezek,
Mindön embör Istennek megesküdnék,
Bábamódra hogy soha ne halnának,
De török vért mindnyájan ontanának.

Igön forgódnak az magyar vitézek,
270 Fáradságokkal semmit nem gondolnak,
Törökökben ott sokan elhullának,
Asszony, urával igön forgolódnak.

Láták törökök asszony vitézségét,
Forgódását és sok török ölését,
275 Igen nézik szömélyének szépségét,
Csodálják mint vitéznek embörségét.

Akarák hogy elevenön megfognák,
De semmi módon asszont nem kaphaták,
Urával az töröket igön vágák,
Az tar fejeket ök igön hullaták.

280

Az jancsárok hogy ez dolgot megláták,
Az asszonnak az bal csöcsit meglövék,
Vitéz urát ugyanottan levágák,
Mert elevenyön soha nem foghaták.

Jöllehet magyarok igön vívának,
Sok ezör törököt ott levágának,
Porral is bennök sokat elrontának,
De sűrű török közt mind elhullának.

285

Vég ustrumon Zríni Miklós nem vala,
Mert halálos ágyában fekszik vala,
Nyolczadik ustromon sebösült vala;
Egy jancsár, ágyához akadott vala.

290

Harmadnapig az jancsár eltitkolá,
Hogy meghalna, eszében vötte vala,
Az basáknak megjelöntötte vala,
Fejét az vitéznek elvötték vala.

295

Szegény magyarok ott igön veszének,
Fő horvátok, némötök meghalának,
Huszonötön csak bennök maradának,
Kik az nádasra kiszaladtak vala.

300

Az vár-vevés után Zríninek testét
Eltemeték törökök az derekát,
Vörös bársonyban fejét betakarák,
Betakarván Budára küldék alá.

Budán is akkor török tábor vala,
Táborban ű fejét feltötték vala,
Harmadnapiglan ott tartották vala,
Borban és eczötben megmosták vala.

305

310 Az királynak császár szavával küldék,
 Követöktül királynak ezt izenék :
 «Ím lásd mint járt oltalma országodnak,
 És erős paizsa Némöt-Új-Bécsnek ;

315 Hogyha meg nem hódulsz te is ígyen jársz,
 Mint az vitéz Zríni, te is úgy meghalsz,
 Ha énnéköm mint uradnak nem engedsz,
 Mint kiben bizol vala, te is elveszsz !»

320 Im halljátok Szigetnek megromlását,
 Kilencz ustrommal az várnak vövését,
 Szögény magyaroknak embörködését,
 Fejünként vitéz módon veszésöket.

Ennél több várat az török meg nem vött,
 Vitézséggel soha csak egyet sem nyert,
 Csak ez egyet vitézségével vötte,
 Mert hazugsággal semmit nem kaphata.

325 Mindön ustruma Szigetnek eddig volt,
 Egy-egy éjjel mindönik ustrom tartott,
 De az kilenczedik napestig tartott,
 Mölyön utószor Szigetvéra romlott.

330 Kinek-kinek mind az ő vitézségét,
 Senki meg nem írhatja embörségét,
 Csak summában bévettök megvevését,
 Szigetvárnak pogány miatt veszését.

335 Kérjök Istent, hogy már az több várakat,
 Tartsa meg országunknak maradékát,
 Azmi nagy köntösönknek fél gallérát,
 Rontsa meg már az ördögnek országát.

340 Kiért néki örökké hálát adjunk,
 Magasságban nagy dicséretet mondjunk,
 Ez világban békösségben maradjunk,
 Csöndességgel ez világból kimúljunk.

Az ki szörzé ez éneköt versőkben,
Ezör ötszáz hatvanhat esztendőben,
Körösztyénöknek nagy pusztulásában,
Az ú lelkének keserű voltában.

TÖREDÉK.

— — — — —
— — — — —
Akkor hinném hogy könnyebbségöm lönne,
Hogyha az föld megnyílnék s elnyelne.

5 Magamat szintén halálnak bocsáttam,
Veszödelmemet egy szálni sem szánám,
Életömnél örömesben kívánnám,
Ha valahol halálom találhatnám.

10 Lelki orvosokért széljel futtaték,
Talán nálok könnyebbségöt találnék,
Mindönökkel értem könnyörögteték,
Mégis semmi könnyebbségöt nem lelék.

15 Nagy fohászkodását hallám szívemnek,
Könyörgését aránzám én lelkömnek,
Aránzám kicsin szikráját hitömnek,
Hát volt maradékja az szent léleknek.

20 Hirtelen fúvó szélnek lén zúgása,
Én lelkömre nagy hamarsággal szálla,
Nagy sok hanvat bennem kétfelé hánya,
Én lelkömben egy kis szikrát találá.

Füstölgését látám az kicsin tűznek,
Fohászkodását hallám én szívemnek,
Ám megjöve csöndessége lelkömnek,
Mihelt könyörögni kezdék Istennek.

Hát volt Istennek drága ajándéka, 25
 Az szent léloknek foglaló záloga,
 Kit az Isten velem megdrágáltata,
 Hogy az hitöt mindön bücsülni tudja.

Csöndessége én lelkömnek megjöve,
 Mihelyt énbennem új szívet terömté, 30
 Halálomból engömet fölélészte,
 Mikor lelköt ada az könyörgésre.

Mint az fának levelei lehúlnak,
 Télben csak mezételenül maradnak,
 De tavasszal nagy szépön megújulnak, 35
 Nyárban külöm-külömb gyümölcsöt hoznak :

Az én hitömnek is lám volt világa,
 Mint az tűznek vagyön világossága,
 Noha meg nem tetszött az háborúban,
 Megmutatá magát az újulásban. 40

Az én nyavalyám hát nincs ártalmamra,
 Sőt inkább vagyön vigasztalásomra,
 Keserű italt ada gyógyulásomra,
 Háborúságot megtisztulásomra.

Atyám vala, ki engöm megvert vala, 45
 Csak egy kevéssé ostorozott vala,
 Fiát, nem ellenségét verte vala,
 Kezéhez tanítani akar vala.

Magamat én azelőtt nem ismertem,
 Erős, állhatatos embörnek hittem, 50
 Nagy tökéletös hitöt bennem véltem,
 Az próbában egy kis szikránit leltem.

Az Isten megseböséte engömet,
 Hogy meggyógyítaná az én lelkömet,
 Szívemben megkeseréte engömet, 55
 Hogy inkább megvigasztalná lelkömet.

Minden bűnömet ellenöm támasztá,
Hogy az kegyelmet följebb magasztalná,
Az könyörgéstül lelkömet elfogá,
60 Hogy inkább könyörögni tanítaná.

Hogy ez világ engöm el ne ragadna,
Sok nyomorúságot reám bocsáta,
Hogy szabadon testöm is ne nyargalna,
Mindenököt velem megútáltata.

65 Azért vagyón gyakran neköm nyavalyám,
Hogy én Istenömhöz inkább folyamnám,
Ő szent nevét segítségre kiáltsam,
Könyörögjek, szüntelen imádkozzam.

Hogy magamat én soha el ne hinném,
70 Mindönkor alázatossan viselném,
Az én Istenömet fel nem tisztölném,
Jóvoltaért mindönkoron dicsérném.

Isten engömet erre megtaníta,
Hogy az hit tulajdon ő ajándéka,
75 Nem embör, sem angyal annak adója,
Ő neveli bennünk az mint akarja.

Az mi nyavalyánk nekünk bizonságink,
Hogy Isten választott fiai vagyunk,
Kitül hogyha mi megidegönödünk,
80 Nem fiak bizony, hanem fattyak leszünk.

Mert az atya az mely fiát szereti,
Az többinél gyakortább fenyögeti,
Jóra inti, az gonosztul röttenti,
Utol immár egyszörsmind megfizeti.

85 Ha ki nem akar röttegni szívében,
Erös bizodalma legyön Istenben,
Vakmerőképpen ne éljön vétkekben,
Csöndessége lészön az ő szívében.

Ne vígy engöm Úristen késértetben,
Ne hagy esnöm az lelki rőttegésben, 90
Naponként bátoréts az én lelkőmben,
Hogy tebenned én ne essem kétségben.

Vigasztalj engőmet ígéretőddel,
Én lelkőmnek éltető kenyerével,
Az Krisztusnak halála érdömével, 95
Szent léloknek éltető erejével.

Segédségödet tülem meg ne vonjad,
Az igaz hitöt bennem meg ne oltsad,
Könyörgésre, hálaadásra indítsad,
Sok erőtlenségömet megbocsássad. 100

Legyön lelköm mindönkor csöndességben,
Bizodalom, nagy reménség szivemben,
Útálhassam ez világot testőmben,
Tégödet szerethesselek éltőmben.

Az régi szentöket is megpróbáltad, 105
Lelki rettegésőkben vigasztaltad,
Minden híveidnek példaül adtad,
Kivel szerelmedet hozzánk mutattad.

Dicsértessél atyaisten mennyegben,
Ki megtartod lelkőmet az próbában, 110
Hálát adok néköd ez dicséretben
(Ki élsz és uralkodol magasságban,)
Ezör ötszáz hatvanhat esztendőben.

CANTIO JUCUNDA
DE HELENA HORVÁT.

Én Istenem! hogy elvívéd az én szerencsémét,
Ifjúságban kell viselnem én özvegysígemet,
Nagy bánattal kell megennem az én kenyeremet.

Ha sok földet, havasokat örökké bejárnék,
5 Hasonlatosbat tehozzád soha nem találnék,
Hogy én szívem olyan szípen esméig megnyűgónék.

Senki nincsen ki engemet már megvigasztaljon,
Hogy énnékem én szívemben vidámságot adjon,
Nincsen oly nap, kin engemet szomorún ne lásson.

10 Immár ismét elővívsem én árvaságomat,
Nagy rabságra, szolgálatra adom én magamat,
Igy kell immár megkeresnem én ruházatomat.

Kell immáron bűneimírt szegínségben ilnem,
Más embernek háta megett kell már nyomorganom,
15 Kivel én jól rígen töttem, már azt kell szolgálnom.

Én Istenem, búvelködtem szép eledelekkel,
Mert Úristen te szerettél volt engem ezekkel;
Immáregyütt kell szenvednem mindentszegínyekkel.

Már nem lisen én Istenem, ki én írttem szóljon,
20 Testembéli ruházatrul ki gondot viseljen,
Nincsen immár hidegségtül már ki oltalmazzon.

Oh te gonosz vakszerencse én velem mit tível,
Házasságtul emmagamat ily hamar megfosztál,
Vak szerencse! kegyetlenül velem cselekedél.

Én Istenem, ím mely igen bűnös ember voltam, 25
Házasságnak ú gyümölcsit én ingyen sem láttam,
Immár nyilván ígyjől látom, hogy attul megváltam.

Búcsút vöttem ez világnak ú vígasságátul,
Keserűsíg elfordítá szívemet azoktul,
Mer ez föld is sír alattam, hul járok ezentúl. 30

Ha testemben én Istenem, ezeket szenvedem,
Én lelkemben bizony hiszem, hogy megkönnyebbedem,
Mert Istennek ígiretit bizonynyal elhiszem.

Nu ez világ csak egyedül én reám kiáltson,
Csak te szeress uram Isten, bár minden útáljon, 35
Mind ez világ én ellenem az mit akar, szóljon.

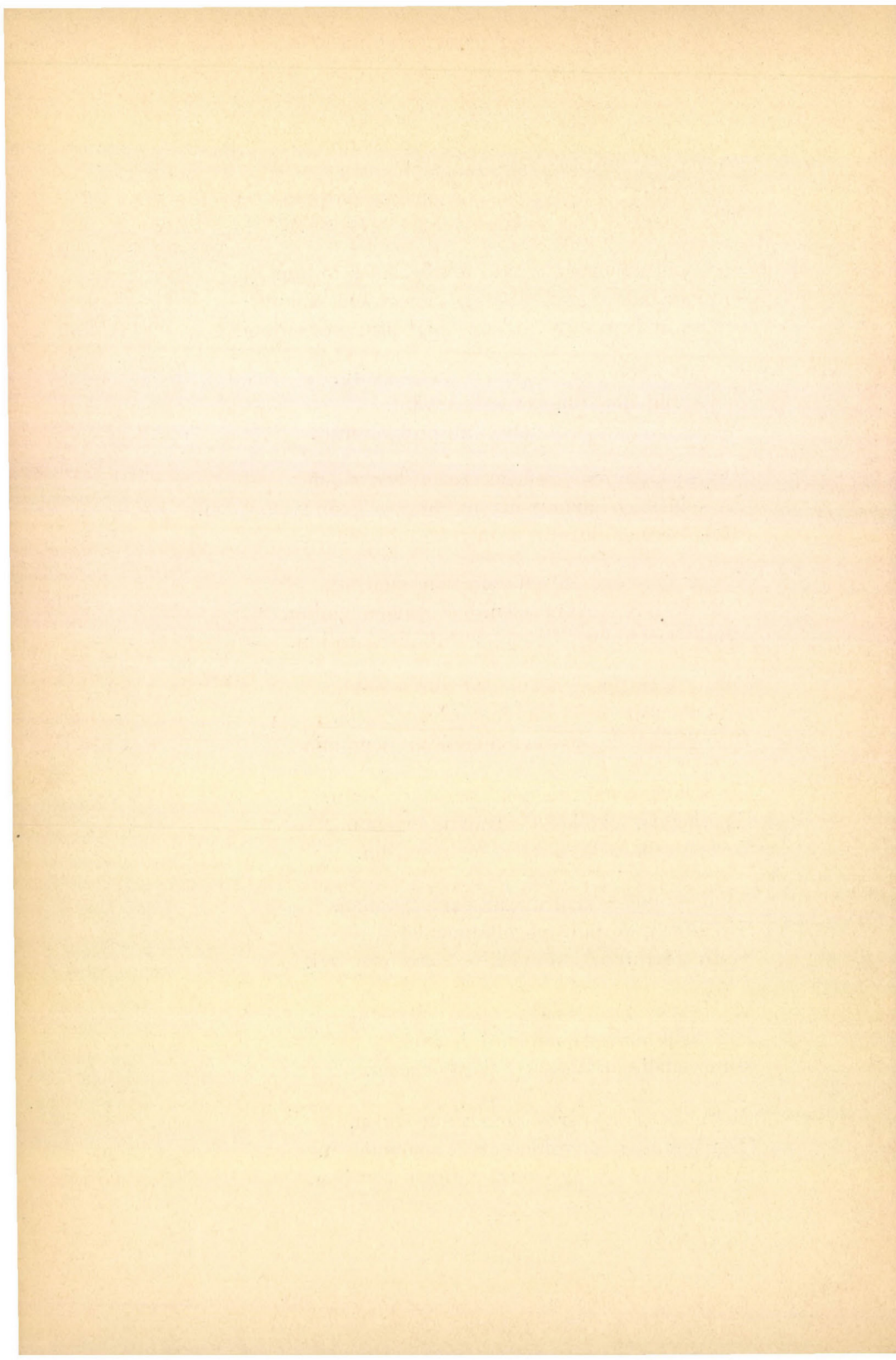
Ha az sátánt az Úristen én reám bocsátja,
Hiszem azért hogy bűnömet örekké útálja,
De lelkemet az sátánnak markában nem adja.

Veszedelmes az ördögnek tisztessíget tenni, 40
Ez világnak hizelkedő szavának engedni,
Törben esik az ki akar ezeknek engedni.

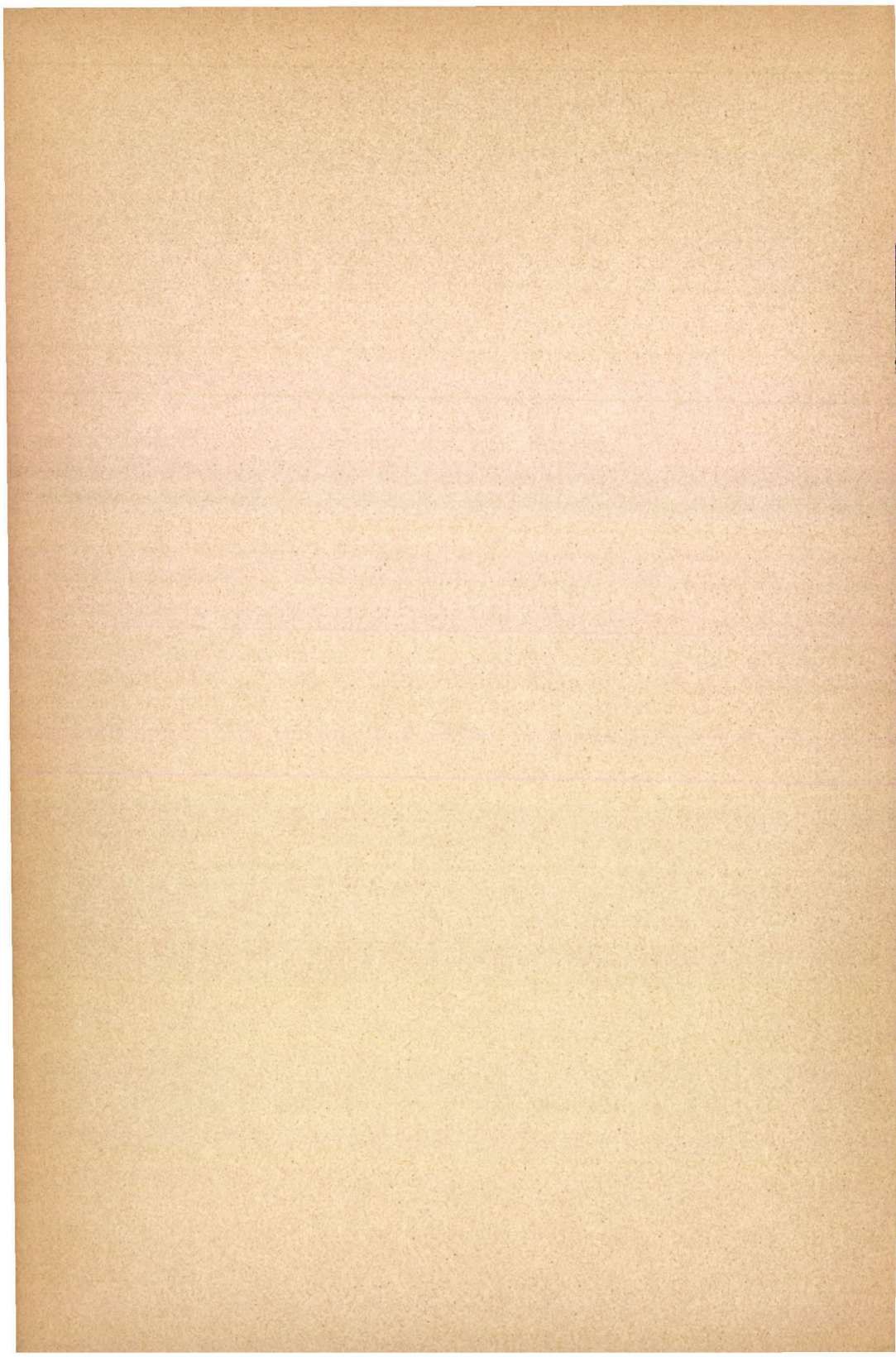
Minden ember errül magát eszében veheti,
Hírit-nevit, jó íletit megoltalmazhatja,
Szent törvínit az Istennek ha hátra nem veti. 45

Az Úristen szent lelkivel vezérje azokat,
Igazgassa házasságban az ú íleteket,
Mind halálig őrizhessík ú tisztessígeket.

Ez íneket az ki szerzé szomorú kedviben,
Ezer ötszáz és hatvanhat az jó esztendőben, 50
Kentelkiben ezt így szerzé siralmas szívében.

JEGYZETEK.

TÖRTÉNETI SZEMLE

EGYETEMES TÖRTÉNETI FOLYÓIRAT

Megjelenik négyszer évenként: január, márczius, junius és október hónapokban.

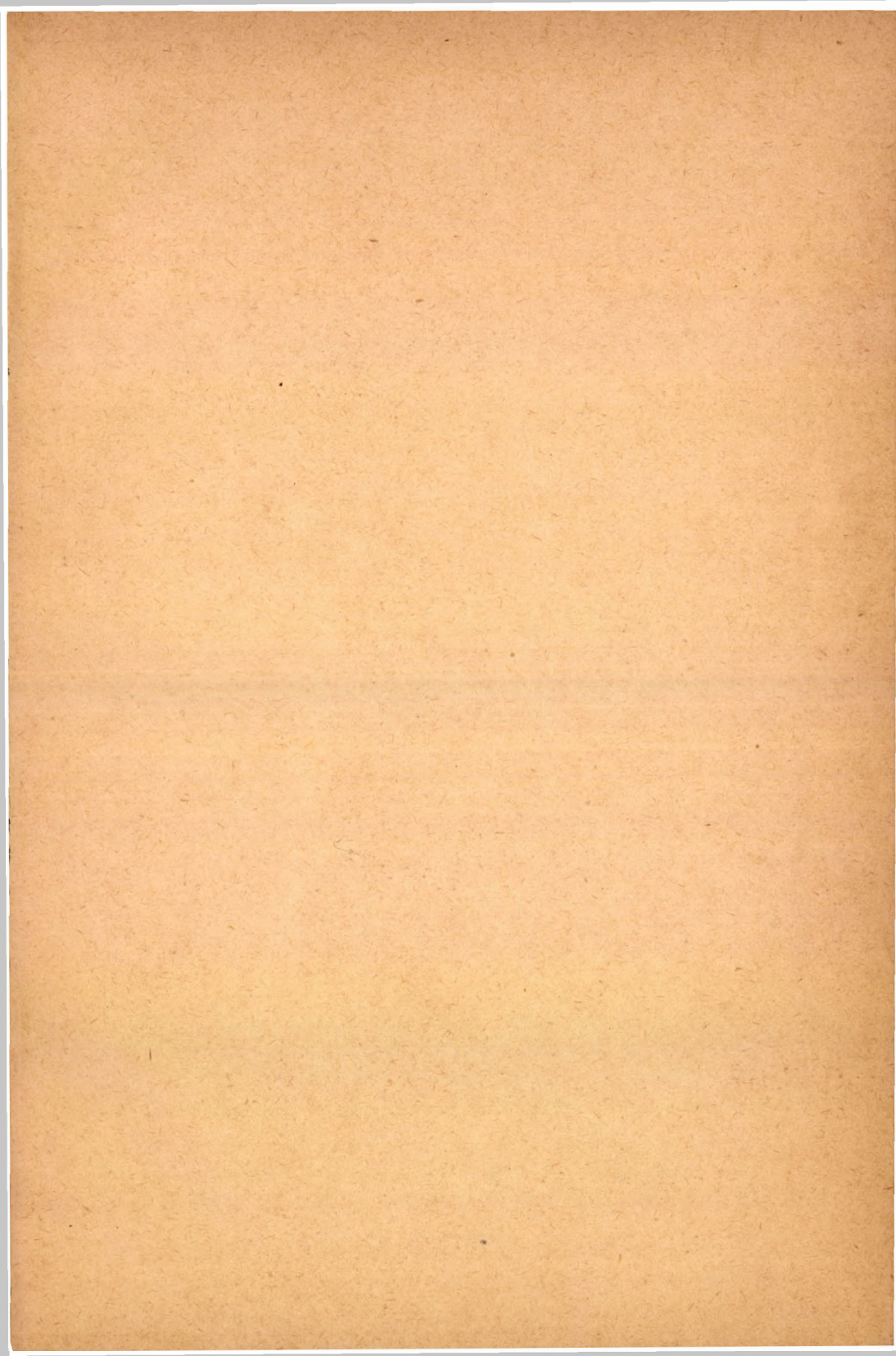
Előfizetési ára egy évre 12 K., egy-egy füzet 3 K.

A különböző encyclopaedikus és szakfolyóiratok eddig csak mellékesen foglalkoztak az egyetemes történettel; e tudománynak folyóiratunk most első magyar nyelvű közlönye. Tájékoztatni akarjuk a *Történeti Szemlében* a magyar olvasót az egyetemes történet irodalmának új jelenségeiről. A politikai történet mellett kiterjed figyelmünk a cultura történetére s a történettudomány elméletére is. Továbbá figyelmeztetni akarjuk az olvasót arra, hogy mit írnak a magyar történetről idegen könyvek és folyóiratok. Nem elégszünk meg a tájékoztatással és ismeretterjesztéssel. A magyar történetírókat önálló kutatásra akarjuk ösztönözni az egyetemes történet terén. Külföldi történetíróknak is örömet adunk tért, ha itt kívánják először közölni dolgozataikat.

A magyar történet köréből felvesszük folyóiratunk tárgyai közé azokat a kérdéseket, melyek hazánknak az idegen nemzetekkel s a melléktartományokkal való politikai és culturális érintkezésére vonatkoznak. A nemzetiségi kérdés története is feladataink közé tartozik. Közleményeinkkel megerősíteni akarjuk azt az érzést, hogy a hazai történetet nem foghatjuk fel helyesen az egyetemes történet ismerete nélkül. A nemzeti és az egyetemes történet kérdéseinek együttes tárgyalásával kedvezően akarunk hatni oly történeti érzék fejlesztésére, mely sokoldalúsága mellett is a nemzeti múlt iránt érzett kegyeletben gyökerezik.

Tért akarunk adni a legkülönbözőbb irányoknak. Mert ha igazságszeretettel kutatunk, szolgálatokat tehetünk a történettudománynak, bármily szempontból indult ki vizsgálódásunk. Csak azt az irányt mellőzzük, mely előre megalkotott nézetekkel a történetben fegyvereket keresgél pártczélok szolgálatára.

Előfizetéseket elfogad a M. T. Akadémia könyvkiadóhivatala (M. T. Akadémia palotája) és a könyvkereskedők.

JEGYZETEK
A RÉGI MAGYAR KÖLTŐK TÁRA
HETEDIK KÖTETÉHEZ.

ÍRTA
SZILÁDY ÁRON.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MEGBÍZÁSÁBÓL

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE ÉS FOLYTATTA

DÉZSI LAJOS

M. AKAD. R. TAG.

BUDAPEST, 1926.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉREN.

Erdéli Máté.

Erdéli Máté, Szentgratianus Máté és Gárgyános Máté. Ezen a három néven van énekszerzőnkről emlékezet. A két elsőt ő maga használja, t. i. az elsőt első éneke utolsó versszakában, a másodikat pedig mindhárom éneke versfejeiben. Erdéli Máté deák néven csak maga nevezi magát, míg Gratianos Matténak és Gárgyános Máténak Melius Péter írja *Igaz szentírásból kiszedettet ének-e* 1570. évi és év nélküli kiadása ajánló levelében. Ez az ajánlás Mágocsi Gáspárnak és nejének Massai Euláliának szól, akiket Ungnád Kristóffal, az egri kapitánnyal együtt diesér azoknak «a rókáknak, vadkanoknak üzésiért, kergetésiért, akik csúfolják, pükdüszik a Krisztust s minket is, hogy útet Isten fiának és Jehova Istennek mondjuk». «Valakik — úgymond — a Krisztus örök születését, Jehova egy Istenségét tagadták, undok halállal holtak meg, mint Ebion, Cherintus, Arrius, Fotinus, Sabellius, Seruetus, Alciatus, Gentilis, Gratianos Mátté, Mezőgyáni Ambrus és a többi csak mastan is.» Melius énekének évnélküli, az 1570. évinél nem sokkal későbbi kiadásában, ez az ajánló levél néhány sorral megnövekedett a végén s Ungnádon kívül még «Telugdi Bornamisza Jánost» és Török Ferencet is részesíti Melius a már előbb nevezettek iránt kifejezett elismerésében s a Krisztustagadók névsorában nem Gratianos Mattét, hanem Gargianos Mátét ír. Egyéb adat híján nehéz eldönteni, hogy a Gargianos alak sajtóhibának, Melius szándékos ferdítésének vagy a Gratianos név népies kiejtőmódjának veendő-e? Az azonban bizonyos, hogy a kettő alatt azon egy személy értendő, ki az ajánlólevélben, mindkét kiadás szerint, Mezőgyáni Ambrus neve előtt áll.

Az énekszerző maga Erdéli-nek is írja magát; ennél fogva a Szent Gratianos névben is erdélyi helynevet gyaníthatunk s talán nem tévedünk, ha azt a Szentgerice helynév latin alakjának tartjuk. Így szerzőnk szentgericei származású erdélyi ember lehetett.

Három énekéből nem lehetne megállapítani azt, amit Melius állítása után el kell fogadnunk, hogy Erdéli Máté, az unitárius felekezethez tartozott. Az ajánlólevél szövege a felől sem hagy kétségekben, hogy hitéért üldöztetett s talán épen halált is szenvedett Eger környékén, Ungnád Kristóf emberei által, vagy nem is erőszakos

halállal, de oly feltűnő módon, mint például annak idejében Ariusé, végződött Erdéli Máté élete is? Erre nézve nem elég világos Melius előadása. Máshol sem Erdéliről, sem Mezőgyáni Ambrusról nem találunk említést. — Éppen ily bizonytalan Erdéli halálának ideje is, mert énekei közül csak egyben írja, hogy azt «ezeröttszáz hatvan jó esztendőben szerzette», ez pedig tíz évvel előzi meg Melius ajánlólevelének keltét, vagy legalább nyomatását. Ha ennek «és a többi csak mastan is» — szavai alatt értendők azok, akik 1570 körül szenvedtek halált s nem egyszersmind Erdéli és Mezőgyáni is : akkor Erdéli halála csak 1560—1570 közé tehető.

1560-ban, amikor első énekét szerzette, a Bánffyak udvarában tartózkodott, Bánffy László fiánál Pálnál. Abban az időben mind az alsóindvai, mind a losonei Bánffy-családban élt egy-egy Pál, aki Lászlónak volt fia. Mindkettő hadiember, bármelyiknél találhatott volna helyet egy ily énekszerző ; mindamellett inkább az alsóindvai Bánffy Pálra gondolhatunk, aki Ráskay Ilona unokája volt, mert tudjuk, hogy Ráskay Gáspár, Tőke Ferenc, Szuhodoli András énekszerzőink mindhárman az alsóindvai várnak voltak vendégei vagy szolgálai, ahol tehát hagyományos volt az énekesek iránt táplált jóindulat. Ehhez járul az, hogy Erdéli Máténak halála helyét is Magyarországra gondolhatjuk, mert 1560—1570 közt, unitárius hitéért Erdélyben sem üldöztetést, sem halált nem szenvedett volna.

Énekeiből, mint már említettük, nem olvasható ki az, hogy az egységkíváncsihoz tartozott. Később, talán halála előtt kevéssel, nyilváníthatta ezt szóval vagy valamely ránk nem maradt írásában. Bibliai tárgyú három énekét egyszerű, világos nyelven írta, ragaszkodott a biblia előadásához, de annak szavai által nem hagyta magát korlátoztatni. Nem mintha erősebb költői föllendülés készítette volna szabadabb szárnyalásra, hanem mert a történeti előadás fonalán haladó strófaínak könnyebb megalkothatása volt előtte a cél. Nyelve a néha sűrű «vala», «vala» rím mellett sem mondható egyhangúnak, Karácsoni éneke pedig rövid sorokból álló strófaival, tömör előadási módjával fejlettebb érzékű elbeszélőnek mutatja, mint amilyennek másik két éneke után gyanítani lehetne. Ha a rimelésre, sormetszetre több gondot fordítana, kiválóbb hely illelt meg kora énekmondói sorában, akiknek így is jobbjai közé számítandó.

I. *Az szent János Baptistának feje vételéről való szép ének* megjelent hely és év nélkül a XVI. században. Egyetlen ismert példánya

a M. N. Múzeum könyvtárában. Debreceni nyomás. (Szabó K.-nál 328. sz. a.). — Csonkán (1—176. s.) *De Joanne Baptista. Nota: Menj sokat szol az Isten embernek etc.* címmel a Csoma-kódex 1—4. levelét foglalja el. — Ennél is fogyatékosabban maradt fenn: «*Decollatio Sancti Johannis Baptistæ*» címmel (1—18., 90—200. s.) egy XVII. századi kódex-töredékben, melyet P. Szathmáry Károly a Szilágyság egyik bivalyistállójában talált. A leíró az ének vége után ezt jegyezte: «*Finis. Comaromj. Scribebat Johannes Somogi Benedicto Polgar. Anno domini 1608. 4. die Julij. sunt 50 carmina.*» A két utóbbi szöveg a nyomtatottnak másolata. Leírási hiba mindkettőben találkozik, figyelmet érdemlő variáns azonban alig. Az egész ének valóban 50, négysoros versszakból áll. E versfőkből ez az értelem jön ki: SZENTH GRATIANVS MTTHÖVSS PAULO BANFFII SERVIITA COMNDAT. A sorok 4+4+3 szerint tagolhatók, a strófák négy sora egy rímet tart.

5—12. s. Lukács ev. I. 5—7, 13, 57. v.

13—44. s. Lukács ev. III. 2—20. v.

32. s. *szerzetesek* alatt *szerzetes zsidók* (farizeusok) értendők, amint a kódexirodalomban neveztetnek.

37. s. v. ö. Tinódi, *Prini, Majlát, Török B. fogs.* 92. sorával.

42. s. v. ö. Dézsi A. *Makhabeusa* 299 sorával.

45. s. *fetreny* helyett Csoma-kód. *förtöngh*-et ír, mint Tinódi, Balassa stb.

45—128. s. Márk ev. VI. 17—28. v.

87. s. v. ö. Sztárai *Hist. Athanasii episc.* 596. sorával.

111. s. *térdet sujt*-ot ír a Szathm.-kód. is, míg a Csoma-kód.-ben *fejet hajt* áll. A *nagy térdet sujt* kifejezés Melius, Arany Tamás-a 122. lapján is olvasható.

137—144. s. Márk ev. VI. 29. v.

145—152. s. Márk ev. I. 6. v.

150. s. *sziú* = szíj. A Jord.-k. is így írja a szót. A Nyört. Szótárban a szíhátú fakó ló szeghatú?-nak van olvasva szíjhátú helyett.

II. *A Szent István haláláról való ének* megvan a nagydobszai énekeskönyvben anno Domini 1696. 15. Dec. beírva, nyomtatva pedig Ács M. *Zengedező mennyei énekkar*-a (1696.) 44. lapján. A versfőkben ez olvasható: «SZANTH GRATIANS TRANSTULERAT TM.» Ez is négysoros versszakokban van írva, mind a négy sor egy rímre megy ki s a sorok 4+4+2 tagolásra mutatnak, de — bizonyosan a romlott szöveg miatt — sok 9 és 11 szótagú sor találhatóik közöttök.

A versfőkbeli *transtulerat* szó aligha valamely latin énekre vonatkozik, legalább ennek a magyar éneknek megfelelőt nem sikerült találnom, — hanem csak a bibliának latin szövegére céloz, melyet az Apost. cselekedeteiről írott könyv VI. r. 8. versétől kezdve, a VII. részen végig s a VIII. rész 2. versét is hozzá véve, foglal versbe.

III. A *Karácsoni ének* — megvan a Gönczi-féle 1635. évi Én.-könyv 203. lapján s attól fogva mint vízkereszti ének a ref. én.-könyvekben 1808-ig. Kájoni is felvette énekeskönyvébe a vízkeresztnapi énekek közé, azonban ő, mint némely későbbi ref. énekeskönyv is csak 29 versszakot közöl, míg az 1635. éviben, honnan szövegünket vettük, 32 a strófák száma. Kájoninál s a későbbieknél is, sok a változtatás, ami miatt a versfők értelme is szenved. Közlésünk szerint: MATTHEUS SENTGRAHIANZS TSSTU-ARIITK.

A versszakok négysorosak, amelyek közül három 4+4, a negyedik pedig 4+4+2. A három első sor egy rímbe végeződik, a negyedik nem mindig. Nótának az újabb énekesekben: «*Mennyei király születék*» kezdetű ének van jelezve, azonban ez is csak az 1635. én.-könyvben van meg először s lehet amannál újabb is.

A 77. sorban a versfő azt sejteti, hogy *Zuzmaráz* helyett eredetileg a régi *Űzmaráz* alak állt, mert U betűre volt szükség.

Sz. Á.

Szilády Áron jegyzetei 1885 előtt készültek, ezért nem említi, hogy Erdélyi Máté itt közölt két énekét (*Historia divi Stephani és De Joanne Baptista*) már Nagy Sándor kiadta az Egy. Phil. Közl. 1885. évf. 162—171. lapjain. Az életrajzi adatok némi kiegészítésül szolgálhat Sziládynak itt idézett véleménye, mely a közlőhöz írt magánlevelében foglaltatik, hogy t. i. «Szent Gratianus korát legfőlebb 1580-ig lehet fölvenni, azon túl nem s talán addig is bajosan». Nagy Sándor a Keresztelő János históriájának versfőiben említett Bánffy Pált a losonci Bánffyak törzséből származottnak tartja, tehát egy személynek veszi avval a Bánffy Pállal, aki Nagy Iván szerint (I. köt. 169. l.) Udvarhely, Maros, Kézdi, Seps, Orbai, Csík és Gyergyó kapitánya, Székelytámad várának parancsnoka, Báthory István lengyel királynak udvarmestere volt. A szerző nevére von. megjegyezzük, hogy Sz. feltevését (Szent Gratianus = Szentgerice) az erősítené meg, ha ismernők ez erdélyi helység latin nevét. Mi régebben Girothira gondoltunk, hivatkozva arra,

hogy egy Giróthi Péter 1579-ben írt be a Csereyné-kódexbe egy éneket.

I. Ezt az éneket Nagy Sándor a Csoma-kódex Jankowich Miklós-féle másolata után közli az Egy. Phil. Közl. 1885. 167—171. lapjain, megjegyezve, hogy 153—176. verssorait már Thaly K. kiadta a *Vitézi énekek* I. 85—86. l. a Csoma-kódexből. Szilády az alapul vett (teljes) nyomtatványnak a Csoma-kódexből való eltéréseit nem tartotta szükségesnek részletesen felsorolni, csupán két variánst (45, 111. v. s.) említ, holott sok eltérés van (pl. 51. v. s. Nincs ki rajta immáron esedőzzék. Cs. 175—6. Kitül nem sokasulhatnak világon, Inkább akarják, hogy lelkők vígadjon. Cs.), de kétségtelenül a Csoma-kódex szövege a romlottabb.

II. A *Szent István haláláról való ének* megvan a Mihály deák kódexében is 281^a—282^b. Innen közölte Nagy S. id. folyóir. 164—7. l. Szilády szövege sajtó alá rendezésekor ezt még nem ismerte, holott ez a kevésbé romlott szöveg. Minthogy könnyen hozzáférhető az id. helyen, itt csak néhány mutatványt közlünk a Mihály d. szövegéből: 3. v. s. És kevedzését (t. i. kövezését) mostan kibeszélyem (Nagydob. Esküvését mostan beszélöm). 21. v. s. Hogy ü vele megvetekednének, Ha dolgában konkolt tölthetnének (Nagyd. . . . verökednének . . .) 38. v. s. Vámbéli sok gyülevész népet. (Nagyd. Városhéli . . . népeket.) Az 52. sor után következő versszakot a Nagydobszai kódex nem közli, evvel a Mihály deák-k. 116 sorra bővül, míg a másik 112 verssorból áll. Az elhagyott strófa:

Vén tanácsok és sok szörzetösök
Tekéntvén Istvánt, hamis embörök,
Az főpapok valának közöttök.
Erre kérdék Istvánt ü előttök:

Hogy ez a teljesebb szöveg a jobb, az is bizonyítja, hogy itt SZENTH GRATIANUS TRANSTULERAT TM jó ki a versek fejeiből.

D. L.

Fráter Gáspár.

A ma is virágzó Fráter-család leszármazási táblája, mely Martinuzzit is befogadja, csak a múlt század első felében tüntet fel egy Gáspárt; a XVI. századból semmit sem tud ily nevű családtagról.¹

¹ A Fráter-család irodalom iránt való érdeklődésének emlékét őrzi Gyulaffi Sámuelnek bélmezei Fráter Pálhoz 1633-ban írt levele, melyben az iránt érdeklődik, hogy megvan-e nála Czobor Mihály Kariklia-histó-

Kájoni énekeskönyvében¹ van egy «Gyönyörködjél Szűz Mária» kezdetű ének, melyet a versfők szerint Gáspár F. írt, nem elébb a XVII. századnál. Ez a Gáspár Fr. szerzetes lehetett. Fráter Gáspárnak Antiochusról szóló éneke mind a két esetben (több kiadását nem ismerjük) Sztárai Mihály Akhab királyról szerzett énekévé együtt adatott ki Debrecenben a XVI. században év nélkül és 1619-ben. (Lásd Szabó Károlynál 336., 490. sz. a.). Ha magából az énekből eldönthető nem volna, ez a körülmény akkor is azt mutatná, hogy Sztárai művével együtt a XVI. században csak protestáns szerző éneke adathatott ki Debrecenben.

Szombat városa alatt, melyben Fráter G. a maga énekét szerze, csak Nagyszombat érthető. Ugyanott s ugyancsak 1560-ban szerzte Nagy Bánkai Mátyás is Hunyadi Jánosról szóló énekét. Mindketten az ottani protestáns gyülekezetnek voltak tagjai, talán egyik vagy másik, vagy mindkettő, papja vagy tanítója is. Nem ismétlem itt azokat, amiket a nagyszombati viszonyokról a IV. k. 268. 269. lapján írtam, csupán Fráter Gáspárra vonatkozólag említem fel azt, hogy Steltzer (*Geschichtl. Darstellung etc. in Tirnau etc.* Pest. 1870. 120. l.) 1595-ből a nagyszombati panasztevő protestánsok neveit így sorolja fel: *Martinus et Andreas Zegedy, Dionisius Farkas aliter Zabo, Caspar confrater, Emericus Pesthy et Mathias Bornemissa*. Az itt említett Gáspár, lehet Farkas, másképen Szabó Dienesnek testvére, de lehet, hogy Farkas és Szabó nevei helyett egyszerűen *Frater*-nek is írhatta magát, ha máskor nem, legalább éneke végén, mint énekszerző fiatalabb korában. Bárki és bármi sorsbeli ember volt is, ahhoz az énekszerző csoporthoz tartozott, melynek tagjai Nyilas névtelene. Nagy Bánkai Mátyás, Paniti János, akik mind Nagyszombatban írták legalább egy éneküket.

Fráter Gáspár a magáét a Makkabeusok 2. könyve 9. részéből dolgozta, Kákonyi Péternek Astyages és Cyrus történetéről szerzett *Hatalmas urakról néktek emléközöm* kezdetű éneke nótájára (I, II. k. 301. l.) 4+2+4+2.

Antiochus példájával poenitentiára buzdító énekét különösen

riája, mert neki azt «adák értésére» (Ir. Közl. (1901. 53. l.); valamint Fráter Istvánnak 1684-ben összegyűjtött versei, melyeket Teleki Mihálynak ajánlott. (Akad. kézír. és újabban az Irod. Közl.-ben kiadva.)

D. L.

¹ Már korábban, az 1621—47. körül összeírt Kuun-kódex 90—93. lapjain is megvan.

D. L.

az e földön lakó urakhoz intézi, kik a szegény községön kegyetlenkednek (61., 62. s.).

Pesti György.

Georgius Literatus Pesti-nek írja magát a versfőlkben, melyekből tovább semmi sem olvasható ki. A *literatus* jelzőt rendesen világi emberek szokták használni s ezért Pestit sem tarthatjuk protestáns papnak, bár énekének tartalma és a pápát, barátokat gúnyoló hangja után arra lehetne következtetnünk. A XVI. századból egy sereg Pesti nevű, tanult embert mutathatunk fel, akik külföldön is folytatták tanulmányaikat, de György nevűt hiában keresünk köztök. Nagyon kevésnek jutott ezek közül eszébe, amit Pesti Misér Gábor sem mindig tett meg, hogy családi nevét is feljegyezte volna, vagy amit Bornemisza Péter tett, hogy neve megtartásával *«pesti fi»*-nek írta magát — szintén nem mindig, noha mint a Vasady-kódex 120. levelén olvasható énekéből kitűnik, szülővárosához melegen ragaszkodott. Így ma még nem vagyunk abban a helyzetben, hogy énekszerzőnk életéről valamit mondhassunk s azzal a reménységgel kell beérnünk, hogy ha figyelmesek leszünk, idővel valamely oklevélben az ügyvédeknek vallottak nevei közt Pesti Györgyét is meg fogjuk találni, mint ahogy ráakadtunk Kákonyi Péterére és Madai Mihályéra. Erre az esetre szem előtt kell tartanunk egy adatot, mely a wittenbergi egyetem anyakönyvében olvasható. Ebben ugyanis 1550. október 10-én találjuk beiratkozva *Georgius Abstemius*-t, akinek másutt e néven nyomára nem akadunk. Ha ő egynek bizonyul *A halálról való emlékeztető ének* szerzőjével, akkor nem lehetetlen, hogy éppen a budai Bornemisza családból való s talán éppen B. Péternek a testvére.

Az ének tárgya minden egyéb előtt arra szolgáltat alkalmat, hogy a szerző olvasottságáról, a korabeli európai irodalommal s talán művészeti termékekkel is kötött ismeretségéről nyilatkozzunk. Közönségesen ismert tény az, hogy a XIV. században Európaszerte több ízben pusztított pestis megfélemlítő s képzelődésre készítő hatása alatt keletkeztek s fejlődtek a haláltáncnak (*Todtentanz, la danse Macabre, Chorea Macchabaeorum, the dance of death*) nevezett jelképes produkciók, verses párbeszéddek, falfestmények s faragványok, melyek valamennyien a halálnak az emberiségen gyakorolt hatalmát igyekeztek ábrázolni. Az előadások a templo-

mokban s rendesen azok környékén fekvő temetőekben történtek; a kolostorok, kápolnák falait díszítették a festmények, melyek több (24., 41.) szakaszra oszolva, minden szakasz pár sornyi rávonatkozó verses aláírással ellátva «memento mori»-szerű figyelmeztetésképp állottak a szemlélő előtt. Ugyanígy a falba illesztett faragványok is. Ezeken a halálnak többnyire szemfödélbe burkolt alakja mint táncra hívó s táncba hívó szerepel; a többi rang, nem s kor szerint különböző alak mind amennyi húzódnak, kénytelen-kelletlen enged a felhívásnak s táncba vegyül. Az egész csoport vagy menet élén szintén a halál alakja halad sípolva, ugrándozva. Ezeket a képeket különösen az imádságos könyvek (*Horák*) lapszéli díszítésére szerették felhasználni. A XIV. s XV. század ilyenmű freskói után, a XVI. században Holbein, aki 1554-ben maga is pestisben halt meg, *Imagines mortis*-nak nevezett remekművében, melynek eredeti rajzai Pétervárott őriztetnek, eltérő, de művészi felfogással ábrázolta a halál hatalmát. A haláltánc jeleneteit, miket nagy művében mellőzött, betűdíszítéseknek használta.

Ha Pesti György egy Georgius Abstemiuszal, akkor járt külföldön, látta a baseli, berni, berlini freskókat, hogy csak a nevezetesebbeket említsük. Azt nem mondhatjuk, hogy ezek valamelyikének szövegét vagy egyáltalában miféle szöveget fordított vagy követett; két következmény azonban arra a sejtelemre késztet, hogy ismerhette Holbeinnek Lützelburger által 1530 körül fába metszett képeit. Az egyik az, hogy a táncról ő sem szól, amint azt Holbein is csak Alfabetjénél használta, a másik pedig az, hogy énekének, mely mindössze egy nyomtatott s két kézirati szövegben maradt ránk, ezek egyikében, a Holbein által saját művének adott címmel egyezően *Cancijo de imagine morttijs* a címe, míg a másikban *Hypothetica descriptio mortis* címet visel.

Nyomtatásban Bornemisza Péter *Énekeskönyve* CCIII—CCVII. levelén olvashatjuk; kéziratban pedig a Székely Múzeum birtokában levő Csereyné-kódex 40—50. és a Lugossy-kódex 179—182. levelén. Bornemisza 1582-ben adta ki *Énekeskönyvét*, a Csereyné-kódexbe pedig 17 évvel elébb, az ének szereztetése után öt évvel, 1565 november 10-én írta be az a Balázs deák, akinek pontossága juttatott bennünket Szegedi András énekszerzőnk igazi nevének ismeretére is, akit azelőtt Csegeri, Czegeri, Cségeri, Csengeri nevek alatt találgattunk. Szinte bizonyosnak vehető, hogy a kódexbeli cím az igazi, hogy az a szerzőtől származik és hogy Balázs deák

az első kiadásról másolta azt kódexébe. A magyar cím Bornemisztól származhatott, aki azt közhasználatra szerkesztett *Énekeskönyvé*be helyénvalóbbnak ítélhette, a szöveget pedig Heltai Gáspárral és másokkal közös, de semmiképpen nem dicsérhető szokása szerint változtatta, rongálta, gyakran értelmetlenné tette. Így mindjárt az 6. versszak után, mely előtt el van mondva, hogy Ádámot, Évát miképpen üzte ki Isten a paradicsomból, [ilyen önkényesen átalakított sorok a 25—35. verssor, (l. alább). Az első emberpár után a halál lép fel, a 49. sorig tart ennek dicsekése, amikor azt mondja: Rendvel vegyünk elő minden népeket s pápa, császár, király, törvénykezők stb. egymásután kerülnek szembe a halállal s itt kezdődik a haláltánc.]¹

6. s. — — *bűneinek dolgáról Cs. Emböröknek bűneiknek soldjárul L.*

8. s. *Mindönökön való uraságáról L.*

9. s. *Oly nagy szépen — — Cs. L.*

10. s. *helyen h. helyre Cs. B. L.*

12. s. *Kiknek — — L.*

15. s. *Az mit ő hagy ti csak — — B.*

16. s. *Ha kedvében neki B.*

17—88. s. hiányzik a Lugossy-kódexből. [Mivel itt a kódex nem csonka, feltehetjük, hogy egy levél hiányzott abból a kéziratból v. nyomtatványból, amelyet a Lugossy-kódex másolója használt, t. i. ez a hiány megfelel egy nyomtatott vagy sűrűn beírt kódexlevélnek. A Born. Ék.-ben nem végződik levél a 16. verssorral. D.]

17. s. *Ádámot h. anyánkot. Cs.*

18. s. — — *elhiteté h. hiteté el Cs.*

21. s. *Ily h. Nagy B.*

25—35. s. Bornemisznál így van:

*Utánna megyen egy száradott halál,
A ki mindent eliszonyodik tüle,
Vonogat vállal hord valakit talál,
Nagy ohajtra mond magába bánattal.
Soha szegényb én nálamnál nem lehet,
Nyomorultabb én nálamnál sem lehet,
Soha senki ez előtt nem mehet,*

Sz. szövege itt nagyon hézagos, a zárójelbe tett elrendezés, ill. kiegészítés tőlünk való. D. L.)

*Csak vesződik míg ez világon élhet.
Látod-e, mond az halál, én ki vagyok,
Elszáradott merő azon csont vagyok,
Megmutatom azért mely kemény vagyok —*

37. s. *Ja! leszen élettek az te — — Cs.*
 39. s. *Velek éltek együtt Cs.*
 43. s. — — *fizethetnek h. ígérhetnek B.*
 48. s. *Az halálok hogyha mind is meghalnak Cs.*
 49. s. *Rendvel vegyük elő minden dolgokat Cs.*
 59. s. — — *Istennek magát hivattatja Cs.*
 62. s. *Hanem csak ki néki nagy sok — B.*
 63—64. s. *Rómában ő azzal minden jót tehet,
Pápa atyántul úgy áldomást vehet B.*
 65. s. — — *mihelt h. hogy meg-B.*
 66. s. *Mert szentölt vízzel temjénezz ű engemet Cs.*
 71. s. *Az mind h. Ma mind Cs.*
 72. s. *Csak az halál én reám — B.*
 75. s. — — *kell szállani h. kell maradni B.*
 76. s. *Jóval h. Jőy el B.*
 78. s. — *hamisság h. gonosság B.*
 79—80. s. — — *estél — hittél B.*
 83—84. s. — — *tisztiben — Azért B.*
 85. s. *Immár megyek B.*
 86. s. *Ki benne egy B.*
 89. s. *Vigan lakik az király ő kedvében L.*
 90. s. *Nagy sok urak — B.*
 91. s. *Gyönyörködik sok éktelen italba Cs.*
 94. s. *Ellenében falon egy fél — L.*
 95. s. — — — *elvétezik B. L.*
 96. s. *Cs.-ből kimaradt a mind szó. — Királ birodalma
másnak adatik L.*
 97. s. *Király nem járál L.*
 98. s. *Evél, ivál L.*
 99. s. *Nagy sok adót szedtél minden esztendőben. B. Sok adót
szedtél L.*
 100. s. *De az ellenséggel soha nem mentél szemben Cs.*
 — — — *ellenséggel nem menél — — L.*
 101. s. — — *szegény országon Cs. — — országhoz L.*
 102. s. *Kihez te nyúltál mint egy te kéncsedhez Cs. Kihöz nyúl-
tál mint az tönkön kéncsődhez L.*

104. s. Csak jó kedved B.
 105. s. Sirsz kesergesz mast te beteg — L.
 107. s. Mikor voltál nagy jó egészségödben L.
 108. s. Mert immár vagy az egy Isten kezében B. Most immár vagy az Istennek — L.
 111—112. s. Ő köztök is sok gonosságot látok,
 De velek is mindent félbe hagyatok B.
 114. s. Az törvény ezer jajt B. bizonyosan csak sajtóhiba. —
 Az törvényért ezör jajt ti megláttok L.
 115. s. — — — hamissan vöttetök, L.
 116. s. Meghídjétek h. Bizony mondom B.
 117. s. — — Sismanus — Cs. — Sisamus — L.
 119. s. — — töhetsz L. Tudod-e hogy hamisságot te szerzesz B.
 120. s. — — nem kaphatsz L.
 121. s. Neköd hagyom hogy Cambisest megnyúzzad L.
 123. s. Az fiát feljül rajta ültessed B. — — te följül rejá ültessed L.
 124. s. Mikor fia ittéli rejá nehezssen (így!) Cs. Mikor fia ítél rejá ültessed L.
 127. s. — — még meg nem jártam B. L.
 129. s. — — tisztben eljárjatok Cs.
 130. s. Pörpatvart B. Pörpatvart szerettök L.
 131. s. Az szegényöket — — L.
 132. s. Hogy csak az haját szálakat hattátok B. Hogy csak haját és szakállát hagyjátok L.
 133, 134. s. Miért nem szüntek meg kegyetlenségtül. Mennyi adót vészték az szegénységtül B. Miért — L.
 136. s. Azért — L.
 139. s. Egésségben — Cs. Ifjúságban — L.
 140. s. — — azt mondjátok L.
 143. s. Szépeket — Cs. Néköm is azokat szeretnöm kellene L.
 146. s. Királyok, császárok föltámadnának L.
 152. s. Mindön vigasságtoktul meg — L. Minden gyönyörűségeket elhagyjátok Cs.
 157. s. — — kincseteket h. pénzeteket B. — — Kezetekből kivonszom L.
 158. s. — — pénzeteket h. kincseteket B.
 163. s. Erejét, hatalmát az mit látom Cs.
 164. s. — — széljel elszaggathatom L.
 165. s. — — bibliát h. breviárt B.

167. s. — — óhatják h. jobbitják B.
 168. s. *A haláltól magokat hogy ohatnák B.*
 169. s. *Az szerzetes istenfélő atyámnak B.*
 172. s. *Akkor üstökben én velem kapának B. Üstökömben akkor neköm nyúlnának L.*
 173—176. s. hiányzik Bornemiszánál.
 178. s. *Nagy sok betegséggel ugyan megvinnak L.*
 180. s. — — azért csak — h. — erőssen — L.
 181. s. — — levonám h. lerántám B.
 182. s. — — megfojtám h. megfogám L.
 183—184. s. — — lakám, bírhatám L.
 188. s. *Ugy segéljen szent asszony hogy nem tudta B.*
 189—192. s. Bornemiszánál a rím első személyű igeidő.
 190. s. *De hogy ily keserű — B. De hogy ily kegyőtlen — L.*
 191. s. *Jaj szegény ő magát im mint — — L. Jaj szegény én magam mint vesztöttem B.*
 192. s. *Ifjúságát csak hejában költötte L. Ifjúságom csak hiába költöttem B.*
 193. s. *Im magtalan vagyok és meg kell — — L.*
 194. s. *Jaj nincsen az kit én utánnam — — L. Jaj nem leszen utánnam senkit hadnom B.*
 195. s. *Halál, kérlek ne hagyj — — L.*
 196. s. *Míg üdvösségemnek útát megtudom B.*
 197. s. — — mire h. miért L. B.
 198. s. — — virágokat ily igön rontod L. — — virágokat miért tapodod B.
 199. s. — — mire h. miért B. *Az szép leányokat miért — — L.*
 200. s. — — dolgozod h. gondod L. *Még az szópókat is lám mind elhordod B.*
 202. s. *Vagy bizony meg vonnál vagy megvonnálak Cs. L.*
 206. s. — — te sem vagy — h. — sem vagy te — — B.
 207. s. — — hiszem — h. — tudom — — L.
 208. s. — — megrontója h. megfosztója Cs. *Mert az életnek te bizony zsoldja vagy B.*
 209. s. — — te mire — h. — miért te Cs. L.
 210. s. — — sem angyal te nem vagy B.
 211. s. — — hogy az bűnnek zsoldja vagy B. L.
 213. s. — — hogy soha — — B.
 214. s. *Kik Krisztus által — — L. Kik Krisztus kínjaért — — B.*
 215. s. — — csak elnyúgoszunk Cs.

217. s. *Az bűn miatt ugyan* — — L. *Az bűn miá igen* — B.
 218. s. — — *testünk* — h. — *lelkünk* — — Cs. L.
 219. s. — — *Leülünk* h. *megnyugszunk* L. *Mint egy igen fárad-*
tak akkor nyugszunk B.
 220. s. *Mikor a testtől megválík mi lelkünk* B.
 221. s. *De mit gyötred az szegény vén bábákat* B.
 224. s. *eltartásodat helyett* Cs. *szerint jól tartásodat*, L. *szerint*
jó tartásodat kell olvasni, míg B. *szerint az egész sor : Arra nem*
kévánják társaságodat.
 225—228. s. hiányzik Bornemisznál.
 226. s. — — *ott* — h. — *ezt* — L.
 227. s. *gamon* olv. *gamón* azaz *mankón*.
 228. s. *De porrá lesz ottan mihelt meghalnál* L.
 229. s. *Csudálkozom hatalmán* B.
 230. s. — — *adat az orvos Doctornak* B. — — *adnának az or-*
vossoknak L.
 231. s. *De semmit magoknak* — L.
 234. s. *Magokkal semmi jót nem* — L.
 235. s. *Az halál mikor* B. — — *mihelt közöttök* — — L.
 237—240. s. hiányzik a L.-k.-ben.
 239. s. — — *égi forgásnak* B.
 241. s. — — *akkor az halál* L.
 242. s. — — *mi nézünk* B.
 243. s. — — *nekünk is* B. — — *még mi nekünk is lönnünk* L.
 244. s. — — *hogy még meg is* B. *hogy nekünk meg kell halnunk* L.
 245—248. s. Bornemisznál így :

*Kalmár dúсок magokban gondolkodnak,
 Örvendeznek marhának, jószágoknak,
 Számát nem tudgyák sok Registromoknak,
 Eszekben sem jut, hogy ők is meghalnak.*

246. s. *Elegünk vagyon* L.
 248. s. *De eszünkben nem jut, hogy meg kel halnunk* L.
 251. s. — — *jó sokadalom* B. L.
 252. s. *Kalmároktul csak azon tudakozik* L. — — *igen tudakoz-*
tatik B.
 254. s. — — *vagyon is csak elaluszik* B. *Mikoron ott vannak*
is csak alusznak L.
 255. s. — — *hogyha be nem szedhetik* B. — — *hogy mint be-*
szedhetik L.

257. s. *Ott is nem chetik, sem nem íhatik* Cs.
 258. s. *Kerül fordul* B. *Térül — — azonnal szitkozódik* L.
 259. s. — — *meg nem emlékezik* Cs. L.
 260. s. — — *kikéri* L. — — *majd lelkedet elkéri* B.
 261. s. — — *járunk* L.
 262. s. *Hével és hideggel csak meg nem halunk* L.
 263. s. — — *mikoron* Cs. — — *jutunk* L.
 264. s. — — *minden jók elmaradnak* B. *Ottan túlünk elmarad minden javunk* L.
 265. s. *Mezítelen szült titeket anyátok* B. *Mezételen szült lám az ti Anyátok* L.
 266. s. — — *lám nem chettek* B. *Többet kelletinél ti nem élhetők* L.
 267. s. — — *ha ti kerestök* L.
 268. s. — — *ily hamar ti is meghaltok* I.
 270. s. *Üljen veszteg otthon* B.
 273. s. — — *akarnak* Cs.
 274. s. *Az ördög töriben bizony akadnak* Cs.
 275. s. *Vad lovat száján nem hordozhattok* Cs.
 276. s. *Mint ű hordoz* Cs. *Mint hordoznak* B.
 277—280. s. hiányzik a L.-k.-ben.
 277. s. *Nem kéméllesz* B.
 278. s. — — *szánnád őket* B.
 279. s. *Még sem eléggé gyötréd-e szegényeket* B.
 280. s. *Vénség miatt* B.
 281. s. — — *nem szánod* L.
 282. s. — — *házasokat nem tekinted* B.
 283. s. *Az vagy két nap* Cs. — — *ha egymással vigadnak* B. *Egy nap két nap egymással vigadoznak* L.
 284. s. *Másnap — — mondanak* B. A *Quando coeli* a halottak vigiliájakor mondatni szokott responsoriumból vett idézet: *Libera me Domine de morte aeterna in die illa tremenda, quando coeli movendi sunt et terra* etc. Ez az idézet vagy célzás gyakran fordulhatott elő a közbeszédben más irányú vonatkozással is. Az *Actio Curiosa* elején is olvasható: «*Achastes. De elviszik már innen őket* (t. i. a németeket). *Gaude. Hóhó, quando coeli! Megesik addig a vásár stb.*»
 286. s. *Őket előttök* Cs. L.
 288. s. *Acélnál is lám keményb a te szíved* B.
 291. s. — — *éles kaszád* B.

292. s. *Ennyi megholt — — azért vagyon* L. *Mennyi megholt embered neked vagyon* B.

293. s. — — *hitötlenységét* L.

294. s. *És az halálnak nagy kegyötlenységét* L.

297. s. *Meglássátok — —* L.

298. s. *Duskát köszöntök* L. A szlávból vett *duska* szó, mely a székely földön s túl a Dunán ma is *áldomást, nagy ivást* jelent, Vörösmartynál is előfordul *A holdvilágos éj* című beszélye végén: *nem volt egyéb mint egy duskát szerető korhelynek elkárhozott szelleme.*

299. s. — — *esmétt* Cs. — — *ismég kiukádgátok* L.

300. s. — — *szörben tudgyátok* L.

302. s. *Az vagy tunni valamit az vagy nem tud* Cs.

303. s. *Sokat morgani az jó halál nem tud* L. *Sokat a halál morgani lám nem tud* B.

305. s. — — *valakik jártok* L.

306. s. *Avagy erdőn avagy ballangban vadtok* L. *Vagy erdőben vagy mezőben lakoztok* B.

307. s. — — *beakadtok* L. *Az halál tőriben bizony akadtok* B.

308. s. — — *tául* L. — — *rejá* Cs. L.

309. s. *Szűvők szerint* Cs.

311. s. *Keresztyéneknek szükség hát (szükségis B.) vigyázni* L. B.

312. s. — — *készön fogjon* — — F.

313—316. s. *hiányzik* Cs. L.-ben.

317. s. *Atyánknak házatul valamit elhoztunk* L.

318. s. *Mind elviszők* L. *Mind elhagyjuk* B.

319. s. — — *leszünk* L.

320. s. — — *az mi lelkünk* Cs.

322. s. — — *megmeneködnünk* L.

323. s. — — *legyen életünk* B. *Csak Christus legyen mi mellettünk* L.

324. s. — — *leszen nyereségünk* B. — — *leszön reménységünk* L.

327. s. — — *eszemben* Cs.

328. s. — — *röndölte* L. *Az ki rövideden írta versekben* B.

Sz. Á.

Pesti György haláléneke különös jelentőséget nyer azáltal, hogy Holbein halálképei szolgáltak alapjául. Igaz, hogy nem egyenesen, hanem latin közvetítéssel. Lützelburger halálképmetszetei halála után Lyonba kerültek s ott latin bibliai idézetekkel és francia verses magyarázattal ellátva 1538-ban könyvalakban meg-

jelentek. Címe: Les simulachres & | HISTORIEES FACES DE
LA MORT, AVTANT ELE | gammēt pourtraictes, que artifi-
ciellement imaginées. | [Vignette.] | A LYON, | Soubz l'escu de
COLOIGNE. | — | M.D.XXXVIII. | 4°. A-N. Hasonmás-kiadása
a müncheni Liebhaber-Bibliothek alter Illustrationen X. köte-
teként 1884-ben jelent meg. (Megvan a budapesti egy. könyv-
tárban.) 1542-ben *latin* fordítása jelent meg Aemylius Georgiustól
(1517—1569), akinek más ilyen műve pl. egy verses evangeliuma
is van. E fordítás címe: IMAGINES | DE MORTE, et EPI-
grāmata, è Gallico idiomate à GEOR- | GIO AEMYLIO in la-
tinū translata | LVGDVNI | 1542. | 8°. (41 fametszettel) Mas-
mann szerint (Literatur der Todtentänze. Serapeum 1840. 251. l.)
megvan az altdorfi Schwarz-féle könyvtárban, Baselben, Berlin-
ben, Lipcsében, magánosoknál. 1545-iki lyoni kiadása azért ne-
vezetes, mert ennek már IMAGINES MORTIS a címe. (V. ö.
Pesti Gy. *Cancyo de Immagine* (sic) *morttijs* (sic).) Megvan a Stutt-
garti nyilv. könyvtárban, müncheni egy., göttingeni egy. könyv-
tárban és a British Muzeumban. Ebben az évben (1545.) másodszor
is megjelent. (Münch. udv. könyvtár.) A képek számára vonatkozó
adataink eltérők, t. i. Massmann sz. (id. h. 252. l.) az első lyoni
kiadásban 41 metszet van, F. Douce sz. pedig (The dance of
Death. London, 1833) negyvenkettő s a bővülés a kórságos vagy
koldus képe. Viszont A. Goette (Holbeins Totentanz u. seine Vor-
bilder. Strassburg, 1897) azt állítja, hogy már ebben a kiadásban
benne van a négy gyermekkép, amelyeknek semmi köze sincs a
halálképekhez. E kiadásokat a kérdés eldöntése végett nem ha-
sonlíhattuk össze, a müncheni udvari és áll. könyvtárban az
1554-iki baseli, 1555-, 1557-, 1566- és 1567-iki kölni kiadást hasz-
náltuk. Az 1547-iki kiadás kétségtelenül bővített típus, t. i. a
Lützelburger-féle metszetek 39-ik (A gyermek) képe után 40.
katona. 41. A játékosok. 42. A tobzódók. 43. A bolond. 44. A rab-
lók. 45. A vak. 46. A fuvaros. 47. A kórságos, továbbá négy bájos,
de nem idetartozó gyermekkép (talán a komor hangulat enyhítése
végett) s végül az utolsó ítélet és a halál címere. Ez a főtípus,
habár sokszor változtatnak rajta vagy bővítették (pl. Douce sz.
108. l. az 1562. kiadás két metszettel bővült), vagy a képek sor-
rendjét változtatták meg. Érdekes, hogy Wagner Bálint Brassó-
ban valószínűen 1557-ben 16 Holbein-féle kép utánzatát saját
latin verseivel (dekastichonjaival) magyarázva IMAGINES MOR-
TIS SELECTIORES címmel külön kiadta.

Kétségtelennek tartjuk, hogy Pesti György Aemilius Georgiusnak ezt a latin verses kommentárját nemcsak ismerte, hanem fel is használta verséhez, hogy melyik kiadást, azt eddigelé megállapítanunk nem sikerült. A képek fölött bibliai idézetek vannak, ezek is hatással voltak rá. Ugyanezért a latin szövegnek, mint forrásnak, közlését fontosnak tartottuk. A szöveget az 1554. évi bászeli kiadásból vettük a müncheni udv. és állami könyvtár példánya szerint.

[1.] CREATIO MVNDI. | Formauit Dominus DEUS hominem de li- | mo terræ, ad imaginem suam creauit illum, | masculinum & foeminam, creauit illos. | GEN. I. & II. | [Kép.] | Principio Cælum, Terram Pontumque sonantem, | Ex nihilo fecit uoce potente DEVS. | Inde leui terra diuinæ mentis imago | Gignitur, humanum Foemina Virque genus.

[2.] [PECCATUM. | Quia audisti... GEN. III. K. Fallitur infelix à stulta coniunge coniunx, | Inuito comedens tristia poma Deo. | Commeruere grauem | scelerato crimine Mortem, | Legibus hinc fati subdita turba sumus. |

[3.] MORS. | Emisit eum... GEN. III. K. Expulit Omnipotens hominem de sede beata, | Nutriat ut proprio membra labore, DEUS. | Pallida tunc primum uacuum MORS uenit in orbem: | Humanum rapiunt hinc mala fata genus. |

[4.] MALEDICTIO. | Maledicta Terra in opere tuo... GEN. III. K. Sit maledicta tuo | sterilis pro crimine | Tellus, | Vita tibi multi plena laboris erit: | Donec in exigua te MORS tellure reponet, | Quod fueras primum, tum quoque puluis eris. |

[5.] [Ettől kezdve végig nincs cím.] Væ,væ,væ habitantibus in terra. APOC. VIII. Cuncta in quibus... GEN. VII. K. | Væ nimium uobis misero qui uiuitis orbe, Tempora uos multo plena dolore manent. Quantumcunque boni uobis fortuna ministret, | Pallida MORS ueniens omnibus hospes erit. |

[6.] Moriatur Sacerdos magnus. | IOSVE XX. | Et episcopatum eius accipiat alter. | PSAL. CVIII. | K. | Qui non mortalis uitæ tibi munera fingis, | Rebus ab humanis eripiere breui. | Maximus es quanuis [sic] Romana in sede Sacerdos, Quod geris officium, qui gerat alter erit. ||

[7.] Dispone domui tuæ...[ISAIAE. XXXVIII. | Ibi morieris... ISAIAE XXII. K. | Sic tibi disponas commissi munera regni, Vt transire alio posse repente putes. | Cur? quia cum uitam suscepta morte repones, Tunc tua diuulsus gloria currus erit. ||

[8.] Sicut & Rex. Eccle. X. | K. | Splendida fert hodie regni
qui sceptrum superbus, | Crastina lux illi tristia fata feret. | Quis-
quis enim regni summas moderatur habenas, | Munera descendens
non meliora feret. ||

[9.] Væ qui iustificatis... | ISAIÆ V. | K. | Væ nimium uo-
bis, qui iustificatis iniquum, | Eritisque malos, deprimitisque
bonos. | Donaque sectantes fallacis inania mundi. | Iustitiæ
uerum tollere uultis iter. |

[10.] Gradientes in superbia... | DANIE. III. | K. | Vos
quoque quos uitæ delectat pompa superbæ, | Implicitos fati
auferet una dies. | Herba uirens pedibus ceu conculcatur euntis,
Ultima sic tristi uos pede fata terent. |

[11.] Mulieres opulentæ... | ISAIÆ XXXII. | K. | Huc
etiam dominæ matronaque diues adeste, | Sic etenim uobis
mortua turba refert: | Post hilares annos et inanis gaudia
mundi | Turbabit MORTIS corpora uestra dolor. |

[12.] Percutiam pastorem... | MAT. XXVI. MAR. XIII. |
K. | MOBS, ego percutiam pastorem, dicit, inermem, | Illius in
terram mitra pedumque cadent. | Tum pastore suo per uulnera
MORTIS adempto, | Incustoditæ disijcientur oues. |

[13.] Princeps induetur... Ezech. | VII. | K. | Princeps
magne ueni, perituraque gaudia linquas, | Quicquid & incerti
Mundus honoris habet. | Sola queo Regum sublimes uincere
fastus, | Imperio cedit splendida pompa meo. ||

[14.] Ipse morietur... PROVER. V. | K. | Iam moriere mi-
ser, quia disciplina piorum | Nunquam uera tibi, sed simulata
fuit. | Stultitiæque tuæ magno deceptus aceruo | Es stolidus fal-
sum mente secutus iter. ||

[15.] Laudaui magis mortuos, quam | uiuentes. | ECCLE.
III. | K. | Plus ego laudaui Mortem, quam uiuere, semper |
Vita quod hæc varijs est onerata malis. | Nunc ingrata tamen me
mors detruxit ad illos, | Fatorum rigida qui cecidere manu. ||

[16.] Quis est homo... PSAL. LXXXVIII. | K. | Quis tam
grandis homo, tam forti pectore uiuit, | Cui maneat semper nescia
uita necis? | Quis uitare potest, quod deiecit omnia, lethum, |
Eripiens animam Mortis ab ense suam? ||

[17.] Ecce appropinquat hora. | MAT. XXVI. | K. | Tu petis
ecce chorum pompa comitante frequenti, | Mox age, dic horas uoce
precante tuas. | Nam te fata uocant, illa morieris in hora, | Quæ
tibi fert tristem non reuocanda diem. ||

[18.] Disperdam iudicem de medio eius. | AMOS II. | K. | Vos ego, qui donis corrupti falsa probatis, | E medio populi iudicioque traham. | Non eritis iusta factorum lege soluti, | Quam modo qui viuit, nemo cauere potest.||

[19.] Callidus vidit malum... PROV. XXII. | K. | Vidit homo cautus delicta, malumque probauit: | Panperis & iusti causa repulsa fuit. | Iustitiæ titulo uexatur egenus & insons, | Legibus & maius munera pondus habent. ||

[20.] Qui obturat (sic) aurem suam... PROVER. XXI. | K. | Consulitis dites omni locupletibus hora, | Pauperis & clausa spernit aure preces, | Sed uos extrema quando clamabitis hora, | Sic etiam clausa negliges aure Deus. ||

[21.] Væ qui dicitis malum bonum, &... dulce in amarum. | ISAIÆ V. | K. | Væ qui taxatis pro falso crimine rectum, | Quodque malum uere est, dicitis esse bonum. | Ex tenebris lucem facitis, de luce tenebras, Mellaque cum tristi dulcia felle datis.

[22.] Sum quidem & ego mortalis homo. SAP. VII. | K. | Ecce Sacramentum cælestia munera parto, | Vnde ferat certam iam moriturus opem. | Sum quoque mortalis, simili quia sorte creatus, | Tempora cum uenient, cogar, ut ille, mori.||

[23.] Sedentes in tenebris, ... PSAL. CVI. | K. | Hæc uia fallendi mortales pulchra uidetur, | Qua tegitur ficta religione malum. | Namque foris simulant magnum pietatis amorem, | Omne uoluptatum sed genus intus habent. | At cum finis adest, ueniunt tristissima dona: | Accumulat cunctos Mors inimica malos. ||

[24.] Est via quæ uidetur homini iusta: ... PROVER. IIII. | K. | Apostrophe ad Mortem. | Quid sacram terres Mors inuidiosa puellam? | Gloria de uicta uirgine parua uenit. | I procul, & senio confectis retia ponas: | Hanc sine delicijs incubuisse suis. | Conueniunt hilari lususque iocique iuuentæ, | Sumptaque furtiuo gaudia læta toro.

[25.] Melior est Mors quam | vita. | ECCLE. XXX. | K. | Vita diu mihi poena fuit, me nulla uoluntas | Incitat, ut cupiam longius esse super. | Mors melior uita, certa mihi mente uidetur. | Quæ redimit cunctis pectora fessa malis.||

[26.] Medice, cura teipsum. | LVCAE IIII. | K. | Tu bene cognoscis morbos, artemque medendi, | Qua simul ægrotis subueniatur, habes. | Sed caput ô stupidum, cum fata aliena retardes, | Ignoras morbi, quo moriere, genus.||

[27.] Indica mihi si nosti omnia. Sciebas ... IOB XXXVIII. |

K. | Aspiciens curuum ficta sub imagine cælum | Euentura alijs
dicere fata soles. | Dic mihi, si bonus es uenturæ sortis aruspex, |
Ad me quando tibi fata uenire dabunt? Inspice præsentem, quam
fert mea dextera, spæram, [sic] | Te melius fati præmonet illa tui. ||

[28.] Stulte, hac nocte repetunt ... | LVCAE XII. | K. |
Hac te nocte manu rapiet Mors tristis, auare, | Inque breui tumba
eras tumultus eris. | Ergo cum procul hinc uita privatus abibis, |
Quo bona perueniant accumulata tibi. ||

[29.] Qui congregat thesauros lingua mendacii, | ... MOR-
TIS. | PROVER. XXI. | K. | Thesauros cumulat qui per men-
dacia magnos, | Et bona corradit plurima, stulta facit. | Mors
etenim quando trahet in sua retia captum, | Hunc faciet facti
penituisse sui. ||

[30.] Qui volunt ditescere ... interitum. | I. ad TIM VI. |
K. | Vt bona mortales uobis mundana paretis, | Obijcitis uarijs
pectora uestra malis: | Sic fortuna potens in multa pericula la-
psos | Ad summum ducit perditionis iter. ||

[31.] Subito morientur, ... manu. | IOB. XXXIII. | K. |
Insurgent populi contra fera bella gerentem, | Qui nihil humanæ
commoda pacis amat. | Magnanimo freti uiolentum robore tollent.
| Ipse cadet nulla percutiente manu. | Nam genus humanum ua-
lidis qui læserit armis, | Auferet hunc fato Mors uiolenta graui. ||

[32.] Quoniam cum intererit, ... PSAL. XLVIII. | K. | No-
bilis haud ullos secum portabit honores, | Deijciet summo Mors
ubi dura loco. | Non celebres titulos, claræque insignia gentis |
Aufert, in tumba nil nisi puluis erit. ||

[33.] Spiritus meus attenuabitur ... IOB. XVII. | K. | At-
tenuata meis fugerunt robora membris, | Vitæque currentis flumi-
nis instar abit. | Quam cito præterijt nunquam reuocabile tempus, |
Et reliquum tumbam nil mihi prætererit. | Tristia iam longæ
pertæsus munera uitæ, | Me precor ut iubeant numina summa
mori. ||

[34.] Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna de-
scendunt. | IOB XXI. | K. | Consumunt vitam per gaudia multa
puellæ, | Omne uoluptatum percipiuntque genus. | Tristitia cu-
risque uocant, animoque soluto | Otia delicijs condita semper
amant. | Sed miseræ tandem fato mittuntur ad Orcum, | Vertit
ubi summus gaudia tanta dolor. ||

[35.] Me & te sola MORS | separabit. | RVTH I. | K. | Hic
est uerus amor, qui nos coniungit in unum. | Et ligat æterna

mutua corda fide. | Sed nimis heu paruo durabit tempore,
namque | Mors cito coniunctos diuidet una duos. ||

[36.] De lectulo super quem ascendisti, . . . | III. REG. I. |
K. | Quem premis, ô uirgo, iuuenili corpore lectum. | Non hinc
dura tibi surgere fata dabunt. | Nam prius exanimem te mors
uiolanta domabit, | Pallidaque in tumulum corpora falce trahet. ||

[37.] Venite ad me omnes, qui laboratis & onera- | ti estis. |
MATTH. XI. | K. | Huc ades, & proraptus uestigia nostra se-
quaris, | Pondera qui fesso tergo tanta geris. | Iam satis es
nummos pro merce forumque secutus: | Omnibus his curis exo-
neratus eris. ||

[38.] In sudore vultus tui vesceris | pane tuo. | GEN. III. |
K. | Ipse tibi multo panem sudore parabis. | Præbabit uictum
nec nisi cultus ager. | Post uarios usus rerum uitæque labores |
Finiet ærumnas Mors uiolenta tuas. ||

[39.] Homo natus de muliere, breui viuens . . . | IOB. XIII. |
K. | Omnis homo ueniens grauida mulieris ab aluo | Nascitur ad
uarijs tempora plena malis. | Flos cito marcescens ueluti decedit,
& ille | Sic perit, & tanquam corporis umbra fugit. ||

[40.] Cum fortis armatus custodit atrium suum . . . confide-
bat. | LVC. XI. | K. | Fortis, & armatus, dum uis, & uita
supersit, | Tuta sui seruant atria præsidij: | Ecce superuenit iun-
ctis Mors fortior armis, | Hunc male quæ tuta de statione rapit. ||

[41.] Quid prodest homini . . . patiatur? | MAT. XVI. |
K. | Quid prodest homini totum si sortibus orbem, | Ac aleæ
innumeras arte lucretur opes: | Detrimentum animæ fato patia-
tur acerbo, | Nulla quod ars, fraus, sors, post reparare queat? ||

[42.] Ne inebriemini uino, in quo est luxuria. | EPHES. V. |
K. | Parcite mortales nimio uos mergere Baccho, | Cui Venus ex-
pumans, luxus & omnis inest: | Ne ueniens cogat somno, uinoque
sepultos, | Mors animam uomitu reddere purpuream. ||

[43.] Quasi agnus lasciuiens, & ignorans, . . . trahatur. |
PROVER. VII. | K. | Insanire, & scire nihil, suauissima uita
est: | Optima non itidem. Quid furiosus agit? | Securus fati,
simplex lasciuit ut agnus, | Nescius ad mortis uincula quod tra-
hitur. ||

[44.] Domine, vim patior. | ISAIÆ XXXVIII | K. | Vt
iugulent homines surgunt de nocte latrones, | Tollunt quæ plenis
fert anus in calathis. Vim patior, clamat, mortem mittit Deus
ultor, Quæ per carnificem strangulat hos laqueo. |

[45.] Cæcus cæcum ducit: & ambo in foueam | cadunt. |
MATTH. XV. | K. | Pro duce cæcus habet cæcum. Dum incertus
uterque | Ambulat: in foueam lapsus uterque ruit | Vtlerius:
nam sperat homo dum pergere, tumbæ | In tenebras illum MORS
mala præcipitat. ||

[46.] Corruit in curru suo. | I. CHRONIC. XXII. | K. | Fertur
equis auriga, nec audit currus habenas, | Dum MORTIS pugnat
cum ratione timor. Corporis exiliente rota, deuoluitur axis: |
Vina fluunt ruptis sanguinolenta cadis. |

[47.] Miser ego homo! Quis me... huius? | ROM. VII. |
K. | Qui cupit exolui, & cum Christo uiuere, mortem | Non metuit.
Tali uoce sed astra ferit, | Infelix ego homo! Quis ab huius cor-
pore mortis | Liberet (heu) miserum? me miserum eripiat? ||
[Ezután: 48—51: amorettek. Itt nincs a halál képe.]

[48.] Confodietur iaculis. | EXODI IX. | K. | Hic puer
ætate imprudens, est sanguine feruens, | Cum parma iaculum
(cætera nudus) habet. | Infelix puer atque impar congressus
atroci | MORTI, quæ iaculis confodit hunc proprijs. ||

[49.] Pueri in ligno corruerunt. | THREN. V. | K. | Ludere
par impar, equitare in arundine longa, | Socratico & pueros cur-
rere more iuuat. | Ecce repente ruunt equites in caudice ligni, |
Ligneus ut Troiæ Pergama uertit equus. ||

[50.] Quorum Deus venter est. | PHILIP. III. | K. | [Amoret-
tek viszik egy tántorgó társukat.] Non secus ac pueri sine sollici-
tudine uiuunt, | Quorum maximus est uenter, & esca deus. | Quem
pinguem & nitidum bene curata cute tollunt | Fronde coronatum,
MORS leue tollet onus. ||

[51.] Fortium diuidet spolia. | ISAIAE. LIIL. | K. | Clara
triumphatis hominum uictoria summis, | Vt summos doceat
quosque dedisse manus: | Diuidit erectis spolia exarmata tro-
phæis | Victrix uictorum MORS uiolenta uirum. |

[52.] Omnes stabimus ante tribunal. ROM. XIII. | Vigi-
late & orate, quia nescitis quâ hora ven- | turus sit Dominus. |
MAT. XXIII. | K. | Quilibet ut possit rationem reddere, cuncti
Iudicis æterni stabimus ante thronum. | Propterea toto uigilemus
pectore, ne cum | Venerit, irato iudicet ore DEVS. | Et quia nemo
tenet uenturi iudicis horam, | Esse decet uigiles in statione pios. ||

[53.] Memorare nouissima, & in æternum non peccabis.
ECCLE. VII. | K. | Si cupis immunem uitij traducere uitam,
Ista sit ante oculos semper imago tuos. | Nam te uentura crebro

de MORTE monebit. | Quam repetens omni tempore cautus eris. |
Da precor ut uero te pectore CHRISTE colamus: | Omnibus ad
cælum sic patefiet iter. ||

Rom. 5. | Sicut per vñum homi- | nem peccatum in hunc |
Mundum intrauit, & | per peccatum MORS: | ita in omnes ho-
mines | MORS pertransiit, in | quo omnes peccaue- | runt. ||

D. L.

Küküllei Névtelen.

Énekszerzőink sorában, az ének végső strófájának értelme szerint, ez alatt a név alatt ismeretes az a deák, pap vagy tanító, aki a Sámuel első könyve 25-ik részében olvasható bibliai történetet foglalta énekbe. Verseléséből ítélve, többet is írhatott, ránk azonban ennél az egy énekénél több nem maradt. Ennek két kiadását ismerjük; egyik Bártfán, a másik Debrecenben jelent meg év nélkül a XVI. században. (R. M. Kvtár. I. 319.; 323. sz.)

Abigail történetéből az az elvonható igazság ragadta meg az énekszerző elméjét, hogy az okos feleség nagy áldása az Istennek, amint ezt Salamon is írja: *az Úrtól vagy az értelmes feleség; vagy mint ahogy Bogáti kezdi Aspasiá-ját: Jóval látta Isten világon az embert, kinek olly asszont adott stb.* Ezt a két első strófában előre bocsátja s úgy fog a történet elbeszéléséhez, mely tart a 272. sorig. Onnan kezdve 12 strófában az asszonyokat inti Abigail példája követésére, kettőben a férfiakat feleségük megbecsülésére; négyben a gonoszkedvű gazdagokat ijeszti a dölyfös Nábál példájával; kettőben vitézlő uraim intetnek a szegény község kimelésére; kettő a Küküllő mentének ilyenektől származott romlásáról emlékezik, egy intő tanuságot s egy a szereztetés helyét s idejét foglalja magában. — Előadása, verselése egyiránt gyakorlott énekszerzőre vall. Nem oly értelemben, mintha például rímei kifogástalanok volnának; de feltűnik az, hogy Dávid, Nábál és Abigail jelleme leírásakor mintegy szokásszerűleg használja a «vala» rímeket s azontúl kerülni látszik, mert egy strófában három sor végén, egyben két sor végén s még egy párban egy-egy sor végén találunk «vala»-t. Hogy 4+4+3-ra osztott hibás sorai közül lehet-e s kell-e neki tulajdonítanunk és hányat? erről akkor mondhatnánk biztos véleményt, ha nemcsak ez a két, egymásnak teljesen megfelelő kiadás maradt volna ránk. Azonban a legtöbb hibás sor olyan könnyen helyre-

állítható, hogy azok romlását nem a szerző hibáinak kell tartanunk, hanem a kiadások rovására kell írunk. Ilyen mindjárt a :

2. s. ahol *bölczezes* hihetően *bölcz es ezes* volt, bár Torkos János *Absolon*-jának 12. sorában épenúgy *bölcsesz-es*-nek mondatik Izsák.

6. s. *Tükörből* stb. V. ö. Bogáti Farkas : *Tükerül szépeknek Szent-Pálon ezt íram Székelyföldön laktomban* (Aspasia).

14. s. *irillé* azaz *irigylé*.

25. s. *éktelen* a debreceni kiadás sajtóhibája *éktelen* helyett.

36. s. *Róka módra kert alatt kullog* (Közm. Erd.). Csak *magoknak* vannak, mint az özvegy ürgék (Pázm. *Kal.* 515.).

40. s. *Hermán uram!* talán az erdélyi szászokra vonatkozó megszólítás, Mikesnél fordul elő a : *megharagudt Hermán, kövér ludat kíván* — közmondás is. Krizánál (*Vadr.* 381. l.). Gyermekmondás : *Hérmán! Kövér disznyót kíván, Ninesen kése mivel vágja, Csak a fogával rángassa.*

50. s. *ollóttat* = *nyiret*. V. ö. Torkos J. *Absolon* 89., 95. s.

89. s. Az egész énekben a legszabálytalanabb sor. Talán az *adom* szó későbbi beszúrásának kell ezt tulajdonítani.

99. s. V. ö. a 250. sorral.

166—7. s. A *Nábál* név jelentése : *bolond, istentelen*.

227. s. *nagy lakás* = *vendégség*. Tinódi Varkues Tamásról írja, hogy : «*Az hősekkel vígan tött ű nagy lakást* (III. 305. l.).

270. s. *Minem*. Számos példa található az I., III., IV., V., VI. kötetben.

272—3. s. Decsi Gáspárnál : *Asszonynépek kik vattok, Bethsabén tanuljatok*.

278. s. Decsi Gáspárnál : *Igen frissen öltöztök, nagy aranyasok vattok* — és *Ha tálban konc asszonyra, nem kell nézni az konttyra*. Monoszlai : *Az ti frissen lépő kontyos feleségtek*. (*Apol.*)

300. s. *Éltet*. Lásd I., III. köt. Tinódi is így : *Az vitézlő népet ti szeressétök, Isten adományát vélők közöljétek* ... *Szeressétök sok jóval vitézőket*. (*Kapitán Gy.*)

301—3. s. *ennik, tennik, vennik* ezek helyett : *enniék, tenniék, venniék*.

313—6. s. Kendi Ferenc, Kendi Antal, Bebek Ferenc támadására s kivégeztetésére vonatkozhatik.

317. s. A *kacсібás* olv. *kacsibás*, ma is erdélyi tájszó : *görbe, horgas* (láb). Az ily sánta lábbal való rúgás kigúnyolása közmondás-szerűnek látszik. Kalotaszegi lakodalmi versben : *Hát még rugdosás-*

sal kívánsz fenyegetni, Hidd el a falura (falóra ?) foglak felültetni, Kacsibás lábadra két nagy követ kötni. (Nyr. 17 : 475.).

318—9. s. Szászokat gúnyoló szólások.

320. s. *Am járjanak = hadd legyenek.*

Thorkos János.

Az énekszerző a versfőben nevezi meg magát, amelyeknek értelmé a részek fölött olvasható. Ezen kívül — tudtunkkal — seholsem fordul elő neve. Állásáról, tartózkodása helyéről semmit sem mond, csak az énekszereztetésének évét foglalja be végső strófájába. Egy-egy szót úgy ír, hogy abból erdélyi székely voltára lehetne következtetni (mű, tű, lépik stb. és az ö-zés); bizonyossággal megállapítani azonban nem lehet, mert tájszóféle ami előjön is nála, nem, vagy nemesak a székelyföldön hallható. Ezt a föltevést támogatja az a körülmény is, hogy erdélyi udvari embernek ajánlja énekét a szerző. Kápolnai Bornemisza Farkas ugyanis Izabellának s János Zsigmondnak volt tanácsosa. Nagy Iván csak fölemlíti, de egyik Bornemisza családhoz sem köti Farkast, a Kápolnaiak közül csupán Boldizsárt nevezi meg, aki 1541-ben s később is az ország főkapitánya volt s 1573-ban is életben van. Fiáról is van szó, de név nélkül. Farkas 1553-ban tűnik fel, amikor Bethlen-várát Kendi Antallal s a Patócsiakkal együtt feladja Dobónak és Tahinak. Az 1563. évi tordai országgyűlésnek Szalánczy Jánossal együtt mutatja be János Zsigmond előterjesztéseit. Majd 1565-ben is a korlátnokkal együtt. 1567-ben egyik országos biztosul neveztetik ki János Zsigmond halála esetére a testamentomos urak mellé. 1572-ben még él, de midőn fia Boldizsár a Békés Gáspár támadásában való részvételéért 1575 aug. 6-án a vádlottak közt ötödik helyen említetik, *Balthasarem filium quondam Wolphangi Bornemyza*-nak mondatik. (Erd. O. gy. eml. II. 566. l.) Castaldo az idősebb Boldizsárt 1552. dec. 12-én kelt levelében magyarországinak mondja (Tört. Tár. 1892. 657.) s az ifjabb Boldizsár 1576-ban Szatmárról ír Rubernek s a maga huszti tiszttartójáról beszél. (Tört. Tár. 1880. 126.)

Thorkos János hihetően Erdélyben szolgálta Bornemisza Farkast. Az a jó hosszúra nyújtott intés, melyben éneke végén szükségét látja annak, hogy *Egy keveset az mű időnkre szálljunk*, sokféle célzással van béelve. Legvilágosabb, amit a bálványimádás ellen mond (841—860. s.); az igaz tudomány prédikáltatásáról szólva (844. s.) nem árulja el felekezeti álláspontját. Császár királyról szóló

sorai sem árulnak el valami térdet-fejet hajtó hűséget. Hogy Absolon történetét miért gondolta éppen alkalmas példának énekbe szerezni? azt is nehéz eltalálni. Absolonban az ifjú János-Zsigmondot akarta-e, mint Isten ellen felkelőt (555. o.) példázni, vagy valami erdélyi Akhítófel lebegett a szeme előtt, nem világos. Célzásai oly általánosak és burkoltak, hogy azok vonatkozását annak idejében is bajos lett volna bebizonyítani. Ha a szerző ezek miatt álnevet használt volna, azzal csak felesleges óvatosságát s félénkségét árulta volna el.

Elbeszélő, verselő tehetsége nem csekélyebb kortársaiénál. 4+4+3 sorainak hangzatosságára, tagolására nem nagyon vigyáz, inkább a világos érthetőségre törekszik. Énekének két kiadása maradt ránk egy-egy példányban (Debrecen h. és é. n., Kolozsvár év nélkül. Szabó: R. M. K. I. 338. 352. sz.) Mi a kolozsvári kiadást vettük alapul.

1. s. v. ö. Nagybánkai, *József hist.* 1. sorával: Józsefnek megmondom az ő krónikáját.

4. s. v. ö. Tinódi, *János kir. fiáról* 2. sorával: Az jó János király fiát herczegöt beszéllöm.

12. s. v. ö. *Abigail hist.* 2. sorával.

65. s. két szöveget veté. Ma is «szemet» vetett rá; rávetette szemét.

80. s. *Absolonnak dagály orrában vala.* Pázm. *Öt lev.*: hogy kifogták a délcegből bátyánkat és szájában vetették zaboláját, esuda, mely igen orrában *dagállya*.

89. s. *nyírni kezdék* V. ö. *Abigail*: 50. sorával.

241. s. *Nem sok magával* ma: sokad magával.

480., 514., 516. s. *Jordán vizén elkeljenek.* Csáti D. Kelenföldén a Dunán *elkelének*.

611. s. *sepedéknek* hangzott a XVI. századi íróknál a mai süppedék. [V. ö. az «Ő magyar Máriasiralom» *sepedyk* szavával (M. Nyelv. 1923. 6, 121. l.) D.]

618. s. *Az Isten mint eszveszté.* Szokatlan: *eszét veszté* helyett. [Érdekes egybevetni Balassa e sorával: «Ne szerezzsen senki mi közöttünk *eszvészt*», mely utóbbi szó Szilády magyarázata szerint: összeveszés. (Szilády: Balassa-kiad. 275. l.) D.]

706. s. *Ki hová lát* ma: Ki merre lát.

764. s. szokatlan kifejezés.

765. s. Ezzel a sorral kezdődik a *Penitenciára intő história.* (Lásd: VI. k. 75. l.)

779. s. *Nagyra vitte Isten a dolgát* — mai közmondással vehető össze.

843—858. s. A bálványimádás, amivel protestáns írók a róm. katolikusokat szokták vádolni, csak általánosságban mutatja szerzőnek felekezeti álláspontját. Az, amit mond, hogy *sem királt sem császárt ebben követni* nem kell, ismét aligha egyéb általánoskodásnál.

865. s. Pál ap. Zsidókhöz írt levele 10₃₁: Rettenetes dolog az élő Istennek kezébe esni.

873. s. v. ö. a következő ének 90. sorával.

882. s. Erdélyinél: Aszúfa mellett a nyers is megég. — Ballaginnál: A szárazfa mellett a nyers is elég.

Varsányi György.

Varsányi György is egyike azoknak az erdélyi énekszerzőknek, akiknek életéről nevükön kívül semmi tudomásunk nincs. Külföldön tanult magyarok névsorában sem fordulnak elő s csak az erdélyi levéltárakból kerülhetnek még ki rájuk vonatkozó adatok. Varsányi megmondja éneke végén, hogy *ezt Meggyes városában írá versekben* s nincs rá ok, hogy ne az erdélyi Medgyest értsük ez alatt. Itt tartatott 1560 jan. 10-én s 1561 febr. 6-án az a két vezetes vitatkozás, melynek a kálvinisták s lutheránusok között az úrvacsora felett folyt vitában dönteni kellett. A két vita a kálvinisták ellenére azzal ért véget, hogy a kálvinistáknak 15, a lutheránusoknak 14 pontba foglalt hitvallását elbírálás végett a német theologusoknak küldötték ki. Ezek a lutheránusok mellett nyilatkoztak. Azonban megjegyzendő, hogy már az első vitatkozás azzal ért véget, hogy a zsinat többsége a kálvinistákat kárhoztatta s a lutheránus egyházból végleg kirekesztette. Valószínű, hogy ebből származott Varsányi Györgynek azon *kárvallása és gonosz szerencséje, mely után ű nagy búsultában szerzé énekét, noha ezért igen bizott a felséges királyban*. A maga bajáról ugyan csak 365—369. és 437—440. soraiban mond ennyit, azonban a 405. sortól kezdve a közállapotok és erkölcsök képét nem ügyetlenül rajzolja. Úgy, hogy míg a tulajdonképeni énekekben hetet-havat összehordva, a világ állhatatlanságát és változásait emlegeti, énekszerző tehetsége felől nem igen győzi meg az olvasót, addig ebben a nyolc versszakban biztos kézzel rajzolja meg a kor képét, melytől — az

akkori felfogáshoz képest — szerinte nincs messze az utolsó ítélet napja.

Varsányi éneke főképpen abban különbözik Batizi András (II. k. 95. l.) *Meglőtt és megleendő dolgoknak* stb. című és Dézsi Andrásnak (IV. k. 7. l.) *Világ kezdetitől lőtt dolgokról* című énekeitől, hogy míg ezek szerzői a bibliai időszámítást nyomról-nyomra követve a két-két ezeréves korszakokat sorba tárgyalva mintegy krónikát írnak, hogy a pápa, — Antikrisztus — végét jósolva, fejezhessék be éneküket, addig Varsányi, bár a bibliával kezdi, mégis a címül választott *Xerxes históriáját* tartja szeme előtt, Herodotus miliásaira gondol, Justinust is idézi s a világban történt nagy változások feltüntetésére igyekszik, hogy hazája állapotának leírására s abban saját szerencsétlensége megemlítésére mehessen át, fatalismusát igazolhassa s belőle megnyugvást meríthessen.

A bibliai verses krónikákról II. k. 424. s IV. k. 283. lapján szölvünk. A három ének párhuzamos részeit alább fogjuk kitüntetni. Varsányi énekének ránk csak 1574. évi kiadása maradt két példányban (Debrecen). Szabó K.-nál 111. sz. a.

A versfőkből kiolvasható hexameterek nagy fatalistának mutatják a szerzőt: NIMIRUM FATIS MORTALIA CVNCTA REGVNTUR, FATVM DAT MORES FORTVNAM ET TE(V)RMINAT ANNOS, FATIS IN S(V)VMMA OBNOCSIA SUNT OMNIA (E) LECTOR VALE. 6+6 soraiban ritkán hiányzik a sormetszet.

21—24. s. v. ö. Batizi 13—16. s.

25. soron kezdve v. ö. Batizi 44. Dézsi 2. sorától kezdve.

65. s.-tól v. ö. Bat. 69. sorától kezdve.

117. sorral áttér Xerxes históriájára.

237—268. sorban Polykrates gyűrűjéről szól.

269—288. sor Cyrust hozza fel példálul.

301—320. sorral v. ö. Heltai *Hogy a halál nem fél* stb. című énekének 37—48. sorát s az ezekre tett jegyzeteket (VI. k. 111. 329. l.).

344. s. v. ö. Torkos *Absolon* 840. sorával.

364. s. Közmondásnak látszik.

373—376. s. v. ö. Bat. 97—104. Dézsi 161—164. sorával.

385—400. s. v. ö. Dézsi 261—272. sorával.

408—412. s. Tompa *Gólyá*-ja egyik strófájára emlékeztet.

413—416. s. v. ö. Bat. 545—552. Dézsi 293—304. sorával.

(Jel. 16, 18.).

423. sornak megfelelő idézetek későbbi írókból találhatók a Nytört. Szótárban.

424. s. nem fordul elő a közmondások gyűjteményében.

[A forrásáról l. Király Gy. *A Cyrus-monda széphistóriáinkban*. Irod. Közl. 1919—21. évf. D. L.]

Szerémi Illyés.

Szerémi Illyés neve a külföldi egyetemen megfordult magyar tanulók névsorában nem fordul elő. A hazai reformáció történetében egyetlenegyszer említetik 1551—1552. táján, úgy, mint aki Sztárai Mihály helyébe, Laskóra ment papnak, midőn Sztárai onnan eltávozott. Ebben a hivatalban nem sok időt tölthetett, mert 1554-ben már Szegedi Kiss Istvánt iktatta be Sztárai a laskói papságba. Ettől az időtől kezdve Szerémiről nincs szó. Mint neve után gyaníthatjuk, szülőföldre a Dráva vidéke lehetett. Ebből arra következtethetünk, hogy Laskóról talán lejjebb vonulva, a Sztárai által alapított 120 egyházközség valamelyikében teljesített papi szolgálatot, ahol bizonyára nagy szükség lehetett oly emberre, mint ő, aki az ottani szlávság nyelvét is értette. Mi vitte 1561-ben Kolozsvárra, ahol első énekét szerzette, hol volt 1564-ben második éneke írásakor, hol élt még 1580-ban is, amikor harmadik énekét írta? — minderről semmit sem tudunk, valaminth arról sem, hol és mikor végződött élete. Három énekéből annyi világosan látszik, hogy mindvégig a reformált vallás híve s hihető, hogy papja is volt. Bennök hitéhez való erős ragaszkodásról tesz bizonyosságot; a hitnek hasznát, hálaadásra való kötelezettséget s a bűnbánat szükségét hangoztatja. Dogmatizálása nem válik nehézkessé s a madarak istendicsérő énekére, a fülemile fáradhatatlanságára való hivatkozás azt mutatja, hogy a természet szépségei iránt is fogékony lelke költői emelkedésre is képes volt. Gondolatait röviden (mint maga mondja: *rövid beszédben* 29.) és tisztán fejezi ki, a szót nem szaporítja, nem is ismétli.

I. Megvan az 1569. évi Ék. 211. l. *Az istennek az emberhez való szerelméről* — cím alatt. Az 1590. évi Ék. 248. l. — [Megvan még a Bártfai Ék. (1593?) 376. l. — Vasady-kód. 115.^a — Kuun-kód. 88—90. l. — Kájoni Ék. 1719, 474. l. D. L.] Bornemiszánál a LXXV. levelen, azonban a helyet, időt s nevet magába foglaló két végső strófa helyén ez áll:

*Dicséret legyen az Úr Istennek,
Az atya, fiú és szent léleknek,
Kit minden szentek örökké dicsérnek.*

Éppen így Gönczinél is (349. l.) *Az istennek szeretetiről* cím alatt.

Az ének három soros strófái egy rímbe végződnek. A sorok két adonicus sor összetételéből állanak, de csak szótagszám szerint, mint ezt már a Sz. Lászlóról szóló éneken, Batizinál, *Adhortatio mulierum*-ban s gyermekversekben láthattuk. A harmadik sor egy szótaggal több, ami ennél fogva nem 5+5, mint az első és második sor, hanem 5+6.

6. s. az *Isten* helyett 1569: *hogyan élhess.*

9. s. *Bízzál h. u. o. közely* (készülj vagy közelj?)

11. s. 1569: *Nem hadná fiát ő az embertől.*

18. s. ez *módja* helyett 1569: *azt mondja.*

23. s. *bűnből löttünk* helyett Born. *bűnnel lettünk*-öt ír.

II. Megvan az 1594. évi Ék. 376. l. — gr. Kuun-kód. 88. lapján a 15—16 sor híján. Gönczinél (1630. 365. l.), az évszámot s nevet magában foglaló végső strófa nélkül. A gr. Kuun-kód. szövege több helyen romlott, ami egypár esetben a Gönczi szövegével is megtörtént. A Lugossy-kód. 121. lev., ahol az évszámot s nevet magába foglaló végső strófa helyén ez áll:

*Dicséret legyen Atya Istennek és Fiú Istennek,
Az vigasztaló, világossító szent Lélek Istennek.*

A kétsoros strófák sorai 5+5+6 szerint vannak tagolva. V. ö. az I. számú ének soraival.

III. Megvan az 1594. évi Ék. 372. l. — A négysoros strófák három első sora 6+6, a negyedik sor 6+7 szerint vannak tagolva.

Dávid Ferenc.

Dávid Ferenc a XVI. század első negyedében Kolozsvárt született. Atyja vargamesterséget űzött. Kolozsvár XV. századi összeírásaiban olvasható a Dávid vezetéknév, ami azonban más családhoz tartozhat, mert Ferenc atyjának neve — Bogáthi feljegyzése szerint — Helter volt, ami egyszersmind szász származását is bizonyítja. Atyja mesterségével Ferenc ellenfelei minduntalan csúfolódtak. Tanulását szülővárosában kezdte s folytatta. Tanult-e

Gyulafehérváron? nem bizonyos, de hihető, mivel Meggyesi Ferenc gyulafehérvári vikárius volt a pártfogója s külföldre is ennek segítségével utazott. Az a *Franciscus Literatus Klausenburg. Vngarus*, aki 1545. évi október havában iratkozott be a wittenbergi egyetemre, aligha egy azzal a *Franciscus Clausenburgensis Transsylvanus*-sal, aki 1548. évi január 20-án iratkozott be ugyanott. Vannak, akik Dávid F. wittenbergi beiratkozását 1547-re teszik s ezzel a két név s a két terminus egyeztetésére törekcsenek : azonban egyfelől a *Literatus* cím és *Ungarus*, másfelől a *Transsylvanus* jelző, elég ok a különböztetésre. Dávidnak mint alumnusnak, az akkori szokás szerint, Mæcenásához, Meggyesihez külföldről 1550-ben írt s nyomtatott *Elegiája* szorosabban kapcsolható az 1548. évi, mint az 1545. évi beiratkozáshoz, mert a két évi segélyeztetés után annak folytatását kérni, akkor is kevésbbé túlzó követelés lehetett, mint ha azért az illető öt évi élvezése után zörgetett volna.

Lehet, hogy Dávid kérelmére Meggyesi még az 1550/1 évre is gondoskodott róla, hogy Wittenbergben maradhasson s további pártfogásának kell azt is tulajdonítani, hogy 1551/2-re besztercei rektorává tétetett. Ami besztercei rektorságát követő péterfalvai vagy petresi plébánosságát illeti, ez nem csak annak az erre vonatkozó két, későbbi korból származó feljegyzésnek értelménél fogva kétséges, melyek közül az 1660-ból fennmaradt írás azt mondja : *péterfalvi plébános Dávid Ferenc — félelemből Szebenbe menekült*; az 1710. évi feljegyzés szerint pedig : *péterfalvi plébános kolozsvári Dávid Ferenc, aki Kolozsvárra menekült*. Mindkettő menekülés-ről beszél, de a menekülés okát s idejét egyik sem mondja meg. Péterfalvára való hivatásának vagy rendeltetésének írott bizonyossága még előkerülhet, annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy ottani hivatalát ha elfoglalta is, onnan hamarosan távozott s ez magyarázza meg a «menekülés» értelmét is, ami világosan hitbéli felfogása változására mutat. Az ezt bizonyító adat nem a Szebenbe, hanem Kolozsvárra menekülést igazolja, mert Nyvelt Jakab kolozsvári jegyző, Párizsból Bécsbe érkezett testvérének 1553. január 1-én írja, hogy Vizaknay Gergely kolozsvári praeceptor megbetegedett s a miatt a gimnázium is megfogyott s helyette Dávid Ferenc tanít. (Tört. Tár. 1898. 166. l.)

Wizaknay Gergely *Scola Mestert* Heltai a Bibliája első részének előszavában, melyet Kolozsvárt 1551-ben nyomtatott, munkatársaként nevezi meg. E helyett az 1552. év vége felé csak protes-

táns ember taníthatott a kolozsvári gimnáziumban. Azért Dávidnak kolozsvári működése ettől az időtől számítandó, ami által érthetőbbé lesz az is, hogy Kolozsvár már 1555 szeptember havában pappá választotta. A szebeni tanácshoz az évi szeptember 24-én írt leveléből tudjuk, hogy a szebeniek még elébb választották meg és hogy bizonytalanságban volt arra nézve: melyik választást fogadja el? Mindkét helyen halasztást kér s a szebenieknek úgy ír, mintha örömeosebbs menne hozzájuk. Szebeni megválasztása is szász származását látszik igazolni. Azonban mégis a kolozsvári papságot fogadja el. Két helyen csaknem egyidőben történt megválasztatása alighanem az ugyanazon évben tartott széki zsinati szereplésének tulajdonítandó. Főrésznének kellett lenni az e zsinaton Stancaro ellen folyt vitákban, mert midőn az ott legyőzött olasz sajtó útján folytatta támadását a zsinat ellen: Dávid volt az, aki *Dialysis etc.* cím alatt megjelent első ismeretes munkájával felelt neki már 1555-ben.

1556 végén vagy 1557 első napjaiban a kassai tanács hívja meg a magyar papi hivatalra. Eddig sem a meghívó levél, sem az arra adott válasz nem került elő, de ki van adva a kassai tanácsnak ez utóbbira 1557 február 13-án kelt felelete (Tört. tár. 1889. 796. l.), melyből kitűnik, hogy Dávid hajlandó volt a meghívást elfogadni, de odaköltözésének két akadályát említi. Az egyik az utazás veszedelmes volta, a másik pedig az, hogy amint a kassai levélre március 1-én írt válaszában is említi (Tört. tár. 1890. 174. l.) a meghívó levéllel egyidejűleg (*illis diebus*) Petrovich Péter helytartó kíséretével Kolozsvárra érkezett Kálmáncsehi Sánta Márton, debreceni kálvinista pap és püspök, hogy a lutheránus papsággal vitatkozzék. Ennek a sajtó útján nyilatkozott vitának folytatása következett a tordai országgyűlés rendeletéből az 1557 június 13-ra összehívott kolozsvári zsinaton.

A kassai tanács levelének minutáján ez olvasható: *Reverendo viro domino Francisco Davidis pastori ecclesiae Clausenburgensis 1557. missae.* — Dávid 1557 március 1-én kelt válaszában Sz. György napra ígéri, hogy, ha csak lehet, Kassára költözik s ha nem mehetne, Kolozsi Dénest fogja maga helyett hozzájuk küldeni addig is, míg maga mehet. A levél aláírása így hangzik: *Franciscus Davidis pastor ecclesiae Dei nunc Colosvar.* Abból, hogy a kassaiak is, meg ő maga is, csak kolozsvári papnak írja magát, azt lehet következtetni, hogy lutheránus püspökké csak azután választatott

meg: azt pedig, hogy Sz. György napra ígért Kassára költözéséből semmi sem lett, akkor tájban történhetett püspökké választásának lehet tulajdonítani. Mert míg a kassaiakhoz írt levelében egy szóval sem említi azt a körülményt, ami Kolozsvárt maradásának egymagában is elegendő okául szolgálhatott volna, hogy t. i. 1557. évi január 8-án lépett házasságra Barát Katával, az énekszerző Barát István kolozsvári főbíró leányával, eközben a házassága által szerzett összeköttetéseivel nem törődve, nem egészen két hónap múlva Kassára ígérkezik: tehát csak oly nagyobb fontosságú esemény által előidézett változás, mint amilyen a püspökké választás, bírhatta rá szándéka megmásítására. Azért az év közepén tartott kolozsvári zsinaton is, meg a visszatért Stancaróval is az év utolsó napján már mint püspök vitatkozott.

Dávid wittenbergi tartózkodása arra az időre esett, amikor a Luther halála után mind hevesebbé vált hittani viták 1548 tavaszán a második (augsburgi) s még az év vége előtt a harmadik (lipcei) interimet hozták létre. Ez utóbbi kidolgozásában Melanchton is résztvett s közvetítésre hajló engedékenységevel tekintélye hanyatlását idézte elő. Szigorú s méltatlan megítéltetésben részesült. Az egyház egységének megóvása, mi kezdetben csaknem kivétel nélkül óhajta vala minden reformátornak, Melanchton előtt akkor is, később is már az újirány követőinek a szektákra szakadástól való megmentése alakjában lebegett. Heves harcok idején rendesen a közvetítés a leghálátlanabb szerep. Meggyőződésből ezt választotta, ez jutott neki.

Képzelné sem lehet mást, minthogy e viták, harcok izgalma a német egyetemek látogatóit is érintette s magával ragadta. A wittenbergi egyetem magyar hallgatói s köztök Dávid Ferenc is, ki volt e hatásnak téve s abból, hogy a kolozsvári zsinaton megállapított *Consensus* megvizsgálás és véleménymondás végett — bizonyosan Dávid hozzájárulásával, ha nem is indítványára — Melanchtonhoz küldetett: azt lehet következtetni, hogy Dávid egy értelemben volt Melanchtonnal s akkor is vele haladt, midőn az úrvacsora felől vallott értelmével Kálvin álláspontja felé közeledett. Lehet ebben része a tanító és tanítvány közt keletkezett személyes jó viszonynak is, de ennél erősebben fűzhetette őket össze az a meggyőződés, hogy a hívek többfelé szakadását minden lehető módon meg kell akadályozni. Ez irányíthatta Dávidot, midőn a kálvinizmusnak a magyar földön rohamosan történt terjedésével ehhez csatlakozott s ez lebeghetett előtte akkor is, midőn

ugyanazt a célt a világi hatalom pártfogása mellett az unitárizmus elfogadásával hitte elérhetőnek.

Arra a feltevésre, hogy a jogosult önérdek s tehetségének ismeretén kívül hiúság vagy kapzsiság vezérelte volna eltökélt lépései megtételére, — nem adott okot. Változott álláspontja a marosvásárhelyi 1559. november 1-én szövegezett zsinati megállapodásban talált kifejezésre s ennek következtetésekként az 1560. január 10-én tartott medgyesi zsinaton a lutheránus egyházból követőivel együtt kizáratott.

Ettől fogva Dávid kolozsvári hallgatóival együtt nyíltan a Kálvin értelmét vallotta. Kizáratásával püspöki hivatalának természetesen meg kellett szűnni s azt a reformált egyházban csak az 1564. április 8-ra összehívott enyedi zsinaton nyerte meg, amikor elődjének Madár (Alesius) Dénesnek fejedelmi rendelettel történt elmozdítása után április 10-én püspökké választatott s egyszersmind udvari pappá. Közte és az enyedi zsinaton fejedelmi biztosként szerepelt Blandrata közt belső viszony fejlődött, mely a sűrűn tartott zsinatok, viták s országgyűlési tárgyalások folyamán egyre erősült, míg 1566-ban a Károlyi Péterrel történt összeszólalkozása kétségtelenné tette, hogy ő többé nem a reformált vallásnak, hanem az unitárizmusnak buzgó híve. Az ez évi április 25-én tartott vitatkozás és május 19-diki marosvásárhelyi zsinaton alkotott *Sententia Concors* mindezt hivatalos formában is megállapította.

Dávid a három egyház élén, melyeknek egymás után papja és püspöke lett, egyforma lelkesedéssel és kitartással buzgott. Ha egyszer-egyszer több hévvel és kiméletlenebbül nyilatkozott, annak oka a kor szellemén kívül abban a helyzetben is keresendő, amelyben ő ismételten előbbeni elvtársaival s hitsorsosaival állott ellenfél gyanánt szemközt. Ez a körülmény harcot, vitát még sohasem tett lanyhábbá. Dávid fő ereje a vitatkozásban állott. Használta a tollat is, kész volt a vitát írásban is folytatni, de írott műveinek nem volt meg az a látható sikere, ami szónoki működését mondhatni mindig nyomon követte. Tudományos képzettséggel párosult szónoki ereje s készsége emelte őt magasra hallgatói előtt s ragadta magával hallgatóságát. Torda, Debrecen, Gyulafejérvár, Nagyvárad a disputatiók színhelyei, hol majdnem mindenütt az ifjú fejedelem jelenlétében s pártfogása mellett ragyogtatta szónoki képességét.

János Zsigmond fejedelemnek 1571 március 14-én bekövet-

kezett halálával Dávid maga is homályba látja borulni a jövődőt. Addig tartott fényes szereplését csendesebb, de aggodalommal teljes napok váltották fel. Családi békessége is felbomlott felesége és cselédje közt támadt perpatvar miatt, melyben Dávid a feleségével szemben a cselédnek adott igazat. Ebből válópör keletkezett, mi azzal végződött, hogy 1576 január 10-én Dávid Ferenc és Barát Kata házassága engesztelhetetlen gyűlölség okából felbontatott. Különös, hogy az ítélet végén Dávidról mint superintendensről tétetik említés s hívei tetszésére bizatik, hogy az elválasztó ítélet következeképpen, ha akarják, ők fosszák meg püspöki hivatalától. Megtörtént-e ez? nem tudjuk, az azonban bizonyos, hogy félév múlva 1576. június 28-án Medgyesen az unitáriusok püspökévé tétetett. Ő, aki régi barátjaival, elv- és hitsorsosaival félelem nélkül annyiszor állott szemközt, rövid időn megérte, hogy régi barátai, elv- és hitsorsosai, Blandrata és Socius ejtették törbe, melyből nem szabadulhatott. Mint fogoly Déva várában halt meg 1579. november 15-én.

Hittani, nagyrészt polemikus tartalmú, nyomtatásban megjelent latin és magyar nyelven írt műveit, predikációit élete történetének megírói (Jakab, Kanyaró, Borbély) terjedelmesen méltatják. Cím szerint felsorolja azokat Jakab Elek s Szinnyi J. (*Magyar írók élete*). Az egyideig neki tulajdonított *Isteni dicséret*ek stb. című legrégibb unitárius énekeskönyv nem tőle származott. Jakab E. több, leginkább latinból fordított ének átalakításán, simításán hajlandó Dávid keze nyomára ismerni, de ezt állítani nem meri. Az *Erős várunk* fordítását akarja Skariczától Dávidra ruházni, de siker nélkül. Ő is csak az itt olvasható egyetlen énekéről mondja, hogy ezt *írta*. Ez benne van már az 1566. váradi, 1569. Szegedi G.-féle debreceni énekeskönyvben s attól fogva minden református énekesben s ma is kedvelt vasárnapi éneke a reform. vallásúaknak. A régi énekeskönyvek predikációi előtt és utána való háladásnak címezik. Amnyi idő folytán mi változás sem esett rajta egyéb annál, hogy az első versszak 4. sorában *Mint teremő* helyett *Mi teremő*-t hangoztatnak, s a vérontást s ördögi dühösséget említő 5. versszakot pedig kihagyták.

A versszakok 1., 2., 3., 6. sora 7 szótagú a 4., 5., 7. sora pedig 8 szótagból áll. Hihető, hogy dallama is Dávidtól származik.

Huszár Gál.

Huszár Gál neve nem fordul elő a külföldön tanult magyarok névsorában. Születése helyéről s idejéről sincs tudomásunk. 1554 előtt már reformátorként működött a hazában, vagy a Mátyusföldön, vagy a Csallóközben, mert mint ilyen menekül Oláh Miklós esztergomi érsek üldözése elől Magyar-Óvárra, a reformáció iránt jó indulattal viseltető Miksa főherceg birtokára, hol Wodnitzky Zakariás oltalma alatt a mezővárosnak, 25 ft. évi fizetéssel magyar lelkészévé választatott. Itt a pozsonyi s győri káptalan tagjai háborgatták, akik közül négyen 1555. évi pünkösöd innepén Miksa fhg rendeletével jelentek meg Óváron s vele a templomban disputáltak. Huszár tovább működött, iskolát tartott, a környéken is hirdette az evangéliumot. A győri őrség tisztjeinek felhívására Győrben is többször prédikált, amiért meg Welykei Márk győri püspöki helynök vette üldözőbe. 1558 ápril 18-ra Győrbe idéztetett. Azonban az idéző levél a főherceg elé terjesztetvén, ez sajátkezűleg azt írta Wodnitzky felterjesztésére: *Soll nicht erscheinen.* A győri panaszos I. Ferdinándhoz fellebezett, kitől november 1-én szigorú rendelet érkezett Huszárhoz is, Wodnitzkyhoz is, mely amannak megtiltja az eretnek tanok terjesztését s könyvek nyomtatását, emezt pedig súlyos büntetéssel fenyegeti, hogyha Huszár az ő elnézése mellett ezt tovább is folytatná. Wodnitzky 1558 nov. 8-án, midőn a királyi rendeletet végrehajtotta, mentegető levelet írt Huszár mellett Miksához, aminek következéséről nincs tudomásunk. (Fraknoi V. Századok. 1876. 22. 1.)

A győri üldözés majdnem egy időben indult meg Huszár első nyomtatványának, az Óvárt 1558-ban megjelent s Miksa cseh királynak ajánlott prédikációs könyvének kiadásával. Nyomdája felállításáról abból a leveléből értesülünk, melyet a kassai tanácshoz 1559. évi március végén ír válaszul a kassai magyar prédikátorságra történt meghívása alkalmával. Jóakaróitól felvett kölcsönpenzen állította azt fel, melyből akkor még 100 ft adósság terhelte. Válaszában megígéri, hogyha vele megelégszenek s ottani fizetéséből annyi előleget adnak neki, amennyivel tartozását kifizetheti, kész a meghívásnak engedve Kassára költözni. (Tört. tár. 1889. 602. l.)

A nyomda beszerzésének forrására mutat ama Bécsben 1557 október 26-án kelt s Bullinger Henrikhez intézett s többször ki-

adott levele, melyben arra kéri B.-t, hogy hozzá irandó válaszát Hofhalter Rafáel bécsi nyomdászhoz utasítsa. 1559-ben óvári egyházi szolga korában nyomtatta ki Sztárai Mihálynak *Az igaz pap-ságnak tiköre* c. komédiáját is.

A kassaiakhoz írott levelében magát csak arra mondja alkalmasnak, hogy paraszt népnek prédikáljon, amivel szerényen talán arra céloz, hogy ő külföldi egyetemeken nem fordult meg. De Bullingerrel folytatott levelezése, annak fiával Bécsben történt találkozása nagyon hihetővé teszi, hogy Bullingernek 1559-ben Kolozsvárt megjelent *Libellus epistolaris*-ának megírását éppen Huszárnak ehhez intézett levelében foglalt sürgető kérésének kell tulajdonítani.

1559 május havában azért fordul meg Bécsben, hogy Miksától, Óvár urától, arra, hogy Kassára mehessen, engedelmet nyerjen. Sem Miksát, sem udvari papját nem találván, kérelmét írásba nyújtotta be. Majd nejének lebetegedése hátráltatta Kassára mehetését. (Ráth. Gy. Századok, 1895. 30., 31. l.) Kassai papságába 1560 márc. 20-án állíttatott be. (Tört. tár. 1890. 197. l.) Azon évi július havában résztvett az öt városnak Kiszzebenben tartott zsinatán.¹ Október elején Zay Ferenc kassai főkapitány, Verancsics egri érsek által kieszközölt királyi parancsra idézés nélkül elfogatta. Kassa városa letelebb is Miksa főherceghez küldött követei által október 13-án kelt felterjesztésében ennek pártfogását kérte. A Zay Ferenc eljárásán felháborodott másik négy város, a környékbeli nemesség, Mágocsy Gáspár tornai, Perényi Gábor abaúji főispán, a kassai őrség tisztjei külön is felfolyamodva kérték a tróntól Huszár szabadonbocsátását. Ferdinánd Oláh érsek ellenjegyzésével okt. 21-én és 25-én kiadott leirataiban mindenre tagadó választ adott. Kassa Miksa fhg javallása folytán Verancsicscsal kezdett H. szabadonbocsátása iránt tárgyalni. Dec. 27-én este Zay a Huszár őrzésére rendelt magyar gyalogosokat egész csendben németekkel váltotta fel, majd kocsis érkezett a ház elé, melyben Huszárt Egerbe akarta szállíttatni. Erre a nép s a magyar katonaság zavarogni kezdett s a nagy zűrzavarban Huszár a betört kályhán át elmene-
kült. A nyomozás, kutatás eredménytelen volt, Huszárnak sikerült

¹ A kassai hegedűs v. lantos Sebestyén ellen 1561-ben Kassán indított rágalmozási per egyik okmányában az fordul elő, hogy ez a Sebestyén a vval dicsekedett, hogy éneket szerez az *eretnek Gall paprull*», valószínű, hogy ez, ha csakugyan elkészült, Huszár Gálról szólt. L. Figyelő XXI. köt. 1886. 330. l. és Tinódi-életrajzunkat 54. l. D. L.

Debrecenbe menekülni. Mindezt bőven leírja Ráth Gy. a fent idézett helyen.¹

Akik oly ügyesen tudták Huszár menekülését elősegíteni, hogy a legszigorúbb vizsgálat se tudott rájuk legesekélyebbet is bizonyítani, annak is szerét tudták ejteni, hogy a menekültnek nyomdáját is utána szállítsák. Debrecenben, hol a papság a néppel együtt tárt karokkal fogadta a kassai magyar papot, azalatt a másfél év alatt, ameddig ott maradt, mint könyvnyomtató tett hasznos szolgáltatást a reformáció ügyének. Melius Péter első művein kívül nyomtatott egy énekeskönyvet is, de ami mind e mai napig ismeretlen. Innen tanácsosabbnak látta nem Kassa felé, hanem előbbeni működése tájékára vándorolni. Az 1562-dik év őszén Komáromban tűnik fel s az ottani polgárság körében s a csajkások közt hirdeti az ígét. Amint ez tudomására jut Oláh érseknek, nyomban, október 31-én jelentést tesz róla a királynak. Ír a komáromi bírónak s a csajkások kapitányának, hogy tartóztassák le. Mivel azonban ezek intézkedésében nem volt bizodalma, 1563 január 17-én ismét a királyhoz s Károly főherceghez folyamodik. Az utóbbi a komáromi vár kapitányához s tiszttartójához intézett parancsolatban hagyja meg, hogy Huszárt fogják el. Ezek a parancs végrehajtását a csajkások kapitányára, Nagy Istvánra bízák, aki azonban Huszár hívei és pártfogói közé tartozott s letartóztatása helyett menekülését eszközölte. A menekülőnek nyoma vész s csak 1565 elején találkozunk ismét nevével Miksa királynak azon évi január 28-áról a nagyszombati tanácshoz intézett parancsában, melyben meg-hagyja, hogy azt a több helyről elűzött Gallus nevű eretnek koncionátort, kit legközelebb befogadott, ne tűrje meg a városban s ne csak azokat, akik őt oda bevitték s pártját fogják, hanem azoknak a Váradról s Erdély más helyeiről oda költözött kereskedőknek a neveit is jelentsék fel, kik ott szándékoznak megtelepedni. — Ez a parancs Dudith András pécsi püspök ellenjegyzésével van ellátva, míg nyolc év múlva (1573. márc. 2.) Verancsics érsek Pozsonyhól hagyja meg Nagyszombat polgárainak, hogy *adeloscentem Galli sacramentarii haeretici filium David nominatum* aki náluk nyilvános iskolát tart, távolítsák el. (Verancsics. Lev. XI. 254. l.)

Ebben az 1573. évben, amikor az apja nyomain haladó fiút veszik üldözőbe Nagyszombatban, az apa már Komjátiban papos-

¹ A Huszár G.-nak Verancsics által 1560. dec. 2-án ígért megbocsátásról l. Verancsics összes munkái VIII. 206 l. D. L.

kodik. Arról, hogy a közbeeső időt 1565-től hol töltötte? nincs tudomásunk, de a fia eltávolítását követelő parancs kelte előtt négy nappal február 26-ról szól báró Forgách Imre trenesénymegyei főispánnak az a feljegyzése, melyben írja, hogy nejétől Perényi Erzsébettől azon a napon született kis leányát, március 11-én a gimesi várban keresztelte meg Judit névre a jeles komjáti koncionátor s kitűnő theologus, Huszár Gál.

A keresztelő papnak ily jelzőkkelilletése hosszabb idejű ismeretségre mutat s egyszersmind azt is bizonyítja, hogy b. Forgách Imre azt a vallást már elébb is követte, melynek a sok üldöztetést szenvedett Huszár papja volt. Az 1565-től 1573-ig terjedő időnek egyrészét tehát az ő pártfogása alatt s az ő birtokain tölthette, ha Nagyszombatból nem azonnal jutott is a komjáti papságra. E mellett tanuskodik az is, hogy Bornemisza Péter prédikációi első részét ő kezdette nyomtatni Komjatin s abból 60 ívet ki is nyomtatott, amint Bornemisza írja a könyv végén: *Nyomatatása Comiatin kezdetet Huszar Gal által, vegesztet Sempten. Mind szent havanak első napian enni esztendőbe 1573.* — Ehhez idő és nyugalom kellett, valamint annak a gradualszerű 355 4r. levélre terjedő énekeskönyvnek¹ megszerkesztéséhez s kinyomtatásához is, melynek előbeszé-

¹ Szilády Á. itt erre az énekeskönyvre céloz: A KERESZTYENI GYWLEKEZETBEN VA- | LO Isteni diczeretec es Imad- | sagoc. | [Vignette.]—PSALMO CXLIX. | Diczeretet mondgyatoc Istenne a | szenteknec gyülekezetiben. | M. D. LXXIII. | A mű terjedelmének meghatározása téves, mivel a CCCXXXIX. levél után a levélszámozás ismét CCCXXX és így foly tovább CCCXLVII-ig, tehát a CCCXXX—CCCXXXIX. levél kétszer van meg benne. Sőt még ennél is jóval terjedelmesebb volt. Ugyanis a mű végén ezt olvassuk: «A Psalmusokból es a regi Benteknek egyeb könyörgesiből való töb isteni Diczereteket, Istennek kegyelmes segítségéből e könywnec masodic rebeben adgyuc-ki.» Régebben azt hitték, hogy ez csak ígéret maradt, melyet Huszár Gál nem váltott be, újabban azonban előkerült egy olyan példány, amelyben ebből a második részből is megvan több mint másfélszáz levél s valószínűnek tartjuk, hogy ez a II. rész az 1560. évi elveszett kiadás újabb lenyomata, amely alapjául szolgálhatott az L. F. által újonnan eregbitett és emendaltatott (Huszár G. énekeskönyvével egyező című) váradí 1565. évi s a Szegedi Gergely-féle (1569) énekeskönyvnek. Hogy Huszár énekeskönyve ezeket megelőzhette, Szilvás-Ujfalvi Imre «Keresztyeni Enekek» c. kiadványa (Debr. 1602) u. o. 1602 márc. 12-én kelt előszavára lehet hivatkozni, melyben ezt írja: «Huszár Gál bocsátott ki isteni dicséreteket és psalmusokat, azok közül válogatottakat, melyek ez időben a jámbor atyafiaktul szőrozottettek, anno 1560 in 8° cum dedicatoria epistola ad Petrum Melium.» Ugyanez az Ujfalvi ugyanitt ezt is írja: «Ez ideiglen csak ez it való Typographiaban-is egy-nehanyszor nyomtattatott ki ez Énekes könyv, mely az Graduallal az Templomba szokott vitetetni. Találtam olyanra-is, az mely, de csak igen rövideden ez előtt negyven

dét¹ szintén Coniatin 1574 október 6-án írta meg. Mivel 1562-ben Debrecenben nyomtatott énekeskönyvéből semmitsem ismerünk, nem lehet tudni, hogy annak bővített kiadása, vagy egészen új szerkesztmény-e ez?

esztendővel nyomtattatott.» Ez adaton alapszik egy (1602—40=1562) 1562-iki énekeskönyv felvétele, melyet itt Szilády Huszár Gálnak tulajdonít, de Szegedi Gergely énekeskönyve hasonmás-kiadásához (1893) írt tanulmányában (V., IX. l.) már Szegedi első kiadásának gondol, amit azután Erdélyi Pál is (Énekes könyveink. Bp. 1899. 29. l.) elfogad. Joggal tehetjük fel, hogy ha ez az 1562-iki kiadás az 1560-iki Huszár Gál-félenek egyszerű lenyomata lett volna, Ujfalvi másként fogalmazta volna meg erről szóló fentebb idézett közlését. *D. L.*

¹ Az itt említett Előszóban a régi keresztyének énekléséről szólva megemlíti, hogy azok «az isten dicséreteket koresomán avagy egyéb zabáló gaz helyeken nem éneklették... Nem illik tahát minden gaz koresomán, *virágénekek* között és a részeg disznók előtt az Istennek szent dicséretit énekelni.» «Másik dolog kedig (hogy) az idegen nyelven való beszéllést avagy éneklést (mellyből a szegény tudatlan község nem éppült és semmi értelmet sem vigasztallást nem vött) nem szerették az isteni dicséretben, hanem... mind az ő természet szerént való nyelveken éneklottenek az Urnak. Honnan érdemlyük tahát az erctnek (így) nevet, ha mi is őket követvén, nem értelem nekül, sem idegen nyelven, hanem mind nyelvünkkel, szívünkkel, értelmünkkel, telyes lelkünköl dicsérjük és magasztaljuk az Ur Istent. Igen illik Magyar paraszt ember előtt Olasz avagy Diák nyelven énekelni: nagy hasznát veszik az idegen nyelven való dudolásnak az asszonnépek. Minekokáért hogy a mi Urunkat Istennünket a régi szent emberekkel mi is egyenlőképpen dicsérhetnénk, im az ő tőlök szerzött isteni dicsérek közöl ahol mit a jámbor keresztyén atyafiak Magyarul csináltanak, öszveszedegtettem. Mellyekhez a régi és mostani Anyaszentegyháznak külömb-külobmbféle szükségiben való Imádságit is néhol-néhol beírtam, e végre, hogy nem csak a Psalmusoknak és egyéb lelki dicséreknek éneklésében, hanem az imádkozásban is lehessen valami módjok azoknak, akik ez utolsó veszedelmes üdőben ömagoktól mindenkoron készen való imádságokat nem formálhatnak... Comjatin írta 6. Octobris 1574. A ti szolgátok Christusban. Huszár Gal.» Tartalmából felemlítünk egy imádságot, melyről a tartalommutatóban azt mondja, «kit a Budai csonka toronyban való raboknak &c. kérékre írtunk» s benne így könyörög: «... méltán szenvedjük e rettenetes nagy veszedelmeket, kikkel közönségesképpen ostorozsz bennünket. Hogy a kegyetlen idegen népek tolvajképpen határainkba bejövén, a mi tartományinkat ilyen kíméletlen pusztítják: városinkat, várainkat, faluinkat, iskoláinkat, szentegyházinkat és a községet rabolják, vágják és rontják s enn(y)i sok ezer embert egymástól elszagatván, messzevaló idegen országokra, holtig való keserű rabságra elhordnak: ollyra, hogy ki még az halálnál is nehezb... Adj te magad fegyvert a mi keresztyén császárunknak jobb kezébe és azoknak a vitézeknek ujjokat taníts(d) meg hadakozni, akik az Urnak hadában vívnak... és végy hatalmat az ördögön a te ellenségeden, ki az istenkáromló Törökökkel ugyan ordíttatja az istentelen sok káromlásokat... és adj életmenetet a mi császárunknak az ő munkáiban. Indíts(d) föl az ő szívét és adj erőt öneki, hogy ótalmazza a te dicsőségedet, anyaszentegyházadot és a mi házacskáinkat, kikben a te tudományodnak szózatja zöngdögel...» *D. L.*

Huszárnak Komjátiból 1574-ben vagy 1575-ben Pápára történt távozása csak egy körülménnyel hozható összefüggésbe, amit azonban újabb időben szokás kétségbe vonni. Ez az ő püspöksége, ami mellett régiebb írók állításán kívül nincs egyéb bizonyíték. Pártfogója kegyének elvesztését, vagy a jelenlétével annak okozott kellemetlenség elkerülését lehetne leginkább távozása okául gyanítani: de Forgách maga tesz arról bizonyosságot, hogy nagyrabecsülése Huszár iránt nem hogy nem csökkent, sőt fokozódott; ha meg a Forgách Ferenc püspök részéről szenvedett zaklatások -- miről a régieknél említés van -- valósággal megtörténtek, azok előbbi idők eseményei lehetnek, nem pedig 1574- vagy 5-ben, amikor Forgách püspök -- Ferdinánd halála után -- nem is foglalkozott az ily ügyekkel. Püspökké választatása Forgách Imrét is meggyőzhette arról, hogy az igazgatása alá tartozó gyülekezeteknek inkább középpontja Pápa, mint Komjáti s ha nehezebbre esett is, nem tartotta vissza az oda költöztétől. Pápai papsága s ha volt, püspöksége azonban rövid ideig tartott. *Anno MDLXXV 23. octobris dominus Gallus Huzár, Parens meus alter et amicus longe omnium carrissimus, Theologus doctissimus Evangelii Dei concionator fidelissimus et indefessus, magno bonorum luctu ac dolore peste obiit in oppido Papa, die quem vir optimus et plane Divinus multo ante salvus ac incolumis sibi sumpmum futurum non semel vaticinatus fuerat. Emericus Forgach de Gyms.* (I. Magy. Könyvszemle 1888. 214. l. Komáromi András közlése.) A *vaticinatus* szót illetőleg -- gondolatom szerint -- nem kell valami olyas jövődölésnek tartani, mely minden, életbeli körülménytől elvonatkozva jósolta volna meg a halál elkövetkezésének napját. Lehetett az Huszárnak születése napja, melyen 60, vagy 70-dik évét betöltötte, melyre ő előre gondolt s fáradságos élete határidejéül emlegethette. Valószínűnek tartom ezt azon régtől fogva mai napig gyakorlatos szokásnál fogva, hogy a született gyermek azt a nevet kapta és kapja, mely név a naptárban, vagy születése napján, vagy ahhoz közel található. A Gál név régente sem tartozott a sűrűbben használtak közé s mindig október 16-ára esett és így éppen egy héttel október 23-a előtt. Régen az octava-k fontos szerepet játszottak s Huszár is ennek a révén juthatott a Gál névhez.

Forgách szavai mindkettejüket eléggé jellemzik. Elénk állítja annak a szerény papnak alakját, aki a maga képességét csak annyira becsüli, hogy az igének egyszerű paraszt nép előtt való hirdetésére van hivatása. Majd városi, különféle nemzetiségű s felekezetekhez

tartozó közönség közé vitetik s egy évnél alig hosszabb idő alatt mindenki ragaszkodását annyira megnyeri, hogy elfogatásakor Kassa népe felzendül, a környékbeli nemesség s főurak, sőt a katonaság is hönnyörög s felfolyamodik szabadon bocsáttatása érdekében. Kiszabadíttatása után az egészen más jellegű Debrecen fogadja tárt karokkal s becsüli meg a számkivetettnak munkáját. A sík alföld után a vízmenti Komárom nyújt neki rövid megállapodásra enyhelyet s hol a nép talán nem lett volna képes megvédeni, ismét a katonaság gondoskodik elmeneküléséről, hogy Nagyszombat lelkes polgárainak is legyen alkalma méltányolni megtörhetetlen buzgóságát. Az Úr egyszerű szolgája, aki Magyaróvárt Miksa főherceg pártfogása alatt kezdte pályafutását, annak a Forgách Imrének oltalma alatt végzi azt be, aki őt második atyjának tekintve, több évi megismerés után legkedvesebb barátjának mondja s mint tudós, hű és fáradhatatlan papot magasztalja.— Ez a változatlan ragaszkodás pártfogói s hitsorsosai részéről egyfelől, az a folyton szemmel tartó figyelem másfelől, mellyel hatalmas ellenfelei működését kísérik, egyenletesen emeli Huszár alakját arra a kiváló polcra, mely őt a magyar reformátorok csoportjában megilleti.

Könyöröggünk az Istennek szent lelkének kezdetű éneke megvan már az 1566. váradi s 1569. debreceni Énekkönyvben, ami azt sejteti, hogy megvolt Huszárnak 1560-ban Debrecenben nyomtatott énekesében is s ezek abból vették által. Onnantól kezdve mai napig megvan a reform. énekeskönyvekben mint 72. dicséret. Bornemisza Péter É.-könyvében a XXXI. levélen ezzel a címmel olvasható: HUSZAR GALE.

A versszakok ötsorosak: az első és harmadik sor 12 szótag; a második 13, a negyedik 8, az ötödik 7. Dallama hihetően szintén Huszártól származik. A ma használt szövegben csak a 2. versszakban történt pár szónyi változás.

A mai é.-könyvben a 71. szám alatt van egy *Járuljunk mi* kezdetű ének a *Könyöröggünk* kezdetűnek a nótájára s azt ezzel együtt szokás szintén Huszár Gálénak tartani. Mivel azonban az a XVI. századi é.-könyvek egyikében sem található: csak későbbi szerzőtől való lehet. Ezért itt nem volt felvehető.

Melius Péter.

Melius P., Melios P., Somogy Péter mester, Melios Péter Horhi fi Somogyban, Somogi Melius P., Melius avag íhasz Péter Somogi fia, de Horhi, Ihaz Péter de Horhi, Juhász Péter de Horhi, Horhi Melios es Ihaz Péter, Horhi Melios Péter, Horhi Ihaz vagy Melius Péter. Ennyiféleképpen írta nevét nyomtatásban megjelent műveiben, míg a wittenbergi egyetem anyakönyvében 1556 október 25-én csak *Petrus Melius Vngarus*-nak van beírva. Ezekből bizonyos az, hogy Somogyból, a mai Horhi puszta helyén állott helységből származott. Születése évüül 1515-öt és 1536-ot szoktak írni, bizonyíték azonban egyik év mellett sem hozható fel. Elfogadhatónak látszik azok kételkedése, akik azt a tanultságot, ami Melius könyveiből kitűnik, sokalják abban a korban egy bármilyen tehetséges 24--25 éves férfi részéről. Neveli ezt a kétséget az a hagyomány, mely szerint Melius már a külföldre menetele előtt Szegedi Kis Istvánnal vitatkozott s ez által vonatott volna el a lutheri iránytól s fogadta volna el a kálvinizmust. Viszont 1515-től számítható idő soknak tetszik akkor, ha tudjuk, hogy a wittenbergi beiratkozás előtt seholsem találkozunk M. névvel. Ha valamikor a tolnai iskola történetéből többet fogunk ismerni annál a hézagos csekélységnél, amivel ma rendelkezünk, talán e két időpont közt fogjuk megtalálni Melius születése idejét. Addig felőle az első adat a wittenbergi beiratkozás napja, a második pedig az, hogy rövidnek mondható ott időzése alatt, a magyar cœtus seniori tisztjét is viselte. A harmadik adatot ő maga szolgáltatja, midőn *Az egész szentírásból való igaz tudomány* című műve ajánlásában azt írja, hogy *Enyingi Török János vőn engem kegyelmesen az ő oltalma alá, anno 1558., mindazóta itten engem itt Debrecenben tartott.* Ezzel szemben megsemmisül az a téves vélekedésünk, mellyel Sylvester Jánosról szólva (II. k.) Meliusnak Debrecenbe jutása idejéül 1557. évet gondoltuk. Enyingi Török János — Tinódi bizonyossága szerint — már 1553-ban Debrecenben lakott. Lehet, hogy már Dunántúl ismerte Meliust, de az sem lehetetlen, hogy az egyik debreceni pap, Somogyi Máté révén jutott vele ismeretségbe, aki Meliushoz hasonlóan származása helyéről nevezhette magát Somogyinak s ajánlhatta mint földiét Enyingi Török pártfogásába.

1557 végén halt meg Kálmáncsehi Márton Debrecenben s az ő helyére azonnal Szegedi Gergelyt választották pappá. Melius ama

szavai, hogy Török János vevé őt kegyelmesen az ő oltalma alá 1558-ban, úgy is értelmezhetők, hogy ő e közben csak udvari papja volt Töröknek, így ismerte meg Debrecen s választotta papjává, annál is inkább, mert nincs róla tudomásunk, hogy 1558-ban papi állás üresedett volna meg Debrecenben.

Meliusnak nagyobb fontosságú első fellépése az volt, hogy 1559 aug. 18-ra értekezletet hívott össze Nagyváradra, ahol Dávid Ferenc is megjelent s egy akarattal írásba tették az *Orthodoxa sententia de coena Domini* c. iratot, melyet követett az azon évi Mindszent napján Marosvásárhelyen tartott zsinatban megalkotott *Az Úrnak vacsorájáról való közönséges keresztyéni vallás. Mellyet a keresztyéni tanítók mind egész Magyarországból s mind Erdélyből töltek és kiadtak 1559.* Ezzel az erdélyi fejedelemség területén lakó magyarságnak a helvét reformációhoz csatlakozása megtörtént. Melius azután Szegedi Gergellyel és Czeplédi Györggyel megszerkesztette a *Confessio Debrenciensis*-t. Sz. Á.*

Ez időtől kezdve Melius élete szakadatlan küzdelem a kálvinista egyház külső és belső ellenségei ellen. Külső ellenség volt: Verancsics Antal egri püspök, aki az ellenreformációt úgy indította meg, hogy az egri püspöki fennhatóság alá tartozó várból és községeiből ki akarta űzni a protestánsokat, ha vissza nem térnek a kath. egyház kebelébe s a cél elérése végett attól sem riadt vissza, hogy a király előtt lázadással vádolja azokat. Meliusra, aki az 1561. év végén már «Péter plébános püspök» címet visel, háramlott a feladat megvédeni híveit a másik püspökkel szemben. Ezért készítette az egervölgyi vallástételt *Confessio catholica*-t (Debrecen 1562.), mely külön címlappal és ajánlással mint debreceni hitvallás is megjelent *Confessio Ecclesiae Debrenciensis* címmel. Még több gondot adott a belső, a protestáns egyház kebelében támadt ellenségekkel való küzdelem. Szinte élte végéig folyvást foglalkoztatta az elszakadási, egyházbontó törekvésekkel szembeszállás: újabb reformátorok vagy kétkedők támadtak, (Verespeterdi Aran Tamás, Stankar Ferenc, Egri Lukács), akik ellen nemcsak a szó erejével, meggyőzéssel vagy rábeszéléssel küzdött, hanem a makacsokat világi hatóság igénybevétele mellett erőszakkal is elhallgattatta. (V. ö. *Az Arany Tamás... tévelgésének... meghamisítási.* Debr. 1562). Cáfolja az erdélyi

* Itt végződik a Szilády Áron kézírata, többet nem találtak hagyatékában. A folytatás ettől kezdve a kötet végéig egészen tőlünk való. D. L.

szász lutheránusok úrvacsoratanát (*Refutatio Confessionis de Coena Domini* (Debrecen 1564.)), megvédi egyházát a külföldi egyetemek elé terjesztett vádak ellen (*Apologia* u. o.). De legnehezebb volt a védekezés a nagy szónok és féelmes dialektikájú Dávid Ferenc ellen, aki nagy szervező tehetség is volt s az unitárius egyházat Erdélyben fokozatosan megszilárdította. Az unitáriusok tordai szervezkedésére a debreceni zsinattal felelt (1566.) s megalkotta ott az egyház törvénykönyvét (*Articuli ex verbo Dei* (Debr. 1567.) és *Brevis Confessio Pastorum* (u. o.) és *A Debrecembe öszvegyült ker. praedikátoroknak . . . vallások* (u. o.). Nem tért ki a disputációk elől, szembeszállt ellenfeleivel Gyulafehérváron (1567), Nagyváradon a fejedelem és udvarnépe jelenlétében (1569); természetesen egymást nem győzhették meg az engesztelhetetlen ellenfelek, de nagy vívmány volt a János Zsigmond «e szeggelet föld választott fejedelmé»-nek kijelentése: «A mű birodalmunkban, miképpen arról ország végzése is vagy, mű azt akarjuk, hogy a hit Istennek ajándékja és a lelkiismeret semmire erőszakkal nem vitethetik». A csengeri zsinatra már hasztalan várta az unitáriusokat, azok oda nem mentek el, de ez megint alkalmat adott egy új hitvallás (*Confessio vera* Debrecen. 1570.) szerkesztésére. Több vitára nem is volt alkalma, 1571 márc. 15-én meghalt János Zsigmond, 1572 dec. 12-én maga a fáradhatatlan Melius is.

Ez az egyházszervező munka csak egy része Melius tevékenységének. Több kötetben megjelent prédikációi vannak: *A Christus közbejárásáról való prédikációk* (Debr. 1561.); *A Colossabelieknek írt levél magy.* (Debr. 1561.); *Magyar prédikációk*. Debr. 1563.; *Válogatott préd.* (u. o.); *A Sz. Jánosnak tölt jelenésnek . . . magy.*, (Várad, 1568.); írt ezeken kívül *Catekismust* Calvinus János írása szerint (Debr. 1562. és 1569.); *Az egész szentírásból való tudomány-t* (Debr. 1570.); *A keresztségnek . . . módját* (Debr. 1561.); *A kísértet és bűnös ember párbeszéd-t*; *Az Hitről és az keresztyénségről való vetélkedés-t* (Debr. 1562.) a Krisztus, Szt. Péter, a Pápa és Szt. Pál beszélgetése formájában. *A zsidók áldozatjáról, A halálról* írt könyvei elvesztek s holta után adta ki vaskos *Herbarium-át* Heltai Gáspár özvegye (Kol. 1578.). Kisebbség latin műveit nem is említjük fel, Eredetiből le akarta fordítani a Bibliát s ebből a *Sámuel és Királyok könyvei* (Debr. 1565.), *Jób könyve* (Várad, 1565.) meg is jelent. Állítólag lefordította és kiadta az *Új Testamentom-ot* is (Szeged 1567?). Ily lázas tevékenység mellett még arra is volt ideje, hogy éneket írjon híveinek, melyet

azok istentiszteleteiken máig énekelnek. (Révész I. *Méliusz Péter emlékezete*. Debr. 1873. — Zoványi J. *Tanulm. a m. prot. egyház és irod. történetéből*. Sárosp. 1887. (1—62. l.) — Kanyaró közl. a M. Könyvszemlében 1906. (M. K. 1880. 218—9. 1896. 335. l.). — Novák B. *Méliusz Péter élete és munkái*. Bp. 1899. — Zoltai L. *jelentése Méliusz P. sirja kereséséről*. — Füg. Komlóssy A. *kísérletei M. P. arcképe ... felfed. von.* Debr. 1908. V. ö. Pap K. M. P. *arcképe*. Irod. 1913. 357—67. l. — Borbély I. *Mélius Juhász Péter*. Irod. 1913. 96—8. l.).

I. *De nativitate Christi*. Megvan a Várad Énekesk. 1566. 123—6. l., Szegedi G. Ék. 1569. 84—7. l., Huszár Gál. Ék. Comjathi 1574: CLXXXI^a—III^a lev. (Itt címe: Azonról, Az Vitam que faciunt, Notaiara.) Bornemisza: *Énekek* 1582: VII^b—IX^a lev. (Címe és nótá, mint Huszár Gálnál). A Csáktornyai-féle (Kálmán Farkastól Nagy Dorkó Ék.-ének nevezett). Debr. 1590. 127. l. Gönczi György Énekeskönyve Debr. 1592 (?) 84. lev. Megvan a Gönczi-féle Ék. későbbi kiadásában is mint 179. sz. karácsonyi dicséret s felibe nótául «Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli» kezdetű (313 sz.) Étel után való dicséret került. — Bártfai Énekeskönyv (1593?) 40. l. — Náray G. *Lyra coelestis* (Nagysz. 1695) c. kath. énekeskönyvben 181. l. stb. A versfők: MÖLIVS FECIT IN DEBRECEN MISER (... a többi nem ad értelmes szót). A különböző kiadások szövegei figyelemreméltó változatot nem nyújtanak. A Szegedi G. Ék. ilyen eltérései: 10. v. s. Hogy ez fiú lenne váltság *hiteknek* (híveknek ht.); 11. s. *fongantaték*, fogantaték helyett; 20. s. Az bünös ördög miatt rajja törvénnek (bün és ördög — helyett, mint pl. Huszár Gálnál van); 26. s. jó kedvét akará rajtunk mutatni, így Huszár Gálnál is (mutatni rajtunk ht.); 43. s. Mert nem lön elég egy természetben (— az egy természetben helyett); 74. s. Hallgassa meg az mi könyörgő szívünket (... meg mi könyörgő sz. ht.); 78. s. kedvét (kedvet helyett).

II. *Cantio de passione et resurrectione*. Várad Ék. 138—140. l., Szegedi G. 98—101. l., Huszár Gálnál CCLXIX^a—LXX^b lev., itt felirata: «A Christusnak kínszenvedéséről és feltámadásáról való isteni dicséret» csoportcím után: Első, a Surrexit Christus pridie Notájára. Petrus Meliusé. A legtöbb énekeskönyv átvette, sőt a Debr. 1579-iki Ék.-ben is (94. l.) megvan, melyből az előbbi ének hiányzik. Kájoni 16 versszakot közöl belőle (1719. kiad. 107—8. l.). A Várad Ék.-ben a strófák végén a «Dicséret Istennek» helyett többször «Alleluia» van.

III. *Az Urvacsora osztogatásának idején éneklendő isteni dicséret.*
Nincs a Váradi Ék.-ben s hosszúsága miatt több Ék.-ből kimaradt. Szegedinél 116—8. l. Bornemisznál LXXX^a (S. h.) levelen egy másik ének van «Más dicséret az Úrnak szent vacsorájáról. Nótája, Virgo Dei genitrix dc. *Melius Péter*» felirattal, melynek kezdete : *Gyakran nekünk kellyene Istennek hála adnunk* kezdettel, mely a Váradi Ék.-ben és Szegedinél is megvan ; minthogy itt felette G. Sz., azaz Szegedi Gergely monogramma van, Bornemisza felirata tévedésen alapulhat. Az ének versfői : SOMOGI PETER MESTAR AS URVACSIORAIIRIL (a többi rész értelmetlen).

IV. *Az Igaz szent írásból ki szedett ének* Debrecenben 1570-ben önállóan megjelent nyomtatvány, mely két példányban maradt ránk, a M. Tud. Akad. és a kolozsvári unit. koll. könyvtárában. Szabó : R. M. K. I. 78. sz.) A versfők : A CHRISTVS IESUSNAK AS ELEŐ IEHOVA ISTEN FIÁNAK ATTIAHOS EGENLEO IEHOVA ISTENNEK PANASULKODASA ES ATKOSOT VILAGNAK ELLENNE MELIVS PETER HORHII AKKI CE-NALTAM. (A többi versfő nem ad értelmes szót.)

Németi Ferenc.

XVI. századi énekszerzőink között nem ritkaság az előkelő származású vagy közszereplésű államférfi vagy katona neve. Németi Ferenc ez utóbbiak közé tartozott s mint tokaji kapitány a vár védelmében szenvedett hősi halála miatt vált híressé. Istvánfi bőven szól hadi szerepléséről. Így megrója azért, hogy mint Tokaj parancsnoka és Serédi István gyámja átpártolt Izabella királynéhoz (*Hist. XIX. könyv. 1556.*). Midőn e miatt Derzsfi megtámadta, a támadó harcban homlokán golyótól megsebesült (1559) ; ugyancsak átpártolásának volt következése, hogy az öreg Telekesi, a kassai parancsnok, Zetényt az ő birtokát s a Bodrog mellett fekvő kövesdi várat elfoglalta. 1560-ban Németi Szerencs megtámadásával és kifosztásával adta vissza a kölcsönt. Nem kedvezett neki a hadi szerencse Hadadnál, melyet 1562-ben somlói Báthori Istvánnal együtt elfoglaltak, de az ellenük nyomuló Zay Ferenczel és Balassa Menyhárttal szemben nemcsak meg nem tarthattak, hanem a csatát elvesztve Németi menekülni volt kénytelen. Ebben a harcban vitte először Balassa Menyhárt hareba 21 éves Boldizsár fiát, aki első hősi tettét itt hajtotta végre. Németi Ferenc

Istvánfi szerint annyira biztosra vette a győzelmet, hogy mutogatta a selyemzsinórt, mellyel a két Balassa-sógort akarta mint foglyot megkötni. Neje, t. i. Balassa Zsófia, Imre leánya, Balassa Menyhárt nőtestvére volt. 1565-ben Svendi Lázár és Balassa Menyhárt hadai ellen védelmezte Tokajt s midőn szóval és jó példával tüzelte katonáit, egy golyó homlokán találta, Sepsi Laczkó Máté szerint egy corivalisa puskájából s ott halt hősi halált. Ez februárban (valószínűen 10-én) történt s holttestét Szent Jóra szállították az ezután csakhamar feladott várból. Istvánfi azt is emlékezetben hagyta, hogy Balassa az urok holttestével elvonuló őrséggel a koporsót kinyitatta s abban a tetem feje alatt két drága orosz prémbőrt talált s azt ki akarta onnan venni, de Svendi azt mondotta : az a halott meggyalázása lenne és nem engedte. (Istvánfi XXII. k.) Németi haláláról a Csereyné-kodex is megemlékezik : «1565. esztendőben — így szól a bejegyzés — 4 die februarii nagy haddal Maximilian, az német fejedeleme megszállá Tokajnak várát, melly hadban voltak főnépek : Magyarok tudni[illik] Batory András, Mágoczy Gáspár, Szay Ferenc, az Prini Gabriel Patakról; Németek : Svendi Lázár, király képe és Rayminger Jakab kapitan. Tokaj várát nyolcad napra megvevék, mind az két félből nagy sok vérhullással, sok magyar, német veszedelmével. Melly megvétel előtt lén veszedelme az Nagyságos vitézlő Némethi Ferencnek, sok jó szolgálival egyetemben, homlokban lőtték az urat.» (V. ö. Mikó : *Erd. tört. ad.* III. k. 19. l. *Verancsics munk.* II. köt. 109. l. Budai F. *Polg. lex.* II. k. Nagyv. 1805. 743—5. l.) Hogy Németi Ferenc a reformációhoz csatlakozott s a protestánsok pártfogója volt, abból is megtetszik, hogy János Zsigmond megbízásából közbenjárt Szegedi Kis István kiszabadítása érdekében, akit 1561-ben Dsáfer kaposvári vajda fogságba hurcolt, Mahmed pécsi majd szolnoki bégnek adott át, aki embertelen bánásmóddal akart érette minél több váltságdíjat kicsikarni. Talán ez az alkalom hozta össze Németit Meliusszal, aki szintén mindent elkövetett, hogy Szegedit kiszabadítsa s két papársával együtt Szolnokon fel is kereste a béget, de fáradozása nem járt sikerrel. Hogy Németinek Meliusszal való ismeretsége később mind szorosabbá vált, az is mutatja, hogy Melius 1562-ben neki ajánlotta *Catekismus*-át, s még ugyanabban az évben feleségének *A kísértet és a bűnös ember párbeszédét*. Ezt az ajánlást így írta alá : «Melius Péter a te Nagyságod szegén káplánja» (Szabó : R. M. K. I. k. 49., 50. sz.). Szegedi Gergely a XXXI. zsoldár fordítását 1563-ban

a Németi számára készítette, amint a versfők mutatják: VRAM-NAK NÉMETINEK ÉNEKÖMS. Ennek az utolsó versszakában ez van: «Szent Dávid az Soltár köny(v)ben Absolon fia előtt futtában így könyörge mint írván vagyon.» Szinte hajlandók volnánk ebben is valami célzatosságot keresni, t. i. ez csakhamar azután készült, hogy Németi Hadadnál vereséget szenvedett s üldözői (sógora) elől futtában Szent Jóbig meg sem állt.

Németinek három éneke maradt ránk, mind a három zsoltárfordítás. I. Az első a XLIV. zsoltár fordítása. Legrégibb ismert kiadása az 1566-iki váradi énekeskönyv 63—8. lapján jelent meg e címfelirattal: EX PSALMO DEVS AVRIBVS. Ez a Vulgatában a XLIII. Psalmus kezdete s így azt is mutatja, hogy Németi a Vulgatából fordította. Az első strófa az ének keletkezését és tartalmát jelzi, tehát tulajdonképpen csak a második versszakkal kezdődik: *Ezt hallottuk Uram régtől fogva* s elég híven követi az eredetit. Megvan a Szegedi Gergely 1569-iki *Énekeskönyvében* is. A versfők elejéből NÉMETI FERENC név jó ki, (a többi betűk nem adnak értelmes szavakat).

II. A második a LXXVII. Psalmus fordítása (Vulg. LXXVI.). Címfelirata a váradi kiadásban: SZENT DAVIDNAC 77. SOLTARANAC ad notam, Magasztalak (így) en Istenem. (80. l.) Ez hibátlanabb nótajelzés (v. ö. váradi Ék. 182. l., Szegedi G. 189. l. között 1559-ben szerzett énekkel), mint az, ami itt kiadásunkban notául áll (t. i. valószínűen sajtóhibából egy szótaggal hosszabb). Úgy látszik, hogy Szilády, mikor ezt lenyomatta, még nem ismerte a váradi *Énekeskönyvet* s Bornemiszát követte, ahol a cím: LXXVII. Psalmus. Voce mea ad Dominum clamavi. Notája Magasztallyac (így) az en Istenem (l. CXIII^a (CXI^a) l.) Megvan Szegedinél is a 49. lapon. Versfők AS NEMETI FERENC ENEKE ANMHA.

III. A harmadik a CXLV. Psalmus fordítása. A váradi *Énekesk.* 103. lapján «PSAL 144 öröc Attia Isten men». címmel. Szegedi Ék. 73. l. (PSALMUS CXLIIII címmel). A jelen kiadás címfeliratából látjuk, hogy szövegünk a Bornemisza Énekeskönyvéből (CXXX^b (CXXIX^b) való. Szilády említi (RMKT. V. 345 v. ö. 85. l.), hogy Sztárai XXIX. zsoltára felett ez ének kezdete áll notául, valószínű, hogy ez a nótajelzés nem Sztáraitól, hanem Bornemiszától ered. A versfők: NOÛM(Novum) ÖPVS (OPUS) FRANCISCI NEMETI.

Szendrei névtelen: Szilágyi Mihály és Hajmási László históriája.

Ezt a verses elbeszélést az ú. n. széphistóriák közt emlegetik, noha úgy tartalma, mint előadásmódjára nézve elüt e műfaj többi termékeitől. Csak a kezdete emlékeztet a lantosok szokásos bevezetésére, t. i. ez is azzal indul meg, hogy felhívja a hallgatóság figyelmét tárgyára: a török császár szép leányának szép dolgára. De azután az elbeszélés új és eddig kevésbé járt ösvényen halad és élénk balladai menetével, melyet a párbeszédese forma s a cselekvénynek ezáltal továbbvitele idéz elő, egészen kiválik egykorú társai sorából s költői szempontból nevezetes alkotásnak mondható. Ha az ugyanezen tárgyú népballadával vagy románcal hasonlítjuk össze, igazat adhatunk Gregussnak és Gyulainak, hogy nincs meg benne sem a népies fölfogás elevensége és naivsága, sem a népnyelv költői zománca (*A balladáról*. Bp. 1886. 135-136. l.), de egy népballada, mely csak újabban került elő, tehát századokon át folyvást csiszolódott, aligha szolgálhat alapul egy széphistória költői értékének irodalomtörténeti meghatározására. A szerkezet kerekdedsége is figyelemreméltó, csak hogy ezt eredetijének tulajdoníthatjuk, valamint a versforma (17 szótagú, 5+5+7 tagozódású sorai hármas szakokat alkotnak, melyek többnyire rímetlenek) és a ritmus idegenszerűségét is.

Ki volt a fordító, milyen nyelvből fordított, nem tudjuk. Az utolsó versszak csak ennyit mond: «Ezeröttszázban és hatvan (hetven) felett hogy írának egyben, Egy ifjú szörzé vesztég ültében Szöndörő várában, Egy poetának az ő versében, szomorú kedvében». Így a Vasady-kódex. Értelmesebbnek tetszik a Csoma-kódex szövege: «Egy poetának ő verseiből szomorú szívében». Szöndörő alatt azt a Borsodmegyei Szendrő várát érthetjük, melyet 1566-ban Svendi Lázár foglalt el Bebek Györgytől Miksa részére s melyből ekkortájban Rákóczy Zsigmond nyugtalanította a törököt. (Istvánfi: *Hist.* 1622. kiad. 462. l. Szirmay: *Not. hist. com. Zempl.* 87., 97. l.) Miksának Bebekhez Gyalui (Gelous) Torda Zsigmond, a híres latin költő, volt a követe, aki által felszólíttatta Szendrő várának visszaadására és akit Bebek egy ideig fogságban tartott. A Belgrád közelében fekvő Szendrő várát akkor gondolhatnánk, ha Toldyval valószínűnek tartanók, hogy ennek írásával egy török fogságba esett ifjú «enyhítette fogsága kínjait». (*M. költ. kézik.* I. 2. kiad. 45. l.) A magyar poéta nevét

nem rejtette el a versfőkben, így ismeretlen maradt, Toldy nevezte el Szendrei névtelennek. Kardos Albert nem tartja valószínűtlennek, hogy Balassa Bálint az. «Ha barátja volnék — úgy mond — a merész föltevéseknek, a szendrei névtelen ifjában hamar magára Balassára ismerhetnék. Nincs semmi, ami a fölvetelnek határozottan ellentmondana, sem az évszám (természetesen ő csak a Csoma-kódexre gondolt), sem a hely, amikor és ahol a költemény szereztetett. Balassa 1571-ben húsz éves ifjú, ki már irodalmi munkásságra adta magát, mert ekkor fordítja németből, «az ő szerelmes szwleijnek haborszagokban való vigasztalására» a «Beteg Lelkeknek valo fwues kertecyké-t». Szendrőn pedig ez évben éppen úgy lehetett végbeli vitéz, mint később Eger várában; mindkettő végház volt nem messze a Balassa-birtokokhoz és mindkettő császári katonasággal rakva; Balassa pedig kezdettől végig a császárt szolgálta. Ha Balassa a szendrei ifjú, akkor szíve szomorúságát is értjük, hiszen ebben az évben folyt atyjának felségárulási pöre; az említett vigasztaló könyvecskét is szíve szomorúságában fordította. Sőt mi több, Balassa azt a versformát — melyben Szilágyi és Hajmási históriája van szerevezve — kétszer is a *maga gondolta* nótájának nevezi; ámbár korábbi használata is ismeretes. Ha mindehhez csak egy pozitív bizonyíték járulhatna, t. i., hogy Balassa 1571-ben valóban Szendrőben vitézkedett, föltevésének megszűnnék merészsége, sőt nagyon is valószínűvé válnék!» (*Szilágyi és H. mondája*. Bp. 1885. 8. l. és Egy. Phil. K. 1885. 590. l.) Szilády is rámutatva arra, hogy a *Szilágyi és Hajmási históriája* ugyanolyan hármaskokban van írva, mint a Balassa *Betegös lölkem ismét én-nékem most új szerelemtől* kezdetű éneke (1923. kiad. 31. sz.), azt a «feltűnő véletlenség»-et is megemlíti, hogy a *Szilágyi és H. históriája* szereztetési ideje mondhatni összeesik Balassa írói fellépésével. De Szilády később úgy látszik, hogy ezt az egyébként sem határozott feltevést feladta, midőn *Szilágyi és Hajmási* 1561-ből keltezett Vasady-kódexbeli szövegének adott elsőséget az 1571-ből keltezett Csoma-kódexbeli szöveggel szemben. Balassának két maga gondolt (ill. a másik «Az magam gondolván») nótája van, t. i. a fentebb idézett 31. számún kívül a 84. [Szil. LI.] számú «Áldott Julia» kezdetű költeményé is. De a 31. [Szil. VI.] ének versformája Szegedi Gergely VI. Psalmusáéval, s az 1566. évi Váradi Énekeskönyv LI. Psalmusáéval (Harsányi—Hartyáni) megegyez, tehát egyező versforma mellett legfeljebb külön-

bőző dallamra lehetne gondolni. A 84. számú költemény abban különbözik a 31-iktől s itt említett előzőitől, hogy benne a két első ütemvégződés állandóan rimel. A forma ezen továbbfejlesztésére utalhat az «Az magam gondolván» felirat, ha nem azt jelenti, hogy egy «Magam gondolván» kezdetű ének nótájára szerezte Balassa énekét; e mellett szól a «nótájára» kifejezés «nótára» helyett. Egyszóval nem látunk elég bizonyítékot a Balassa szerzőségének feltevésére.

Azt az eredeti költeményt, a «poétának ő verseit», melyet a Szendrei névtelen magyarra fordított, nem ismerjük. Heinrich G. és utána Kardos A. latin költeményre gondolt (id. ért. 20—22. l. és Egy. Phil. K. 1885. 603. l. 1892. 446. l.), e vélemény felé hajlik Thúry József is (Irod. Közl. 1893. 306. l.), de lehetett horvát is, mint a *Bankó leánya* eredetije. Toldy eleinte valamely szerb népének átdolgozásának tartotta, de később ezt a feltevését visszavonta. «A szendrei költő — úgymond — szerb várban volt ugyan fogva, de ott alig érintkezett más, mint török katonákkal. A történet színhelye is Bolgárország s a ruméliai-bolgár határ nem Szerbia; s ha a monda a bolgár nép ajkain keletkezett volna is, alig érdekelt volna az valamely szerb népköltőt annyira, hogy azt versekbe foglalja.» «Hogy névtelenünk idegen nyelvből fordította volna azt nem tartom hihetőnek, oly magyaros, e mellett oly teljes és kerek az, hogy tartalom és forma szigorúan fedezik egymást; minélfogva hajlandó vagyok azt egy avult, tán töredékes verses história szabad újraalakításának tartani.» (*M. költ. kézik.* 1.² 49. és 46. l.) Olyan vélemény is akadt, mely a Boccaccio *Teseid*-jében, vagy az ennek forrásául szolgáló «régi olasz históriá»-ban kereste a Szendrői névtelen forrását. Ennek tárgya Palemon és Arcitas királyfiak versengése Emilia szerelméért (Kisf. Évl. XXIV. 1880—90. 134—141. l. V. ö. Egy. Phil. Közl. 1892. 445—6. l.). Ezek legfeljebb csak rokonmotívumok, amilyent akár Huon de Bordeauxban is találhatunk, amelyben a Huon fogsága hasonlóképpen meghatja Esclarmonde szívét, ételt visz neki, sőt kész a keresztséget is felvenni.

A magyar széphistória tárgya, történeti háttere, színezete arra vall, hogy Névtelenünk forrása magyar monda vagy népballada idegen nyelvű verses feldolgozása lehetett. Hogy ez elbeszélésnek monda az alapja, azt már régóta sejtették. Toldy már akkor megjegyezte róla, mikor először kiadta: «A' Szilágyi históriájára nézve óhajtanám, hogy egy lelkes történetbuvár kifür-

készné: Mátyás királyunk' nagybátyja's országunk egykori kormányzója-e maga ezen költemény' hőse.» (*M. költői régiségek* IX.1.) Még világosabban a német szöveghez írt bevezetésében: «Auch halt' ich es gar nicht für unwahrscheinlich, dass der in der Balade vorkommende Michael Szilágyi der nachmalige Gubernator von Ungern, der Ohm des grossen Mathias, selbst ist. Meines Wissens enthält die Geschichte nichts, was dieser Annahme entgegen wäre.» (U. o. VIII.1.) Későbbben maga próbált erre a kérdésre felelni. Szerinte e hely «Nagyszombat felé farkasokkal szőröncsét próbálni» semmi más időpontra nem illik, csak Hunyadi 1454-iki bolgárországi invasiójára, mikor ennek fővárosa (a Nagyszombatnak fordított) Tirnava környékét pusztította; farkasoknak az itt portyázó magyarokat nevezi. Majd azt fejtegeti, hogy talán éppen a monda Szilágyi Miklósa, amilyen nevű úr 1408 körül virágzott, volt hőse a kalandnak s ennek keresztnévét a Hunyadi-korbéli költő változtatta az ismertebb Mihályra. (*M. költ. kézik.* I.² 47—8.1.) De a monda történeti magvát az újabb irodalom-történeti kutatás derítette ki. Thúry József kimutatta, hogy Nagyszombatnak nemcsak a bolgárországi Tirnavát, hanem Belgrád latin nevét, Taurinumot, vagy az egykor Galambóccal szemközt feküdt Tirnaut vagy Tirnavát is fordíthatta Névtelenünk, ezzel Toldy feltevésének alapját rendítette meg. Elveti a Toldy kormeghatározását, az 1454. évet is s azután magyar és török történetírókból bebizonyítja, hogy Szilágyi Mihály kétszer került török fogságba, először 1448-ban és pedig ekkor valószínűen Hajmási Lászlóval együtt (erre t. i. történeti adatunk nincs), amilyen nevű (Ladislaus Haghmas de Berekzow) temesi főispán ez időtájt csakugyan szerepelt és fogságából egy év múlva kiszabadult. Az is történeti tény, hogy Zsigmond uralkodása végén, 1432 körül egy Szaudsi nevű, szultáni családból származó főherceg, kit apja I. Murád lázadás miatt megvakíttatott (ezért nálunk közönségesen «vak török császár»-nak hívták), költözött be hozzánk Ágnes nevű nejével, Daud Cselebi (nálunk Csalopia Dávid lett a neve) és Orkhán nevű fiaival és egy leányával, aki a keresztségben Katalin nevet kapott, de akit a nép csak Császár Katalinnak nevezett. Ez később 1453—6 között férjhez is ment Hunyadi János udvarnokához, ennek halála után pedig Hunyadinak egy régi bajtársához. Szilágyi Mihály, Hajmási László és Császár Katalin bátyja szomszéd földesurak voltak, a szomszédság révén összeköttetésben állhattak egymással: «És — úgymond — a

történelmi homályos emlékezés eme szálai a későbbi generáció vagy az eseményt legelőször versekbe foglaló poéta kezében éppen elegendők voltak ahhoz, hogy a két történeti eseményt, t. i. Szilágyi Mihály megszabadulását és a szultánleány bemenekülését összefűzzék, a kettőnek részleteiből egy egységes mondát alkossanak.» (*Szilágyi és Hajmási históriája*. Irod.Közl.1893. 293—306. A széphistória igazi főhőse Thúry szerint a török császár leánya, ilyen beköltözött szultánleány csakis Szaudsi leánya volt. Megjegyezzük, hogy a nép képzelete az ilyen akadályon könnyen túlteszi magát, a török basa leányát is megteszi császároleánynak. Hogy a monda konstantinápolyi fogságot emleget akkor, mikor Konstantinápoly még nem is volt török kézen, ez viszont azt mutatja, hogy a monda akkor keletkezett vagy öltött verses alakot, midőn már megfeledeztek arról, hogy az esemény idejében a szultánok Drinápolyban székeltek, vagyis a XVI. század közepe táján. Thúry feltevéséhez még megjegyezzük, hogy Mátyás király a szultán trónjára való (természetesen csak fenyegetés-szerű) igényét arra is alapította, hogy nagynénje a szultán háremébe került. Érdekes, hogy a mende-monda Apafi Mihályról is némileg hasonló dolgot költött, mint Bod (*M. Athenas* 10. l.) emlékezetben hagyta. «Még életében — úgymond — a jó Keresztyén jámbor emberről rosz akarói azt költötték s írásban is maradt, hogy a tatár rabságában nyomorogván, egy török asszony megszánta és az váltotta, szabadította ki olly véggel, hogy ötlet végye el feleségül, akit el is vett volna, holott Erdélyben élő felesége volt, de az nem sokára s még Erdély felé jövő útjába megholt.» Hogy a Szilágyi mondája magyar földön sarjadt, az is bizonyítja, hogy századokon át megmaradt itt a nép ajkán s a mult században többféle népballadai változatát sikerült lejegyezni. Először Gegő Elek, «Szent Ferenc szerzetesbeli magyar hitszónok» tudósít róla egy úti rajzában s így vázolja a népballada tartalmát: «Minden nyomozásom s kutatásom után, a' számtalan «Egyszer volt, hogy nem volt» összefüggetlen mesék közt még olyant sem találtam mint a' kunfalvi (Toldy, megjegyzése szerint: Kománfalvi, Kumanesti) öreg Csákié, ki elbeszél: miképen esett török rabságba két kenyeres pajtás, — nagy Szilágyi Miklós és nagy Hagymási László — két gerezd szőlőért; mint szabadította ki a császár leánya, aranyokkal, költő pénzzel és zabos lovakkal ellátván, velek szép Magyarországba szökendő. Folytatta, hogyan küldött vitézeket utánok a' császár, 's mint

védtek a' szökevények azok ellen magokat, főleg nagy Szilágyi Miklós úgy vagdalkozván, hogy *egy elmenésében gyalogösvényt, visszajövetében szekér-utat vágna*. Elvégre midőn a' határhoz értek, mint akart a' két magyar úrfi karddal osztozni a császárral leányán: kinek esengésére Szilágyi nem markola kardot, megvallván, hogy neki is van otthon *gyűrűse* — jegyese. (L. versezetben t. i. Vörösmartytól, 1829. Aurorában.)» (*A moldvai magyar telepekről*. Budán 1838. 80—1. l.) Toldy joggal sajnálta, hogy Gegő e mondát nem egész terjedelmében s nem az elbeszélő saját szavaival közölte, ezt a mulasztást 1864-ben pótolta Szabó Károly egy Csikszentmártonban 1820 körül készült másolatból kiadva a népballada töredékét. (Arany-féle Koszorú 1864. II. félév. Arany L. és Gyulai: *M. Népkölt. gyűjt.* I. köt. 1872. 158—60. l. és jegyz. 556—9. l.) Úgy látszik, ugyanaz a népballada ez, amelyet Gegő az öreg Csákitól hallott. Két magyar úrfi, az egyik nagy Szilágyi Miklós, a másik nincs megnevezve, a «császár tömlőcében» esett «két gerezd szőlőért» s ott «voltak elfelejtve» két esztendeig. A «császár szép leánya» meghallja keserves éneküket s maga nyitja fel a «tömlec csattogó závarját» s maga választ ki három paripát s «három éles pallost» s kevés költő pénzét s háromszáz aranyát magához vévén, elszökik velük hazulról. Legelőször ő veszi észre az üldözőket: «atyjának kegyetlen táborát». Megrémül, hogy a két magyar úrfit levágják, őt pedig visszaviszik. «Téged el nem visznek, ha Isten megsegít, Minket le nem vágnak, ha kard el nem törik». Szilágyi Miklós egyedül «vagdalkozik meg» a «császár szép táborával» s «Egy elmentére — gyalogösvényt vága, Visszajöttére — szekérutat csapa» — s csak egyet hagyott meg belőle hirmondóul. A másik teljes szöveg, melyet Szabó Samu a Székelyföldön jegyzett fel, rövidebb, mint az előbbi, mellyel tartalom tekintetében megegyez. (Koszorú 1865. I. félév 257. l. Arany—Gyulai: *M. népkölt. gyűjt.* I. k. 160—1., 556—9. l.) Az egyik rab panaszos énekével kezdődik, így még kevesebb benne az elbeszélő rész. Az üldöző tábor megérkezésekor Szilágyi Miklós Hagymási Lászlóra bizza a császár leányát: «Pajtásom, pajtásom, láss a kűsasszonyhoz, Ne hagyjam magunkat!» A Szilágyi győzelme után Hagymási felszólítja pajtását: «... próbáljuk meg egymást, Hogy melyiké legyen császár szép leánya», de a leány könyörgésére, hogy inkább őt ölje meg, Szilágyi megvallja, hogy neki már van otthon jegyese, gyűrűse és Hagymásinak bocsátja a leányt, aki a «kűsasszonyt elvivé.» Ennek a korát megállapítani

emlékeztet, noha régebbi történeten alapul* (Chiudina : *Canti del popolo slavo tradotti in versi italiani*. Firenze, 1878. Vol. I. 179. l. V. ö. Irod. Közl. 1915. 36—7. l.).

A magyar monda hatása látszik a *Dietrich Tamás és Gregér János* c. erdélyi szász népballadán. Ezt a két hőst a Brassó vidékét pusztító tatárok fogságba hurcolják. A fogságban megesis szíve rajtok a tatár király «bájos lányának» és kiszabadítja őket. A két vitéz, kik közül Dietrichnek felesége és gyermeke van, párbajt vív egymással a leányért s a párbajban mindkettő elesik; bánatában «a leány is életét oltja». A rumén népköltészetből *Juon és Nikolaj*, a cigányból *Anruj és Alija* mutatnak több-kevesebb rokonvonást a magyar mondával. (Herrmann A. *A Szilágyi és H. c. népball. és rokonságai*. Bp. Sz. LV. k. 1888. 287—97. l. Kísf. Évl. XXIV. 1889—90. 140—1. l. V. ö. Heinrich G. megjegyzésével Egy. Phil. Közl. 1892. 445—6. l.) A széphistória először német verses fordításban jelent meg a «Taschenbuch für vaterl. Geschichte» 1822. évfolyamában, magyarul Toldy adta ki: *Magyar költői régiségek. A'Császárlány, vagy is Szilágyi Mihály és Hajmási László Historiája*. Pest és Bécs 1828. cím alatt a Jankowich-féle másolatból, német fordítással.

A széphistória mindjárt megjelenésekor magára vonta költőink figyelmét: már a következő évben (1829) megjelent az Aurorában Vörösmarty *Szilágyi és Hajmási* c. balladája, később Gyulai (1881) és Jakab Ödön költői beszélynek dolgozták fel, sőt egy történeti vígjáték is van róla.

A Szendrei Névtelen éneke két XVII. századi kéziratban maradt fenn. A régibb szöveg az 1638 körül összeírt s most az Akadémia kéziratтарыában őrzött Csoma-kódex 120^b—122^b lapján levő 1—72. verssor; mikor Jankowich Miklós lemásolta, akkor

* Re Vladimiro amaramente piange
Nella prigion del re di Bulgaria ;
Amaro ei piange, e maledice il giorno,
In cui la madre partorillo al mondo.
Crede infelice che nessun lo ascolta,
Ma l'ascolta la Kösara gentile
Del Bulgarico re la bella figlia,
Che dalla stirpe slava origin trasse.
«Che hai tu, povero mio? Forse che il cuore
Alla madre t'altragge, o amar di patria
Ah! sventurato ti martella il cuore stb.

még teljes volt, de a 73—99. verssor most csak a M. Nemzeti Múzeumi másolatban (*XVI. századi magyar versek*. 237. Quart. Hung.) a 303—4. lapon van meg. (M. Könyv-Szemle 1916. 77—84. l.) Az Akadémia kézirtattárában ugyanerről van még egy másolat a Toldy-féle *Corpus poetarum* (II. 1—9. fogás) számára Virág Istvántól 1827-ből. A másik kézirati szöveg a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeumban őrzött Vasady-kódex 106^a-111^a lapján van: *CANTIO PVLCH-ra De pilagi Mihaliru[l] et hagi-masi laflorol* címmel. A kétféle szöveg főként abban tér el egymástól, hogy a Vasady-kódexben az ének 24. sora (vagy 8-ik versszak) után 51 olyan verssor (17 versszak) következik, ami nincs meg a Csoma-kódexben, a nélkül, hogy a kézirat itt csonka volna. A bővülés egy vallásos ének, melyben Szilágyi bűnei büntetésének és «próbakűnek» mondja a fogságba esést és fogadást tesz, hogy ha megszabadul a tömlöc fenekéből, Isten kegyelmességéről nem lesz «hálaadatlan», hanem jó példát ad majd a magokat uraságokban elhívóknak. Azt hisszük, hogy a strófák némiképp össze vannak zavarva s eredetileg az 5-ik versszak után következett a 9—25., ezután a 6—8. s utána 26—50. versszak, a 23., 24. versszak sorrendjét is fel kellene cserélni. Valószínű, hogy az egész későbbi betoldás s valamelyik másoló így akart vallásos színezetet adni az elbeszélésnek, melynek Csoma-kódexbeli szerkezete (az ellaposító betoldás elmaradása miatt) költőibbnek mondható. A Toldy Ferenc közlése révén az irodalomban is ez ismeretes, a Vasady-kódex szövegét Szilády itt közli először. Tagadhatatlan azonban, hogy egyik-másik sor a Vasady-kódexben kevésbé romlott szövegnek látszik. A két kódex közlésének másik nevezetes eltérése, hogy a Vasady-kódex szövege 1561-et, a Csoma-kódexé 1571-et mondja a szerzés évének. Szilády az előbbi tartotta hitelenek, azért az 1562-ben készült énekek elébe helyezte. A két szöveg egybevetésénél alább csak a nevezetesebb eltéréseket soroljuk fel.

Azon jelentősnél fogva, mellyel a második szerkezet bír, közölnünk kell előbb összefüggő szövegben is az 1—72. verssort a Csoma-Kódexből, a 73-99. sort a Jankowich Miklós-féle másolatból.

Egy szép dologról én emlékezném, ha meghallgatnátok,
Azkinek mássát, nyilván jól tudom, ti nem hallottátok,
Török császárnak szép leányáról, kin csudálkozhattok.

Egy időkorban két vitéz úrfi rabbá esett vala,

- 5 Kunstáncinápolyban * török császárnak bévitettek vala,
 Azért az császár ő tömlőcében bévettette vala.
 Nem messze azért császár házatul lám az tömlőc vala,
 Kiben két vitéz és fő úrfiak bévettettek vala :
 Szilágyi Mihály, másiknak neve az Hajmási László.
- 10 Egy időkorban pünkösöd napjára hogy jutottak vala,
 Szilágyi Mihály tömlőc rostélyán kinéздегél vala,
 Kobza kezében, keserves nótát szépen veri vala.
 Nagy fohászkodván keserűséggel ez szót mondja vala :
 «Eszkendő ez nap úri házamnál vigan lakom vala,
- 15 Én vén atyámmal és vén anyámmal, hajadon hugommal».
 Azért akkoron császár leánya kikönyöklött vala,
 Palota ablakáról ő óhajtását leány hallja vala,
 Ő termetire az Szilágyinak fölgerjedett vala.
 Császár leánya titkon egykoron hozzájok ment vala,
- 20 Szomorú szívét leány Mihálynak vigasztalja vala,
 Nagy szép éköszen császár leánya ez szót mondja vala :
 «Te vitéz úrfi, ha fölfogadnád te igaz hitedre,
 Hogy el-kivinnél Magyarországon, te laktad földedben
 És feleségül magadnak vönnél, én felelnék arra,
- 25 Téged rövid nap kimentenélek atyám tömlőcéből,
 Valamint lehetne, kimentenélek az tömlőc kínjából,
 Csakhogy fogadd föl, vitéz, énnékem te igaz hitedre.»
 Mihelt ezt hallá Szilágyi Mihál, néki ezt felelé :
 «Csak szabadíts ki, én fölfogadom én igaz hitemre,
- 30 Császár leánya, téged elveszlek, én felelek arra.»
 Leány akkoron tömlőctartóval megszörzödött vala,
 Egy éjfelikor az vitézőket fölköltötte vala,
 Leány elvivé, atyja lovainak hol vala szállása.
 Ada az leány az úrfiaknak két aranyos szablyát,
- 35 Lovasmesternek és lovászoknak fe,öket elszedék
 És nyergelének mindjárt magoknak három főlovakat.
 Fölöltözteték mindjárt magokat szép drága ruhákban,
 Császár leányát ám felülteték az egyik fölőra,
 Az több lovaknak az ő nyakokat elcsapkodták vala.
- 40 Császárnak szolgák reggel mindjára bémondották vala,
 Hogy az úrfiak tömlőc kínjából kiszaladtak volna,
 Lovasmesternek és lovászoknak fejüket szödték volna.
 Harmincadokon őket kérdezik, hogy hová mennének,
 Nagyszombat felé az farkasokkal szöröncsét próbálni,
- 45 Hogyha az Isten szöröncsét adna, oda igyekeznek.
 Nagy hamarsággal azért az császár ott az vitézeket

* Az eredetiben : Cunstancinapoliben.

- Hozzá hivatá őt fővajdáját és megparancsolá :
 «Legyetek után nagy hamarsággal hozzátok előmben!»
 Harmincadokon és az vámokon vajdák parancsolják :
 50 «Ha ily emberek ezfelé jönnek, mindjárt megfogjátok
 És az császárnak Kustáncinápolyban mindjárt bévigyétek!»
 Vitéz úrfiak harmincadokon általmentek vala,
 Harmincadosok eszekben vevék, föltámadtak vala
 És nagy viadalt velek tartának, általmentek vala.
 55 Hiröket adván harmincadosok császár szolgálainak,
 Vajdák elérik, egy szép szigetnél szemben megvívának,
 Isten akará az viadalban vajdák meghalának.
 Vajdák előtt ott császár leányát az szigetben küldék,
 Mert féltik vala, leánt az harcon hogy el ne vesztenék,
 60 Leánt elküldék és az vitézek ott megharcolának.
 Immár vitézek császár leányát hogy keresik vala,
 Gyöngé siralmát vitéz Szilágyi meghallotta vala,
 Császár leányát vitéz Szilágyi úgy kesergi vala.
 Császár leánya ezt mondja vala gyöngé siralmában :
 65 «Kegyelmes Isten! ám el-kijüvék vitéz úrfiakkal,
 Jaj! hová legyek ez vadon erdőn nagy keserűséggel.
 Szánom magamat, de sokkal inkább vitéz úrfiakat,
 Szablyára hánták nagy kegyetlenül vajdák szegényeket,
 Szörnyű halálra ezennel adom értek én magamat.
 70 Ez vadon erdőn temetőhelyem leszen most énnékem
 Vadak, madarak és az farkasok lesznek siratóim,
 Csak te kezedben, édes Istenem, lölkömet ajánlom!»¹
 Szilágyi Mihály nagy hamarsággal oda siet vala,
 Az leány látván mátkája előtt² igen örül vala,
 75 Leánt nagy szépen kézen fogva el-kivitte vala.
 Elindulának és igen menének Magyarország felé
 És az határban hogy beérének Hajmási felelé :
 «Vijunk meg ketten ez szép leányért, legyen egyikünké!»
 Felelé akkor Szilágyi Mihály Hajmási Lászlónak :
 80 «Szerelmes társom, az nagy Istenért én tégedet kérlek,
 Engedd énnékem, mert néked vagyok jámbor hitvőstársad!»
 Igen esedezik császár leánya ott az vitézeknek :
 «Nem illik értem ily vitézeknek az ő veszedelmek,
 Hányjatok inkább engem szablyára, mint ezt mielőtétek!»
 85 Nem akar ebben ögyebet tenni az Hajmási László.
 Szablyát rántának, őszecsapának és az csapkodásban

¹ Eddig a Csoma-kódex ; a többi a Jankowich-féle másolat szerint.

² Az eredetiben : *előt*, valószínűen a Vasady-kódex szövege (éltén)

a helyes ; esetleg *elő* ?

Vitéz Hajmásinak kezét bokában elcsapkodta vala.

Ezt mondá akkor Hajmási László Szilágyi Mihálynak :

«Megbocsáss nékem, én édes társom, tüled megérdemlem,

90 Mert ez jutalma, mindnyájan tudjuk, az bűnös embernek.

Énnékem vagyon két szép kis fiam, jámbor házastársom,

Itt az Ur Isten bűnöm szerént vere most meg engemet ;

Egészségben szerelmes társom és megbocsáss!»

Az két úrfiu szép búcsúzással válnak egymástól

95 Szilágyi Mihály ketten az leánnyal mihelt beérének,

Ketten Szilágyi császár leányával ott megesküvének.

Ezeröttszázban és hetven fölött írának egyben,

Egy ifjú szörzé vala ültében Szöndörö várában

99 Egy poetának ő verseiből szomorú szívében.

Az ének címét Szilády a Csoma-kódexből vette, itt a 120^b. lapon így van: SILAGI MIHALI: ES: HAIMASI: LASLO HISTORIAIA; a Vasady-kódexbeli címét l. fentebb. A Csoma-kódex Szilágyi Mihályt (Silagi Mihali) és Hajmási László-t (Haimasi Laslo), a Vasady-kódex Szilágyi Mihály-t (Silagi Mihali) és Hajmási László-t (Hagimasi laßlo) ír.

5. v. s. Csoma-kódex : *Kunstáncinápolyban.*

12. v. s. *szépen veri vala.*

15. v. s. *Az én atyámmal és v. a.*

18. v. s. *Ü termetire.*

21. v. s. *Nagy szép ékössen.*

23. v. s. *te laktad-földedben.*

24. v. s. *én felelnék erre; reá felel* (a mai: felelek érte, t. i. hogy téged kimentlek): *Reá felelek, hogy különben sem találod.* Pázmány P. *Kalauz.* (M. Nyelvtört. Sz. I. k. 812. h.)

25—75. v. s. nincs a Csoma-kódexben.

77. v. s. *valamint . . . kinyából.*

81. v. s. *téged elveszlek, én felelek arra,* (eredetileg *erre* lehetett).

83—4. v. s. *Egy éjfelikor az vitézőket fölköltötte vala.* Bizonyára a vers kedvéért *éjfelkor* helyett. *Leány elvivé atyja lovainak hol vala szállása.*

86—7. v. s. . . . *elszedék, És nyergelének mindjárt (mingiart) ü magok három fű lovakat.*

88. v. s. *Fölköltöztetéik mindjárt magokat szép drága ruhákban.*

92—3. v. s. *Hogy az urfiak tömlöc kinyából k. v.*

Lovasmesternek és lovászoknak fejöket szödték volna. Fentebb: *lovasmester-t*, itt *lovasmester-t* ír. Toldy közlésében: *Lovászmesternek.*

95. v. s. Nagyszombat felé az farkasokkal szöröncsét próbálni.
Nagyszombat nevérol lásd fentebb és Thúry J. tanulmányát az
Ir. Közl. 1893. 295., 300. l. A farkasokról vagy portyázó vitézekről
l. Toldy: *A m. költ. kézik.* I. k. 2. kiad. 43. l.

97—9. v. s. . . . ott az vitézeket,

Hozzá hivatá őt fő vajdáját, és megparancsolá

Legyetek utána —

100. v. s. parancsolják.

102. v. s. És az császárnak Kunstáncinápolyban.

103, 105. v. s. á. mentek v.

106. v. s. Hiröket adván.

109. v. s. Vajdák előtt ott cs. l.

113. v. s. hogy hallotta vala.

114. v. s. Császár leányát vitéz Szilágyi úgy kesergi vala.

115. v. s. ezt m. v.

116—7. v. s. ám el-kijövék — — ez vadon erdőn.

120. v. s. érték én magamat.

123. v. s. lölkömet ajánlom.

125. v. s. Jankowich másolata szerint: Az leány látván mátkája
elött igen örül vala. Toldy olv. Az leány lassan m. e.

126. v. s. kézen fogva.

127. v. s. mennek.

128—9. l. És a határba hogy beérének, Hajmási felele:

«Vijunk meg ketten ez szép leányért! legyen egyikünké!»

130—2. l. Felele akkor — — én tégedet kérlek — — mert neked
vagyon jámbor hitves társad.

134. v. s. éröttem.

135. v. s. Hányjatok inkább engem szablyára, mint ezt mieljétek.

138. v. s. Vitéz Hajmásinak kezét bokában elcsapkodta vala.

139. v. s. Ezt monda akkor H. L.

140—1. v. s. Megbocsáss nekem, én édös társom! tőled megér-
demlem, Mert ez jutalma, mindnyájan tudjuk, az bünös embernek.

143. v. s. Itt az Úr Isten bünöm szerént vere most meg engemet.

Egészségben, szerelmes társom és megbocsáss!

145—7. v. s. Az két úrfiú szép bucsuzással válnak el egymástól,
Szilágyi Mihály ketten az leánnyal mihelt beérének,
Ketten Szilágyi császár leányával ott megesküvének.

148—50. v. s. Ezeröttszázban és hetven fölött írnának egyben,
Egy ifjú szörzé vala ültében Szöndörő várában —
Egy poétának ő verseiből szomorú szívében.

Toldy közlésében: írának.

Névtelen: Cantio de Militibus.

A Magyar Tud. Akadémia kéziratárában (*M. Cod. kis 8-drét 6. szám*) van egy kis kötet, mely ajándékozájáról Kuun-kódex nevet visel; 1858-ban gr. Kuun Géza adta az Akadémiának. Ennek a XVII. századi verseskönyvnek, melyet 1621—47 között másoltak, a 23—25. lapján van *Cantio de militibus* címmel egy szép hadi induló, melyet érdemes volna feleleveníteni. Kezdeté:

Sok szép hadak majd indulnak,
Köztek szép zászlók lobognak,
Dobok, trombiták harsognak,
Mikor Jézust kiáltoznak.
Álgyuk, puskák ha ropognak
Az szép kopják romladoznak.

Szerzőjének neve a versfőkből jó: Sárköszi (Sárközi?) Máténak hívták s az utolsó versszak szerint 1597-ben írta énekét, ezenkívül van még egy éneke «Segítségül az nagy Istent ki hía» kezdettel. Ez az énekszerző valamelyik végvárban szolgáló katona lehetett s valami köze lehet e kódexhez, mert énekeit más kódexben nem találtuk. Sőt ennek a másolója is katona lehetett, erre mutatnak a kezdetleges könyvdíszai, pl. egy «D» betűben levágott fejet tartó kardos kéz, oldalt e magyarázattal: *Deli Jußop*, egy másik «P» initiale egy kardos atillás, bajuszos és szakállas vitézt ábrázol, oldalt e magyarázattal: «*Deli Marko Legeni*», tehát már a XVII. század elején is ismerték nálunk a szerb népballadák híres hősét? Egy «A» betű díszéül pedig egy mindkét karján nyíllal átlótt férfi szolgál. Egy jámbor pap vagy tanító aligha rajzolgatott volna ilyen marcona alakokat. Ennek a kódexnek 32—40. lapján van egy históriás ének is *Cantio de Millitibus* (így) *Pulchra* címmel, melyben egy névtelen szerző a békésmegyei Vég-Gyula vára őrző vitézeinek egyik harci kalandját beszéli el, akik megúnv a zsoldnélküli szolgálatot, kapitányukra Kerecsényi Lászlóra «mentek» s követelték tőle zsoldjukat. E végvárban már Mágócsi Gáspár alatt megesett, hogy tizenöt hónapig zsold nélkül szolgáltak. Kányaföldi Kerecsényi László sem volt pontosabb fizető, bár el kell ismernünk, hogy a hátralékos zsoldfizetésnek rendesen nem a kapitány volt az oka. De az is igaz, hogy jószívű kapitány (mint Ungnád Kristóf) a magáéból is előlegezett vitézeinek, a kapzsi kapitány alatt pedig mindig súlyosbodott a helyzet. Ezt a

Kerecsényit 1560 dec. 8-án nevezték ki az alsó részek főkapitányának s gyulai várkormányzónak, de tisztségét csak a következő évben, március 6-án foglalta el s 1566 aug. 30-áig viselte, amikor szegyen teljes módon átadta a töröknek. (Karácsonyi J. *Békés v. m. tört.* I. k. 145., 174. l.) Kevés gondja volt neki katonái jóllétére, mint kapzsi (cape-rape) harácsoló ember magának igyekezett mennél többet megkaparintani. Forgách Ferenc említi, hogy két évi gyulai kapitányság után 60,000 forintot megvette a morva határszállán Nikolsburgot. Szigetváron is volt kapitány még Horváth Márk előtt. Harácsoló természetére vall Verancsics panasza, hogy a nagykunságiakat, szegedieket és debrecenieket is várszolgálatra szorította. (Budai F. *Polg. Lex.* II. k. 549. l.) Bár sok harcban emberül megállotta a helyét, de végül mégis gyáván és dicstelenül fejezte be katonai pályáját Gyula feladásával s azután mint török fogoly erőszakos halállal (Istvánfi: *Hist.* XXIII. könyv.). Bornemisza Péter így jellemzi őt: «Kerecsényi László mint egy sárkán olyan vala kevélysége miatt és azért sokféle szegyenrel vesze el, Gyulát törököknek megadá, mindazáltal török miatt igen nyomorultul meghala. Gyermeki mind meghalának és minden jószági idegenre szállának igen hamar». (*Postillák* IV. r. 599 b. lev.) V. ö. Száz. 1882. 457—77. l.

Mikor történt az itt elbeszélt harci kaland, nincs rá adatunk, valószínűen 1561 tájban. Karácsonyi Kerecsényi egy levele alapján azt írja, hogy ez évben ápril előtt 101 lovas Szegedig kalandozva szembeszállt a szegedi bég 300 főnyi csapatával s 66 törököt és a sereg vezérét Ferhát agát is megölte, a többit pedig megszalasztotta. Azután 37 török fogollyal és zsákmánnyal tértek vissza Gyulába (ápr. 30.) (*Békés v. m. tört.* I. k. 146. l.). Ez azért nem lehet ez a kaland, mert Kerecsényi 1561. márciusában foglalta el állomását, a katonái pedig hathónap hátralékos zsoldot követelnek tőle s kinevezése óta még nem telt el hat hó, sőt talán a katonái egyideig vártak is türelemmel, s csak akkor lázadoztak, mikor látták, hogy nem mozdul. De különben még ugyanabban az évben más ilyen kalandjuk is akadt. A magyar portyázó csapat és a török sereg száma nem egyez a két elbeszélésben, t. i. Karácsonyinnál a magyarok száma 101, a törököké 300, énekünkben az első másfélszáz, a törököké 5—600 főre rúg, de ezek valószínűen csak hozzávetőleges számok. Az azonosítás lehetősége ellen szól az a tény is, hogy az ének szerint az elfogott török vajdát a kapitánynak ajándékozták, míg Kerecsényi levele

szerint a török sereg vezére, Ferhát aga, elesett. Ebben már nem tévedhetett a levél írója. Máskülönben e verses elbeszélés élénk, lendületes előadásával kiválik az egykorú históriásénekek közül, úgy látszik, hogy az esemény után nem sokára készült. A kalandban részt vett gyulai vitézek «megszámlálása» vagy felsorolása is ezt igazolja. Kár, hogy a verselésre kevés gondot fordít, sok helyen a sorokat egyáltalában nem is rímelteti. A szerzője sem az utolsó versszakban, sem a versfőkben nem nevezi meg magát. Ha szabad feltevést megkockáztatni, akkor Balázsdeák Mártonra gondolhatnánk, aki részt vett a hadi kirándulásban. A Mihálydeák kódexében (134^a—136^a) fennmaradt *Sodoma, Gomora veszedelme* a cím szerint «szöröztetett Balás Deák által», a versfők szerint «Balasdeiak Bekesii szerze Giudan ees eeneket» s a Csereyné-kódex írója is Balás deák (írta 565). Nagy Sándor a «Sodoma, Gomora» kiadója, a kódex íróját és a bibliai epikust Balázsdeák Márton gyulai hadnagy személyében keresi (Egy. Phil. Közl. 1885. 157. l.), Szilády Áron ennek atyjában, a Békésről származott Balázs deákban. (R. M. K. T. VI. k. 384. l.) Az előbbi feltevés ellen csak az szól, hogy itt az énekben jó Balázs Deák Márton néven szerepel s maga adta volna magának a jó jelzőt?

7. v. s. *Hedegűs János* (így!) bizonyára tollhiba a kódexben *Hegedűs J.* helyett; de alább a helyes (Hegedűs) alakban is használja a másoló.

8. v. s. *Balázsdeák Márton* (a kéziratban: *Balas Deak Marton*) Istváni előadása szerint Gyula 1566-iki ostrománál ágyékán kapott golyósebben a lövés után ötödnapra (valószínűen tehát vérmérgezés miatt) meghalt. (*Hist.* XXIII. könyv.)

32. v. s. Az eredetiben másolási hibából *Kereftesi lazlo* van van Kerecsényi László helyett.

101. v. s. Ered. *egeteknek* (egieteknek).

154. v. s. *szancsos békek* v. ö. Névt. Sziget elvesz. 55. v. s. Békőknek és szancsákoknak halálán; szandzsák bég = zászlófejedelem, kerületi parancsnok.

Besenyei Jakab.

Ceyx és Halcyone regéje a házastársi szeretet örök példája. Ceyx, a férj, hajóra száll, hogy Klarosba menjen Apollo templomába. Hasztalan akarja lebeszélni, gyászos előérzettől gyötörve felesége Halcyone. Hiába kéri, hogy ha nem áll el szándékától, legalább

vigye el magával őt is. A hajót vihar lepi meg s Ceyx a hullámokban leli halálát. Felesége az elválás percétől fogva vigasztalhatatlan; majd megálmodja a szomorú valóságot s kétségbeesve rohan a tenger partjára, ahol egy haboktól hányt holttestben felismeri férjét. Nem tudja megvárni, míg a habok lassan a partra vetik: halcyonná vagy jégmadárrá változik át s így repül a holttesthez s tőle mindaddig el nem mozdul, míg a kegyes isten nagy szerelmétől meghatva férjét életre nem kelti s ugyanolyan madárrá nem változtatja.

A szép regének *Ovidius* a szerzője vagy fenntartója, aki a *Metamorphoses* XI. könyvének 410—748. soraiban állított az egy-máshoz a síron túl is ragaszkodó két szerető szív szerelmének költői emléket.

Első magyar fordítója *Besenyei Jakab* tasnádi iskolamester, aki a maga házassága jelképét kívánta látni abban s erre az alkalomra készítette 1562-ben, január 22-ikén, amint a versek fejeiben maga megmondja: «JACOBVS BESENEI FOCIEBAT [!] IN LAV-DEM DEI OMNIPOTENTIS TEMPORE SVARVM NVPTIARVM ANNO DOMINI ISAS [!] PERFECIT MENSIS IAARII [!] DIE VIGESIMO SECVNDO THASNADINI IN SCHOLE.» [!] Többet nem is tudunk élete folyásáról. Széll Farkas sem iktatja őt be a Bessenyei-család tagjai közé. (A nagybesenyői Bessenyei-család tört. Bp. 1890.) Művének egy kiadását ismerjük, mely Kolozsvárt 1580-ban jelent meg. Csak két példányban maradt fenn, az egyik a M. N. Múzeum könyvtárában, a másik a marosvásárhelyi gróf Teleki-könyvtárban. (Szabó K. RMK. I. 165. sz. a.) Besenyei Jakab a bájos regét tizenegy szótagú, nehezen dőcögő versekben mondja el s azonkívül kihagyásaival és pótlásaival is rontott rajta. Elhagyja belőle az álomjelenetet (*Metam.* XI. 583—709.) s hosszadalmas bevezetést írt elébe, melyben Ádámon és Éván elkezdve beszél a házasság isteni eredetéről, a házasság iskolájáról, unalmas elmélkedést csatol a végéhez az emberi boldogságról s a házaselet boldogságáról, közben kifakadva az egyházakat rontó s hamis tudományokat feltámasztó eretnekek ellen, megemlékezvén az emberi élet mulandóságáról, melyet a napfény hamar elmúlásához, a rózsának színe hervadásához, a barlangból folyó forráshoz hasonlít, az emberi alkotások hívságáról, melyek a pókhálóhoz hasonlók — mind ezt szembeállítva a házasság által nyújtott boldogsággal. Mióta ez a rege megjelent, melyre talán ő irányozta először a figyelmet, Halcyone nevét sokat emlegették nálunk. 1621-ben Kőrösi István írt

egy költeményt róla, mely a Komáromi Énekeskönyvben első helyen áll s amelyet Barla Szabó János közölt a *Vasárnapi Ujság* 1864. évfolyama 314. lapján. (V. ö. *Egy. Phil. Közl.* 1899. 210. l. *Erd. Múzeum* 1914. 23. l. U. Szabó Gy. *A magyar verses oktató költ. tört.* 52., 105—6. l.) Ez a versgyűjtemény azóta elkallódott vagy lappang valahol, azért a Vas. Ujságból vesszük át összehasonlítás végett:

Szoktak házasokat meg ajándékozni,
Mert a vendégeknek tisztik azt jelenti,
Egy kis ajándékot imén is mutatni,
Akarom példájul az Halciont adni.

Természeti az szép Halcion madárnak,
Télben a tengeren rak fészket magának,
Iminnen, amonnan szélvészek támadnak,
Azokkal sem gondol hűséges társának.

Ezen sorson fordul házasok kockája,
Mert őket bú bánat éri, sok nyavaja,
Szegénység, betegség kísértett, sok próba,
De mind ezekben is erős a hit láncza.

Plutarchus azt írja több írási közben,
Az Halcion madár sokat senyved télben,
Boldogasszony hónap hideg szeleiben,
Kikölti fiait jég között fészkeiben.

Hasonlók ebben is a szerelmes Anyák,
Mikor magzatjokat ez világra hozzák,
Csaknem halált hozó senyvedését látják,
Mégis Gyermekeket látnia kívánják.

Az hím az jég közül ha néha kirepül,
Valamit fészkéhez hozni eledelől,
Az nőtén Halcion* addig fészkében ül,
Gondgyát csirkéinek viseli egyedől.

Néha házatoktól férfiak kiléptek,
Ételt, ruházatot hogy ti keressetek,
Gondot jól viselvén otthon feleségtek,
Hogy ne következék kárta megjövésük.

* Az eredeti nem kaphatván meg, következtetlenségeiben is követjük Vas. Ujság közlését.

Visel szorgalmatos gondot fiaira,
Mit az edgyik béhoz, másik ki nem hánya,
Fiasnak magának az Halciont tartja,
Illyen egyességben él az két madárka.

Soha az jó Férfi annyit nem kereshet,
Mellyet az rossz asszony ki nem csiripelhet,
Icével, meszellyel, pint(t)el ki nem mérhet,
Nem lesz Halcionhoz hasonló az élet.

Karcsu és szép vékony az Halcion nyaka :
Legyen Asszonyomnak csak vékony az torka,
Ne esküdjék sokszor icére, palackra,
Hogy ágyra ne ejtse az jó boros kánna.

Örülnek egymásnak az szép Halcionok,
Gyönyörködnek együtt így a szent házások,
Egyességben élnek nem viszaigájuk,*
Szállnak fejekre Isteni áldások.

Rósánál ékeőbb az Halcion tolla ;
Igy a jó asszonynak tisztaság ruhája,
Ollyan Halcionnak mint zöld ág az orra,
Zöld Cyprusnál kedvesb asszony ékes szava.

Ő közüllök egyik ha megbetegszik,
A másik Halcion azon keseredik,
Igy a jó házások egymást esedezik,
Asszony ura környül örömost forgódik.

Szárnya alá hajtja fejét az Halcion,
Igy engedelmissen hajtsa fejét Aszon,
Ura jó kedvéért komort ne mutasson,
Hogy egyik-másiknak utánna ne fusson.

Illyen a Halcion, példáját kövessed,
Mint fejedet, Asszony, Uradat tiszteljed,
Te is feleséged férfi meg nem vessed,
Ez kis ajándékot szívből adom, végyed.

Ezer hat száz fölött huszonegyedikben.
Az fársáng utolján irám bőjtelőben,
Egy kis Halcionot adék ez énekben,
Az uj házásoknak első örömekben. Ámen.

* Így, valószínűen hibás olvasás. V. ö. Rimaynál: Csak *wiczgásá-*
gokra tekergeti nyakát. (Radvánszky-kiad. 127. l.). E szó alakjára és jelen-
tésére nézve még leginkább az *izgága*-ra emlékeztet.

Érdekes, hogy a *Halcyone* személynévből nemcsak madárnév lett, a jégmadár neve, hanem miként a galamb szóval, szeretőjét is e névvel illette a költő, legalább erre mutatnak a *Vásárhelyi daloskönyv* LXX. dalának e sorai:

Édes *volciomon* majd megemésztetem,
Az tenger habjától majd elborítottam;

sőt *hálczion* formájában már a házassági ének, verses házassági tizparancs jelentését vette fel, mint az itt közölt versben is látható.

Későbbi költők is sokat emlegetik még Halcyonét, kik közül csak Gyöngyösit és Barakonyit említjük meg. Amaz *Kemény János*-ában (I/III. 24. v. sz.) így ír róla:

Itt *Alcyonesnek* látnád *zokogását*,
Ki a tengereken *kesergi* ő társát.

és ismét (II/IX. 56. v. sz.)

Nem sir, nem kesereg (t. i. Lónyai Anna) *most Alcyonével*,
A kedves Ceyxnek tengerbe vesztével

és még másutt is (pl. III/I.) összehasonlítja Lónyai Annát Halcyonével. Szintén hasonlatul használja fel e regét Barakonyi Ferenc egy 1663-ban írt búcsúkölteményében, egyszersmind a kor bőbeszédű poétai divata szerint eleitől végig elmondva a regét (*B. Barakonyi F. költeményei*. Sajtó alá rend. Erdélyi P. 1907. 45—6. l.).

Későbbi költők is idézgetik Halcyonét a hitvesi ragaszkodás példajaként, azonkívül nemcsak régi költőink nemes érzésének, hanem talán Besenyei Jakab hatásának bizonyosságául.

Tuba Mihály.

Az énekszerző Tuba Mihály prot. prédikátor volt, akiről Bornemisza Péter kegyelettel emlékszik meg, mint elődéről a *Postillák* IV. részében: «Vala — úgymond — egy Tuba Mihály, itt Semptén én előttem prédikátor. Kinek az ő jámbor volta és kegyes tanyítása soknál igen becsületes volt. Ez életinek jobb részébe mind beteges volt, ki közsvénybe gyötrődött mindhaláláig, sem kezével, lábával nem bírt. Ennek felötte imez röttenetes háborúsága is volt, hogy felesége szemlátomást mással lakott. Mindazáltal ennyi keresz(t)-ben is nem szakadott el az Úr Istentől, hanem nyögött és könyörgött.» (*Post.* IV. r. Sempte 1578. 818—9. lev.) Mikor született s

Semptén kívül, mely bizonyára nem egyetlen lelkészi állomása volt, hol működött? arról nincsenek adataink. 1578-ban már mint halott-ról emlékezik meg róla Bornemisza.

I. Szilády Áron 1562—1572. évközt jelöli meg Tuba két éneke írási idejéül. *Az új esztendőre való dicséret* megvan a Huszár Gál «*A keresztyeni gyülekezetben való Isteni diczeretek . . .* Komjáti 1574. CCXVIIa—CCXVIIIb. és Bornemisza: *Énekek*. Detrekő 1582. XVb. Huszár G.-nál az első felirata: «MAS AZON NOTARA» s a refraint az első énekben is rövidítve (*Vy esztendőben &.*) közli, mintha az előbbi ének folytatása volna. Az előző énekből vette Szilády a címet; itt ugyanis ez van: *Az vy esztendőre való Diczeret, à Natus est nobis Rex Gloríae, Notaiara*. Ez az első ének megvan az 1566. évi váradi (138. l.) és az 1569-iki Szegedi Gergely-féle Énekeskönyvben (98. l.) is. A háromféle szöveg közt az a különbség, hogy az 1566- és 1569-iki Énekesk. «Újesztendőben mi vigadjunk,» a Huszár Gálé: «Új esztendőben vigadjunk» szöveget (tehát «mi» nélkül) közöl.

21. v. s. Huszár Gálnál: *töve*.

27. v. s. H. G. *szodbul* (az őrszö is: *szod*). A későbbi énekeskönyvek is, a «debreceni forma szerint» kiadottak is átvették s ez utóbbiban ez a 194. dicséret s nótája: «Nékünk születék mennyei Király».

II. Megvan Bornemiszanál (*Énekek* 1582.) a CCLII. a—b lapon. Versformája az ősi nyolcas s a néhány sorban található 9 szótag elnézésből származhat. Tuba Mihálynak csak ezt a két énekét ismerjük. Szilády említi ugyan, hogy az 1579-iki énekeskönyv 187. lapján közölt XXVI. psalmus, melynek versfői: MICHAEL FECIT, őrá is vonatkoztatható volna, de mivel mégis a Sztárai énekei közt adta ki főleg «a Sztárai verselését jellemző inverzióknál fogva», ott hagyhatjuk, ahová sorozta. (R. M. T. K. V. 345. l.)

Bornemisza Péter.

Bornemisza Péter életrajzi adatait énekei versejeiben és záróversszakában, művei előszavában és ajánlásában szétszórva hagyta ránk, sőt személyi élményeit sokszor prédikációiba szőtte be, azonkívül egyházi ellenfele Telegdi Miklós is (*Felelet*) tartott fenn róla életrajzi adatokat. Ezeket jórészt összegyűjtötték már Thuri Etele (*Bornemisza P. dunavidéki első ref. püspök élete és munkái*. Bp. 1887.) és Dr. Kiss Áron (*B. P. élete*. Bp. 1890.) A Telegdivel való polemiáját Rupp Kornél (*Telegdi és Bornemisza*

Bp. 1898.) és Both Ferenc két Telegdi-monográfiájában ismer-teti, sőt ez utóbbi a Telegdi *Felelet*-éből a Bornemisza elveszett *Fejtegetés*-ét is igyekezett rekonstruálni. Telegdiről l. még Brösztel Lajos: *Telegdi M. élete*. Kath. Szemle 1895. (1899.). Főként egy-háztörténeti szempontból foglalkozott Bornemiszával Zoványi Jenő: *Tanulmányok* . . . Spat. 1887.

Bornemisza Péter jómódú családból származott, mely hol Pesten, hol Budán lakott s Pesten lehetett birtoka. Ezt ebből a két maga említette adatból következtetjük: « . . . mint hallom, sok világi jókkal látogatta volt meg az Úristen szüleimet is Pesten, de azokat semmivé tevén pogány miatt . . . » «Mi időnkben, Buda veszedelme előtt a nap annyira elvesztette fényét, hogy délben a csil-lagokat látnák és oly földindulás lett, hogy a polceról a fazekak lehullának és a tornyok is omlának: ott is Budán és Pesten az én hazámba.» (Prédik. 1584. Előljárób. és DCCVI. lev.) Hogy Pesten született, abból is kitetszik, hogy többször nevezi magát «*Pesti fi*»-nek. Hogy a Mátyás király által kincstartóságra emelt Berzencei Bornemisza János fia lett volna, mint Thury Etele feltételezi, nem tartjuk valószínűnek. A kincstartó Bornemisza legalább 30 éves lehetett, mikor Mátyás ez állásra emelte s Péterünk 1535-ben született, tehát ha csak Mátyás halála évétől (1490-től) számítunk is, 75 éves lett volna fia születésekor, de meg adatunk vannak rá, hogy a mohácsi vész után a királyi kincseket Nádasdinak, Majlátnak és Szalai Jánosnak átadva, azután csak-hamar gyermektelenül elhalt. Inkább lehetne Bornemisza Tamásra, arra a gazdag budai kereskedőre és tanácsosra gondolni, ki kereskedéssel nagy vagyonra tett szert s Buda városában a piacon szép háza volt és aki Révai Ferencnek több tanácsos társával együtt 1541-ben (jun. 13.) át akarta adni Buda városát. De a terv meghiusult s ekkor a városból kiosont Révaihoz, neje s egyetlen leánya elfogatott, ő pedig örökre száműzetett s az összes tanácsosok minden birtokát, házát, telkeit, áruit a kamara szá-mára lefoglalták. Akiket elfogtak, azokat, ha már az őrjárat fel nem koncolta, lefejeztették. Istvánfi ugyan (XIV. könyv) csak B. nejről és leányáról mondja, hogy fogságba kerültek, de Buda ostromának elbeszélésében ilyen részletnek nem járhatott utána. Ez némileg érthetővé tenné azt is, miért nem szól Bornemisza bővebben családi tönkremenésükről. Ez megmagyarázná ifjúkori hányatásait is. Hogy 1535-ben született, az abból bizonyos, hogy 1553-ban 18 évesnek mondja magát (*Ördögi kis*. 1578. 880. lev.),

hogy február 22-én, azt egyik műve ajánlásából tudjuk meg, melyet így ír alá: «végeztetett Detrekő várába 1579 február 22, az tájba, amikor értettem, hogy születésem napja esett» (*Post. Ötödik r.*).

Gyermekkorából említi, hogy látta Kálmánczai (Kálmáncsehi Sánta) Mártont «ki elein igen nagy híres Doctor volt», ebből némi joggal arra lehetne következtetni, hogy gyermekkorában Beregszászon és Sátoraljaújhelyen, Kálmáncsehi főbb állomás-helyein megfordult. (*Post. IV. r. 892. lev.*). Tanulói pályájáról a Kapy Ferenc életrajzából lehetne egyet-mást megtudni, mert azt «tanuló pajtársom»-nak nevezi. Először Kassán tűnik föl s talán már 1548-ban itt van, t. i. ebből az évből egy deák tragikus esetét beszéli el: «Kassán Czecei Lénárt egy deáknak fejét véteté, hogy maga oltalmába egy főhadnagyot áttallótt nyíllal. Kiről Czecei azt mondta: En (Ime) a tanács, e mentségvel senki mászt meg ne öljön, hogy maga oltalmába melle, midőn megóhatja magát másképpen és elszaladhat az előtt, az ki kergeti. De azért nagy dőghalál támadta az deák halála után.» Mindjárt ezután egy másik deák tragico-comicus esete következik 1553-ból s a lapszélére ezt is oda nyomatta: «Én voltam.» «Egy deákot — úgymond — tizenyole esztendest, Bornemisza Pétert, Feledi Lestár kassai kapitány igen megvert buzogánnyal, hogy az deák feddette, ne imádkoznék az fakép előtt. Őtet is úgy veré egy szolgája Calnai, hogy meghala bele. Ennek históriája nagy és igen csuda volna: Mint ment az deák éjjel bozzá, mit szólt, mint ijedt amaz, mit látott az deák álmába és mint töltének be mindenek rajta, mint fogatott meg, mint verettetett, mint tartatott, mint szaladt el és mint veszett el a kapitány végre.» Egy más elbeszélésből azt is megtudjuk, hogy két heti fogság után szökhett csak el. (*Post. IV. r. 880. lev. Praed. 1584. LXXIV. lev.*) Ezt érdekesen egészíti ki Telegdi Miklós: «A szegény megholt Feledi Lestárral is, kassai kapitánrul panaszkodol, — úgymond — de miért nem mondog meg, mint voltanak mindezek? Én hiszem, nekem tartottad, hogy én mondjam. Annakokáért im megmondok egy darabot benne. Angyallá tötted volt magadat és nem tudom a kemenc megé-e, vagy valami igyeb sötét suttomba elrejtezvén, mintha angyal volnál, úgy kezdtél úneki nagy vékony szóval valamit ollyat praedikállani, melynek általa el akartad hitetni az igaz keresztyéni hittül. Amaz egyelőször, úgy mint éjel sötétbe, megrémült. Annakutánna eszébe vöven, hogy aki szóllana,

nem mennyei nyelven és nem isteni dolgokat szóllana, kezdé gondolni, hogy nem angyal, hanem valami csalárd lehetne. Megkerese azért, megtalálja, kivona a suttomból, érdemed szerént keményen megdörgöle és tömlőbe vettete tégedet. Honnét mint szaladtál ki, az te magad tudod.» (*Fel. Rupp-féle kiad. Bp. 1898. 162—3. l.*) A tizennyolc éves Bornemisza ez elbeszélés szerint már nemcsak protestáns, hanem térítői buzgalma is megnyilvánult, még pedig valóban deákos módon.

Kassán ezután nem volt bátorságos maradása s az életrajz-írók ide szokták beilleszteni Bod Péter adatát, hogy «nyolc forintokkal indult el Magyarországból idegen országokba tanulni, nyolc esztendeig odalakott Olasz-, Francia- és Németországba látásért, hallásért, nyelvek és egyéb szükséges tudományoknak tanulásokért» s mikor hazajött, akkor is nyolc forintja volt. (*M. Ath. 50. l.*) Olaszországi látogatását egy adattal tudjuk támogatni, t. i. maga említi, hogy Páduában ördög segítségével csinált kutakat és házakat mutattak neki (*Post. IV. r. 801. lev.*). Bizonyára egyeteme miatt kereste fel Páduát, de a páduai tanulók névsorában nevét nem találjuk. Egy más helyen azt írja, hogy «Olaszországba nagy csuda, aki az piacon tántorogva menne részegség miatt, azt ők disznónak tartják» (*Id. m. 546. lev.*) Németországról is sokat és szívesen beszél, hallomás és látomás után... «Ez tetszik énnekem az német asszonyokba, hogy főnépek is csak tiszta fejér varrást viselnek, nincsen semmi aranyas pillagó köztök, ki(t) az mi nemzetünk közt is az értelmes asszonyok követni kezdtek». (*U. o. 548. lev.*). Beszél V. Károly császárról, Dürerről, egy lantzkenézőről, Melanchtonról, kinek felesége, mikor tanulószobájába bezárkózott azt kiáltotta: «Thu auff, du Selm (sic!), azaz Nisd meg, lator» (*U. o. 535. lev.*). Talán ebből azt is lehetne következtetni, hogy Wittenbergben is megfordult, ha nem gondolnánk arra, hogy az ilyen anekdoták szájról-szájra jártak s Magyarországon is hallhatta azokat. A peregrinans korszak utolsó állomása Bécs lehetett, ahol Nádasdy Tamás pártfogását élvezte, mint ez később hálásan említi: «Bécsbe — úgymond — még tanulóifjú koromba is tengetett s igen kevés esmeretségre is igen becsült.» (*Praed. Detrekő—Rárbok (Nádasd) 1584. Ajánl.*) Itt kapta azt a megbízást, hogy a Bécsben tanuló magyar ifjak számára előadás végett készítsen egy-iskoladramát. Bornemisza e művet (*«Tragoedia Magyar nyelvű, az Sophocles Electraiból Najiob rezre fordítatot»*) nemcsak elkészítette, --

bizonyára elő is adták — hanem nyomtatásban is kiadta Bécsben 1558-ban, Perneszieh Györgynek, Nádasdy Tamás főszolgájának ajánlva. Azt hisszük, egy személy ez Nádasdynak azzal a főtisztjével, aki Tinódit az 1556. év elején Sáron eltemette (Száz. 1908. 273—6. l.) Az eddig töredékben ismert, de újabban ép példányban előkerült és Ferenczi Zoltán által fotolithográfiában kiadott mű (1923) a klasszikus irodalomban való alapos jártaságról tanuskodik.

Bécsi tanuló korában már a reformáció lelkes híve, amiről maga tesz vallást: «Mikor Bécsbe — úgymond — tanuló ifjú voltam is, izgatott az Úristen erővel is, hogy szállásomon prédikáljak, kire sokan gyűltek. Ez miatt Oláh érsek, egri püspök, ki oztán érsekké lőn Verancius Antal és az nitrai Bornemisza püspök reám gyülekeztek és hol elejekben, hol az császár eleibe hivattak, ijesztettek sokképpen, hogy ne prédikálnék, de mint szent Pál és Jeremiás mondja maga felől, egyfelől félttem, másfelől égett a szívem és talám az oldalomon is kifakadt volna, ha az számot fel nem tátottam volna...» (Post. IV. r. 868. lev.) Valószínű, hogy az üldözés és zaklatás, esetleg kiutasítás miatt hagyta el Bécsét 1559. aug. 28-án és vett ismét vándorbotot kezébe. Ferenczi az Elektra kézirati bejegyzéséből, hogy eltávozásával sorsa komikus és nem tragikus fordulatot vett, azt következteti, hogy ez valószínűen nősülésére vonatkozik. 1560-on a Vág mellett Szereden lekipásztor, («ltt az én városomban, Szeredben; Sempte mellett») sőt az is hihető, hogy ekkor nősült meg; a feleségével kapott pénzen váltotta ki örökségi részét s így lett e hely földesura. (Klanicza Márt. *Fata Aug. Confess. ecclesiarum*: Fabó A. *Monum.* III. 201. l. V. ö. Toldy: *M. költők é.* I. 64. l.) Itt ismerkedhetett meg Balassa Jánossal s az ő felszólítására járhatott be Nagyszombatba prédikálni, sőt épen a Balassa nagyszombati házában prédikált s ezzel haragította magára Telegdi Miklós nagyprépostot, aki azután holtáig ellensége lett. A Bornemisza előadása szerint Telegdi paptársai közül szerzett bevádolót ellene, azután megidézte, átok alatt reá harangoztatott, a gyertyát jelképesen eloltván; azután ijesztette fenyegetéssel, *brachium seculare*val, a kapitányok és urakhoz parancsolat küldésével, titkon való lesekedéssel és egyéb mesterségekkel. Hasonlóképen mindent elkövetett Sibolti Demeter ellen, aki Jókából szintén bement Nagyszombatba prédikálni. Sőt néhány nagyszombati polgárt a reformáció hívei közül megfogatott s azt akarta rájuk

bizonyítani, hogy a császár ellen adómehtagadásra bujtogattak. Bornemiszt nemcsak elűzték, hanem «husz mélyföldre» kergették Zólyomban is, mialatt ő csak két mérföldre volt tőlük és Nagyszombattól, azaz Semptén lappangott. Nagyszombatban Balassa János volt a főpártfogója, tehát ezért menekülhetett később annak zólyomi várába. Ekkor már Balassa udvari prédikátora lehetett, sőt az sem valószínűtlen hogy egyideig Balassa Bálint tanításával vagy tanítása irányításával foglalkozott. Az üldözés még ekkor nem ért véget. Két «főpispek» a császárnak is feljelentette, hogy oltárt rontott, eretnek és «észvesztő» s 1564-ben Zólyomból fel kellett menni Bécsbe a császár elébe s itt azt is váduld hozták fel ellene, hogy miért házasodott meg, miért nem tőlük vette fel a papságot, az úrvacsorát miért szolgáltatja ki kenyérrel, miért nem imádtatja azt (*Post. IV. r. 864. lev.*). Ekkor mondhatta neki Radecius István egri püspök, locumtenens: «A mely nagy híred neked volt, valami főembernek és másnak véltelek.» Talpraesetten jegyzi meg erre, hogy Melancthon is igénytelen külsejű volt, de «mássa nem volt a kis fonyadt embereskének a tájba.» (*U. o. 868. lev.*). (*Post. IV. r. 864. lev.*). Azt is írja Bornemisza, hogy ezalatt titkon erősen mesterkedtek, hogy megfogassák, de ez azért nem sikerült, mert még nem tölt volt be cursusa az ő tisztinek (*U. o. 864. lev.*). Bécsből megszabadulva Balassa Menyhártot és Svendi Lázárt kereste fel Ungváron (*Toldy: M. költők é. I. 62. l.*) s azután Husztra is ellátogatott. Nem számított itt állandó tartózkodásra, csak megszállott egy időre, mint egy feljegyzése tanúsítja: «Láttam imez szörnyű dolgot is — úgymond — Huszt várába szálláskort, hogy az régi részeges katonák, darabantok annyira megvesztek a бүдös hustul és fekete nyuló bortul, hogy mind kezek, lábak lecsüggedett és minden fogok megindult.» (*Post. IV. r. 786. lev.*) Toldy szerint rokona Bornemisza Boldizsár vendége lett volna, de erre nincs adatunk. Lehetett a huszti prédikátor vendége is, akit így jellemez: «Huszta egy vén Balás prédikátor jó jámbor, igaz tanyító vala, de igen hirtelen haragú és olly kemény mérges, hogy ugyan fogát csikorgatta bele és kopogott az szájával miatta, mint az megszelesedett hal avagy egyéb állat, kit erősen bánt ő maga is, de nem bírhatta meg magát, ki miatt sok kárt is vallott, eseléde közt is, prédikációban is miatta magát nem tudta megmértékelní.» Mindamellet Bornemisza itt jó napokat is töltött, mint a *Cantio optima c.* énekének hangulata mutatja, melyet itt és ekkor szerez-

hetett «Az ő víg kedvében» (l. 207. l.). Itt szerzette «*Cantio szent János látásáról*» c. énekét is. De itt aligha maradt sokáig, még kevésbé volt huszti prédikátor s a látogatás után, melynek okát és célját nem ismerjük, visszatért a Balassa János udvarába. Mint udvari prédikátor írja az «*Énekeske gyer. nekek rengetésére*» c. kis énekét «Sulok Anna Balassi Jánosné nevére», akinek Bálinton kívül öt gyermeke született s így bölcsődalra szüksége volt. Ebből az időből való lehet *Az teremtésről, Az ítéltről és Isten városáról, az mennyországáról való ének-e* is. Ezt az utóbbit 1567-ben Zólyom várában írta.

A nyugodt udvari prédikátorságból az a váratlan csapás zavarhatta ki, amely Balassa Jánost 1568-ban a Balassa—Dobó-féle összeesküvés gyanúja miatt érte. Ez év novemberében Bécsbe idézték Balassát. Az idézésre nem jelent meg, de leköszönt a zólyomi kapitányságról. Az 1569 aug.-ra hirdetett pozsonyi országgyűlésen azonban megjelent, vele volt költő fia és az udvari prédikátor is. Hogy mennyire együtt érzett patronusával, annak azzal is tanujelét adta, hogy még évek multán is megemlékezett róla: «Damascenus Jánosnak — úgymond — volt egy tanítványa, kit igen szorgalmasan tanyított és a tanyítvány szinte úgy tudott írni, mint a mestere: ki illy veszedelmet szerez mesterének, hogy az ő nevével ír a császár ellen árultató levelet, ki niatt Jánosnak félkezét elvágják. Így cselekedett egy lator kenderesi (így) is és egy ur János Balasi (így) Jánossal. Az kenderesi rutul vesze azon udvarnak tömlőcébe kinzása miatt; imez utálatos rut fertelmes életü és nem becsületes, noha zászlós ur neve, ki mint járjon, megmutatja Isten, csak várd tovább.» (*Post.* IV. r. 861. lev.) A pozsonyi országgyűlés ideje alatt sem feledkezett meg papi kötelességéről, az igehirdetésről, s ekkor történhetett az, amit így beszél el: «Keservesen néztem szegény (a. m. néhai) Maximilianus császárra is ezért, hogy posoni gyűlésben három bolondval nagy édesdeden mint elterécselt asztala fölött. Mihent engem megláta, ottan elkülde előle azért, hogy az ország előtt a gyűlésben prédikáltam és tiltását meg nem fogadtam az ő paptanácsi szerint. Vajha az fejedelmeknek hív tanácsadói volnának...» Balassát az országgyűlés vége felé okt. 12-én tartóztatták le s a nehéz megpróbáltatás ideje alatt Bornemisza bizonyára a le-sujtott család mellett maradt. Ebből az időből (1569 szept. 20.) maradt fenn a nagyszombati városi tanácshoz intézett levele, melyben *Postillá*-ja v. evangéliom-magyarázata kinyomtatására

segélyt kér (Tört. tár 1878. 384—5. l. Ujra lenyomt. Thuri Et. *Bornemisza P. é. és munkái.* Bp. 1877. 13—5. l.). Balassa fogsága még a megszigorítás után sem volt túlszigorúnak mondható, felesége és szolgálja vizsgálat nélkül járhattak be hozzá. Ez a hősi asszony szöktette meg azután 1570. márc. 9-ike körül. Bornemisza ötlete lehetett, hogy az ifjú Balassa Balint lefordította «az ő szerelmes szüleinek háborúságokban való vigasztalására» Bock Mihály «Würtz-Gärtlein» c. művét, mely aztán «Beteg lelkeknek való füves kertecske» címmel 1572-ben Krakóban nyomtatásban is megjelent. Hogy Bornemiszának valami része lehet e fordítás létrejöttében, abból gyanítjuk, hogy később lenyomatta azt «Vigasztaló könyvecske» (Sempte 1577.) c. kiadványában. Balassa János menekülése után még jóideig maga is üldözött volt s szükség esetén kevés védelmet nyújthatott volna Bornemiszának, akit, akár üldözéssel, akár ígérekkel hasztalan igyekeztek elnémitani. (*Verancsics ö. m.* X. 354. l.). Ez lehetett az oka, hogy elhagyta Zólyomot s gróf Salm-Eck Gyula birtokán, a nyitrai megyei Gálgócon, majd Semptén vonta meg magát. A bemutatkozás az öngyilkos gróf Eckné temetésén 1572-ben történt, a temetésen ő is prédikált, amint mondja, a sok népért, kik rajta voltak, (Verancsics) Antal érsek is és pisepek ott lévén. Az idejövételre az is indíthatta, hogy családi birtokát, Szeredet csupán a Vág választotta el Semptétől és most mindkét helységnek papja lett, ami abból is bizonyos, hogy egy ajánló-levélnak így írja alá nevét: «B. P. Pestifi, most semptei és szeredi lelkipásztor.» 1572-ben már itt találjuk s most megint a pihenést nem ismerő munkásság évei következtek. 1574-ben már püspök is volt s mint ilyen, lelkészársait lelki fegyverekkel igyekezett ellátni. Hogy bibliai magyarázatai ne hangozzanak el nyomtalanul, hanem lelkészársai is hasznát vegyék, ki akarta nyomtatni azokat. E vágy teljesülését az is elősegítette, hogy a megyében Komjátiban v. Komjáton működött Huszár Gál sajtója. Ezen kezdte tehát el nyomtatni *Első része az Evangéliomokból és az Epistolákból való tanúságoknak* c. művét s talán később e nyomdát vásárolta meg és telepítette át Semptére, mert a befejezés már Semptén készült el 1573-ban gr. Salmnak és nejének ajánlva. A II. rész 1574, III. 1575, IV. 1578. évben Semptén, (ebből az *Ördögi Kísértetekről* szóló rész külön is 1578-ban. (Ethn. 1913.), az V. rész nyomtatása Semptén kezdve, Detrekőn 1579-ben fejeződött be. Ezek a 460—679 negyedréti levél terjedelmű vaskos kötetek, melyeket

Postilla-k néven szoktunk idézni, páratlan tanúbizonyságai Bornemisza lankadatlan lelkipásztori buzgóságának, de oda nem tartozó élmények s kortársaira vonatkozó elbeszélések vagy megrovások miatt becses kortörténeti okmányok is. Bornemisza egyébként nemcsak kinyomatta, hanem a gyülekezetben el is mondta azokat. Ezen művek mellett pedig még másokat is írt és adott ki, u. m.: *Négy könyvecske a keresztyéni hitnek tudományáról. I. Az első könyvecske kicsin gyermekskéknek* (így). *II. A korosb községnek. III. Az Predikátoroknak rövid tanúságokra. IV. Vigasztaló könyvecske a magyar írás olvasásnak módjával. Sempte 1577.* — *Igen szép és szükséges predikacio, az Istennek irgalmaságáról. H. n. 1578.* Mivel az élő hatalmasokat sem kímélte, természetesen sok ellensége is támadt, akik mindent megpróbáltak elhallgattatására. Különösen Telegdi Miklós volt felbőszülve «a nem igen jó szomszédja» ellen, amint maga mondja. Nem is csoda, mikor az ő nyájából szedte elsősorban híveit s azután nyomtatásban kiadott beszédeiben ilyen helyek akadnak: «Telegdi Miklós, ki nagyprépost és főpredikátorok az pispekeknek, sok setétségét hordozta ő is az Sátánnak . . . » alább: «Midőn a nagyszombatiak vádolnák sodomitaságáért is és egyéb dolgaiért is» stb. Ez a nagy munkásság Telegdi Miklóst is hasonló működésre serkentette s 1577-ben ő is kiadta Bécsben hasonló tárgyú művét *Az Evangeliomoknak . . . magyarázatjának első része . . .* eimen s azután Bornemisza példájára nagyszombati házában ő is nyomdát állított fel, t. i. megvette 1000 forintért 1577-ben a bécsi jezsuiták nyomdáját (Szabó: R. M. K. I. 78. l.) s azon adta ki elkezdett nagy műve II. III. részét 1578- és 1580-ban. Mikor Telegdi műve megjelent, Bornemisza egy *Fejtegetés* c. «gyalázó írást» írt ellene s 1578-ban a pozsonyi országgyűlésre is felvitte s mint Telegdi beszéli, ott az uraknak és nemeseknek vígan és mosolyogva osztogatta. Ebben többek között azzal is megvádolta Telegdit, hogy fizetést is ígért szolgálinak, kiváltképpen egy Kelemen nevű németnek, hogy öljék meg őt. (*Felelet.* Rupp. kiad. 161. l. A *Fejtegetés* restructiója Both Ferencnél: *Telegdi M. élete és művei.* Szeged 1899. Kis 8° kiad. 143—71. A különnyomata n. 8° kiadásban nincs meg.) Telegdi most erőleyesbb fellépésre határozta el magát. Az üldözés most is úgy indult meg, mint előbb, t. i. Telegdi feljelentette Rudolf királynál. Ennek ismerve vakbuzgóságát, kevesebb elnézésre volt kilátás, mint szelídebb atyjánál. Éppen Bécsben járt (1578.) s ellenségei ezt az alkalmat

használták fel a lesujtásra. «Bécsbe — így beszéli el később ő maga — árultatás által megfogattam, estve vacsora felett a polgármester reám jöven sok német hacsirokkal, papok tanácsából és fejedelem akaratjából. Három fogházban hordozván, kik midőn szándékba volnának, az Urat segítségül híván, csudaképpen kihoza kezekből, de azért az üldözésnek azután is nem lett vége.» (*Praed.* 9. lev. id. Rupp: *T. és B.* 91. l.) Másutt azt is megmondja, hogy három hétig volt fogva és Isten kiszabadította kezéből, mint a madarat a kalitkából. Mint ahogy Szent Pált kosárban szöktették meg Damaskusból, úgy mentették ki őt is a nagy kőház ablakán Bécsből. Már minden azt hitte, hogy megölik és meg lett volna, — teszi utána — ha az Isten engedte volna (*Praed.* 74. lev.). Szökése után Bánfi Lászlónál Beczkó várában lappangott két hónapig titkon rejtekben, ott kezdett Praedikátiói írásához s onnan Detrekőbe Balassa Istvánhoz, Balassa Menyhárt fiához ment. Úgy látszik, hogy ekkor pere még nem dőlt el s Semptére újra elment). Ekkor már Salm is ellene fordult s kiutasította jószágából. (Bornemisza szerint azért, mert valami kereset kedvező elintézését addig nem várhatta az udvartól, míg Bornemiszát birodalmából ki nem űzi.) Salm Osztopáni Perneszi Andrást bízta meg a kiűzéssel, aki az *Ördögi kísértetek*-et és nyomdáját is el akarta kobozni. Salm végül annyit megengedett, hogy egy bizottság vizsgálja fölül az *Ördögi kísértetek*-et. A környékről Trencsénből, Galgóczról, Szenczről stb. összehívott prédikátorok a Salm várában három napig vitatkoztak, amíg kimondták, hogy Bornemiszának földesura tudta nélkül annak birtokán nem lett volna szabad e művet kinyomatni s arra ítélték, hogy visszavonó írást adjon. Bornemisza erről kötelezvényt állított ki, sőt a *Retractatio* kinyomását is megígérte, de Perneszi állítása szerint, aki 1579-ben egy «Választétel»-t adott ki Nagyszombatban a «Bornemisza Péter levelére, melyet az ő ördögi kísértetről írott könyv eleibe nyomtatott», ezt az ígéretét nem váltotta be. Erre volt azután az a válasz, hogy az 1579. év elején Vizkereszt táján hideg, fagyos esőben, félesztendő kicsiny szoptatós gyermekecskéjével családostul kiűzetett abból a városból, ahol hat esztendeig híven szolgált. Újra Balassa Istvánhoz mehetett Detrekőre s innen ennek társaságában rándulhatott fel Bécsbe, hogy a kiutasítás visszavonását kieszközölje. De ez nemcsak nem sikerült, hanem még élete is veszedelemben forgott. «Balassa István asztala felül — írja később — a császár és herceg vitetett és tartatott

bécsi pispeknél 13. febr. 1579. az szándékban, hogy megöljenek. Az előtt is, de régen volt az, tartattam kétszer is halálra és mindenkor csudaképpen ő maga szabadított el az Úristen» (*Praed.* 9. l.).

Az előzőtt lelkipásztor Detrekőn a Balassa István védőszárnya alatt csakhamar berendezkedik s munkához kezd. Tegledi ugyan váltig igéri, hogy ezután is azon lesz, hogy abból a likból is kiugrassa őt, amelyben most róka-módra lappang. Sőt erősködik, hogy nem szűnik meg a menybeli Istennek és a földi fejedelmeknek esedezni, hogy ellene kinyujtsák az ő karjokat, kivonják fegyvereket, . . . büntessék, kergessék és üldözzék mindaddig, míg meg nem tér; ha peniglen nem akarand megtérni, megölik és kitöröljék a földről: de úgy látszik, a pécsi püspök ádáz dühe később lelohadt vagy karja nem ért el idáig. (*Felel. Rupp.* kiad. 160. l.) Bornemisza újból felállította nyomdáját s mintha semmi se történt volna, befejezte a félbeszakított munkát (*V. része az Ev. magy.* Sempte—Detrekő 1579.) és még két nagy és értékes munkát ad ki 1582-ben az *Énekek három rendbe* s c. énekgyűjteményét s 1584-ben a *«Praedikatiók»*-at (Detrekő és Rárbok [Nádasd].) Ezek közül kétségtől az *Énekek* a legértékesebb kiadványa. A gondolatot erre részint az adta, hogy nyomtatás alatt levő prédikációi után énekeket is akart közölni, de a mű temérdeksége miatt (723 ívrét levél) le kellett e tervről mondania s így merült fel a különkiadás ötlete, részint a Balassa Istvánné óhaja, aki egyszer Énekeskönyvet kért tőle, s mivel a régiek «megszűkültek», erre is felajánlották segítségüket. Az első rész tehát főként prédikációhoz való dicséreteket és psalmusokat (198), a második vallási és oktató elmélkedéseket (60), a harmadik bibliai históriákat (18) foglal magában. Bornemisza közlése nem pontos, sok helyütt önkéntes szövegváltoztatásra akadunk, de ezt maga is elismeri és azzal menti, hogy «nem kicsiny nehézséggel kellett összeszedgetnem holmi tudatlanoknak írásiból, ki miatt sok helyen némelly verseket én magamnak kellett megváltoztatnom. Jóllehet egyéb más szorgos dolgaim miatt másféle könyveknek írási és nyomtatási miatt szintén elegendőképpen nem mindenütt érkeztem azoknak megjobbítására.» De így is hasznos munkát teljesített, mert az énekek egy része itt menekült meg az elkallódástól.

Az 1584. évben megjelent *«Praedikatiók»* utolsó életjel Bornemisza Péterről. Ismerve rendkívüli tevékenységét, feltehetjük, hogy a munka megszűnése az élet megszűnését is jelentette. Ennek ajánlása 1584. Bójtmás (Március) hó 25-én Rárbokon,

a Detrekőhöz tartozó faluban kelt. Még ugyanazon évben nyomatta ki Mantskovit (Farinola) Bálint könyvnyomtató Sibolti Demeter, Bornemisza Péter egykori nagyszombati lelkésztestvérsége Vigasztaló könyvecskéjét, melyet Soós Jánosnak, Bornemisza sógorának kértére szedett össze és ugyanannak *Lelki harcát*. Ajánlása Detrekőből «Nagyságod (t. i. Balassa István) várából» 1584. Szent Iván napján (június 24.) kelt. Nehéz elképzelni is, hogy Detrekőben két nyomda, t. i. a Bornemiszaé és a Mantskovité működött volna egy időben. Ellenben azt feltehetjük, hogy Mantskovit a Bornemisza nyomdáját vezette, s mikor az meghalt (1584 márc. 25 és jun. 25. között?), Mantskovit a maga nevét tette ki a nyomtatványra, talán a nyomdát is átvette. Innen aztán 1585-ben mehetett Galgócra, ahol ez évben Kyrmesser Pálnak ma már egy példányban sem ismeretes *Confessio*-ját (Szabó: R. M. K. II. 185. sz.) s Rauscher művének magyar fordítását nyomtatta ki (M. Könyvsz. 1911. 54. Sztripszky 29. sz.) s 1590-ben Visolyba telepedett át. Korábbi időből Mantskovitnak csak egy nyomtatványát ismerjük, t. i. 1581-ből a következő évre szóló *Itéletek*-et, de ennek nincs címlapja s Galgócra, mint nyomdahelyre, az 1585. évi állomáshelyről következtetnek. (Szabó R. M. K. I. 196. sz.) Hogy a Bornemisza nyomdája több embert foglalkoztatott, azt Bornemisza *Rajtam történt dolgok* c. önéletrajzi részletéből látjuk, ahol beszél könyvnyomtatóiról, könyvkötőiről s hogy nagyobb úri háztartása volt, abból is kitétszik, hogy ugyanitt említi fel házáat, jobbágyságait, kocsisát, szolgáit (köztük német is volt), szakácsát, iskolamesterét és udvarló deákjait. Még a szeredi—semptei elűzetés után talpraállott valahogy, mert a Detrekőhöz tartozó Nádason (Rárbok-Rohrbach) is élte végén saját házában állította fel a nyomdát. Nagy családja volt, négyszer nősült. Egyik felesége Peltári Soós János zólyomi alispánnak, kivel a Balassa B. pereiben többször találkozunk, nővére volt. Utolsó neje, ki őt túlélte, Gyótai Erzsébet, Máriásy Ferenc sógora volt, tehát előkelő családba nősült. Ennek a Gyótai Erzsébetnek, Bornemisza P. özvegyének 1589. jan. 19.-én (juxta novum calendarium) Rárbokról Máriásy Ferenchez írt levelét kivonatban közli dr. Iványi Béla. A levél a boldog újév kívánása után így folytatja: «Hanem az minemő könyvek ottan Kegyelmednél az mi részünkre maradtak, mondja vala Kegyelmed, hogy olcsóbban az ára leszállván, hogy elkelnének és eladhatná Kegyelmed, azért ha el nem adta»,

kéri, hogy szállítsa le az árát és amilyen áron el tudja adni, adja el, amit pedig eddig eladott, annak árát küldje meg. (*A márkusf. Máriássy-család levéltára. Közl. Szepes vm. multjából. IX. évf. 1917. 1—4. sz. 158. l. A Szepesmegyei Tört. Társ. Évk. XVII. foly.*) V. ö. *B. P. prédikációs könyvének megbecslése 1633-ban.* (Ir. Közl. 1905. 368—70. l.) stb. Sok gyermeke volt, de egy részük a pestisben halt el. Különösen fájlalta a tíz éves korában elhalt Peti fiát.

Sok vita folyt arról, hogy a prot. egyház melyik ágához tartozott, a Kálvin hitnézetéhez csatlakozott-e, vagy megmaradt lutheránusnak? Ha vallási felfogása egyes kérdésekben a Kálvinéhoz áll is közelebb, úgy látszik, a merev elkülönülést nem tartotta szükségesnek. Erre vall az is, hogy Telegdi Miklós azt mondja róla, hogy «annak sem mehettem még eddég végére, te mi légy. Úgymint ki néhol a Luteranusokkal tartol (így) a Calvinisták ellen, néhol a Calvinistákkal a Luteranusok ellen.» (*Felel. Rupp kiad. 134. l.*). V. ö. Thury, Kiss Zoványi fent idézett műveivel.

I. Bornemiszának volt érzéke a költészet iránt. Már gyermekkorában képzeletét sokszor izgathatták a népmesék csodás alakjai s mintha ennek utóérezgése volna később a rideg prédikátor elítélő szava a bábabeszédről, álnokul költött fabulákról, Királyfia Kis Miklósról, poeták Óriásiról, Apolloniusról és egyéb hitságról, virág- és szereleménekek hallgatásáról, lant, síp, dob, trombitaszóbeli hayia-huyiáról és temény ezer csácsogásokról. (*Post. IV. r. 178. l.*) Sőt ez a mesélési kedv megnyilvánul postilláiban, különösen az *Ördögi kísértetek*-ben, ahol a valóság és mesélés határai sokszor elmosódnak. Hogy ilyenekben nemcsak gyermekkorában lelte kedvét, abból látjuk, hogy emlegeti Eulenspigelt, Orlandot, Markalf sibságát, egy Trágár Balázsról szóló (sajnos, elvesztett) népkönyvet. Igaz, hogy ezeket is ördögi kísértéseknek tartotta (*Irodalomtört. 1918. 311—4. Egy. Phil. Közl. 1919. (Király Gy.)*). Hogy a klasszikus költészetet is ismerte, arról Elektra-átdolgozása tanuskodik.

Bornemisza legrégibb fennmaradt verse az itt I. sz. alatt közölt *Cantio optima*, mely nemcsak azért nevezetes, mert B. egyetlen világi tárgyú költeménye, hanem azért is, mert szubjektív hangja híven fejezi ki a Budán és Pesten minden vagyonát elvesztett költő hangulatát. A költemény a Vasady-kódexben maradt fenn a 120^a oldalon. (I. Ir. Közl. 1913. 21. l.) A nótája: *Mindönö(k)*. Kétségtelen, hogy ez a *Mindenek meghallják és jól*

megtanulják kezdetű énekünk, vagyis a 127. psalmus (Szegedinél hibásan : CXXIII.) fordítása. A refrain itt is megvan : Nincsen Isten nélkül segítség és idvesség. Ez az ének legrégibb kiadása a váradai 1566. énekeskönyv 97. lapján közölt szöveg s itt a felirata : «CXXVII. PSALM. NISI DOMINVS AEDI- | ficauerit Domum. *Síralmas ennekem Notaiara*». Vagyis ez nótául éppen Bornemisza versének első sorát idézi. Ugyanez a nóta van a Bornemisza 1582. évi Énekeskönyvében is CXXV^b. (CXXIII^b).

II. *Cantio de* (így) *szent János látásáról* önállóan hely és év nélkül jelent meg a XVI. században, valószínűen Debrecenben. Megvan a M. N. Múzeumi, Akadémiai és Fáy-könyvtárban. (Szabó : R. M. K. I. k. 325. sz.) A Bártfai Énekeskönyvben (1593) a címe : Az *szent János látásáról* való ének, ki szerzetetett Bornemisza (így) Péter által. Kéziratban megvan a Lugossy-kódexben is az 54^a—56^b lapon, itt a címe : *Cantio de Regno Dei: Ex Apoc. 21. v. 2. c.* Az ének *János Jelen.* XXI. és XXII. fejezetén (a 10-ik versről kezdve) alapul, szabadon, betoldásokkal, melyekben a pápát, a tótokat, rácokat és cigányokat is megemlíti. A versfők : PETRVS ABSTEMIVS (a többi rész nem ad értelmes szót). Egybevetve a kétféle szöveget, rögtön szembetűnik, hogy a Lugossy-kódex két versszakkal bővebb, t. i. itt a 18. versszak után még ez a strófa következik :

Az ki én hozzám akkor jünnie, helt adok ő neki,
Csak szóm fogadja mindön kincsömet adom ő nekie,
Nagy jó Istene mint édös Atya leszök ő nekie.

S végül ez a doxológia :

Dicséret legyön néköd örökké, mi édös terömtönk,
Tisztosság legyön néköd mindenkor mi édes megváltunk, (így)
Áldassál menyben oh mind örökk(é) édös vigasztalónk.

Szövegbeli eltérések is vannak a kézirat és nyomtatvány között ; a Lugossy-kódex (ö-ző) tájnyelvi sajátosságokat tüntet fel s több benne a régies szóalak (morha, váras, mikort stb.). A főbb eltérések : 5. v. s. *ollyatanoknak*. 6. v. s. *bánkodni sem tudnak*. 7—8. v. s. *Tanuságunkra Szent Léllök Isten erről nekünk írja És az szent János mikor léllökben út elragadnája*. 10. v. s. *Rönddel*. 11. v. s. *felvín*. 12. v. s. *Mutata nekem ott egy szép várast az Istennek lelke*. 13—15. v. s. — — *Istentül volna* — 14. — *volna* —. 15. *igaz olynak mondja*. 16. v. s. *ezképpen*., 19, 21. v. s. *megméré*. 21. v. s.

egyenlőnek. 24. v. s. Drágálátosnak, szép sár (saar) aranynak. 25. v. s. drágákkal. 26. v. s. másik hogy. 27. v. s. És az harmadik Calcedonius, negyed Smaragdus. 28. v. s... volna szép sardonix. 29. v. s. Sardius—Chrysolitus. 30. v. s. Nyolczriad (igy) Beryllus, kilenced Topassius, tized Crysoprassus. 31. v. s. fénös, (alább is : 37. fénösnek.) 33. v. s. Ilyennek mondja tizenkét küfalat Istennek angyla. 36. v. s. Váras utcáján mint —. 37. v. s. írja. 43. v. s. mindkét felől. 45. v. s. Az fák leveli. 48. v. s. Az szép várasban őket vinnéje mind nagy uraságra. 49. v. s. Nem leszen, úgymond, immár híveknek. 51. v. s. Nem lesz híveknek. 55. v. s. Én híveimnek. 59. v. s. abban hulnak. 60. v. s. Nem jünnek ide. 61. v. s. hitetlönök — tául menjenek. 62. v. s. átkoztak. 63. v. s. Undok, parázna, fertelmes népek nagy tául essenek. 66. v. s. Mast még engedteni, mégis elvárom egy kevés ideig. 67. v. s. ki megfogadja. 68. v. s. bémenni. 70. v. s. Im majdan i. én véget v. ez r. v. 72. v. s. Az gonosz népek — ott m. j. 74. v. s. Nem nézöm pápát, nem nézöm királt, sem nem nézöm császárt. 75. v. s. osztom mindennek. 78. v. s. Az én atyámmal és —. 80. v. s. akár tót (thot) legyen, akár rác (rach) l. —. 81. v. s. Csakhogy. 82. v. s. Ez én is adom tanácsul mastan. 84. v. s. Az menyországban az Ur Istennel mind együtt lehessünk. 86. v. s. kik szent igéjét. 87. v. s. akarja. 88. v. s. bébocsátának. 89. v. s. helytül igen tául vannak. 91. v. s. nem mehetne oda. 92. v. s. még idején. 93. v. s. Isten szavára, jámborságára s tisztaságára. 95. v. s. látja az Kr I. 96. v. s. tául. 97. v. s. kaphasson és ragadhasson, azon igyekszik. 99. v. s. felfegyverközünk. 100. v. s. lelkivel győzzök. 101. v. s. Kapuján e. zörgessünk. 102. v. s. Hogy szép várasban nagy uraságra mindnyáján mehessünk. 103. v. s. Ezöket szörzé Husz(t)nak —. 104. v. s. Mikoron láta.

III. Énekecske gyermekek rengetésére. A Bornemisza Énekek c. énekeskönyvében (Detrekő 1582.) jelent meg CLXI^a (CLIX^a). Toldy F. tévesen mondja, hogy megvan a Lugossykódexben is (*M. költők élete*. I. 63. l.). Verstői: SULOK ANNA. A nótája: Mennyi sokat (szól az Isten embernek), Sztárai Mihálynak *Az poenitentiáról és hitről* szóló énekét l. R. M. K. T. V. köt. 112—114. l., 349. l. Megvan Born. Énekesk. XLV^a (Sajtóh. XLIX. h.).

IV. A teremtséről. Bornemisza az Énekek (1582) II. részét (CLXV.^a) ezzel az énekével kezdi. A versfők: MICH AVTEM ABSIT GLORIARI NISI IN CRUCE DOMINI NOSTRI JESU CRISTI MD. Pál ap. ismeretes mondása (Gal. VI. 14.), melyet

Szenci Molnár is arcképe alá vésetett. A mű címe után a teremtés történetét várnók, de az Mózes első könyve ismeretes görög nevépek (Genesis) fordítása. Tartalma is e könyv rövid kivonata. Mivel az utolsó harmadik versszak már átmegy a II. könyvbe v. Exodusba, valószínű, a többi könyvek tartalmát is így akarta kivonatolni, de nem készült el vele s egy doxológiával bezárta. Mivel ilyen tartalmú kivonatok latin nyelven ez időben kézen forogtak, nem lehetetlen, hogy egy ilyennek fordítása ez.

V. Az ítéletről. A Bornemisza Énekeskönyve CCXI^a—CCXX^a lapjain jelent meg. Itt címe: *Az ítéletről: Az konkolyos Buza példázatjának magyarázatjából. Cantio de Tritico & Zizania Iudicij. Cuius initiales literae sunt: Homo ama & adora & honora Dominum Deum tuum, Creatorem coeli & terrae, cui honor & gloria, et gratiarum actio* (a versfőekben: akkio), *ab omni creatura, visibili & invisibili, coelesti & terrestri, mortali & immortali, per omnia aeterna & infinita secula seculorum, Amen.* Ez a harmadik feldolgozása e bibliai tárgynak, már előbb (1540) Dobai András (I. e mű II. köt. 143—150, 441—5. l.) és a Sarlóközi v. Csallóközi névtelen (1552) is feldolgozta (I. VI. köt. 36—47, 296—9. l.). Míg a Dobai feldolgozása ragaszkodik a biblia (Máté ev. XXV. 31—46. v.) előadásához, legfeljebb bevezetésül elibe teszi az L. (Vulg. XLIX.) zsoltár kezdetét, addig e két utóbbi előadás az utolsó ítéletről a középkoron át kialakult vallásos hit kifejezése, melyre az egyházi atyák közül Hieronymusnak (*Annales Hebraeorum*) és a scholastikusok magyarázatának volt hatása. (L. erről bővebben a Sarlók. név.-hez adott jegyzeteket, VI. köt. 296—9. l. Ehhez Katona Lajos újabb adaléka a Virginia-kódex szövegével való rokonság.)

A Sarlóközi névtelen és a Bornemisza feldolgozásának vannak közös elemei, mindkettőben megvannak az ítéletet megelőző csodák, valamint a csoportvezető ördögök, csak hogy a Sarlóközi névtelennél a hét főbűnnek megfelelően hét, itt 10 ördög szerepel. A Bornemiszanál szereplő ördögök közül nyolcnak nevét megtaláljuk a bibliában, t. i. jobbra a zsidókat környező népek bálványisteneinek nevei. *Baryth* = Baál-berith (szövetség ura) Bir. VIII. 33., *Lucifer* Ézsaiásnál (XIV. 12), itt Babilonia királyáról mondták, hogy letaszított az égből (*Quomodo cecidisti de caelo lucifer* Vulg.), *Mammon* és a *Sátán* neve az új szövetségből is eléggé ismeretes; *Asmodacus* Tóbiás könyvében (III. 8) szerepel: ez volt az az ördög, aki Sára hét férjét megölte s ezért lett a bujaság

ördöge; *Belzebub* v. *Baal & zebub* (a legyek ura v. légyűző isten), *Belzebub* a filiszteusoknál II. Kir. I. 2., 3., 16. stb., *Belfegor*, a Vulgatában: *Beelphegor* (idolorum hiatus). A *Leviathan* nevű állatról (Ézs. XXVII. 1.) lásd a bibl. régiségtant. Ebronnak, v. Hebronnak, a zsidók, Errornak, a hamishitűiek ördögének neve nagyon is áttetsző.

A költemény nagyon sikerülten a konkoly és búza híres példázatával (Máté XIII. 24—30.) kezdődik s mintegy ennek magyarázata és beteljesülése az utolsó ítélet és annak végrehajtása. A konkoly v. a bűn magvetése az első emberpár elesése, ezért a példázat után Ádám és Éva teremtését, az ártatlanság elvesztését, az isteni átok következtében a munkára kényszerülést, a halált, feltámadást, az utolsó ítéletet megelőző csodajeleket mondja el a szerző. Az ének közepe (*Media pars Cantionis*) Jézus áldozása v. áldása Szűz Máriára és a szentekre. A gonoszok bemutatása (tíz zászló alatt) az egyházon kívül állók hármascsoportjával bálványimádók, (*Baryth*), zsidók (*Ebron*) és eretnekek (*Error*) kezdődik s a hét főbűn ördögét követők bűnhődésével folytatódik. Ezek megátkozása, hiábavaló könyörgése és a elhurcolása, a polyva kiírtása után Szent Mihály a szenteket szintén tíz zászlóaljba osztja s mennybe felindulnak. Már a szerkezet e jól átgondoltsága, de az egésznek katolikus színe-zete, a latin címek, melyek nem fejezetcímek, hanem inkább lapszélre szánt tartalommutatók (*Nomina Dæmonum hic reperies, Hic damnat peccatores Dominus*) kétségtelenné teszik, hogy Bornemisza éneke valami középkori eredetű latin költemény átdolgozása.

A nóta: *Mikor Isten ez világot teremté* Bornemisza *Az teremtésről* c. művének első sora. A terjedelmes 808 sorból (202 versszak) álló ének Bornemisza gondosabb művei közé tartozik. E tárgy negyedik feldolgozása Vajda-Kamarási Lőrincztől: *Szép tanóság a jövőndő rettenetes ítélet napjáról*, (Kol. 1591.)

VI. *Isten városáról, az mennyországról való ének*. Megjelent Born. Ék. CCXX^a—CCXXV^a lapjain; töredékesen a 118 első sor híján a Mihály deák kódexében 269^a—273^a ll. (L. Ir. Közl. 1915. 437. l.) A versfők: BALASSI JÁNOSNAK ÉS SULOK ANNANAK PREDIKATORA BORNEMISZA PETER CHRISTVS NEVEVEL INTI EZ VILAGOT AZ IDVÖSSEGES ELETRE ANRLSONDA. Az utolsó versszak szerint 1567-ben, Zólyomnak várában írta. A nóta: *Szánjad Ur Isten az te népednek ilyen*

nagy romlását, Szkhárosi Horváthnak *Az Istennek irgalmasságáról* c. 1546-ban készült énekének kezdősora.

Érdekes e költemény a miatt, hogy ugyanazt a tárgyat dolgozta fel benne bővebben és gondosabban, amelyet 1565-ben Huszton írt *«Cantio Szent János látásáról»* s így némi bepillantást enged B. írói műhelyébe. A 105 sornyi ének itt 330 sorra bővült. A forrás itt is a *Jel. könyve* XXI—XXII. fejezete, de a mennyország leírása mintegy felét foglalja el, a többi része tanács, hogyan lehet a mennyországot elnyerni, a másik része könyörgés Istennek, hogy óvja meg híveit a bűnök sokféle nemeitől:

Oltalmaz bennünk sok tévelgéstül, zsidó, török hittül,
Megholt szenteknek imadásátul, az kenyér-Istentül,
Oltalmaz, Uram az pápaságnak bálványozásátul.

A kenyér-Isten kifejezéssel bizonyára a transsubstantiációra céloz. Korára való célzást is találunk benne:

Löld, Uram, kedvét az sok dúlóknak, ennyi sok lopóknak,
Tölts bé gyomrokat, adj ételt, italt, adj munkát azoknak,
Téríts meg immár, esmerhessenek ők téged atyjoknak.

A mennyországnak van még egy más leírása is Skaricza Mátétól (1544—1606): *Descriptio regni coelestis*, de ez nem közvetlen a Jelenések könyvét, hanem Augustinus *De gloria et gaudiis Paradisi* c. művét követi, melynek kezdete:

Ad perennis vitæ fontem
Mens sitivit arrida;
Claustra carnis presto frangi
Clausæ quærit anima:
Gliscit, ambit, eluctatur
Exul frui patria.

(L. G. Fabricius: *Poetarum vet. eccl. opera christiana*. Basileæ 1564. 815—8. hasábon.)

Karádi névtelene: Comœdia Balassi Menyhárt árultatásáról.

Magyarország két részre szakadása, kettős királysága egy a magyar jellemmel, magyar hűséggel annyira ellenkező szokást, az egyik királytól a másikhoz átpártolást, az ú. n. árultatást hozta

gyakorlatba. A mai, megszállás okozta politikai állapotok bármi példánál jobban megmagyarázzák az akkori emberek gondolkozásmódját, természetesen a nélkül, hogy teljesen felmentené őket. Az egyik király seregének előnyomulása alkalmával egy főúrnak minden birtoka az ellenkirály hatalmába kerül, sőt felesége és gyermekei is rabságra jutnak, vagy kezesül tartják őket mindaddig, míg hozzájuk át nem pártol, amikor birtokait is visszakapja, vagy úgy jár, mint a Ferdinánd-párti Nádasdy, akit a saját német katonái kötöztek meg, mert nem akarta Budavárat átadni a töröknek, a török aztán átadta Szapolyainak s nála is maradt s szolgált is hűségesen mindaddig, míg ez Grittit nem tette kormányzóznak. Még az oly szigorúan elítélt Perényi Péter is, mikor János király halála után átpártolt Ferdinándhoz, arra hivatkozhatott, hogy ő is ott volt a váradi békekötésnél, melynek értelmében János király halála után Ferdinándra száll egész Magyarország királysága. Az igaz magyar jellemnek az felelt volna meg, ha szenvedés, üldözés se tántorítja el királya iránti hűségétől, de az akkori politikai felfogás nem ítélte ezt meg ilyen szigorúan, mert mind a kettő megkoronázott királya volt az országnak. De a XVI. század enyhe közvéleménye is felzudult az üzletszerű átpártolgatás ellen s alig talált elég erős elítélő szavakat megbotráncozása kifejezésére s az átpártoló főúr megbélyegzésére. Úgy látszik, Balassa Menyhért vitte e téren legtöbbször, az ő kipellengérezésére már nem volt elég holmi szatira vagy pasquillus, róla, mint III. Richárdról egész drámát lehetett írni s mindkettő bűnei szertelenségével szolgált rá arra, hogy drámai hős legyen belőle. Abban is egyeznek, hogy mindkettőben túlozni kellett a hős bűneit, hogy megfelelő drámai alakká válják. Ezzel egyébként egyáltalában nem akarjuk sem a két drámát, sem azok főhősét egymással összehasonlítani.

Balassa Menyhért kora legvitézebb katonái közé tartozott, akinek személyes bátorsága közmondásszerű volt, pedig sok vitéz katona volt ekkor az országban. Tinódi beszéli, hogy egy ízben Léva várában a török meglepte s a lármára felserkenve, «csak egy imegben» rohant katonái fellármázására, úgy verte ki száz emberével az 1500 főnyi török csapatot, sőt még azután is üzte egy darabig a menekülőket. (*Az székelyi mezőn*... R. M. K. T. III. 290. l.) Hadviselési tapasztalatait mind Ferdinánd, mind Izabella sokra becsülték, amit eléggé bizonyít az, hogy Ferdinánd magyarországi hadai főkapitányává tette s minden megtérése után nemcsak megkegyelmeztek neki, hanem a legfontosabb katonai állásokba helyez-

ték. Habár a tudományokhoz nem sokat értett, de az egykorú protestáns papok és tudósok, még külföldi is (Simler), mint az egyházak és iskolák pártfogóját magasztalják. Tinódi abból az alkalmából, hogy Csábrág várát Ferdinánd erőhatalommal elvétette tőle (1549), így sajnálkozik rajta: «Semmi lőn szolgálatja ez úrfinak, Tudjátok jól szolgált ő ez szegén országnak» (u. o. 210. l.). Családi érzését mutatja a felesége és fia kiszabadítása érdekében való landkadhatatlan fáradozása. De másfelől kapzsi, erőszakos ember volt, az eszközökben sem válogatós, akinek pénzsovargása és vagyonszerzési mohósága még e század nem túlérzékeny embereit is megbotránkoztatta. Tudjuk, hogy a szigetvári hős Zrínyi is erőszakoskodott jobbágyain, Dobó Istvánról, az egeri hősről azt írja Bornemisza, hogy olyan fősvény volt, hogy mikor ötszáz hordó bora lett, azt kérdezte a kulcsártól, hogy töltelekre valót hol vegyenek? mert annak a számát nem örömet kezdéné meg. (*Postill.* IV. r. 905^b l.). Azt is ő beszéli, hogy Dobó Istvánné, Sulyok Sára nagy sírva, sok óhajtasokkal panaszkodott előtte, hogy fia (Dobó Ferenc) kirekesztette az ő maga keresett jószágából is (u. o. 860^b l.); Báthori Györgyről azt írja, hogy fősvénységében ily mesterséget is talált, hogy meghirdette, hogy minden falu hány rókát és farkast verjen. Miért, hogy szerét nem teheték annyinak, öneki arra való embere volt, aki az ő róka- és farkasbőreit elárulta az falukon és így az árrát is, az bőréket is neki hozták. Ő maga pedig, még husvét napjára is csak délig vőtte fel az skárlát dolmánt, délyest karasiába járt. Az olajt kémélték az salátára csinálni, hanem szalonnával zsirozták (u. o. 902^b l.); Pekri Lajos a vitéz katona, akit Ferdinánd király sokáig tartott fogságban, mert állítólag őt egy társaságban nagy orra miatt fitos Pelbártnak nevezte, Bornemisza szerint egy plébánostól úgy zsarolt pénzt, hogy jól tartotta s azután meghagyta, hogy egy egész hétig aludni ne hagyják; «setzelszékbe» ültetvén, éjjel-nappal darabontok felrázták, mihelyt elaludt; könyörgött, hogy csak egy kicsit hagyják aludni, de míg ezer forintot elő nem hozatott, addig nem engedték. Ilyen és ezekhez hasonló más jellemzéseket hagytak emlékezetben a kortársak több nagy és híres emberünk kapzsiságáról, amely lehet pletyka, lehet túlzás is, de ezek mind eltörpülnek Balassa Menyhért dúlási, fosztási és kapzsisági eseteivel szemben. És ezeket nemcsak a «Balassi Menyhárt árultatása» sorolja fel, hanem nagy része történetírók adataival ellenőrizhető, de találóbb jellemrajzát a historikus sem adhatná, mint amilyent e dráma festett róla.

A dráma címe: COMOEDIA. | BALASSI MENNIHART | arultatafarol, melliel elßakada | az Magyar orßagi mafodie | valasztot IANOS kiraltul. | Matthei 22. Aggyatoc meg az Chabarnac az Cha | baret, es Iftennekis az Iftenet. | NYOMTATTATOT | Abrugybanyan ezer ötßaz hatuan ki- | lenczedic eßten-döben. | Colophon: Szekesfeyeruari Karadi Pal miheliebe sz. Andras hanac [így] huzon egyedic napian. 4°, 4 ívjegytelen levél, A—EIII ívjegy, összesen 6 ív = 1—48 számozatlan lap. 1. lap: Címlap, 2. l. üres, 3—8 lap: Ajánlás, 9—48. lap: a dráma szövege. Egyetlen példányban maradt fenn s a gróf Teleki József könyvtárával került a M. T. Akadémia könyvtárába. Kertbeny K. említi ugyan «valakire» (így) hivatkozva, hogy állítólag felfedezettett a «eredeti» Karádi által írott kézírata, de ennek, sőt a Kertbeny Valakijének sem leltük nyomát az irodalomban. Nem a kéziratban maradt s először 1879-ben kiadott másik Comoediával, a közelkorú «Comoedia Válaszutina»-val tévesztette össze? A címlapon két beírás tartotta fenn az egykori tulajdonok nevét; az első szerint 1595-ben Püspöki Baráth András, más néven Váradi Bolthos Andrásé volt, a második szerint 1764. évben még mindig ebben a családban maradt s Püspöki Váradi Bolthos Baráth Mihály tulajdona volt. (Szabó: R. M. K. I. K. 70. sz.) Karádi Pál abrudbányai nyomdájának egyetlen terméke s e miatt Kanyaró fiktív könyvnyomtatási helynek tartja Gyulafehérvár helyett. (M. Könyvszemle 1906. 299. l.) Horváth István fedezte fel s emlékezett meg róla a Hazai Tud. 1806-iki 48. sz. és. Tud. Gyűjt. 1819. 5. füzetében. Toldy Ferenc adta ki újra rövid bevezetéssel (M. Költészet kézik. I. K. 1855. 81—98. hasáb.). 3. kiadás túlértékelő fellengős bevezetéssel és miként a Toldyé, átírt szöveggel, csupán az Ajánlás nála betűhű. Kertbenytől (Magyarország legrégibb drámairodalma. Bp. 1878.). Már előbb szószerint való német fordításban is kiadta (Die Fürsteneratthe des M. Baron Balaschscha. Leipzig 1874.). 4. kiadás e kötetben, 5-ik Alszeghy Zsolttól (M. drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig. Bp. 1914.).

Az Ajánlás «Az maradék Magyarországbeli vitézlő uraknak és fejedelmeknek mindenütt lakóknak» szól. Elmondja ebben Karádi Pál, hogy mikor ez a Comoedia kezéhez akadt és elolvasta azt, megbotráncozott a sok istentelenségen és árultatáson, s mivel a nemzet pusztulásának az árultatás a kiváltképen való oka, nem állhatta meg, hogy másokkal ne közölje, ki ne nyomassa, elrettentő például, mert az egy Balassában az Isten hosszú ideiglen való várá-

sán kívül «rettenetes büntetésének és haragjának sulságát» is megértheti belőle. Hallotta ugyan, hogy Balassa azt hajtogatta a maga vigasztalására, hogy Isten akarata volt, hogy ő elszakadjon a magyarországi királytól, bibliai kép szerint ostor volt Isten kezében. De nem gondolta meg, hogy a fenyítő vesszőt a fenyítés után tűzre vetik. Ezért azt a tanulságot kell ebből venni, hogy ne játszunk se Istenünkkel, se hitünkkel, se fejedelmünkkel, aki Isten akaratából kormányoz. Isten képebeli ember és földi Isten. Balassának nemzetségét, hazáját, életét, erkölcsét és cselekedeteit azért nem számolja elő, mert a Comoedia derekában mind meglesznek, hanem e helyett ismét inti a vitézlő urakat és fejedelmeket, hogy az Uristent féljék, a királyt tiszteljék és minden hűséggel legyenek.

A mű szerzője nem nevezi meg magát s az Ajánlás szerint Karádi csak a kiadás érdemét vagy bűnét vállalja. Mindamellett már Horvát István felemlíti Karádi szerzőségének lehetőségét, amit Toldy az Ajánlásra hivatkozva cáfolt s szerinte a «Karádi kezébe akadt névtelen kézirat valamely színésztársaság tagjától került», mintha bizony volna valami adatunk e korból az iskolán kívül valami színésztársaság szerepléséről. Szigligeti Toldyval van egy véleményen (*A dráma és válfajai*. Bp. 1874. 449. l.). Érdekesek P. Szathmáry Károlynak a Kisfaludy-Társaságban «legrégibb színműirodalmunkról» felolvasott s a «Hom»-ban kiadott megjegyzései (1878. 67. 71. sz.) a többi közt e műről is. Miként a Sztárai-féle Papok tükörét, a Névtelen Balassiját is a katolicizmus ellen írt dialogizált vitairatnak tartja, de nem előadás céljából, aminthogy nem is merészték volna azt előadatni. Szabatosabban is megfogalmazza véleményét, melyben egyébként sok furcsaság is akad, midőn azt mondja, hogy az szatira a fülgyónás ellen s azért túlozza Balassi bűneit oly mérték nélkül, hogy a feloldozás visszassága annál inkább pellengérre állíttassék. S végül azt is kijelenti, hogy nagy csoda, ha szerzője nem éppen Karádi Pál maga, vagy valami lelkésztársa, pl. Huszár Gál. Azután egészen Karádi szerzősége mellett hoz fel érveket. (L. Kertbenynél *M. o. legrégibb drámair*. 1878. 9—11. l.). Kertbeny ezeket sorra cáfolja, nem egészen alapos érvekkel, melyek között talán legkevésbé állhat meg az, hogy Karádi «jámbor, de szellemileg és irányában oly korlátolt prédikátor, kinek szemei nem képesek a való életből bármit is meglátni, kinek agyveleje egyenesen elbutult a legsütletebb ószövettségi képzetekkel», de tiltakozik Sztárai Mihály, vagy Huszár Gál, vagy bármely protestáns prédikátor szerzősége ellen. Valószínűbbnek

tartja, hogy a szerző talán nem is protestáns, hanem egy szabadon gondolkodó, logikailag helyesen ítélő, talán magas állású katolikus volt. (Id. m. 53—7. l.) A szerzőségi vita azóta is főként Karády Pál unitárius superintendens személye körül forgott. Beöthy sem igennel, sem nemmel nem akart e kérdésre válaszolni, de nem tartja képtelenségnek a Karádi szerzőségét, szerinte itt figyelembe jöhet az a körülmény is, hogy a munka nemcsak a pápistaságot csúfolja, hanem Oláh érsek szavaiban a predestinációról való kálvinista felfogásra is mér egy csapást (*Az első m. pol. színmű és kora.* 1876. [a «Századok»-ban és külön is]. *Színműírók és színészek.* Bp. 1882. 404. l.) Bayer sz. «míncs kizárva, hogy a névtelenség leple alatt katolikus ember szórja gúnyját a protestánsok és katolikusok ellen, mint akik a politika kedvéért minden áldozatra képesek». Ugyanő Beöthyvel szemben, aki e művet politikai színműnek tartotta, Sztáray darabjaival teljesen rokon polemikus drámának tartja, csak hogy ez az elem szerinte sokkal jobban el van rejtve és így drámailag jobban hat, mint amazokban, sőt azt lehetne mondani, hogy a fülgyónás tényének s az azzal üzőtt visszaélésnek kigúnyolására látszik írva lenni, mert az ezt tárgyaló IV. rész egymagában annyi teret foglal el, mint a többi négy rész együttvéve. (*A m. drámaíród. tört.* I. k. Bp. 1897. 45—6. l.) Karádi szerzősége mellett szállott síkra az unitárius Jakab Elek, aki joggal utasította vissza a korlátoltság vádját (*Egy XVI. századi kiadatlan színmű.* Koszorú II. 1879. 340—42. l.) és Borbély István (*Unit. iskoladrámák a XVI. században.* Irod. 1913. 331. kk., *B. M. árult. és Karádi P.* Irod. 1914. 175. és újabban Irodalomtörténetében Kol. 1924.) Sokáig nem méltatták figyelemre irodalomtörténetíróink P. Thewrewk Józsefnek egy eldugott adatát, amelyben arról tudósít, hogy Zsombori László jegyzetei szerint Sztotyori Gáspár a Comoedia szerzője (*Magyar nyelvkincsek.* Pest, 1858.). Horváth János nagy gonddal kinyomozta, hogy ez a Zsombori XVIII. századi poéta volt, rokonságba volt a Sztotyori-családdal, de az itt említett Sztotyori Gáspárról semmit sem sikerült megtudnia. (*Tapogatódzások a B.-Komédia körül.* Irod. 1914. 289—93. l.) Farkas Gyula a Comoedia és az Ajánlás helyesírásának különbözősége alapján nem tartja Karádit szerzőnek (*B. M. árult. és Karádi P.* Irod. 1913. 528—9. l. Borbély bir. u. o. 1914. 175—8. Erdélyi Lajosé, u. o. 451—8; Horváth J. u. o. 289. l.). Erdélyi Lajos a nyelv és helyesírás alapján nem tarja Karádit szerzőnek s tagadja Sztotyori szerzőségét (*A B.-Komédia szerzőjének kérdése.* Irod. 1914. 451—8. l.). E kérdés tehát ma is eldöntetlen. Karádi nem vállalja a

szerzőséget, csak az Ajánlást és kiadást; a Comoedia írója jobban ismerte, mint bárki más Balassa Menyhért életének apróbb mozzanatait is, úgy hogy ő Balassa belső emberei közé tartozott, pl. lehetett volna valamely íródeákja, aki így állott bosszút az urától sokáig némán tűrt lealázó és méltatlan bánásmódért, amely milyen lehetett, arról a Comoedia maga is tájékoztat. Nincs adatunk arról, hogy Karádi akárcsak találkozott is Balassa Menyhárttal s mivel az Ajánlás teljesen bibliai szellemben készült s valóban alaposan képzett, folyton moralizáló papra vall, nehéz elhinnünk, hogy a Comoediában ilyen objektív tudott volna lenni, ennyire megtagadta volna önmagát? Továbbá az Ajánlást 1569-ben írhatta, mikor elhatározta a «kezéhez akadt» Comoedia kiadását. Ekkor Balassa Menyhárt és Boldizsár is halott volt, ekkor már mondhatta, hogy Balassát elérte az Isten «rettenetes büntetése és haragjának súlsága», mert családjától távol halt el a nélkül, hogy feleségét, leányát s kisebbik fiát láthatta volna, sőt meg kellett érnie felnőtt s már vitézzé avatott fiának Boldizsárnak halálát is. De 1565 tájban, mikor a Comoediát írták, Balassa — hogy Karádi bibliai képével éljünk — még ostor volt Isten kezében a bűnösök fenyítésére: ha ő írja a Comoediát, beletoldja abba a büntetés elérkezését is.

A Comoedia szereztetési idejét Toldy előbb 1564-re, később 1561-re tette (*A m. költ. kézi k. I. k. első kiad. 1855. 82. has. és A m. költ. tört. 2. kiad. 1867. 176. l.*), de Ferdinánd királyt «szegén»-nek, azaz a XVI. század nyelvhasználata szerint boldogultnak mondja s feleségét, fiát, leányát a darab elején és végén Hunyadon fogságban levőknek mondja, ezek pedig 1564 szept. 3-án kerültek az ifjú János király fogságába. Balassa mindent elkövet ezek kiváltására, leveleket irattat Erdélybe, közbenjáráshoz folyamodik, váltságdíjat ajánl cserébe érettük. Úgy látszik, a király félt Balassa visszapártolásától s azért kívánta, hogy Boldizsár fiát «zálogul», vagyis kezesül Linzbe küldje. A darabban Boldizsár már mint linzi zálog szerepel s így 1565-nél előbb nem írhatták.

A darabot a cím *Comoedia*-nak nevezi, ami nem jelenti azt, hogy előadásra szánták volna, tartalmánál fogva pasquillusnak nevezhetnénk, amely szintén szerette a párbeszédes formát, de azért drámai formájánál fogva méltán helyet foglalhat a XVI. század drámai kísérletei között. Szerkezete ugyan széteső, az V. részt semmi sem fűzi a megelőző négy részhez; befejezetlen, úgy, hogy szinte hajlandók volnánk a drámát töredéknek tekinteni, nincs drámai cselekvény sem, a szereplők valóban «közbe szólók», de ki-

váló a szerzőnek jellemző ereje ; főhősét és hozzá hasonló és méltó fiát, valamint deákjait és többi embereit, továbbá Oláh Miklós érseket nemcsak találóan rajzolja, hanem, mint már Szigligeti megjegyezte, egyéníti is. Sikerült a lelkiismereti furdalás feltüntetése : Szigligeti ezt III. Richárd álmához hasonlítja. (*A dráma és válfajai.* 450, 456. l.). Mint korrajz is páratlanul áll irodalmunkban.

A dráma második kiadója Toldy Ferenc a *Magyar költészet kézikönyve*. I. kötete első kiadásában (Pest 1855, 83—98. hasáb.) a darab előtt így közli a szereplő személyek névsorát :

Közbeszólók :

Balassa Menyhért		Péter deák
Balassa Boldizsár, fia		Lakaj, mindketten
Szénási István, prédikátor	}	Balassa Boldizsár emberei.
Kasza Mátyás		Menyhért Oláh Miklós, eszter-
Kelemen ispán		emberei. gami érsek.
Tamás deák		
Józsa deák		

E névsor, melyet Kertbeny is lenyomatott mind a német (1874), mind a magyar kiadásban (1878), annyiban félrevezető volt, hogy Szénásit prédikátornak teszi meg, holott a szövegből nem derül ki, hogy az lett volna. Valószínű az vezette Toldyt félre, hogy a II. részben Balassa ezt mondja Józsa deáknak : «Szóljunk mostan az felől, a minemű válasszal járt Szénási oda, oztán készülj ei érsek uramhoz, te Józsa deák. Lásd meg, valamit mívelhetsz császárnál, mindent megpróbálj, de érsek uramnak ezt mondd én szómmal : hogy ha jó gondviselőm leszen, kész vagyok egy hitet vele tartanom. *De az én prédikátoromnak meg ne mondd szándékom.*» De itt nem Szénásira gondolt Balassa, hiszen éppen ő hozza és közli a választ, hogy «Érsek urammal ha kegyelmed a *hit dolgában egyes volna*, hát igen jó barátja volna kegyelmednek.» Igaz ugyan, hogy később azt tanácsolja, hogy fogadja el a császár ajánlatát és megdorgálja, hogy vessen véget a sok istentelenségnek és lakjék nyugalomban Diós-Győrben, békéljen meg Istenével is és valaha immár lenne gondja Istenére is : de Balassa azzal hallgattatja el : «Soha ez bestyét az nagy jámborságból és szentségből ki nem vehetem ; most is immár prédikál. *Minem prédikátornak tartlak.*» Ha prédikátor volna, e kifejezésnek nem volna értelme. De meg különös prédikátor volna az, akire Balassa Boldizsár azt mondja, hogy az a lator Szénási a *kis Lőrincz Katát*

kicsapta kezemből. Az érsek beszédéből az is kitűnik, hogy ez is Balassa egyik szolgája, valószínűen egyik ispánja. A többi szereplő személyek közül Tamás deákról Horváth János elfogadhatóan mutatta ki, hogy az Daczó Tamás. (Irodalomtört. 1912. 108—9. l.); Józsa deák egy személy lehet azzal, akit Bornemisza így jellemez : «Józsa deák igen fősvény. Egy Józsa deák jó tudományos vala, mind deák, mind görög írásba, mind polgári, mind egyházi dolgba : De ha tízezer forintja volna is, egy forintot el nem költene nagy sugorgás nélkül. Ennek sok kínja és kára is voltak az fősvénység miatt». Talán Kelemen ispánról is többet meg lehet még tudni ; abból, hogy Balassa azt mondja róla, hadnaggyá tette s kovászói tiszte is övé volt, kétségtelen, hogy nem költött személy. Balassa Boldizsárról Istvánfi feljegyezte, hogy 1562. év elején a hadadi győzelemben mint huszonegy éves ifjú apja mellett vitézül megállotta az első hősi próbát. Róla a Comœdia külön is megemlíti, hogy hisz a prædestinatióban. (Érdekes ezt egybevetni Forgách Ferenc azon adatával, hogy 1562-ben Szatmárról azért küldték ki vezértársai Balassa Menyhártot Ecsedre fegyverért, hogy «mint Arius eretnkségével bemocskolt embert» szép szín alatt eltávolítsák magok közül.) Boldizsár apjánál kevéssel előbb halt meg. B. Menyhárt 1568 február 5-én Bécsben kelt végrendeletében őt már nem is említi, hanem kisebb fiát, Balassa Istvánt teszi meg örökösének s öccsét Balassa Jánost, a költő apját kéri fel, «testamentarius tutorul». A végrendelet után csakugyan nemsokára meghalt, a széleskuti vörösmárvány síremlék szerint 1568 febr. 9-én, 57 éves korában. A szövegközlésre nézve megjegyezzük, hogy Balassa és fia neve felváltva, *Balassa* és *Balassi* alakban fordul elő. Hogy legtöbbször *Balassa* alakban szerepel, az a közlés hibája, t. i. az eredetiben a nevek legtöbbször rövidítve vannak, így : BA. TAM. IO. ERS. v. ER. BA. BOL. s ezeket a kiadó feloldotta.

Felnémeti névtelen : Cantio.

A névtelen szerzőt, aki az utolsó versszak szerint Felnémeten 1565-ben szerezte énekét, Toldy Ferenc *Felnémeti névtelennek* nevezte el. A hevesmegyei Felnémet a XVI. században gyakran szerepel, különösen az egri várral kapcsolatban. Így említi többször Tinódi is : (Dobó István) «Szállott házba mi szükség ott benn volna, Az völgyről Fel Némötről felhivatá» (*Eger vár viad.* 342—3. v. s.) ;

«Völgyekre hegyekre basa felszálla, Fel-Némötig, az Kiralszéki alá» (u. o. 638—9. v. s.); «Rémöle meg nagy hada az császárnak, Fel-Némötön házakat felgyújtának» (U. o. 1572—3. v. s.). Felnémet az egri kapitány s így az egri püspök fennhatósága alatt állott s az egri kapitányok Fügedi János (1560), Mágocsi Gáspár (1568) az eretnek concionatorok azaz a protestans papok pártfogói voltak. Még Forgách Simonra is, aki pedig igyekezett Verancsics egri püspök óhajításának eleget tenni, panaszkodott az (1569 máj. 15.), hogy Felnémetibe egy eretnek concionatort helyezett be (Id. Szilády: Szegedi G. Ék. Függ. VII. l.). Még jobb dolga volt a prot. papnak Felnémeten Mágocsi Gáspár alatt, aki 1567-ig, tehát ez ének írása idején is, egri kapitány s az egervölgyi protestánsok buzgó pártfogója volt, akivel még Melius Péter is meg volt elégedve. A katolikus szerzőnek tehát lehetett oka irigységre vagy panaszra. Toldy *Ének a Luther-papok ellen* címen is idézi s a fölfedezés dicsősége is övé. Mint maga mondja: «egy régi könyvbe beírva találtam... mely, egyéb hasonlókkal együtt, nyomatlan maradt, miután ilyek terjesztésére az ez időben kirekesztőleg protestáns nyomdászok sajtóikat egyáltalában nem használtatták.» (*Magy. költ. tört.* 2. kiad. Pest. 1867. 175. l.) Annak a munkának, amelybe beírva találta, nem mondja meg a címét s így a lappangó eredetivel a kiadás szövege nem vethető össze. Különösen kortörténeti szempontból becses e szatira, habár hogy hatást kelthessen, kétségtelenül túloz, vagy egyes szórványos eseteket általánosít. A prot. papoknak a kath. egyház tanaitól és szertartásaitól fokozatos távolodása, tanításuk és magánéletük közti diszharmonia érdekesen van feltüntetve, sőt a hívek szaporodásával a papok igényeinek növekedésére, a szűkölködő életnek a jó móddal felcserélésére, ami feleségeik ruházatán is megtetszik, találóan utal.

1. A *Luther-* (Luter) *papok* alatt itt a kálvinisták is értendők, erre utal az, hogy az oltáriszentséget «Most immár csak jelnek és pecsétnek mondják (53. v. s.) s a különbségre is rámutat e szavakkal: Némel ő közölök kovászos kenyérrel És némel ostyának ő személe által Oltáriszentséget az községnek adnak, Illyen változásban önnön köztök vannak (61—64. v. s.) V. Melius: *Az Úrvacs.* 289—292. v. s.

19. v. s. *Pimborok, font húsok készen nekik kijár.* Pimbor = pint bor.

25. v. s. Isten igéjével ők úgy komplárokodnak, Mint uzsorás tőzsér... V. ö. (Jézus Krisztus) efféle *komplároknak* is az ő pap-

ságokat eltöri és semmivé teszi». (Sztárai: *Az igaz papságnak tik.* R. M. K. T. V. k. 233. l. V. ö. II. k. 450. l.) «Az ördöggel elvégezők, hogy inkább csalhassonk és *complarkodhassunk* az hitlenek között». Melius: *Az hitről.*

29—31. v. s. V. ö. «Az mi hős katonáink is sok jelt töttek magok felől, midőn előszer nyakatlan köntöst, azután nagy gallerost, végre csapott miszer gallérost válogatnának. És hol kurta újjút, hol igen szorossat, hol igen bőv ruhát kívánnának, hol gombos nadrágot, hol kapzso nadrágot, hol nagytollú sarkantyút, hol igen kiesint, hol elő, hol hátra rántják az köntöst, hol fél, hol egész vállára taszigálják. Mindezek jele nagy agyafurottságoknak, az mint nyakokat is ahoz nyírik.» (Bornemisza: *Post.* IV. r. 545. lev.) A debreceni zsinati határozatok (1567) eltiltják a papnak a nagy gallérú ruhát s feleségének a hántaljú grádicsos szoknyát.

38. v. s. *aranyos fedél.* «Egy asszony midőn azkorba az Vág vizébe mosna, elragadja fedelét (a forgósél) és felviszi az égre és hol hosszan nyújtogatja, hol öszvegömbörgeti, el-alávetvén, elvesz az fedél.» (U. o. 801. lev.). «Régen egy vármegyébe két nest subát hallottam, míg békességben és bővségben volt Magyarország, most nem nemes az, akinek nincs nest subája és feleségének bársony kosuczkája . . . hova közelben vagyunk romlásunkhoz, annyival nagyobb gyöngyös fedél, aranyos perém és sok ezer rece, cifra kele köztünk.» (U. o. 545^b. lev.)

43—44. v. s. «Az írástudók eszesnek vélvén magokat, azt sem hallani, sem olvasni nem akarják immár, hanem csak lakást, frisséget és telhetetlenséget űznek, ha hallják is, finnyálkodnak fölötté, mint az megtölt és hízott gyomor az étek felett. Az község is avagy hitságot űz, avagy csak szunyadoz és ásít rajta és elkábul fölötté. Sohol semmi józanságot, semmi igazságot, semmi alázatoságot (így) nem kezdenk látnyi (így), az Prédikátorok, mint az Bal papjai oly torkosok és telhetetlenek kezdenek lenni, buják, frissek, táncosok, játékosok.» (U. o. 70. lev.).

61. kk. v. s. *Némel ő közölők kovászos kenyérrel* stb. Hogy az úrvacsorának kovászos kenyérrel való kiszolgáltatása már ekkor Magyarországon szokásban volt, Bornemiszának 1564. évről szóló feljegyzése bizonyítja. «Két fő pisek adig (így) törének én reám is, hogy fel kellették jünem Császár eleibe Zólyomból: Elein azzal vádoltak Császár előtt, hogy oltárt rontottam és eretnek vagyok és észvesztő. Végre hogy szembe kelék, azt kezdék kérdeni, miért házasodtam meg, miért nem vöttem tőlök fel az papságot, miért az

Úr Vaesoráját kenyérrel szolgáltatom, miért azt nem imádtatom?» (Born. Post. IV. r. 864. lev.). Lásd bővebben a Both F. *Telegdi Miklós élete és m.* Szeged 1899. 112—3. lapján lévő idézeteket és Zoványi I. *Tanulm. a m. prot. egyház és irod. tört.* (Spat. 1887.) 71—86. l.

89. kk. v. s. Ugyancsak Bornemisza írja : «Egy Sós István . . . igen firtatta, hogy nem az Christus érdeme, hanem az jó cselekedet idvözt. Ez felett az vélik jó cselekedetnek, az mit Isten nem kíván, az mit parancsolt kedig, azt kevés bűnnek tartják, ha megtörnék is.» (U. o. 890. lev.) «Galgócson midőn egy barát hánná az emberi érdemet és hallanám oly értelmét, hogy nem elég az idvösségre az egy Jézus Christusban való hit, mondék neki : Mint vigasztalnád az igen lator gonosztévőt, midőn halálra vinnék és téged híjtak volna gyóntatni és vigasztalni? Mit tudnék mondani egyebet : Ha ezt nem mielted volna, így nem jártál volna. Látod-é, ki bolond az ember, ki nem tanulja az Christus halálának érdemét az Evangéliom szerint. De ha okosb barát találkozónék azféleköz, kíváltképpen ha sok kóborlott pénze volna, így tanyítana : hogy hagyja az Clastromnak az latrul keresett marhát és lelke váltságáért ők szolgálnának. Így nevekettek az sok érsekségnek, pispökségnek, káptalanságnak falui és kazdag jövedelmi.» (U. o. 850^b—851^a. lev.)

Dobokai Mihály.

Dobokai Mihály Kolozsváron 1565-ben Kisasszony napján (= Nativitas Mariæ, szept. 8.) szerezte énekét. Ebből, valamint nevéből némi joggal következtethetjük, hogy erdélyi származású író volt. A gróf Zichy-család zsélyi levéltárában van egy érdekes kézirat, melynek címe : «*Az élő Istennek nagyságos és hallhatatlan próbáiról, melyet cselekedett az sátán által Füzesen az Bonczhiday Bálint uramon, az ott való predikátoron házanépével egyetemben húsz hétig éjjel és nappal ; mely sátán által való próbálása kezdetett . . . 28. die Junii 1587. usque 11. diem Novembris anni eiusdem (finita) . . .* Ex Nemethi ad Illustrissum principem perscripta 14. Novembris Ao 1587. per Michaellem Dobokai ac ministrum fwzesiensem». Elmondja benne, hogy ez a füzesi predikátor felkereste őt «Nemetiben házánál» s megkérte, hogy menjen el vele Füzésre s lássa meg ott a «sátánnak jelen való diheskedését» s könyörgésével űzze el azt. Dobokai «szolgai hivatalának rendi szerint» engedett a felszó-

lításnak s egy «kis patakocskán által menve» megjelent a kísértetes házban s tanúja volt egy elkárhozott lélek (Bertalan lelke) erőszakoskodásának, majd hosszasan kikérdezte s «megigértette vele, hogy nem kesergeti többé az jámbor prédikátort jámbor házanépével egyetembe.» Ennek a terjedelmes leírásnak, mely a «sátán»-hoz intézett összes kérdéseket s az arra kapott feleleteket is közli, másolatát a zay-ugróci levéltárban dr. Takáts Sándor kiváló historikusunk is megtalálta s értékes ismertetést írt róla *«A régi Magyarország jókedve»* c. műve *«Lélekjárás»* c. fejezetében (Bp. 1921. 230—9. l.). Ez a másolat azért érdekes, mert a lényegében azonos címben az is ott áll: «Füzesben, Erdélynek falujában» s így nem kell találgatnunk, hogy a sok Füzes közül melyikről van szó s megállapíthatjuk, hogy ez csak a Szolnok-Doboka megyében fekvő Ördöngös Füzes lehet, a Füzes-patak mellett, melyhez nem messze esik Szamosújvár-Németi. Itt volt prédikátor Dobokai Mihály 1587-ben, akit azonosíthatunk az 1565-ben Kolozsvárt tartózkodó énekszerzővel annak dacára, hogy Takáts Doboki Mihályról beszél, mivel a zsélyi XVI. századi kéziratban világosan Dobokay Mihály van. (A mi kéziratunk Sapka Jánosa, a zay-ugróci közlés szerint Sajka János.)

Midőn Szilády Dobokai egyetlen ismert énekének szövegét lenyomatta, akkor még csak az 1593. évi Bártfai Énekeskönyv szövegét ismerte legrégibbnek, 1892-ben fedezte fel Hellebrant Árpád a wolfenbütteli könyvtárban az 1566-iki váradi énekeskönyvet s ebben már benne van a Dobokai Mihály éneke is, mely kétségtelenül jobb szöveg az 1593-ikinál. Érdekes, hogy a szerzés után egy évre már nyomtatásban is megjelent, ami megerősíti azt a korábbi feltevést, mely a Várady Énekeskönyv kolozsvári kapcsolatait keresi. (Egy Phil. Közl. 1913. Borbély I.). Meglepő, hogy az 1569-iki Szegedi Gergely-féle Énekeskönyvből hiányzik. A Váradi Énekeskönyv a 168—171. lapon közli ezzel a címmel: «CANTIO ELEGANS AD NOTAM. Uram Isten miért bocsátál.» Főbb eltérései az itt kiadott szövegtől:

12. v. s. az *testi bujaságban*.
14. v. s. semminek *véljük*.
16. v. s. *szovakat*.
17. v. s. *ránk*.
18. v. s. *mutatta*.
22. v. s. *vétkeink*.
23. v. s. *igyének*.

24. v. s. *Szent ajándékival nem jól élésünk.*
 25. v. s. *pusztaságát.*
 27. v. s. *nyakunkon* (magunkban ht.).
 28. v. s. *Minden jóvainktól meg pusztíttatását.*
 29. v. s. *De valljons miben tekezik jó életünk.*
 30. v. s. *Szűből.*
 32. v. s. *Szent igyéhez.*
 35. v. s. *néznek asztalunkra* (lábunkra ht.).
 43—44. v. s. *hina bennük, mert kívánja ő hozzá megtérésünk.*
 47—48. v. s. *Utáljátok meg sok bűneiteket — . . . Istenteknek.*
 51. v. s. *Ha reád várod Istennek haragát.*
 57. v. s. *hozzá venni.*
 60. v. s. *És szent országába őket bevénni.*
 61. v. s. *mennyégben.*
 64. v. s. *nyugosson.*
 67. v. s. *Kis aszszony nap van* (így) *rendelék versekben.*

Névtelen: Historia az Szigetvárnak veszéséről.

«*Historia az Szigetvárnak veszesseről, melyet Zoliman Török Czazar meg vevén, kezéhez kopesola*». Ez a címe énekünknek a Lugossy-kódexben. A Mihály deák kódexében rövidebb: *Sziget veszéséről való historia*. A régibb másolatban, azaz a Lugossy-kódexben levő cím látszik eredetinek. Az ének itt esonkán van meg, a kódex 98^a—99^b, 101^a—102^b lapjain az 1—112, 188—344. verssor. Teljesen megvan a Mihály deák kódexében a 231^b—236^b lapon. Egy XVI. századi kiadásának töredéke is fennmaradt, mely kolozsvári nyomtatványnak látszik, két negyedrért levél van meg belőle: t. i. az 1—108. verssor, ebből is az 54, 81, 107—8. verssor töredékesen. A M. Tud. Akadémia Könyvtárában. (L. Szabó K. R. M. K. I. k. 370. sz.) A Mihály deák kódexének szövege e nyomtatvány másolatának látszik, míg a Lugossy-kódexé rövidebb, mint a Mihály deák kódexében közölt szöveg s mindkettőtől eltérő változatai vannak, noha az eltérések nem lényegesek.

A névtelen szerző, mint Tőke Ferenc Antemus szigetének első ostromát, mindjárt az ostrom évében, az 1566. évben énekelte meg Szigetvár második nagy ostromát. Ez a Tőke Tinódi modorában dolgozó énekmondók szokása szerint leírta a vár alapítását, fekvését, ez önként azt a gondolatot ébreszti, hogy ugyanaz írta ezt is, aki

az első ostrom történetét, s itt azért hagyta el, hogy ismétlésbe ne essék, de ennek a feltevésnek ellentmond az, hogy a várvédő vitézek névsorát is elhagyja, noha ezek már nem ugyanazok voltak, akik az első ostromkor. Más egyezések is vannak a kettő között. Tinódi-nak kedvelt hasonlata, hogy a Csonka- vagy maradék Magyarország a régi nagy Magyarországhoz képest csak olyan, mint a köntösnek gallérja, sőt félgallérja. Pl. *Az Szalkai mezőn való viadalról* c. énekében: «*Ez országnak hatta nektők fél gallérát.*» (8. v. s.) Ezt a hasonlatot úgy Tökénél, mint Névtelenünknél megtaláljuk. Tökénél: *Ez országot övének tartja vala* (t. i. a török), *Csak gallérát nyakunkba hatta vala, Azt kivonnia mostan akarja vala* (14—16. v. s.); itt: *Kérjök Istent, hogy már az több várakat, Tartsa meg országunknak maradvékát, Az mi nagy köntösünknek félgallérát.* Ez is Tőke szerzősége mellett szólana, de lehet Tinódi hatása éppen úgy, mint ahogy a négy «rettenetős dolgot» vagy a Lugossy-kódex szerint «csodát» a Tinódi *Eger vár viadalja* hat csudája utánzatának tartjuk. Tőke szerzősége mellett fel lehetne még hozni, hogy Szolimán itt épügy fenyeget, buzdít, átkozódik, szakállát tépi, mint Tökénél Ali basa, mind a két ének végén ott a doxologia stb., de mindez Tőke hatása is lehet. Lehet különben, hogy a Névtelen az utolsó versszakban megnevezte magát, de ez az utolsó versszak elveszett, legalább az éneket most bezáró versszak értelme befejezetlennek látszik.

A 86 versszakból álló ének, úgy látszik, sebtiben készült, erre mutat nemcsak szerkezetének fogyatékosága, de verselésének gyarlósága is. Nemcsak a «valá»-kat rímelteti versszakokon keresztül, hanem *vött-nyert-vötte-kaphatta* sorvégződések a rímek teljes hiányát mutatják; valószínűen az itt-ott előforduló páros és keresztrímeik se tudatosak. Történeti értéke is csekély e «csak *summában*» írt éneknek, körülbelül csak annyit tud az ostromról és a «megvevésről», amennyi a nép közé azután kiszivároghatott, s ami a nép képzeletét különösebben megragadta: a «mondják» gyakori alkalmazása is ezt bizonyítja. Érdekes e tekintetben összehasonlítani Tinódi egri énekével. Tinódi az ostrom után megjelenik a tethelyen, kikérdi a vitézeket, elbeszélésüket írásba foglalja s a résztvevők s elesettek névsorát közli stb. Nagyobb jelentősége van a későbbi költői feldolgozásokra gyakorolt hatásának. Schesaeus Keresztély egy latin éneket írt Sziget megvételéről (*De capto Zygetho historia* címmel, a *Ruinae Pann. lib. IV.* (Vittenbergæ 1571.) mellékleteként (Újabb kiad. Hegedüs Istvántól *Analecta recen-*

tiora. Bp. 1906. 299—304. (lev.), 305—320. I. Ford. Kisf. Évl. XL. köt. 158—170. I.) Ebben felhasználta a Névtelen elbeszélését is. Innen vette az ostrom több részletét, pl. a vár árkának gyapjával betöltését, a védősereg felesketését, az utolsó ostrom előtt a várbeliek értékes holmijának megsemmisítését, a Zrínyi fejével Bécsbe küldött izenetet stb. A férjével együtt harcolni és halni vágyó hősasszony jelenete (Deli Vid és neje) innen ment át a Szigeti Veszedelembe. (Simai Ö. *A Szigeti veszedelem első költői feldolgozása*. Egy Phil. Közl. XXVII. 1903. 127—145., főként 142—4. I. Karenovics J. *Zrínyi M. költészetünkben*. Bp. 1905. 5—13. I. Schweighoffer T. *Egy névtelennék «Az Szigetvárnak veszéséről» c. éneke és Schesaeusnak «De capto Zygetho historia»-ja közti párhuzam*. Kala-zantinum XII. 1906—7. évf. 4—7. sz.)

3. v. s. Nyomtatvány: *veuéséről*. Lugossy-kódex: *Sziget (Ziget) veszéséről és romlásáról*.

7. v. s. Lugossy-k. *Nyárban az hyu Sz. Jacabnak hauában*.

14. v. s. Lug.-k. *indula*.

17. v. s. Nyomt., Mihály d. *Horvát vala sok Magyar vitéz vala*. Lug.-kód. *Sok fő Horvát Magyar vitéz ott vala*.

19. v. s. *Zrínyi* nevét többféleképen találjuk a három fennmaradt szövegben. A nyomtatványban *Zrini*; Lugossy-kódexben *Szrini*, *Szerini*; Mihály deák kódexében: *Zrinj*, *Zrény* és *Zrényi*.

20. v. s. Lug.-k. *Mert nem félti vala ő az Ziget várát*.

22. v. s. Lug.-k. *látjok hogy*.

23. v. s. Lug.-k. *Nagy erővel Császár alája juta*.

26. v. s. Lug.-k. *De mind azáltal*.

30. v. s. Lug.-k. *Nagy sok föld(d)el*.

35—36. v. s. Lug.-k. *És az viz az töltést mind elszagatja vala*, *Az várból az Törököt lövik vala*.

38. v. s. Nyomt. Mihály d. *Sémlyékjét az várnak azzal rakatá*. Lugossy-k. *Árokját az várnak azzal rakatá*.

40. v. s. Lug.-k. *Az árkot szintén teli föld(d)el megtölteté*.

42. v. s. Lug.-k. *Az ustromnak*: Alább is *ustrom*-ot, *ustromla*-t, *ustromlatá*-t ír.

49. v. s. Lug.-k. *ment vala*.

50. v. s. Lug.-k. *második*.

51. v. s. Lug.-k. *Mind két felől akkor igen vivának*.

55. v. s. Lug.-k. *Békök és szánczokok ott meg halának*. *Sziget vár-nak ilyen nagy erőss voltán*.

59. v. s. Lug.-k. *Száz ezör népet*.

67. v. s. Lug.-k. *szégyönt ne vallanának igön kéri.*
 70—71. v. s. Lug.-k. ... *lövének, ... lövéssel nagy kárt tének.*
 75. v. s. *szavához mint a három szövegben.*
 83. v. s. Lug.-k. *Belső népet.*
 87. v. s. Lug.-k. ... *sebössödének.*
 90. v. s. Lug.-k. *Natulay.*
 92—3. v. s. Lug.-k. *hátra f. ... hogy érte.*
 98. v. s. Lug.-k. *meg hallák.*
 100. v. s. Lug.-k. *többé immár nem vinnák.*
 101. v. s. Lug.-k. *Szulóman.*
 103. v. s. Lug.-k. *Hogy ha pénzért azt ők nem cselekednék.*
 106. v. s. Lug.-k. *állaták.*
 107—108. v. s. Lugossy-kódexben e két sor felcserélve.
 109. v. s. Lug.-k. *No mind két félben nagy sokan h.*
 113—187. v. s. a Lugossy-kódexből hiányzik.
 192. v. s. Lug.-k. *az töröknek de mégis nem engedlek.*
 193. v. s. Lug.-k. *szablyát.*
 195—6. v. s. Lug.-k. *önnönmaga eltemeté, pogán török kézre
 assszont nem ejté.*
 197—200. v. s. Lug.-k.
 *Sokan egymás feleségét meg ölik vala,
 mert az vesződelmet jól látják vala,
 önnönmagokat mind Istennek ajánlják vala,
 azért halálokat nem szánják vala.*
 201. v. s. Lug.-k. *Harmad röttenetös csuda ez vala.* A 213. sor-
 ban is *csuda-t* ír.
 202. v. s. Lug.-k. *mint.*
 203—4. v. s. Lug.-k. *sok deiákokat be reztöt (így) vala, mindön
 Aszszony embört berekeztöt vala.*
 206—7. v. s. Lug.-k. — *vit vala, feneköket alól kiütte vala.*
 212. v. s. Lug.-k. *önnönmagát Aszszonyokkal ott veszte.*
 214. v. s. Lug.-k. *egy Iffiu vitéz az várban szurult vala.*
 218. v. s. Lug.-k. *Egy Iffiu b.*
 232. v. s. Lug.-k. *szolgáltalak.*
 251—2. v. s. Lug.-k. *kuldusok magokat gyujtottak vala, szán-
 talan törököt ott elvesztöttek vala.*
 A 257—260. v. s. a Lug.-kódexben ki van húzva.
 263. v. s. Lug.-k. *Az Aszszony vitéz Urával ott valának.* A női
 vitézség e példájáról fentebb szoltunk. Érdekes, amit Prágai
 András mond a *«Fejedelmeknek Serkentő órája»* (Bártfa, 1628.) első

ajánlólevelében : «Az vitézséggel, sőt az hadakozásnak dicseretes emlékezetivel méltán dicsekedhető, de a bölcseségnek szűken való gyakorlása miatt nyavalyás Magyarok, az históriáknak Magyar nyelven való szűk volta miatt az magok eleinek jeles viselt dolgait feledékenséggel temetik; az idegen nemzetek penig az magok nemzetségének ösztönözésére az Magyar asszonyoknak férfinai vitézségeket mely nagy emlékezettel megírták. Mikor az Törökök Székes Fejérvárat ostromlanák, azt írja Jovius in Suplemen. Sabell. lib. 26. Hogy egy Magyar Asszony, egy kaszával két Töröknek egy esapással fejeket vette. Mikor Membet Budai Bassa Egret ostromlotta Anno Domini, 1552. azt írja Ascanius Centorius lib. 5. belli Transylv. Hogy egy menyecske az anyjával együtt az bástyán forgódván Ura körül, ki mikor el talált volna esni, monda az anya a menyecskének : Jer leányom, temessük el az Uradot; kinek mond az menyecske : nincs most ideje az temetésnek, hanem Urának fegyverét ragadván Ura halálát három Töröknek megölésével torolta meg. Arrepto Mariti gladio... (ugyanaz latin idézetben, utána következik a Kinizsi Pál vitézségi példája stb.).

266. v. s. Lug.-k. *eskőnek*.

267. v. s. Lug. *módra*, azaz «ágyban párnák közt halni meg.» (bába = öregasszony).

269. v. s. Lug.-k. *Igön forgódnak ott az vitéz magyarok.*

274. v. s. Lug.-k. ... *elejtését.*

276—7. v. s. Lug.-k. *csodálják mint embörnek vitézségét. Akkar-nak.*

278. v. s. Lug.-k. *de semmiképpen meg nem foghaták.*

287—8. v. s. Lug.-k. *por(r)al bennök sokat felvettetének, sokat benök (így) ak(k)or ők el vesztének.*

292. v. s. Lug.-k. *egy Iancsár ágyához (aggaihoz) akadott vala. Mihály deák-k. egy Iancsar Agához akadott vala.*

 296. v. s. Lug.-k. *fejet az vitéznek [kijavítva így : vitez Urnak] el vötték vala.*

301. v. s. Lug.-k. *Az vár meg veuésének utánna Srininek testét.*

303—4. v. s. Lug.-k. *vöröss bársomban betakarák fejét, betakarván Budára elfölköldék.*

310. v. s. Lug.-k. *Hogy meg nem hodolna (lehúzva : az) ő az Császárnak.*

A 313—320. v. s. kimaradt a Lugossy-kódexből.

325—6. v. s. Lug.-k. *Sziget várnak ed(d)ig volt, egy-egy nap és egy-egy éjjel tartott volt.*

327—8. v. s. Lug.-k. ... *egy nap estig tartott, mőllyőn az Sziget vára utőszor romlott.*

331. v. s. Lug.-k. *betőtték veuėssét.*

333. v. s. Lug.-k. *Kérjők (az Űr) Istent hogy az több várakat.*
(Az «az Űr» betoldás.)

334. v. s. Lug.-k. *maradėkját.*

335. v. s. Lug.-k. *rontsa meg az őrdőgnek ű országát.*

338. v. s. Lug.-k. *magasságban nagy dicsősségben mőnjőnk.*

340. v. s. Lug.-k. *csőndességben.*

344. v. s. Lug.-k. *az ű lelkének kesserűségében.*

Tőredék.

Ez az ének a Lugossy-kódex 43^a—44^b lapjain maradt fenn, Tőke Ferencnek Spira Ferencről írt egyháztőrténeti éneke után s minthogy a kódex régi lapszámozása 40-ről 43-ra ugrik és sem a Spira énekének vége, sem ennek eleje nincs meg, ez utőbbi amavval egynek tartották s így nem jelőlte külön éneknek Imre Sándor sem, mikor a Lugossy-kódex tartalomjegyzékét készítette. A tévedést az is elősegítette, hogy az ének tartalma is olyan, mintha az előtte állónak utőhangja, vagy befejező elmélkedése lenne. Csak ez az egy másolata ismeretes s szerzője a verstőkben nem nevezi meg magát, az utolsó versszakul szolgáló doxológia szerint 1566-ban készült.

5. v. sz. Az eredetiben: *halnak* (így) *bocziattam*; a hal(ál) utolsó szótagja a másoló tollában maradt, a szővegben közőlt *bocsáttam* (így) helyett helyesebbnek tartom a *bocsátám* átírást, noha a régi nyelvben ez is előfordul «bocsátottam» helyett, de itt a rákövetkező rím (*szańám*) is ezt ajánlja.

9. v. sz. *széljel*, az eredetiben: *szelel*.

10. v. sz. *találnék*, az eredetiben tollhibából itt is mint fentebb: *talnek*.

26. v. sz. Az eredetiben: *zálaga*.

55. v. sz. ered. *kesseréte*.

57. v. sz. ered. *bőnömet*.

62. v. sz. ered. *reiam*.

65. v. sz. ered. *gyakron*.

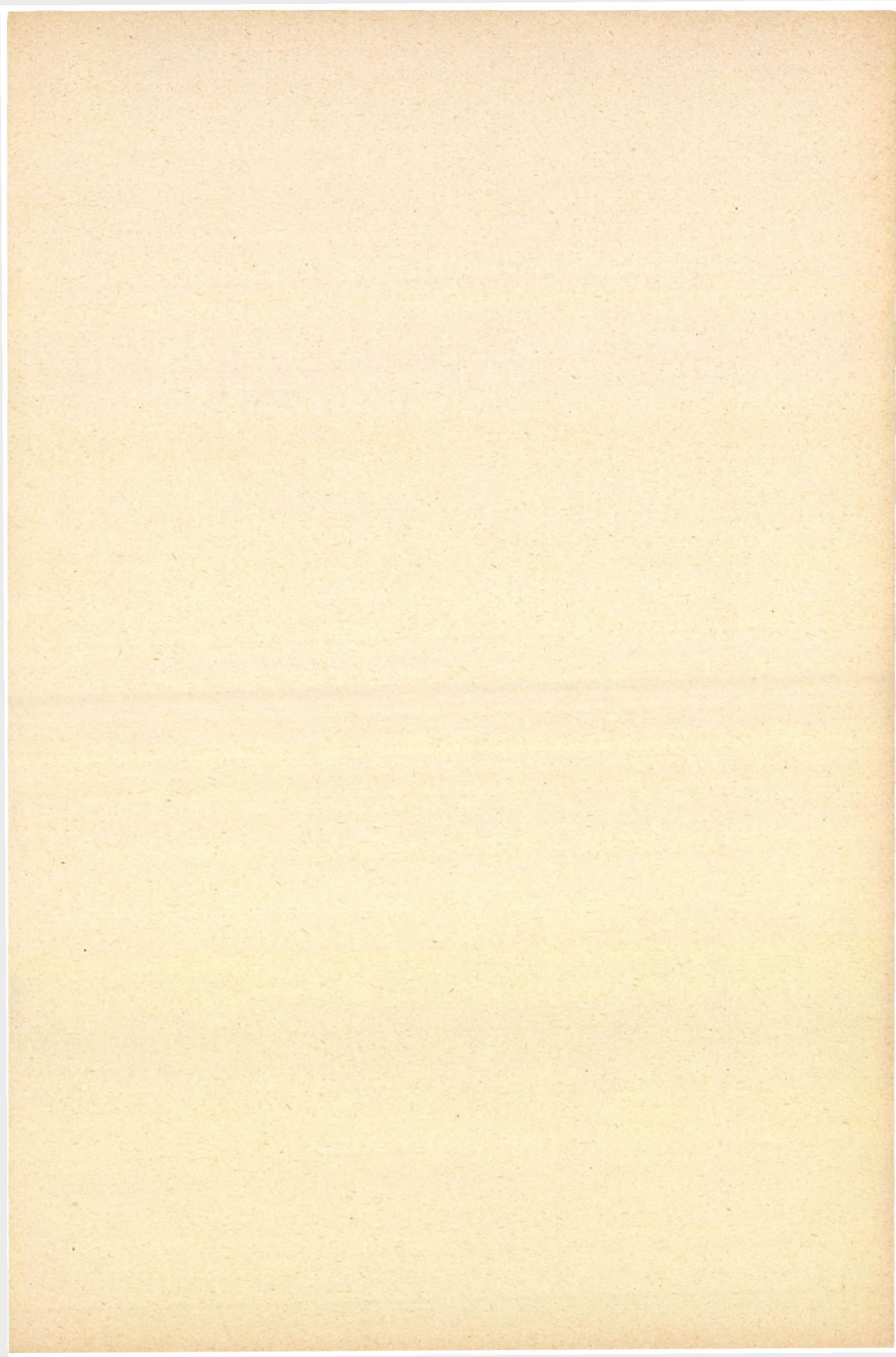
71. v. sz. Az ered. *az en Istenőmet fel nem tisztőlnem*. Azt hiszem, hogy a Sz. átírásába tollhiba csúszott be s így javítandó ki: *Az én Istenőmet félném, tisztőlném*.

Névtelen: Cantio jucunda de Helena Horvat.

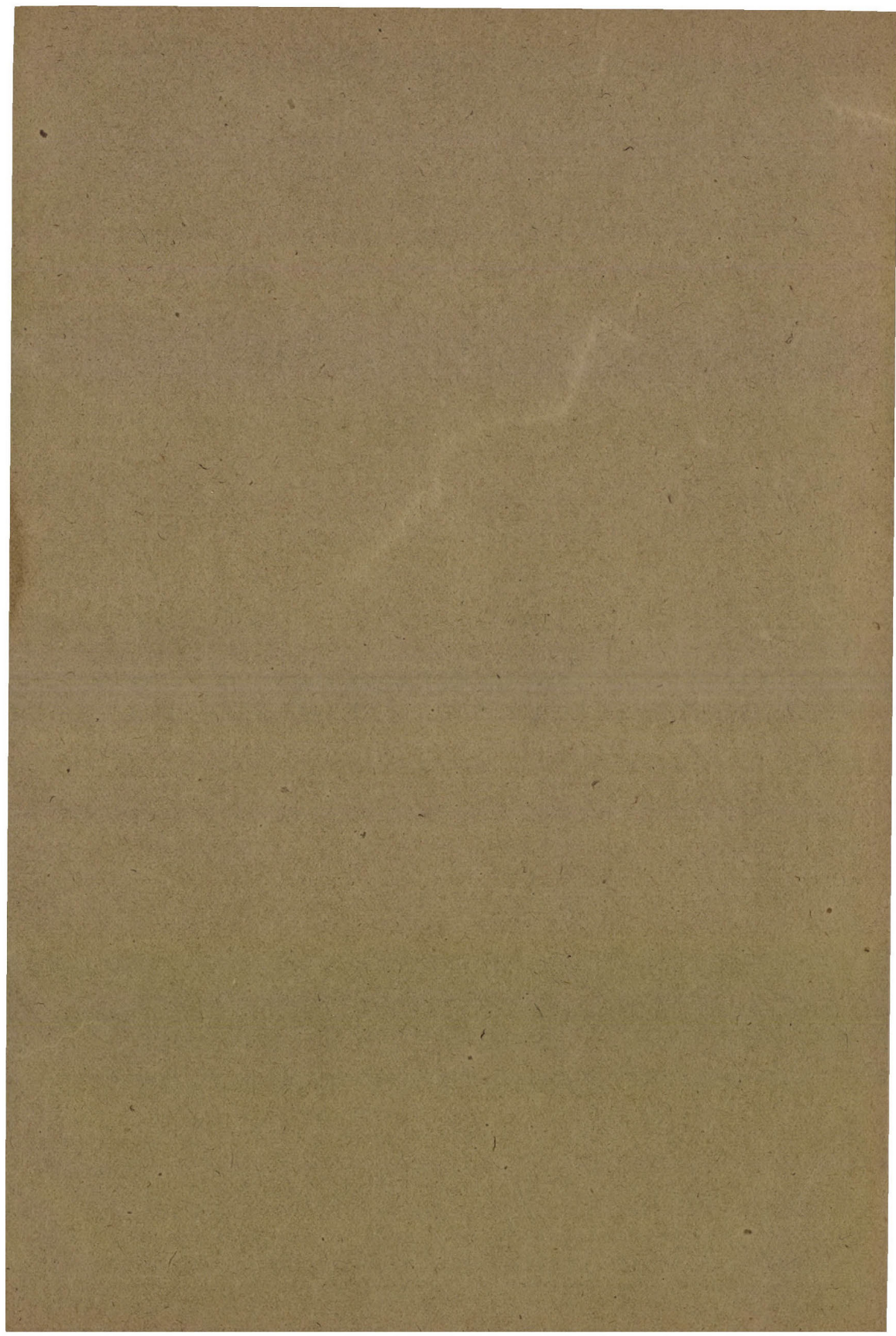
Énekünk a Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Csereyné-kódexében kétféle változatban maradt fenn. Az egyik négy versszakból álló töredék a 64^b—65^a lapon «Cancio Jokozs» címmel, a másik a 66^a—67^b lapon CANTIO IVCVNDÁ DE HELENA HORVAT felirattal, bár az előbbi töredék látszik régebbi s helyesebb szövegnek, de mivel csak töredék, ez utóbbi teljes ének közlése látszott jobbnak. Eltéréseit itt jegyzetben közöljük, megjegyezve, hogy a variánsoknak átírását feleslegesnek tartjuk ugyan, mert ez inkább csak a nyelvészt érdekli, az pedig átiratlan szöveget inkább használhat, de az egyöntetűség végett a megelőző hat kötethez alkalmazkodnunk kellett.

1. v. s. *vevéd.*
2. v. s. *özvegységemet.*
3. v. s. *Nagy munkával kell keresnem.*
4. v. s. *Haj (Hay) sok földet, havasokat tétova bejárnék.*
5. v. s. *Hasonlatost soha többet ollant nem tal[ál]nék.*
6. v. t. *Hogy én szívem ollan szépen ismét megjugodnék (meg-
iugodnek).*
8. v. s. *Hogy én nállam en szívemben vidámságot lás[s]on.*
9. v. s. *Nincsen az nap, ki [kin-ből az n lehúzza] e[n]gemet
(sz)omorun ne lászson.*
10. v. s. E versszak első sorából csak *Imar ysmet* szavak
vannak meg, a többi bekötéskor a könyvkötő levágta.
11. v. s. *rabságira.*
12. v. s. *keresnem-i* (keresnemy). A többi strófák e változat-
ból hiányzanak.

Dézsi Lajos.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA